

هه‌ر گه‌وه‌یه‌که‌ی شێخه‌ی جێهه‌ی سێهه‌ی
 هه‌ر گه‌وه‌یه‌که‌ی شێخه‌ی جێهه‌ی سێهه‌ی

ای عشق عجب روونتر از مگر دی
 ای عشق عجب روونتر از مگر دی

بی‌دیدم دور با منخواهم بود
 بی‌دیدم دور با منخواهم بود

ای عشق عجب روونتر از مگر دی
 ای عشق عجب روونتر از مگر دی

ای عشق عجب روونتر از مگر دی
 ای عشق عجب روونتر از مگر دی

ای عشق عجب روونتر از مگر دی
 ای عشق عجب روونتر از مگر دی

ای عشق عجب روونتر از مگر دی
 ای عشق عجب روونتر از مگر دی

ای عشق عجب روونتر از مگر دی
 ای عشق عجب روونتر از مگر دی

ای عشق عجب روونتر از مگر دی
 ای عشق عجب روونتر از مگر دی

ای عشق عجب روونتر از مگر دی
 ای عشق عجب روونتر از مگر دی

باغی ئیرم

گه‌شته‌ک د ناڤ گولزارا

شعرا کرمانجی دا

ته‌حسین ئیبراهیم دوۆسکی

باغی ئیرهه

گهشتهك د ناف گولزارا شعرا کرمانجی دا

سهنتهري زاخۆ بۆ فهكۆليني كوردی

باغی ئیرم
گهشتهك د ناف گونزارا
شعرا کرمانجی دا

پهرتووک

ته حسين ئیبراهیم دۆسکی

نقیسه

ئیکن / ۲۰۱۹

چاپا

وارهیل عبدالباقی

دیزيان و بهرگ

دیار عبدالله

۶ - ۰ - ۹۰۸۱ - ۹۹۲۲ - ۹۷۸

ISBN

D - / ۲۳۰۱۶ / ۱۹

هژمارا سپارتین

© مافی چاپی یی باراستیه بۆ
سهنتهري زاخۆ بۆ فهكۆليني كوردی

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سهنتهري زاخۆ بۆ فهكۆليني كوردی

✉ zcks@uoz.edu.krd ☎ +964 (0) 751 536 1550
📍 Iraq-Kurdistan Region, Zakho- Univesity of Zakho

باغی ئیرەم

گەشەك د نای گولزارا شعرا کرمانجی دا

تەحسین ئیبراهیم دۆسکی

پیشگوٲن

دهستخهت و مهجمووعهیین کوردی و ژوان گهلهك صهوت و رهنگین نوو یین باغی کوردستانا کورمانجی فهحهواندییه هوندری پرتووکا خوه. ب قی پرتووکی خویایه کو وی رهوش و دیرۆکا ئەدهبیاتا کوردی یا کورمانجی بیته گۆرین. لهورا بهری، مه دزانی کو پشتی عهلیخ حهریری یهکهه ههلبهستقانی کوردیا کورمانجی مهلایخ جزیرییه. لی پشتی قی خهباتا هیژا ئەم دبینن کو مهلا مهحموودی کو ب ناسناقح ههمیدی تیته زانین، بهرییا مهلایخ جزیری ههلبهست نقیسییه. ههر وها د جوره و تهشهیین ههلبهستا کلاسیک نا کورمانجی ده ژی هن گۆرین دی چی ببه. بۆ نموونه چاوا کو مه دزانوو، یهکهه مولههمهعا کوردی (فات عمری فی هواک..) یا ئەحمهدی خانیه. لی پشتی قی پرتووکی ئاشکهرا بوو کو یهکهه مولههمهع یا ئەحمهدی خانی نینه. بهلکی ئەو ژی یا ههمیدییه کو ب چار زمانان (کوردی، ترکیا ئۆسمانی، فارسی و عهرهبی) هاتییه نقیساندن.

ههر وها هن ههلبهستین کو خوهدیین وان نهناس بوون، ئان ژ بۆ خوهدیین وان گهنگهشی ههبوو، خوهدانی وان ئی راستهقین ب قی پرتووکی دهرکهت مهیدانی. بۆ نموونه ئەف شعرا کو ب قی چارینی دهست پی دکه:

کان مهعهدهنا صدق و صهفا

کانی موحههمهه موصلههفا

بهحرا کههرهه کانی وهفا

کانی موحههمهه موصلههفا

گهلهك كهسان دسپارته ئەحمهدی خانی و گهلهکین دن ژی وهکه ئانۆنیم ب ناف دکرن. لی پشتی کو باغی ئیرهم چاپ بوو، ئەم ژی هایدار دبن کو خوهدی قی ههلبهستی عهبدوولاهع مهغرییه. دۆسکی قی ههلبهستی د ناف دهستنقیسا محهمهدی قورمشلی ده، ئا کو د سالا ۱۸۶۸ ان، ل دیاربهکری هاتییه نقیسین، پهیدا دکه و شاعری وی کفشه دکه.

تەحسین ئیبراھم دۆسکی ل سەر رەوشا مەلایێ جزیری و دیوانا وی یا موکەمەل و مورەتتەب پەرسەکە بەرەقل دکە و بەرسقەکە موھیم ددە. لەورا ل گۆری وی (و ھەلبەت دقێ وسا بە) تەقەز دقێ بەرییا مەلا ھن ھەلبەستقانیێ کورمانج ھەبن، شعر و دیوان نقیسیبن و ژ بۆ گەشتنا مەلا ئەردەک و ھن ئامار و ئیشارەت ھەبن. لەورا نە پێکانە و نە گونجاقە کو د زمانەکی دە، شاعرەک رابە و جارا یەکی دیوانەکی بنقیسە و ھەتا ھەتایی ببە ھەلبەستقانی یەکەم ئی وی زمانی. ئەف ل گۆری زاگۆنیێ پێشقەچوونیێ تەدریجی ژێ راست نینە. لەورا دەما ئەم ل سولەیمانییە و سەلمییەیا میعمار سینان دنھێرین، ئەم دبیین کو سینان، پستی گەلەک تەجرویە، دیتن، کرن و ئاقاھیێن بچووک و مەزن خوە دکھینی وی ئاستی. یانی بەری وی گەلەک بنگەھ و پەلگەھ ژ وی رە ھەبوون تا کو وی ئەو سەرکەفتنا مەزن ب دەست خست. ئەف تشت ژ بۆ مەلا ژێ دقێ وسابە. دۆسکی وھا دبێژە:

((دەمێ ئەم بەحسێ دەسپێکا شعرا کورمانجی دکەین و کانێ بۆ جارا ئێکی کەنگی و ل کی قە ئەو ھاتییە نقیسیبن و سۆحبەت دنێتە سەر جیلێ ئێکی یێ وان شاعرێن کورمانج یێ کو بەرھەمێ وان گەھشتییە مە، کو جیلێ عەلییی عەریری و مەلایێ جزیری و فەقییخ تەیرانە، پسارەک دنێتەکرن: ئەری تشتەکی بەرەقلە رۆژا شعرا کرمانجی پەیدابووی ئەو ل وی پێکی بت یا شعرا مەلایێ جزیری -بۆ نموونە- گەھشتیی؟ د بەرسقێ دا گەلەک جارەن ئەم دبێژین، پێتقییە بەری پەیدابوونا قی جیلێ مەزن یێ شاعران، ھندەک شاعرێن دی مە ھەبن شعر ب کرمانجی نقیسی بت و شعرا وان ھیدی ھیدی وەرار کربت ھەتا گەھشتییە قی پێکا بلند یا ئەم ل نک جیلێ مەلایێ جزیری دبیین و ئەف گۆتتا نەزەری / تەۆریک یا ئەم دبێژین ھندەک جارەن ب رەنگەکی عەمەلی / پراتیک ژێ دەلیل ل سەر پەیدا دبن، ژێدەرێن دیرۆکی جار جار ھندەک ئاقان ددەنە مە ئەم پچ دزانین کو راستییەک بۆ قی گۆتتا مە یا بۆری ھەییە و کو بەلێ بەری قی جیلێ مە شاعر ھەبویینە

شعر و دیوان ب کوردی داناین، ئەگەر چ هیشتا چو بەرھەمی وان
نەگەهشتبته مه ژى)).

باغی ئیرەم ب خوە ژى بۆ قی پرسیارا ژۆر بەرسقەکە و دەستیچکا
ئەدەبیاتا کوردی کورمانجی بەر ب ژۆر قە دبە و دقئ هیژ گەلەك خەباتین
دن ژى بینهکرن دا کو ئەف ئاف مه بگهینه سهري کانییخ.

تشتەکی دن ژى هەیه دقئ ل قربئ گۆتن. ئەو ژى رەوشا نەدیارییا
دەستخەتین کوردی یین باکورن. لەورا هەتا نھا ژ بۆ قی قادئ، خەباتین
سەھایی نەھاتنەکرن، خەینی چەند لیگەرینین دۆرتەنگ. پرترب دەستخەتین
ئەرشیف و پرتووکانەیان خەبات دەمەشن. حالبوکی، هیژ ل گەلەك مالین
مەلایان، ل مەدرەسە، حوجرە و تەکیە و ل بۆدرومپین مزگەفتان دەستخەت
هەنە. ئەف ئەگەر دەملدەست نەیین بەرھەقکرن، پۆژ ب پۆژ وئ وندا بین. دەما
کو مەرف ل باغی ئیرەم و چاڤکانیین وئ دنهیره ئەف گرینگیا قی مزارئ
بەریچاقتەر دبە. لەورا تەحسین دۆسکی بەرھەما خوە ل سەر دەستخەت و
کەشکۆلین کوردی ئاڤاکرییە. د دەستیچک دە بەحسا (۱۴) کەشکۆلین
کو ژ وان سوود وەرگرتییە دکە کو بەلکی هەتا نھا مه های ژ یەکی ژى
نەبوو. گەلەك ژ وان ژى ل باکور هاتنە ب دەستخستن. قیجا رۆلا دەستخەت و
کەشکۆلان بۆ ئەدەبیاتا کوردی پر مەزنە. د دەستخەت و کەشکۆلین وھا دە
عەرەبی، فارسی و ترکیا ئۆسمانی ژى جە دگرن. لی موھیمتر بۆ مه
کوردییە. لۆما ب یا مه دقئ باغی ئیرەم وەکە ریزەپرتووک بەردەوام بکە. ئەم
ژى هەتا ژ دەستی مه هات، مه چ دەستخەتین نوو پەیدا کر ئەم بۆ نفیسکاری
باغی ئیرەم ری کن دا کو پیشی و پاشیا ئەدەبیاتا کورمانجی یا کلاسیک
رۆنیتەر ببە. ب قان هەست و دلینان ئەم دۆسکی ژ دل و جان پیرۆز دکن و
بەردەوامییا بەرھەمپین ب قی رەنگی ژ وی دکن.

د. محەمەد ظاهر ئەرتەکین

زانینگەھا بینگۆلئ

ب نافع خودایع مهزن و دلۆقان

باغی ئیرم

ل جزیرا بۆتان، د ناقبهرا بورجا بهلهك و رویباری دجله ی دا، باغی مالا میران ههبوو، دگۆتنی: باغی ئیرمعی بۆتان؛ چونکی ئەو ب جوانییا خۆ ههفکویضی باغی ئیرمعی بوو، مهلائی جزیری شانازی ب هندئ دبر کو ئەو بلبلهکی قی باغییه.. پۆژهکی ئەز د بهر قی باغی را بۆریم، بهئ هنگی نه دهنگی ئاوازی جزیری لی بلند دبوو، و نه ههسپیی میری ل بهر دهری یی کارکری بوو.. بهلکی ئەو بووبوو جهئ کۆمهکا جهندرمهیان، ب تنی دهنگی زیمارهکی ژ قی جهی دهاته من، ئەو زیمارا من ب زمانی خۆ ل قیئ بۆ ههوه فهگپرای!

ئەو جه بهحهشت نهبوو، بهئ ههر کهسهکی چاقی وی قی کهفتبا، بیرا وی ل بهحهشتی دهاتهفه، دهمی بورجا بهلهك ب پهنگی خۆ یی گهور فه، وهکی چیا بهکی سهربلند، ئەو هه مبیژ دکر، و ژ بلندیی زیرهقانی لی دکر؛ دا وی ژ چهرخا فهلهکی و دریین زهمانی بیاریت.. ئەو زهمانهکی دریژ بوو (باغ) ل بهر تهنشتا رویباری رازی، و خهونین خۆ یین خوش، ل بهر ئاوازی شرینی رویباری ل بیرا خۆ دئینانهفه.. و هندهک هیثیین گهش ب پاشه پۆژهکا خوشتر فه ب پیلین ئافی دا بهرددان!!

هندهك جاران دهمی بیئین بهرئ دهاتنه بیئ، وهکی ههقالی خۆ یی (دجله)، که لا گریی دکهته هناقان، دا بیژی پلنگهکی برینداره ب هاری

بئەھەر شەخس دىگەت، بىئى بزان ت دى تۇلا خۇ ژ كى ستىنتا! و حەيضا خۇ ژ كى
 ھەلەنتا! و ھندەك جارەن - ھەكى وئ پۇژى يا مەن ئەو تىدا دىتە - دەمى وى ل
 بىرا خۇ دىئىنا قە كو ئەقە زەمانەكە بەر يا ژ وى سەبووى، و يا ژ ھىنا قى وى
 بار كرى، و ئىدى نە بىلەل ھىنا قى دىخوئىن، و نە خۇشە خەزال قەست
 دىكەن، ھەكى ھەقالا خۇ (بۇر جا بەلەك) خۇ د پەشى قە ددا، و خەمى سەر لى
 دچەماند، و ب بى دەنگى پۇندىكىن كولا خۇ تىكەلى ئاخىنكىن كەسەرا
 بۇر جى دىكرن، و ھىدى ھىدى ب ئاقا دىجەلى دا بەرددان!!

ل قىرى.. ل زەمانەكى.. د نا قەبەرا بۇر جى و روىبارى دا، باغەك ھەبوو،
 بەھەشتا خۇدى بوو ل سەر ھەردى، خۇدان دىلان خەون پىقە دىتەن، و خۇزىا وان
 ئەو بوو جارەكى ئەو خۇ د نا قى باغى دا بىئىن؛ دا ب ھىبارى خۇ بەردەنە
 نا قى جىھانەكا خەيالى يا شىرىن، ئەو جىھانا ھەست ب بۇرىنا دەمى تىدا ب
 لىدانىن دى، و شىرىنە ئاوازىن لىقان ب تەن دىئىتەكرن.. ل وئ پۇژا قى باغى ب
 جۇانىيا خۇ مەلمانە د گەل (باغى ئىرەمى) دىكر، ھەتا شىاى نا قى وى ژى
 بىستىنت و بىكەتە بەر خۇ، وى خۇ شەرمزار دىت دەمى گولا قەسرا مىرى يا
 گەش (زىنا زىنا) تى دىبۇرى و ب بىھنا خۇ ھەر بىھنەكا دى يا ل باغى ھەى
 كەرىگرتى دىكر، و ب جۇانىيا خۇ سەرى ھەر گولەكا گەشا ھەى
 دچەماند.. دەمى دەت قەستا دىدارا (مەمى) دىكر؛ دا ھەردو پىكقە ل بەر
 سىبەرا دارا وئ يا ب خەمەل، و ل سەر بەلگىن وئ مەزنتىن چىرۇكا
 ئەقىندارىيىن قەھىن، ب نەخشەكە وەسا كو زەمان ب ھەمى گرانىيا خۇ قە
 ژى نەبەت..

پۇژەك ب سەرى باغى دا ھاتبوو وى شانازى ب تىشتەكى نەدبەر ھەدى
 كو ب ئاوازىن بىلەل خۇ يە دەنگخۇش (جىزىرىيە مەزەن) دىر، دەمى وى ھەر
 چار كىنارىن باغى، د گەل ھەمى دۇل و نەئىن باژىرى تىرى دەنگ دىكرن..
 دەنگ شەرا خۇ يا نەمەر، ھەكى نەمىرىيا وئ عشقا مەزەن يا ئەو سەوداسەر
 كرى، عشقا ھەقىقى، ئەوا ھەندەك جارەن ژ بىندىيا خۇ داددەتە سەر بەلگىن
 گولان، و د نەخشە روىن دىبەران دا ئاشكەرا دىت؛ دا خۇدان ھەست و دىلان

ب نك خۆ فه بكیشت، و ب داقین خۆ یین (مهجازی) وان بیلخته تۆرا
 (حهقیقهتی) و باش گریدهت! شایل و بلبان ژ هه می رهخان فه قهستا فی
 باغی دکر، و ل سهر ئیقا پویباری ههویان فی نه دکهفت، و وهکی وی یی
 وهستیانی نهزانت، کۆم دبوون، و ئاوازین خۆ فهدهاندن.. رۆژهکی د ناف فی
 باغی دا (فهقییح تهیران) و (مهلایح جزیری) شعر دهافیتنه بهریک.. و دهمهکی
 (ئهحمهدهی خانی) د ناف بهلگین وی دا ل بیئا ئهقینا مهم وزینی دگهپرییا، و
 هندهک جارن ژ (رهمهزان ئاغاییح جزیری) دخواست گیانهکی نوی بدهته
 ئاوازین نیشانی.. و د ناف تیکه لبوونا فان ئاوازان را خهیا لا دیمه نهکی
 قههرمانییح دهاته بهر چاقین من، قههرمان میری بورجی بوو، ئهوی پشتی
 چوونا وی نهما ئیدی بورج خوشیییح ب بلنדיا خۆ دبهت، و نه باغ کهیفی ب
 دهلالیا خۆ دبهت، ههر وهکی میری وان ب چوونا خۆ ئیغبال هه می د گهل
 خۆ بری، و خوشی هه می بن ئاخ کری!

رۆژهکی، بهلئ پشتی باغ ل بن پستالا جهندره مهیان بوویه پارچهیه کا
 بهیار، و بورج ژ خودانان قالا بووی، من بورج دیت و ئهز گهه شتمه باغی، من
 هزر کر ئه و دهمی ئهز دئ د ناف (باغی ئیره می) دا بۆرینم، دئ وهکی وی
 دهمی بت یی ئهقیندار دبۆرینت، پشتی کو ئه و نالینه کا دریژ ژ دهستی
 دویراتییی پادهیلت، و ئیغبال ژ نوی بو دگرنژت و خوشیییح ل بهر دهستی
 ددانت، دهمی ب (ویصاله کا دویر ژ چاقین رهقیبان) کهرهمی د گهل دکهت،
 بهلئ تشتی من ل سهر بهلگین چرمسییین باغی خواندی ئه و بوو، (گولا
 باغی ئیره می بۆتان) ب بی دهنگی دگۆته من:

- ئه گهر ئهقیندار ل دهمی کلۆفانکا دویراتییییح ب هیقییا گهه شتنی
 بژی، ئیکا وهکی من ل دهمی بهیار بوونا باغی دلی، و کاللبوونا بورجا رحی،
 ل هیقییا چ بت؟ ل هیقییا وی بهارا مری بت یا چووی و پائیزه کا زمر ل شوینا
 خۆ هیلا ی؟ یان ژ ل هیقییا وان بلبان بت یین بارکین و هیقییا زهرینا وان
 د گهل پیلین دجهلی چووی و بی سهر و شوین مای؟

ئەهە بلبلی درەنگ هاتی! تو چ هزر دکەهە؟ ئێکە وهکی ته ما دئ
شیت خرخالا رۆژ و شهفان زقرینت، و زهمانی بۆری فهگهپرینت؟ وئقه ژ کیشه
دئیت! یان ته دقیت ب ئاوازی خو وئ ههستخ ل نک من پهیدا بکهی یا ل نک
وی پیرهمیری پهیدا دبت یخ ب هشیاری خهوانان ب زقرینا گهنجینیا خو فه
دبیت!

ئەهە کێ ژ ههوه دیتییه جارەکی پیر گەنج بوویه فه؟

بهرچاڤكرنا بهرهمهكئ كئيمئ وان خزمهتهكا باشه بو وان، و بو شعرا مه يا كلاسيكى ژى، و مه هيى ههيه كو ل پاشهپوژئ هيشتا زانين ل دور قان شاعران ب دهست مه بكهفن، و (باغئ ئيرهمئ) شعرا مه پوژ بو پوژئ گهشتر لئ بيت، و گولئين وى پتر لئ بيئ، و بلبل ژ ههر چار كناران بيئ قهست بكهئ، و ئاوازيئ خو بيئ دلشهكهر لئ بهلاق بكهئ، و خوشييئ بدهنه خودان دلان.

ژ بلى ژيئدمرئين چاپكرى بيئ كو مه ل جهئ وان ئيشارهت دايع، د قئ كتيبئ دا مه پالدايه سهر هژمارهكا ژيئدمرئين دهستقيس ژى، و ههتا كو خواندهقان پتر ب وان يع ئاگهدار بت، مه دقيت ل قيئرئ گرنگترين وان دهستقيسان بدهينه ناسين:

1- كهشكؤلا محهمه دئ كورئ مهسيحايئ، ئهوا ل سالا 1181 مشهختئ (1767 ز) هاتيهه نقيسين، و ژ (124) پهراڻ پيئك دئيت، و بهرهمئ هژمارهكا شاعرئين كرمانج د ناف خو دا دهوينت. ئهصلئ قئ كهشكؤلئ نوكه د پهرتؤكخانهيا بهغدايئ دا يا دهستقيسان دايه، و بو زانين ئهف دهستقيسه ئهوه يا سهيدايع عهبدررهقيب يووسفى كريبه بناخه بو كتيا خو (ديوانا كرمانجئ).

2- كهشكؤلا شاعر و زانايئ مهزن مهلا خهليلئ سيئرتئ، و وهسا دياره كو ئهف كهشكؤله يا مهزن بوويه، بهلئ ب درئزيا سالان گهلهك پهريئ كهفتينه، و ژ بهر كو چو ژماره (رهقم) ل سهر بهرپهريئ قئ دهستقيسئ نين، ئهم نزانين چهند ژئ كهفتيهه و چهند ژئ مايه، و ژ پهنگئ نقيسينئ دئته زانين كو ئهف دهستقيسه ههمئ ژ لايئ كهسهكى ب تنئ فه نههاتيهه نقيسين، و ئهم دشئين سئ نقيسهراڻ بو قئ كهشكؤلئ دهستنيشان بكهين. يع ئيئكئ: مهلا خهليلئ سيئرتيهه، ژ بهر كو گهلهك شعريئ كوردئ و عهرهبي تيدا ههنه ل سهريئ وان هاتيهه نقيسين: (لكاتبه خليل). يع دويئ: سهيد عهبدللاهئ گهئيرمانئ، ژ بهر كو ل جههكى هاتيهه: (نمقه الحقيير الفقير عبد الله بن سيد حسن الكلى رمانئ..) و

ئەف سەید عەبدوللاھە وەکی ژ شەجەرە سەیددین گەلیرمانی ئاشکەرا دبت، کورپئ سەید حەسەنە، کورپئ سەید عەلییە، کورپئ شیخ مووسایە، کورپئ شاعری ناقدار شیخ شەمسەددین ئەخلاتییە. یئ سیئ: حاجی، ژ بەر کول جەھەکی ل بەراھییا دو شعران هاتییە: (لکاتبە حاجی) و ئەفە هندی دگەھینت کو حاجیی شاعر ئەف جەھە نقیسییە.

ژ قئ کەشکۆلئ (۱۰۸) پەر ل بەر دەستئ مەنە، و ل گەلەک جەھان بۆ مرۆقی ئاشکەرا دبت کو پەرەک بەری یان پشتی قئ پەری یئ کەفتییە، و ب تنئ دیرۆکەک ل سەر قئ دەستنقیسی هەییە ئەو ژئ سالا (۱۱۹۲)یە، کو دکەفتە بەرانبەر سالا (۱۷۷۸) زایینی، و ل جەھەکی هاتییە ئاشکەراکرن کو ئەو ل مەدرەسا قوبەهان ل ئامیدیئ هاتییە نقیسیئ. ئەصلئ قئ دەستنقیسی نوکە ل نک مالباتا مەلا خەلیئ سیرتییە.

۳- دەستنقیسا دیوانا شاعری کورد شیخ ئەحمەدئ گوندشیخی، کورپئ شیخ شەرەفی کورپئ شیخ ناصرئ کورپئ شیخ عەبدوللاھئ شاوری، و شاوری گوندەکی قەزا ئەرۆھییە بەرئ سەر ب بۆتان قە بوو، و نوکە سەر ب ویلیاھتا سیرتئ قەییە، ئەف دەستنقیسە ژ لایئ شیخ ئەحمەدئ گوندشیخی قە هاتییە نقیسیئ ل سالا ۱۲۳۷ مشەختی (بەرانبەر ۱۸۲۲ زایینی) و ژ (۳۸۰) بەرپەران پیک دئیت، و ئەصلئ وئ ل نک مالباتا شیخ ئەحمەدە.

۴- سئ دەستنقیسیئ میرئ ئامیدیئ یئ شاعر محەمەد طەیار پاشا (غەریبی)، ئیک: دەستنقیسا دیوانا مەلایئ جزیرییە، ل (۱۸) هەیفئا (ذوالحجە) ژ سالا (۱۲۳۱) مشەختی (۱۸۱۶/۱۱/۸ ز) هاتییە نقیسیئ، دو: کەشکۆلەکا (۱۵۹) پەرن ژئ ماین، و ژ وان دیرۆکئ ل سەر کەشکۆلئ هەین دئیتە زانین کو ئەو د ناقبەرا سالیئ (۱۸۱۸-۱۸۲۱ ز) هاتییە نقیسیئ. سئ: دەستنقیسا دیوانا غەریبی کو ژ (۹۲) پەران پیک دئیت، ئەفە نە ب خەتئ غەریبییە، بەلئ شعرئ وینە، و دیرۆکا نقیسیئ و ناقئ نقیسەری ل سەر نینە.

د ئان هەر سئ دەستنقیسان دا هژمارەکا شعران یئ شاعرئ جودا جودا هەنە، و ئەصلئ وان د پەرتۆکخانەیا بەغدایئ دایە.

۵- دو دستنقیسین محهمه‌دئ کورئ شیخ عه‌بدلعه‌زیزئ شۆشی، یا ئیک: (روضة‌المحبین) کو مه‌سنه‌ویه‌کا فارسییه ل دۆر عشقییه، ل سال ۱۲۶۹ مشه‌ختی هاتییه نفیسین، یا دویع دیوانا مه‌لایع جزیری، و د شان هه‌ردو دستنقیسان ژئ دا چه‌ند شعرین جودا هه‌نه.

۶- که‌شکۆلا ئیبراهیم کورئ سه‌یید ئه‌حمه‌دئ بیسکی، ژ (۱۸۷) به‌ریه‌ران پیک دئیت، و هه‌ر چه‌نده ل چو جه‌ین مایین ژ دستنقیسی دیرۆکا نفیسین نینه، به‌ئ ژ سه‌ر و به‌ری نفیسین و په‌نگی کاغه‌زی دئیته زانین کو دبت ژییع دستنقیسی دوسه‌د سال تی هه‌بن، و هژماره‌کا مه‌زن یا شعرین کرمانجی و عه‌ره‌بی و فارسی تیدا هه‌نه.

۷- که‌شکۆله‌کا شعری کو پتیریا دیوانا مه‌لایع جزیری ب خو فه‌ دگرت، د گه‌ل هژماره‌کا شعرین جودا جودا ب کوردی و عه‌ره‌بی و فارسی، دیرۆکا نفیسین و ناقح نفیسه‌ری ئاشکه‌را نینه، به‌ئ ب نیشانان فه‌ ئه‌و به‌ری پتر ژ (۱۵۰) سالان و ل ده‌قه‌را بادینان هاتییه نفیسین، ئه‌صلی قی دستنقیسی نوکه ل به‌غدایه. و هیژایی گۆتئییه کو ئه‌ف دستنقیسین کو ل به‌غدا هه‌ین ب پیکا هیژایان محهمه‌د عه‌لی قه‌ره‌داغی و رفیق صالح و ئیسماعیل سگیری گه‌هشتینه مه، ئه‌و ئه‌م سوپاسیا وان دکه‌ین.

۸- دستنقیسا (خلیل المذنب) ئه‌وا ژ (۲۰۴) به‌ریه‌ران پیک دئیت، و به‌ره‌مه‌ی گه‌له‌ک شاعرین کرمانج تیدا هه‌نه. و وه‌کی ژ وان دیرۆکان دئیته و مرگرتن یین ل سه‌ر چه‌ند جه‌ه‌کان هه‌ین ئه‌و د ناقه‌ه‌را سالین ۱۳۱۴- ۱۳۲۴ مشه‌ختی دا (به‌رانبه‌ر ۱۸۹۶-۱۹۰۶ ز) هاتییه نفیسین.

۹- دستنقیسا شیخ جونه‌یدئ کورئ مه‌لا مه‌حموودئ کورئ مه‌لا عه‌بدلقه‌هه‌رائی زووقه‌یدی، ئه‌ف دستنقیسه ژ (۱۷۳) په‌ران پیک دئیت، و گه‌له‌ک شعرین کوردی و عه‌ره‌بی و فارسی و تورکی تیدا هه‌نه.. سال نفیسین ئاشکه‌را نینه، به‌ئ ئاشکه‌راهیه کو شیخ جونه‌ید ل سال ۱۹۶۳ ز مربوط. ئه‌صلی دستنقیسی ل نک مالباتا ویه.

۱۰- دستنقیسا مهلا ئەحمەدئ جەوزی (۱۹۱۵-۲۰۰۰ ز)، جەوزئ گوندەکە سەر ب دەقەرا (هینغ) قەیه ل دیاریه کړئ، ئەف دستنقیسه ژ (۲۴۰) پەران پیک دئیت، و ژ بلی دیوانا حەجی فەتتاحت حەزرووی (فەتحتی) هژمارەکا شعرین جودا جودا ژئ تیدا هەنە.

۱۱- دستنقیسا مهلا زەینولعابدینئ ئامەدی (نوکه ئاکنجیی باژیرئ ئامەدییه) ئەوا ب نافع (مجمع القصائد) ب ناکری، و هژمارەکا مەزن یا شعرین کرمانجی تیدا هەنە.

ئەفە ئەو دستنقیس بوون یین وەك كەشكۆل و (مەجامیع) كو مە کرینه ژیدمر بۆ قئ کتیبیا خو، و ژ بلی وان هژمارەکا دی ژئ یا دستنقیسیین جودا جودا بۆ مە بووینه ژیدمر و ل گەلەك جهان مە نافعین وان ئینایه، و ژ بلی دستنقیسان مە مفا ژ گەلەك کتیب و کۆفار و رۆژنامەیان ژئ دیتییه، هیثییا مە ئەوه ئەف کتیبە ل پاشەرۆژئ مەزنتر لئ بیت و بته پتر ژ بەرگەکی، پشتی ئەم ب سەر هەندەك دستنقیس و ژیدەرین دی هلبیین.

تەحسین ئیبراهیم دۆسکی
دەوێك ۱۴۳۸ مشەختی ۲۰۱۷ ز

مه‌لا مه‌حموود (حه‌میدی) و ده‌سپێکه‌کا دی بۆ

شعرا کرمانجی

ده‌مه‌ ئه‌م به‌حسه‌ ده‌سپێکه‌کا شعرا کرمانجی ده‌کهن، و کانه‌ بۆ چاره‌ ئێکێ که‌نگی و ل کیه‌ ئه‌و هاته‌یه‌ نه‌یسین؟ و سوچه‌ت ده‌ئێته‌ سه‌ر جیلێ ئێکێ یه‌ وان شاعرێن کرمانج یه‌ کو به‌ره‌مه‌ن وان گه‌ه‌شتیه‌ مه‌، کو جیلێ عه‌لییه‌ هه‌ری و مه‌لایه‌ جزیری و فه‌قییه‌ ته‌یرانه‌، په‌سپاره‌ک ده‌ئێته‌کرن: ئه‌رئ ته‌ته‌که‌ به‌ره‌قه‌له‌ رۆژا شعرا کرمانجی په‌یده‌بووی ئه‌و ل وئ پێکه‌ بت یا شعرا مه‌لایه‌ جزیری -بۆ نه‌مونه‌- گه‌ه‌شتیه‌؟

د به‌رسقه‌ دا گه‌له‌ک جارانه‌ ئه‌م ده‌بێژین: په‌تقییه‌ به‌ری په‌یده‌بوونا قی جیلێ مه‌زن یه‌ شاعرانه‌، هه‌ده‌ک شاعرێن دی مه‌ هه‌بن شعر ب کرمانجی نه‌یسی بت، و شعرا وان هه‌یدی هه‌یدی وه‌راره‌ کریت هه‌تا گه‌ه‌شتیه‌ قی پێکه‌ بلنده‌ یا ئه‌م ل نه‌ک جیلێ مه‌لایه‌ جزیری ده‌بینین.. و ئه‌ف گۆتانه‌ (نه‌ظه‌ری) یا ئه‌م ده‌بێژین هه‌ده‌ک جارانه‌ ب په‌نگه‌که‌ (عه‌مه‌لی) ژێ ده‌لیل ل سه‌ر په‌یدا ده‌بن، ژێده‌رین په‌رۆکی جار جار هه‌ده‌ک ناغان ده‌نه‌ مه‌ ئه‌م په‌ دزانین کو په‌ستییه‌ک بۆ قی گۆتانه‌ مه‌ یا بۆری هه‌یه‌، و کو به‌لێ به‌ری قی جیلێ مه‌ شاعر هه‌بووینه‌ شعر و دیوان ب کوردی دانان، ئه‌گه‌ر چه‌ هه‌شتا چه‌ به‌ره‌مه‌ن وان نه‌گه‌ه‌شتبه‌ مه‌ ژێ.

وه‌ک نه‌مونه‌ ل سه‌ر قی چه‌ندێ ئه‌و ئه‌شاره‌ته‌ یه‌ ئه‌م د گۆتانه‌ شه‌ره‌فخانه‌ بدلیسی دا ده‌بینین ده‌مه‌ ئه‌و به‌حسه‌ میر یه‌عه‌قووب به‌گه‌ کورێ مه‌مه‌د به‌گه‌ زه‌رقی (یان زه‌رکی) ده‌که‌ت، و ده‌بێژت: وی سه‌لیقه‌یه‌که‌ عه‌جیبه‌

د قههاندنا شعران دا ههبوو، و وی کۆمهکا شعران د بابهتی تهوحدی دا قههاندینه، و پتیریا شعرین وی ب کوردینه، حهتا وی دیوانهک ههیه. ئەف میره ههفچاخێ سولطانی ئۆسمانی سلیمانی قانونی بوو، و ئەو ل سالا ۹۴۹ (۱۵۴۲ ز) ل شوینا برایی خۆ شاهقلی بوو بوو حاکمی زهرقی ل دهقهرای میردینی، و نیزیکی (۲۵) سالان حوکم کر، پاشی وی کورپی خۆ دۆمان ل جهتی خۆ دانا، و پشتی هنگی ب سێ سالان، یهعنی ل دۆرین سالا ۹۷۷ (۱۵۶۹ ز) مر^(۱).

ل هندهک جهین دی ژێ شهرفخانی بدلیسی ئیشارهتی ددهت کو ل سهدهسالا دههتی مشهختی (شازدی زایینی) و بهلکی بهری هنگی ژێ، هندهک شاعر ههبوون شعرین خۆ ب ئەزمانی خهلکی قهدهاندن، و خهلکی شعرین وان ژ بهر دکرن، و ل ههکهفتنان دگۆتن.

مهعنا گومان تیدا نینه کو بهری جیلج مهلائی جزیری شاعر ههبووینه شعرین خۆ ب کرمانجی قههاندین، بهلێ مخابن چو بهرهههتی قی قووناغا هه نهگههشتیه مه، لهو ههردهم مه دگۆت: ئەم نزانین کانێ رۆژهک دی ئیت ئەم هندهکی ژ وی بهرهههتی تیدا بینین یان نه؟

بهلێ بزاف و دویچوونین قهکۆلهرین مه یین بهردهوام، و دیتنا وان بو هندهک کهشکۆل و دهستنقیسین کهفن یین هیشتا د پهرتۆکخانهیین تایهت و گشتی دا ماینه قهشارتی، و پهیدا کرنا وان بو هندهک دور و مرارییین پیشیان، هیشی و ئومیدی ل نک مه پهیدا دکهت کو دیتنا هندهکی ژ وی بهرهههتی ژیکۆتی کارهکی موستهحیل نینه.

ئیک ژ شاعرین قووناغا بهرزه ژ دیرۆکا ئەدهببیاتا کرمانجی، یین کو حهتا دهمهکی نیزیکی کهسی ناگهه ژێ نهبووی و نهزانی کو وی بهرههههکی کرمانجی ههیه، شاعری بادینی مهلا مهحموده، ئەوی ناسناقی خۆ یی شعری کرییه (حهمیدی)، و سهرهاتییا پهیدا بوونا وی بو سالا ۱۹۹۸ دزقرت، دهمی پرۆفیسۆر مهسعوود کتانی نقیسینهک ل دۆر هندهک شعر و شاعرین کهفن د هژمارا (۶)یدا ژ کۆقارا (پهقی) ئەوا ل دهۆکی دهمدکهفت

دهقەرا بادینان کرى. و ژ کتیب و ژیدەرین دیرۆکی دئیته زانین کو ئەف میری بادینا کەسەکی ب حوکم بوو، و ل هندهک دەمین حوکمی وی ئەو دهقەرین دەور و بهرین میرنشینا وی ژى کەفتبوونه بن دەستى وی، و بەلکی ژ بهر قى چەندى وی ناسناقى سولطان وەرگرت بت، و دیاره ئەو مرۆقهکی جامیر و دیندار بوویه ئەو دگۆتنى: سولطان حوسینى وهلى.

قى میری گەلەك کارین هیژا ل دەمى حوکمپرانیا خو کرینه، و کارى وی یخ ژ هەمیى بەرچاقتەر ئافاکرن، یان نووژەنکرنا مەدرەسا قوبا بوو، ئەوا ب سەدان سالان وهك زانینگەهەکا مەزن لى هاتى بو دهقەرئ، و هژمارەکا مەزن یا زانا و ئەدیبان دەرس لى خواندین و گۆتین^(۲).

دیاره سولطان حوسینى کۆچکەکا ئاقا و زیدە خوڤ ل ئامیدییى هەبوویه، گەلەك زانا و ئەدیب و ماقویل لى کۆم دبوون، و ئیک ژ وان مەلا مەحموودئ شاعر ب خو بوویه، و وهك وهفادارییهك بو قى کۆچکى و خودانى وئ وی قیایه شعرەکی د وهصفا کۆچکى دا قەهینت، ئینا وی ئەف شعرە نفیسینى یا ئەم ل دۆر دئاخفین.

ژ نافەرۆکا شعری دئیته زانین کو دەمى حەمیدی ئەف شعرا خو نفیسی هیشتا سولطان حوسین یخ زیندی بوویه؛ چونکی ئەو دوغایخ بو وی دکەت کو کۆچکا وی هەر و هەر یا ئاقا بت، و ئەگەر ئەم ل بیرا خو بینین کو سولطان حوسین ل ساللا ۹۸۱ مەسختى (۱۵۷۳ ز) مریوو، دقیت ئەم بیژین دیرۆکا قەهاندا قى شعری بو بەری قى سالى دزقرت، مەعنا: مەلا مەحموودئ حەمیدی هەقچاخى میر یه عقووبى زەرقى بوو، و بەری مەلایخ جزیری بوو.

ئەف شعرا حەمیدی ژ (۲۸) مالکان پیک دئیت، ژ لایخ روخساری قە وی ئەو ل سەر بەحرا (رەمەلئ) قەهانیدییه، کو وەزنا وئ ب قى رەنگییه: (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)، و شعریا چار زمانییه، وی ئەو ب چار زمانان قەهانیدییه: (کوردی و ترکییا ئۆسمانى، و فارسى و عەرەبى)، تشتى هندئ دگەهینت کو حەمیدی د قان هەر چار زمانان یخ مەلەقان بوویه.

هه‌ژیهه بیژین کو پشتی وی ب نیژیکی سه‌د و پینجی سالان نه‌حمه‌دی
 خانی ژی هاتییه و شعره‌ک ب فان ههر چار نه‌زمانان فه‌هاندیهه.
 ژ لایع ناقه‌روکی فه نه‌ف شعره -وه‌کی مه گۆتی- ل دۆر سالۆخته‌ئ
 کۆچکا سولطان حوسین وه‌لییه، و تشتع بالکیش نه‌وه شاعر ل جهه‌کی
 دوعایع بۆ میرئ نامیدییه دکه‌ت کو کورد هه‌می بۆ وی ببنه سلاقکیش، و
 ل پیش وی راوه‌ستن، مه‌عنا: نه‌وه هه‌می بکه‌فنه د خزمه‌تا وی دا، و خۆ ل به‌ر
 وی بجه‌مین.

ل قیرئ مه دقیت قع شعری هه‌مییه ل به‌ر چاقین خونده‌فانان بدانین،
 ههر چه‌نده نه‌وه یا قالا نینه ژ کی‌ماسییان؛ چونکی مه ئیکسه‌ر ژ
 ده‌ستنقیسه و مرنه‌گرتیهه، به‌لکی مه نه‌وه ژ دانه‌یا چاپکری یا کتانی و
 دیره‌شی و مرگرتیهه، و دیره‌شی ب خۆ ژ نه‌وه ژ یا کتانی و مرگرتیهه، یه‌عنی:
 ده‌ستنقیسه نه‌ ل نک من و نه‌ ژ ل نک دیره‌شی هه‌بوویه کو نه‌م ئع بزقپین،
 و جهین به‌رگومان ته‌ئکید بکه‌ین، ههر چه‌نده مالکین کوردی و عه‌ره‌بی ژ
 قع شعری چه‌نده‌کی باشته‌ر ژ یین ئۆسمانی و فارسی هاتینه‌ پاکرن.
 حه‌میدی د قع شعرا خۆ دا دبیرت:

واجب و لازم ل ههر کس کن ژ بۆ میرئ کوبار
 هه‌م نه‌نایان هه‌م دوعایان دا نه‌مین دین و هار
 وقت خوش در عنده‌لییان ناله و نه‌فغاندار
 گل آچمه‌ش نالی و بلب‌ل فغانلاری برار
 داعی ما دولت با دولت سرارا وصف دار
 بلبلان را نغمه‌ بایید در چمن زاری به‌هار
 من عجیب الله أنا قد نری بالاعتبار
 روضة ما غیرت و الصر فیها ما یضار
 په‌ه چ نازک مه‌نزله ژ رهنگ به‌حه‌شتا باقییه
 تیک کولیکیت وی دبش‌کفتینه دایم چار کنار

رایهء بکز پادشاهم قصری کیم
 هر طرف چیچکبری آغازلری شکر یغار
 باغبان خلد را رویست الزام تمام
 بزمگاه شد که آمد منکر از اختیار
 هذه روضات عدن فادخلوها فائزین
 أيها الإسلام فأتوا فاسکنوا دار القرار
 گول شلیل شهرمهنده مانه ژ ههینهتا پر ههیهتئ
 لهو سهر و چههقیئت خوه تیکدان ل بن پیمان داینانه خوار
 گوزلرین قویوب اشاغه داغلرین زنبقلری
 أهل اذعانك بولننده باقمق اولور باغار
 سر و بریا استیاده یكدلی دعوا کند
 یعنی اینی هر کس را یكدلی آید بکار
 قائل بالحال عن شأن الذی یرجو الندی
 إن من یأتی العلی ما مال عنها باختیار
 سۆرگول و زمرگول ب دهوانه ل نیئا چیمهنئ
 ئیک دبیت مهجووب ئەزم یا دی دبئ ژ عشقیمه ژار
 سنبل ایله توتیا آچق قورمیشلر دیللری
 کیم بزهم توتیا و کیم بزهم زلف یار
 رسم خدمتکاری آموز و به اطراف چمن
 نرگس شوریده کامد چار چشم از هر کنار^(۳)
 ناسمین وهك ناسمان تین سهر کوزۆت و بهرگرئ
 باتی ئیخ خیرخواز نهبیتن دائما بیت تازیدار
 خرمانن خوشلری هر بیرسی بغداد در

شویشلر حالیه کیمی بونده دادن ختم دار
 توخ شاهى و قرنفل قهوه و شبو بها
 مانى در بتخانه چين كى كشيد اين يادگار
 نادت الطوبى فطوبى أيها المتساملون
 في ظلال كل آمال بعز و افتخار
 يا ربى دائم موبارهك بن ل وه ديوان و تهخت
 جوملهئى كرمانج سلاقكيش بن ب پيش گهشتى غهدار^(۴)
 عدل و دادن تخت و ديوان مبارك اوللر
 درجه اولمايه غمدن كوین نزده بر غبار
 كائنات هت طارم ساكنات شرق و غرب
 جملهء با تو را يا رب مبارك باددار
 بارك الباري لكم أيوانكم مدى الزمان
 قد أراد الله في أخلاقكم نعت الوقار
 مهمودؤ خوش تشته علم خاسمه ژ بو خهلق مهلا
 مه دقئ میران د ههيبهت و ل بوو ئه نیا شهسوار
 فضلنز مه ای حمیدی علم ایلشن یوقدر
 ایلیم عالم ایچنده المک اولور نامدار
 در نجوم و حکمت و علم معانی تا به شرع
 ای حمیدی گرج صراف محک در پیشدار
 ادعی بالعلم فضلا من یرمی بالحمید
 این من یاتی مجیبا باحثا بالاقتدار

میر عمادددینی ههکاری (سهبووری)

سهبووری ناسناق ههقالع مهلایع جزیری، میرئ ههکارییان عمادددینی کورئ یهحیا بهگئ کورئ زهکهرییا خان بهگییه، ئەوئ د ناقبهرا سالین ۱۶۳۴ - ۱۶۳۹ حوکم ل میرگهها ههکارییان کری. بابئ وی یهحیا بهگ د شهپهکی دا ل وانئ د گهل محهمهد پاشایع والییع وانئ ل سالا ۱۶۱۷ هاتبوو کوشتن.

دهمئ مامئ وی شهرفخان بوویه میر، وی ئەو کره مهزنئ کهلا (چهریق)ئ، و ل سالا ۱۶۳۲ ئەو دژی مامئ خوڤاوهستا، و هپرش دانه دهقهرا ئەلباکئ، پشتی دهمهکی ل سهرئ سالا ۱۶۳۴، ئەو شیا پایتهختئ میرنشینی کو جولهمیگ بوو، بستینت و میری بکوژت، و بته میر.

هههچاخئ سولتانئ ئۆسمانی مرادئ چارئ (۱۶۲۲ - ۱۶۳۹) بوو، ئەوئ شهپین دژوار د گهل دهولهتا سهفهوییان کرین، و دهمئ سولتانئ ئۆسمانیان قیای هپرشئ بدهته سهرفهوییان ل سالا ۱۶۳۵، وی نامهیهک بو میر عمادددینی ههکاری هنارت، و تیدا داخواز ژئ کر کو ئەو پشتهقانییا وی بکهت، بهئئ میری داخوازا وی ب جه نهئینا، و بهرسقهکا کریت دایئ، و سئکی ب وی کر، لهو پشتی هنگی سولتانئ هیزهک هنارتئ و ل سالا ۱۶۳۵ شهپهک د ناقبهرا میر عمادددینی و لهشکرئ ئۆسمانیان دا ل دهقهرا پیزانئ چیبوو، و د نهنجام دا ههکاری شکهستن، و میر عمادددین بهر ب حهلهبئ قه رهقی، بهئئ ئەو ل ویرئ هاتهگرتن، و هاته هنارتن بو ستهنبولئ، و سولتانئ فهرمانا گرتنا وی بو دهمئ حهفت سالان دا، و ئەو هاته زیندانکرن، و پشتی حهفت سالان دهمئ ئەو هاتییه بهردان، ل دهمئ زقپینا وی بو وهلاتئ وی ل

باژیری (ئەدەنە) -دبیژن- ب نەخۆشیا تاعوونێ مر. و ھندەکین دی دبێژن: ئەو
ل ستەنبۆلێ ل سالا ۱۶۳۹ ب دەستێ مصطەفا پاشایێ صەدرێ ئەعظەم ھاتە
کوشتن.

پشتی وی کورپامێ وی عەزەددینی کورێ شەرەفخانی بوو میری
ھەکاریان، و ل سەر دەمێ وی گەرۆکێ ناقدار ئەولیا چەلەپی ھاتبوو
جولەمیرگی، و ئەو بەحسێ وی دکەت و دبێژت: ئەو میرەکی خودان شیانێ
میرگەھەکا ب ھیز بوو.^(۵)

میر عمادەددین ئەوئ ناسناقێ (صەبووری) بۆ خو د شعری دا ھلبزارتی،
ھەقچاخ و ھەقائێ مەلایێ جزیری بوو، و د دیوانا مەلایێ جزیری دا شعرەکا
ھەقپشک (موساجەلە) یا میر عمادەددین و مەلایێ جزیری ھەیە، ژێ دئیتە
زانین کو میری دەستەکی درێژ د قەھاندنا شعری دا ھەبوو، و ژ ھندەک
گۆتین مەلایێ جزیری دئیتە وەرگرتن کو میر زانیەکی شارەزابوو د
زانین شریعتی ژێ دا، مەلایێ جزیری ل دووماھییا قی شعری دبێژت:

د بەحرا قولزوما میران	ب غەوواصی گوھەر چینم
د بەحئا شەرح و تەفسیران	تو دەریایان وە نابینم
ژ میر و بەگلەر و چیران	غولامێ میر عمادینم

حەتا دەمەکی نێزیک مژ و مۆرائێ راستیا کەسینییا میری د ناڤ خو
دا پێچابوو، و گەلەک کەس ھەبوون ھزر دکر کو میر عیما دەددین ئیک ژ
میرزادەیین جزیرا بۆتان بوو، ھەر چەندە د ھژمارەکا دەستنیسیان دا ب
ناشکەرای ھاتییە کو میر عیما دەددین میرەکی ھەکاری بوو، و ل شان
دووماھیان دو دەستنیسین دیوانا مەلایێ جزیری ھاتنە دیتن، ئاگەھدارییەکا
گرنگ دانە مە، ئەو ژێ ئەقەییە کو میر عمادەددین ئەو ی ناسناقێ وی
(صەبووری)، و ئەو ھەردو دەستنیسی ئەقەنە:

١- دهستنقیسا محهمهد ئەسمه‌ڕی خۆشابی، ئەوا ل ساڵا ١٢٨٣ مشهختی (به‌رانبه‌ر ١٨٧٢ ز) هاتییه نقیسین، کو تێدا هاتییه: (سلام کردن ملا بر حضرت صبوری امیر عماد الدین الذی هو من سلسله آل عباس رضوان الله تعالی علیهم اجمعین)^(٦).

٢- دهستنقیسا محهمهد صه‌بریی کورئ مه‌لا عه‌بدلفه‌تتاحت هه‌رشنی (هه‌رشنی سه‌ر ب فارقینن فهیه) ئەوا ل ساڵا ١٣٤١ مشهختی (١٩٢٣ ز) هاتییه نقیسین، کو تێدا هاتییه: (ما قال الشيخ أحمد الجزری فی محاوره‌ الامیر عماد الدین الهکاری الملقب بالصوری قدس سرهما و رحمة الله علیهما)^(٧).
و حه‌تا نوکه (حه‌فت) شه‌رین صه‌بووریی هه‌کاری هاتییه دیتن: ئیک ئەو شه‌را هه‌قیشکا ویه د گه‌ل مه‌لاین جزیری، کو د دیوانا مه‌لاین جزیری دا به‌لاقبوویه، و هه‌ر شه‌ش شه‌رین وی یین دی ئەفه‌نه یین ئەم ل قیڕی به‌لاف دکه‌ین، و سئ ژ وان به‌ری نوکه به‌لاقبووینه، و سئ بو جارا ئیکێیه به‌لاف دبن.

شه‌را ئیک:

ته‌خمیسا وی ل سه‌ر غه‌زه‌له‌کا مه‌لاین جزیری^(٨):

سه‌د ئەمانه‌ت ل ته‌ ئەی مه‌حه‌رما ئەسه‌رار و شه‌هه‌ی
بله‌زین صوبه‌ده‌م و شه‌ام و سه‌حه‌ر سال و مه‌هه‌ی
د هه‌رئما هه‌رما خاص و هوما یوون قه‌به‌هه‌ی
ئەی نه‌سیمم سه‌حه‌رئ ما د مه‌جالا صوبه‌هه‌ی
سه‌د سه‌لامان بگه‌هه‌ینی ژ مه‌ وئ پادشه‌هه‌ی
نازکا شوخ و شه‌پال و په‌رییا حووری مثال
یا ئەنی رۆژه ب دیم زوه‌ره ب بوهره‌ان دو هلال
یا ژ مشکا خه‌ته‌نه خال و خه‌ط و کاکول و خال
عه‌ره‌را قامه‌ت ئەلیف نه‌یشه‌ککه‌را شوخ و شه‌پال
نازکا سیمین ته‌ن و خوسه‌رو و زه‌ررین کوله‌هه‌ی

تو ب ئعزاز و ب ئكرام بكه غه مخواری و لوظف
 ژ كناری ته ببیتن قه مهرا یاری و لوظف
 بوئی ئازمر بكه ئحسان ب كه ره مكارى و لوظف
 د بهرى دا تو ببوووسى ب دوسه د زارى و لوظف
 ئاستان و دمر و دیوار و شو باكین قه لههه
 مه دقئ حالى بهیان كهین نه ب حوبر و قه لهمان
 راحت و ئیمنى چوون صهبر و قه رارم قه نهمان
 موشئ حاشى و شه رحان و بهیانید ستهمان
 نامهیا جهور و جهفا و ئه لهم و دمر و غه مان
 دى ب دهستى زمربیی موحته شه مئ سهرو سهه
 دا كو سپرا مه عهیان كهین نه ب لهفظ و نه عهتئ
 ئه و په ریشانى كو ئنشا كرته ب عه رض و ب خهتئ
 گو ه بدین ب ته عه ججوب ل سه راسه ر قسه تئ
 به لكوو دلبه ر ژ روویئ عادلى و مه رحه مه تئ
 په رحه كئ كت ب فه قیران و په رست گلهه
 ئه ز نزانم بوچ كیشائیه شیرئ غه ضه بئ
 مه ژ په حما ته نه كر هیقى و مامه د عه جه بئ
 وه عده نازكتره ئیرۆ مه ژ شووشا حه له بئ
 دل گرانه ته ژ مه و دیار نزانین سه به بئ
 ئه و ب خه شه ل غه ربیان و نه دینر گونهه
 (۹)
 ژ چ كناران قه گونه ه قهت سررئ نوونهك مه ههیه
 غه یرى حوبیا ته مه پا عشق و جونوونهك مه ههیه
 جهوهه رئ فانییه قهط مرن و مه نوونهك مه ههیه
 ما ژ بهر ضه رب و فراقا ته سو كوونهك مه ههیه؟
 جهرگ و دل ههردو ب نالینه وهكى جهنگ و ژهه

ژ دهستخ ساقییا قه‌نجان	ژ حه‌یوانخ قه‌خوار فنجان
چ دارۆ بوو د مه‌یخانخ	بیه دارۆ ژ بوۆ ره‌نجان
ژ بئین مسك و بخارۆ تی	د مه‌یخانا كو دارۆ تی
ب دۆم ماییم د زنادانخ	گه‌له‌ك شو به‌هتی مارۆتخ
د دهف ماری غه‌مان داییم	د زنادانخ ب دۆم ماییم
وه‌کی گۆیا ل مه‌یدانخ	ژ عشق بئ سهر و پاییم
ب زولفا عه‌نبه‌رین به‌ستم	وه‌کی گۆ بئ سهر و ده‌ستم
تو جارەك ئیده چه‌وگانخ	د خیلا خدمه‌تخ وه‌ستم
ب من را نه‌وه‌کی رهد کر	ب چه‌وگانخ ئیشاره‌ت کر
ب وئ له‌علا بده‌خشانخ	دلخ غه‌مگین تژی دهرد کر
جه‌واب ئانی ژ به‌لقیسا	ب وئ له‌علا ل بال عیسا
ره‌ها وی طوغر و نیشانخ	سوله‌یمانی دبئیم دیسا
هالالی رهنگ بالائخ	ژ قئ نیشان و طوغرائخ
موقه‌وووس بوو ژ کیشانخ	چ سورمه بوو ل چه‌شم دائخ
دبارن تیر وه‌کی باران	که‌مان کیشا که‌مانداران
د وئ حه‌بسی و کۆفانخ	ل قه‌برئ مه‌ برینداران
ب دۆم مایم د قه‌یدئ دا	سه‌بووری ما د حه‌بسی دا
دمرینه وی ژ زیندانخ	وه‌کی دنئیری د چالغ دا

شعرا سییخ^(۱۱):

د عه‌جالغ خه‌ملین گول ته نه‌دی باغخ خه‌بان
 نه کو فه‌صلا غه‌زه‌لانه گول و گولزار نه‌مان
 بلبلی باغنشین شهبی خه‌فاشخ پی خه‌شه
 له‌و کو گولشهن بوونه شیلان و گولئ پار نه‌مان
 ئیرم ئاسا خه‌ملی بوون ژ چه‌مه‌ن باده‌یه تیخ
 طالعخ مه‌ ژ چه‌مه‌ن سه‌بزه و ره‌یحان نه‌مان

چەند وێرانە نشین شەهێ هەماما ل هەوا
 لەو کو وێرانەیه وێرانە کو دیوار نەمان
 گەر کەسێ ژار کو ل شاگردێ قەصابان مە وەدی
 ئیرو شاهین کو ل سەیدینە ب شومقار نەمان
 لەبێ خەندان شیفا بەخشن ل مەریضان چو مەسیح
 دێ چ موعجز بنومیتن کو تو بیمار نەمان
 سەبرێ سەببورییە سەر وەک چەمەنێ هاتی دەمەک
 مە سەبر دێ ب چ بت سەرۆی سپیندار نەمان

شعرا چاری (١٢):

دلێ مەجر ووحی من پر ژانە دیسا
 تژی دەر و غەم و کۆفانە دیسا
 نەشیم دەرمان بکەم دەر دێ دلێ خو
 حەکیمان بێنە سەر لوقمان و عیسا
 هەجی دی صوورمقا دلدار و دل بەر
 بیە حەیران دچار و کەفتە لیسا
 بەلێ من زانیە بەدبەختیا خو
 چرایێ من حەتا صوبحی نەئیسا
 ژ لوظفا تە عەجەب مامە (سەبوری)
 نە گۆ حالت چیه دەفتەرنقیسا

شعرا پینجج^(۱۳) : ب زمانئ فارسییه.

ای بمثل روی تو همچو مه بر فلک
مدح لب لعل تو ورد زیان ملک
ما د رقیب آوریم نقد دل پیش تو
هر چه درد غش بود تا مثنیا سد محک
در لب جانان ببین جوهر فردا حکیم
گر بگشای دو لب وارهی از ریب و شک
حبک فی قلبنا صار کنقش بالحجر
صورت عشق ار دلم کس نتوان کرد حک
وصلک قد فات من هجرک این المضر
أحرق قلبی کذا أوقعنی فی الهلک
پیش تو جان باختن لی مرا کارلیک
عشق لو بر کپش کرده ز هم بازفک
ملک صبوری شود مقتل درگاه تو
نذر تو خواهد کند جان هزاران چه پک

شعرا شه‌شیخ^(۱۴) : ب زمانئ فارسییه.

بر آرم آه گرم از سینهء پر زخم خود هر دم
بجام زهر خون قهر اشک تر روان هر دم
فغان از شورش دلبر که جان ما بصد ناوک
زند بر جیگر ریشم هلاکم میکند هر دم
فدای آن لب شکر فشان بودم که در مجلس

بوقت گفتن و دور سفتن و شرین سخن هر دم
دوای درد مشتاقی کجا داند معالج را
که اشک خون ز مژگان تا گریبانم رهوان هر دم
علاج درد عاشق را میان آن دو لب باشد
اگر خواهد دوا دارد اگر مجروح در هر دم
ندانم تا بکی در ورطهء خون میدوم دائم
باین حال پریشانی و درد و پر بلا هر دم
ندارد چارهء عاشق بجز دیدار دلبر را
صبوری تا بکی باشد که در هجر بتان هر دم

مه‌لا ره‌مه‌زانی عه‌بباسی

ده‌قه‌را بادینان و هه‌کاری - وه‌کی ژ ژێده‌رین ئه‌صلی یێن ئه‌ده‌بییاتا کرمانجی دئێته وه‌رگرتن- هیلینا ئێکێ یا ئه‌ده‌بییاتا کرمانجی بوو؛ چونکی ئه‌و شاعرین به‌رئ بناخه‌یخ شعر و په‌خشانا کرمانجی دانایی ل قئ هه‌ریمێ گه‌ه‌شتبوون، و هه‌میدی و عه‌لییخ حه‌ریری و میر عیماده‌ددینی هه‌کاری و فه‌قییخ ته‌یران و گه‌له‌کێن دی باشت‌ترین نمونه‌نه ل سه‌ر قئ چه‌ندئ، ژ به‌ر قئ ئێکێ مرؤف د‌شیت ب پشت‌راستی فه‌ بیژت: له‌ه‌جه‌یا (هه‌کاری) - و بادینی ژێ پشکه‌که‌ ژئ- هه‌تا نوکه له‌ه‌جه‌یا ئێکه‌مینه یا به‌ره‌مه‌ی ئه‌ده‌بی یێ کرمانجی پێ هاتییه‌ نقیسین و گه‌ه‌شتییه‌ مه‌.

ل سه‌د‌ساله‌ ده‌ه‌ی و یازدئ مشه‌ختی (پازدئ و شازدئ زایینی) سه‌ره‌لدانه‌کا ئه‌ده‌بی یا مه‌زن ل قئ ده‌قه‌را ژێگۆتی (هه‌کاری و بادینان) په‌یدا‌بوو، و گه‌له‌ک زانا و ئه‌دیبه‌ هه‌بوون قه‌ستا نقیسینا ب زمانێ کوردی کربوو، و ب مخابنی فه‌ ئه‌م دبێژین: هه‌ر چه‌نده گه‌له‌ک ژ به‌ره‌مه‌ی قئ ده‌می ژ نا‌قچوووه و نه‌گه‌ه‌شتییه‌ مه‌ ژێ، به‌لئ نیشان ل سه‌ر هه‌بوونا به‌ره‌مه‌که‌ هێژا یێ قئ قووناغا دیرۆکی د ده‌ست مه‌ دا هه‌یه، هه‌ر وه‌سا هنده‌ک نمونه‌یێن کیم ژێ یێن ژ باشییا ئێغبالئ هاتینه‌ پاراستن د ده‌ست مه‌ دا هه‌نه‌ پراستییا گۆت‌نا مه‌ ناشکه‌را دکهن.

گه‌رۆکێ ئۆسمانی یێ ناقدار (ئهلویا چه‌له‌پی) ئه‌وئ ل نیفا سه‌د‌ساله‌ هه‌قدئ ل گه‌له‌ک وه‌لاتین ئۆسمانیان گه‌ریای، و سه‌ره‌اتییا گه‌ریانا خۆ د کتیبه‌کا مه‌زن دا ب نا‌قئ (سیا‌حه‌ت‌نامه) قه‌ید‌کری، ل ساله‌ ۱۰۶۶ مشه‌ختی

(به‌رانبهر ۱۶۵۶ زاینی) هاتبوو پایته‌ختا میرنشینا بادینا، کو باژپړی دیرۆکی یخ نامیدیخ بوو، و ئەو به‌حسێ ژيانا خه‌لكی ده‌قه‌ری ژ گه‌له‌ك لایان قه‌ دكه‌ت، و ئێك وان لایان لایخ ره‌وشه‌نبیرییه.

ئه‌ولیا چه‌له‌بی به‌حسێ زمانێ كوردی دكه‌ت و ئاشكه‌را دكه‌ت كو ئه‌و ل سهر گه‌له‌ك له‌هجه‌یان دئیه‌ لێكه‌ه‌كرن، و دبێژت: ئه‌و كوردین جیرانین ئێك و دو بن د ئه‌زمانێ ئێك و دو دگه‌هن، به‌لێ ئه‌وین ئێك دویر بن باش د ئێك و دو ناگه‌هن، و بو دان و ستاندنێ ئه‌و هه‌وجه‌یی (ته‌رجومانه‌کی) دبن.

ژ وان له‌هجه‌یین ئه‌و به‌حسێ ژێ دكه‌ت: له‌هجه‌یا ئه‌یا له‌تا ئه‌رزه‌رۆمێ (وه‌لاتی سه‌رحه‌دی)، له‌هجه‌یا ئه‌یا له‌تا وانێ و ناغی وئ دكه‌ته له‌هجه‌یا پنیانشی و مه‌حموودییان، له‌هجه‌یا بدلیسێ كو رۆژه‌کیه، له‌هجه‌یا پسانیان (ل بازیدییه)، له‌هجه‌یا زازا، له‌هجه‌یا لۆلۆ، له‌هجه‌یا چیاخێ شنگاری دبێژت: باپرسی، و دبێژت: كورد تی ناگه‌هن، له‌هجه‌یا چه‌ری، له‌هجه‌یا ئه‌رده‌لان و دبێژت: ئه‌و ب فه‌صاحه‌ت دئاخشن به‌لێ ئه‌و ئاخفتنا خو گه‌له‌ك سئك دكهن، له‌هجه‌یا سۆرانی و دبێژت: ئه‌و چه‌تا ده‌ره‌جه‌یه‌كی له‌هجه‌یه‌كا نازكه، له‌هجه‌یا ئیزدییین خالسی و دبێژت: خودانین (۲۴) له‌هجه‌یین دی ژ كوردان تی ناگه‌هن^(۱۵)، له‌هجه‌یا ئیزدییین چه‌كفانی، و دبێژت: ئه‌و یا تیکه‌له د گه‌ل ئه‌زمانێ ئه‌رمه‌نیان.

و ژ تشتین بالکیش ئه‌وه ئه‌ولیا چه‌له‌پی ده‌مێ به‌حسێ زمانان دكه‌ت دبێژت: ئه‌گه‌ر چه‌ هاتبه‌ گۆتن كو (عه‌ره‌بی فه‌صاحه‌ته و عه‌جه‌می ظه‌رافه‌ته و ترکی قه‌باحه‌ته و ئه‌زمانین دی نه‌جاسه‌ته) به‌لێ زمانێ كوردان هه‌م فه‌صاحه‌ت و هه‌م به‌لاغه‌ت ژێ تیدا هه‌یه. و زمانێ كوردین جزیری و كوردین شیروان (سیرتی) ژ فی ره‌نگییه. پاشی چه‌له‌بی دبێژت: به‌لێ زمانێ ژ یخ قان زیده‌تر ل سهر فه‌صاحه‌ت و ظه‌رافه‌ت و سه‌لاسه‌تی راده‌وستت زمانێ كوردین نامیدییا بادینانه، و ل سهر گۆتنا (عه‌له‌مائین عامل) یین ده‌قه‌ری ئه‌ف زمانه

زمانی حه‌ضرهتی یوونسی بوو -سلاف لی بن-، چونکی ئەو ل مويسلی بوو و ب زمانى كوردان دناخت.

جهی دی یخ مه دقیت فه‌گوهیزین ژ گۆتئا ئەولیا چه‌له‌بی ئەوه دەمی ئەو دبیزت: هەر جار ل نه‌ورۆزا سولتانی، بجویك و مه‌زن، و هه‌می زانا و شاعرین ده‌قه‌ری دمردكه‌قنه ژ ده‌رقه و ل سه‌رین رپكان، و ئەو شعرین پینجخسته و سیمالکی و چارمالکی و پینجمالکی و شه‌شمالکی و هه‌فتمالکی و هه‌شتمالکی ده‌اقینه به‌ریك، و ب مالکین شعران ئەو کبیرکانی دهن.

ژ فان گۆتنین ئەولیا چه‌له‌بی دئیته و مرگرتن كو ده‌قرا بادینان ژ بهر زمانى وان یخ په‌هوان و خو‌ش، یان وه‌کی ئەو دبیزت یخ خودان فه‌صاحهت و ظه‌رافهت و سه‌لاسه‌ت، و ژ بهر هه‌بوونا هژماره‌کا مه‌زن ژ زانایان، و ژ بهر شانازیبرئا خه‌لكی ده‌قه‌ری ب زاری خو، و كو ئەو زاری یوونس پیغه‌مه‌ری بوو -وه‌کی وان هزر دکر- پیشقه‌چوونه‌کا علمی و ئەده‌بی یا به‌رچاق ل قی ده‌قه‌ری هه‌بوو، هه‌تا وئ دمه‌جی ل جه‌ژن و ئاهه‌نگان پتر ژ هه‌ر تشته‌کی وان کبیرک و موسابه‌قه‌یین شعری دکر، و ئەفه نه تشته‌کی تایه‌ت بوو ب زانایان فه، به‌لکی بجویك و مه‌زنان ل سه‌رین رپکا و جه‌ین ئاهه‌نگان ئەف کاره دکر.

ل سه‌ر زه‌مانی میر موسه‌هیدخان کورئ مرادخانئ ئیکه مه‌دره‌سا مرادیی یا ناقدار ل ئامیدیئ ئاقاکری، ئەولیا چه‌له‌بی هاتبوو ئامیدیئ، و وه‌کی مه گۆتی ئەو به‌حسئ گه‌له‌ک لایین ژيانا خه‌لكی بادینان دکه‌ت، به‌ئئ تشتئ ل قیری مه دقیت بیژین ئەوه دەمی ئەو به‌حسئ ره‌هوانیا ئەزمانئ خه‌لكی ده‌قه‌ری دکه‌ت، ئەو شعرا شاعره‌کی ئامیدیئ بو مه فه‌دگوه‌یزت وه‌ک نموونه ل سه‌ر گۆتئا خو، و ئەو شاعر ئیک ژ وان کلاسیکین مه‌یه یین مخابن ناف و به‌ره‌مه‌ی وی ب ئیکجاری به‌رزه‌بووین، و ئەگه‌ر ئەولیا چه‌له‌بی به‌حسئ وی نه‌کریا قه‌ت مه ئەو نه‌دنیا‌سی^(١٦).

ناقى قى شاعرى رهمهزانه، و ئەو ل وئى سالا چەلەبى تىدا سەرا ئامىدىيى
داى كو سالا ۱۰۶۶ مشەختى (۱۶۵۶ ز) بوو، يى زىندىبوو، چەلەبى وى ب ناقى
(مەنلايى عالم رهمهضائى عەبباسىيان) ددەتە نياسىن، و بەلكى ژ قى ئەقەبى
بىتە زانين كو ئەف شاعره ژ ئىك ژ وان مالباتان بت يىن خو ب عەبباسى ددانە
نياسىن، و مالا مىران ب خو ژى ئىك ژ وان مالباتان بوو.

دەمى ئەم دىژىن ئەف شاعره ل دەمى سەرەدانا چەلەبى يى زىندى بوو ژ
بەر ھىندىيە، چونكى دەمى چەلەبى ناقى وى دئىنت نابىژت: (رحمە اللہ) و
ئەقە ھىندى دگەھىنت كو ئەو ھنگى نەمر بوو.

ژ قى يىژەتر ئەم تىشتەكى ژ قى شاعرى نزانين، و ژ شعرا وى دئىتە
وەرگرتن كو ئەو شاعرهكى مەزن بوويە، ئەف شعرا وى ل دۆر حنىرىيا عشقى
دزقپت، و كو ئەو تىشتى عشق دىت بکەت نە ئاصفى وەزىرى سلىمان
پىغەمبەرى دىت بکەت، و نە ئەرسطوويى فەيلەسووف، و ھەژىيە بىژىن كو
وى ئەف غەزەلا خو ل سەر بەحرا (البسىط) قەھاندىيە، و مىزانا وئى ب قى
رەنگىيە: (مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن)؛ دا بەرى خو بدەينى كانى چاوا
رەمەزانى ئامىدى د ماھىيەتا عشقى دگەھت:

رايى ل ئاصف دكەن والە و ھەيرانى عشق

دەرسى ئەرسطووى ددەن سەرخوش و سەكرانى عشق

عەقلى (كول) ئەر بىتە نيڤ مەكتەبى عشقى دەمەك

دئ ببتن مەضحەكى طفلى ھەوس خوانى عشق

دەفەقى ھەرارەت دكەت ما ژ دلى زەمھەرىر

لايەزەلا گەرمىيا ئاتەشى سوزانى عشق

دئ بسوزت عالەمى ئاھى شەرەربارى دل

گەر ھەبتن گاقەكى مانى طوفانى عشق

من حسدا کوفری بوو داغه ل ئیمانی لهو
سهرگەر و پیخواس دچووم دامهنی روهبانی عشق
داغی نهانی مه لهو ئەشکهره ظاهرکرن
ئهمری چراغان کره خهسرهوی خوویانی عشق
گهه ژ ضهیری ب خوه خوون کو تهرهششوح دکهت
دیده دبت مهعدهنی لهعلی بدهخشانی عشق
غونچهئی بوستان نهگهر بهندی نیقابی فهکته
لال دبت بی گومان مورغی گولستان عشق
فاش مهکه زاری خوه ئهی رهمهضان گهر دکهی
شوبهی نهسیمی دبی طازی و عوریانی عشق

لاغهری

د دیرۆکا ئەدەببیااتا کلاسیکی یا کرمانجی دا شاعرەك ب ناسناق (لاغەر) هەبوویە.. ئێكەمەین جار بەحسە وی د ناڤ بەحسان دا هاتییه كرن د گەل بەلاقبوونا شەرعا دیوانا مەلایێ جزیری بوو، ئەوا مەلا ئەحمەدێ زقنگی ل سالا ۱۹۵۹ ز بەلاقكری، ژ بەر كو د قن كتییبی دا تەخمیسەكا لاغهری ل سەر شعرەكا مەلایێ جزیری هەبوویە.

ژ بەر كو چو زانیین بنهجه د دەستێ مەلا ئەحمەدێ زقنگی دا نەبوویە ل دۆر قی شاعری كانی ئەو كییە؟ و ناڤی وی ب دورستی چییە؟ و ل چ دەمی ژبایە؟ وی ژ لایێ خوە قە چو ئاگەھی د دەر حەقا لاغهری دا نەداینە، ب تنێ تەخمین كرییه كو بەلكی ئەف لاغهرە یەك ژ فەقیبێن مەلایێ جزیری ب خوۆبت، لەو تەخمیسە وی د دانەیا دەستنقیسا دیوانێ دا، ئەوا ل جزیری هاتییه نقیسین د نیقا دیوانێ ب خوۆ دا هەیه. و تشتێ مەسەله پتر ل بەر قەكۆلەرەن ئالۆزكری ئەو بوویە زقنگی دیار نەكرییه كانی ئەو نوسخەیا دیوانێ یا وی پالدایه سەر (یا ئەو دبێژتێ: نوسخەیا جزیری) ل چ دەم هاتییه نقیسین.. و ئەگەر وی ئەف چەندە دیار كریا، یان گۆتبا كانی كی ئەو نوسخە نقیسییه، بەلكی مرۆڤ شیابا هەندەكی نیزیکی وی دەمی ببا یێ لاغەر لێ ژبای.

لاغەر ب قی رەنگی ما كەسەكی نەنیاس ل بەر قەكۆلەرێن دیرۆكا ئەدەببیااتا كوردی.. حەتا سالا (۲۰۱۱ ز) دەمی بۆ جارا ئێكێ (پارچەیهك ژ دیوانا لاغهری) مە د گەل هەقانی خوۆ حوسین شەمرەخی ئامادەكری، و ل

دەزگەها سپیڕیز ل دەھۆک دایە چاپکرن. د قی بەرھەمی دا مە دابوو
ئاشکەراکرن کو لاغەر ناسناق شاعری مە یخ کلاسیکی مەلا عومەری
کورێ مەلا عەبدەصەمدی تینیسییە، ئەوی ل نیقا دوێخ ژ سەدسالان نۆزدی، و
چەند سالەکان ژ سەدسالان بیستی ژیا.

د دەستخەتا قی بەرھەمی دا ئەوا ژ لای مەلا عەبدەلمەجیدی تینیسی
ھاتیە نقیسی، کو ژ نەقیبێن شاعرییە، ئەو تەخمیس مەشھور ھەبە یا کو
ل سەر شعرا جزیری ھاتیە دانان، ھەر وەکی ناسخی ھزرکرییە کو مەلا
عومەری لاغەر خودانی تەخمیسییە.

ل دوێف قی ھزری مە ژ مەلا عومەر وەک خودانی تەخمیس دا نیاسین،
و مە گۆت: ئەو یخ شعرا مەلای جزیری تەخمیس کری، بەلئ پشتی
ھژمارەکا دەستنقیسی کەفن مە دیتین، بو مە ئاشکەرابوو کو مەلا
عومەری لاغەر نەخودانی تەخمیسییە، و بەری مەلا عومەری لاغەرەکی دی یخ
شاعر مە ھەبە، و ئەو خودانی تەخمیس.

ل قیری مە نەقیب بەحس زین و سەرھاتی مەلا عومەری تینیسی
(لاغەر) بکەم، چونکی ئەف چەندە د کتیبە مە یا ناقبوری دا ھەبە، ب تنی
من دقیت ئیشارەت بەدەمە ھندەک دیرۆکێن ژیا نا وی؛ چونکی ئەو دی ھندەک
گریکان ل بەر مە فەکەن:

سالا بوونا مەلا عومەری لاغەر ب دورستی ئەم نزانین، بەلئ وی ل سالا
۱۳۰۴ مەشەختی (۱۸۸۶ز) ئیجازەیا مەلاتیبی ژ مەلا شەعبانی کورێ مەلا
عەبدەللاھ مکی وەرگرتوو، و ئەگەر ئەم تەخمین کەین کو عومەری وی
ھنگی سەھ سال بووینە، بوونا وی دئ ل دۆرین سالا ۱۸۵۶ بت، و دەم
لەشکەری رووسان ب ھاریکاریا ئەرمەنان ب سەر دەقەری دا گرتی، بەری
شەری جیھانی یخ ئیک و گەلەک ژ خەلکی سەرھەدی و وان
مەشەختبووین، مەلا عومەر ئیک ژ وان بوو یین مەشەختبووین و قەستا دەقەرا
بادیان کری، وی دقیا بچتە گوندی (بەرۆشکی) چونکی ھیقی مالباتا
وان ژ ویرییە، بەلئ شیخ عەبدەلقەھەری مەمانی داخواز ژ کر ئەو بمینتە ل

گوندی مەمانی و دەرسان بەدەتە فەقییان، و پشتی سێ سالان ژ مانا مەلا
عومەری ل مەمانی ئەو جارەکا دی قەگەرپا دەقەرە مکسێ.. و دووماهیێن ئەو
ل گوندی زفستانیی ئاکنجی بوو، و مرنا وی هەر ل ویڕی بوو ل دۆرین
سالا ١٣٣٠ مشەختی (١٩١٢ ز) یان پشتی هنگی ب چەند سالەکان.

پشتی دیرۆکا مەلا عومەری لاغەر بۆ مە ئاشکەرا بووی، مە دقیت
بێژین: دو دەستنقیسێن کەقنتر ژ دیرۆکا مەلا عومەری د دەست مە دا هەنە،
د هەر دویمان دا تەخمیسا (لاغەری) ل سەر شعرا مەلایێ جزیری دانایی هەیه،
تشتێ هندی دگەهینت کو دقیت مە پتر ژ (لاغەرەکی) هەبن، و ب راستی
ئەف دیارە تشتەکی نە یێ غەریبە د دیرۆکا ئەدەبیاتا کوردی دا، ژ بەر کو
هەندەک جارێ سێ چار شاعر مە هەنە ئێک ناسناف بۆ خوێ هەلبژارتییە.
و ئەو هەردو دەستنقیس ئەقەنە:

یا ئێک: دەستنقیسا میر و شاعری بادینی یێ دووماهیێن ئیسماعیلی
کورێ محەمەد طەیار پاشایی ئامیدی (ل سالا ١٨٧٢ ز مریوو)، ئەوا ژ (٣٠٠)
بەرپەرێان زێدەترە، ل دەسپێکی دیوانا مەلایێ جزیریه^(١٧)، پاشی گەلەک
شعری جودا جودا یێن فارسیه یێن گەلەک شاعران، و د دویف دا هەندەک
مەکتوباتی شاعری ناقدار فزوولی یێ بەغدادی نقیسینه، پاشی دیوانا وی
ژی نقیسیه، و دیرۆکا نقیسینی وهکی وی ب خو نقیسی پۆزا ئەینییه ل
مەها شەووالا سالا ١٢٦٠ مشەختی چریا دووی ژ سالا ١٨٤٤ زایینی. د بەرپەرێ
(١٤٠) دا ژ قی دەستنقیسێ تەخمیسا لاغەری ل سەر شعرا مەلایێ جزیری
هاتیه، ل بن قی ناقی: (مخمس لاغری بر غزل شیخ أحمد جزیری)، و ئەف
تەخمیسه ئەوه یا کو د دیوانی مەلایێ جزیری دا دئیت. و ژ قی چەندی دئیتە
زانین کو بەری مەلا عومەری تینیسی یێ لاغەر بێتە سەر دنیا یێ شاعەرەکی
دی ب ناسناقی (لاغەر) هەبوویه.

دەستنقیسا دووی: یا ئیبراھیمی کورێ سەید ئەحمەدی بێسکیه، و
وهکی مە ل پیشیا کتیبی گۆتی هەر چەندە ل چو جەین مایین ژ قی
دەستنقیسێ دیرۆکا نقیسینی نینە ژ، بەلێ ژ سەر و بەری نقیسینی و پەنگی

کاغەزێ دئێتە زانین کو دبت ژییی وئ دوسەد سال تی هەبن. د قی دەستنقیسی ژێ دا، ئەوا بەری مەلا عومەرێ تینیسی هاتییه نقیسی، تەخمیسا لاغەری ل سەر شعرا مەلایین جزیری هەیه، و دیسا ل بن قی ناف و نیشانی: (مخمس لاغری بر غزل أحمد جزیری).

و ل قییرێ مە دقیت دەقن تەخمیسا لاغەری وەکی د قان هەردو دەستنقیسان دا هاتی ل بەرچاف بدانین. د گەل جوداهییین وئ د گەل دانەیا ژفنگی، بو پتر مفا:

رەمژەك ژ نەسیمێ ل چەمەن دا و خوەشی
 پابوو ژ خەوئ سەبزه و شەبنەم دوەشی
 چەندی خەبتی دل كو بکەت سەیر و نەشی
 نیڕگزا مەست^(۱۸) د سەحەرگەه كو مەشی
 بشکفت سەحەر غونچە^(۱۹) ژ چارا ئەرەشی
 حورین د بەشتی و پەری جوملە جەما تین
 زوهره رەقصی چەنك و چەکانە^(۲۰) ب غنا تین
 غولغول دکەفیتن چەمەنان تیک ق^(۲۱) نەوا تین
 شمشاد بـمەش سەوسەن و سونبول ب سەما تین
 ئەی سەرۆی خەرامان كو تو جارەك بـمەشی
 چین گرتیه زولفان^(۲۲) ژ سەراسەر ب لەف^(۲۳) وکەف
 خوونئ وه درپژن كو ل شیران جەمدی کەف
 دونیا بوویه لەیلان ژ لغاقان دوەرت کەف
 رۆم و عەجەمئ گرتیه ئوغولمە ب صەف صەف
 جوهتی موعولان هاتییه جەنگئ حەبەشی
 وەصفین د جەمالا تە ژ^(۲۴) ئەووول كو سەبەق دا

تهحسین ژ ئوستاد و کهللامی وه ب حهق دا
 باومر نه مهها بهدرئ ب ئهنگوشتی دو شهق دا
 وهك ذمره ههرئ سینه ژ مهرا ته شهفهق دا
 بوو شوهرمئئ ئافاقئ ب خورشیدئ وهشی
 خال و نوقهط و عهنبهر و مسکئ ته پمشاندی^(۲۵)
 یهك نوقه نهدی کس قهلهمی سههوی وهشاندی^(۲۶)
 کافووره کری سهفهحه سهوادی نهکشاندی
 کئ دهسته ژ قودرهت وه کشاندی وه پمشاندی
 قهوسئ دو هالان ل بهیاضئ برهشی؟
 هندی کو ههبن خوب و ظهریف ههر دو غهمیینه^(۲۷)
 وهك شههده ههبن داعی چ حاجهت قهسهمیینه
 دمر خوونئ جهگهر پارمئئ دهرد و ئهلهمیینه
 چهندان ته بوت و لاتئ نثارئ قهدهمیینه
 ئعجاز مهکه قئ کو تو ژ نهسلئ قورهشی
 گازنده ژ دهرد و ئهلهمان قهط مهکه ئیدی
 ئهف طالع و بهختئ وه موبارهك^(۲۸) ته ل کئ دی
 مهحصوولئ مورادئ مه ژ تیرئ ب چیئ دی
 ئهی دل ژ کهفانئ ههلهك ئهختهرمه شههیدی
 مننهت کو تو ئهختهرمهئئ قهوسئ ب وهشی
 ههر گهزمهئئ ئاور کو ژ چههقین ته ب کل هات
 من سینه ههدهف دا بهر و یهك یهك نه بهطل هات

ئاھەك مە نەهشت صەبر وسوكوون بى تەحەمل ھات
 دەريا جەگەرى بوو كو مە ئەف نالە ژ دل ھات
 ما ئاھ و فغانان دكرت كەس ژ خوەشى؟
 بى كەشتى بەر بەحرى فراقى ئەرخیم ئەز
 خەوفەك مە ھەبوو لى ب وصالى پەرخیم ئەز
 بەنەك ژ وصالى مە بەیست و كەرخیم ئەز
 ۋەك توولە ل پى مووچە ل دۆرى چەرخیم ئەز
 چخ كرمە ھەبیب گو: تو ناری بقیەشى!
 لاغەر د زەمانى خوە د شعرى^(۲۹) تو عەلائى
 چەندى تە ھەبن داغ و برین تىك بەلائى
 رەنگین تو ژ دەرد و ئەلەمان شوبهى وەلائى
 (الله) چ طەبیعت بەشەرى خوە نە مەلائى
 فى جهور و جەفایى تو پەیاپەى دكەشى

تىشتى بەرچاف ئەو دە فەن ھەردو دەستنیسیان دا ناسناقى شاعرى ب
 رەنگى (لاغەرى) ھاتییە، ھەر چەندە د دووماھییە شعرى ب خوە دا وی گۆتییە:
 (لاغەر د زەمانى خوە و عشقى تو عەلائى..).

ھندەك شعرین دى بىن لاغەرى:

دەستنیسەكا دى ل فى دووماھییە كەفتییە بەر دەستى مە ئەو ژى
 دەستنیسیا زانایى ناقدار مە لا خەلىلى سىرتییە^(۳۰)، و ل جەھكى د دەستنیسی
 دا ھاتییە كو ئەو ل مەدرەسەیا (قوبا) ل ئامیدییى ل سالا ۱۱۹۳ مەختى
 (۱۷۷۹ ز) ھاتییە نقیسین، و ل جەھكى دى ھاتییە نقیسین كو (عەبدللاھى

كوړې سەيید حەسەنێ گەلیرمانی نقیسییە(ی، و ل ھندەك جھان شعرین
 مەلا خەلیلی ھاتینە نقیسین و د سەر دا ھاتییە: (لكاتبه) ئانكو نقیسەر مەلا
 خەلیلە.. و ھندەك بەرپەرین دی د ناڤ دا ھەنە خەت نە وەکی یخ مەلا خەلیلە
 و نە وەکی یخ سەيید عەبدوللاھێ گەلیرمانییە.. لەو ئەم دبیژین: دبت ئەف
 كەشكۆلە كۆمەكا بەرپەران بت د بەرگەکی دا ھاتبە ئیكدان.
 د ناڤ وان پەران دا یین ئەم ھزر دكەین نقیسەرئ وان نە مەلا خەلیلە
 و نە سەيید عەبدوللاھ، پەرەك ھەیە ژ بەراھی و دویماییا وی دئیتە زانین كو
 ئەو پەرەكئ فەقەتیا یە ژ دیوانا شاعرەكئ ب ناڤئ (لاغەر) ژ قافییا حەرڤا (ئ)،
 ل بەر و پشتا قی پەری سئ شعرین كرمانجی و مالكەك ژ شعرەكا دی ژ
 ھەییە، و ژ نیشانان وەسا دیارە كو بەری قی پەری و پشتی وی ژ ھندەك پەر
 ھەبووینە دگرئیدایی ب وی فە بەئئ مخابن ئەو نەمایینە، و ئەو شعر ئەقەنە:

شعرا ئیكئ:

ھندەك بەیت ژ سەری دكئمن، د پەرئ بۆری دا چووینە (كو د دەست
 مە دا نینە):

... .. دەولەتا رەنگئ رەش بین د رەنگئ مەرتهبە
 ھەر ل پئش شاھئ جەمالئ بوویە دوزداری كەئ
 وەقتئ بیبار بکەتن عەسكەرئ حوسنا تە شەھم
 ھەر دەمەك وئ دبەم بانگئ درایا ئقەئ
 یال دۆر صەفحەئ حوسنا تە سیاھی چییە بیژ
 خەرمەنا ماھئ ژ مسکی یا ژ قودرەت خەئ
 موحبەتا خوہ تە ئەمانەت ف مە دا یە ژ ئەوہل
 زەحف ژ وی خەلقئ ئە باكرمە ب دل گۆتە بەئ

شامیان روکبه فهدمرکت بازنئ زولف و شوتر
سونبولان سهجدئئ تهعظیم بکردن شکهنئ
ژ روخان سوهرلهبئ پهرده فهگرتن ژ بنهفش
ههمنشین دئ بکهنه یووسف جاها زهقههنئ
لاغهری ههرچ کو دلهر ب نهظهر بهر فئ کهته
شوبهی ئکسیرئ بهقا تا ئهبهدی مایی خهنئ

شعرا چاری:

پاشی دبیژت: وله ایضا:

پرفت و مهشیا ته م دی سهرو د نیفا چهمهئ
ئ م نهدی کس د دنئ مثلئ ته شیرین دههئ

پشتی فئ بهیتئ په پ دویماهی دنیت، و په پئ دی ل بهر دهستی مه
نینه. و تشتئ بالکیش ل فیرئ ئهوه ل ههر سئ جهان شاعر لهقهبع خۆ ب
پهنگئ (لاغهری) ئینایه. و ب هزرا من ئهف په پئ د کهشکۆلا مه لا خه لیلئ
سیرتی دا هاتی، دئ په په کئ فهقه تیای بت ژ دیوانا لاغهرئ ئیکئ خودانئ
تهخمیسئ، و بهلکی مه لا عومه رئ تینیسئ ئاگهه ژ وی ههبت، و د دانا
لهقهبع خوه یئ شعری دا چاف ل وی کریت. ل دووماهیئ ئه م دشیین ب
پشتراستی بیژین: بهری مه لا عومه رئ تینیسئ، شاعره کئ دی مه هه بوویه
ناسناقئ وی (لاغهر) و بهلکی (لاغهری) بت، و ئهوه خودانئ وی تهخمیسا شعرا
مه لایئ جزیری، بهلئ مخابن که سینیا وی و دهمئ ئه و ئئ ژ یای هیشتا ل بهر
مه ئاشکهره نه بوویه.

ئاغائۆكى بىدارى

ئاغائۆكى بىدارى ئىك ژ شاعرىن خودان شيانه، و ژوان پارچه شعرين
وى يىن كيىم، يىن هتا نوكه گهشتينه مه دئىته زانين كو نهوى
دهستهكى دريژ د قههاندن دا ههبوويه، بهلى مخابن ژين وسرههاتيا وى هتا
نوكه ل بهر مه يا روھن و ئاشكەرا نينه، و بهرهمى وى ب تمامى نههاتيه
ديتن و بهلاقىرن، ب تنى چەند شعر و پارچە شعرين كيىم تى نهين.

ئاغائۆك كى بوو و كهنگى ژيا بوو؟

دئىته زانين كو ئاغائۆك خەلكى گوندى (بىدارى)يه، و (بىدار)
گوندهكى دهقەرا سپايرتپيه، و سپايرت ناحيهكا قەزايا (هيزان)يه، ل
ويلايەتا بدليس، و ئەو دكەفتە د ناقبەرا باژپرى هيزان و موکسى دا.
ژين و سەرھاتيا وى، و ئەصل و هيفينى وى هتا نوكه ب بهرفرهى
نههاتيه زانين، بهلى ژ وى شعرا وى يا كو وى ب مرنا دو كورپن خو
قههاندى، دئىته زانين كو ئەو ئىك ژ كورپن سەدسال دوازدى مشەختى
(هەژدى زايىنى) ژيايه، و ئەو د قى شعرا خو دا ئاشكەرا دكەت كو دو
كورپن وى پىكشە ل رۆژەكا مەها نيسان كو رۆژا شەنبى بوو ژ سال ۱۱۴۰
مشەختى (۱۷۲۸ ز) مريوون. و ئەو ل جەهكى دى ژ شعرا خو ئاشكەرا دكەت
كو كورپەكى وى يى سىزده سالى بوو، و يى پازده سالى بوو، مەعنا كيىم
كيىم ژيى ئاغائۆكى ل وى سالى دقيت نيزىكى چلى بت.. و ژ قى چەندى
ئاشكەرا دبت كو دوير نينه بوونا وى ل دۆرين سال ۱۱۰۰ مشەختى (۱۶۸۸ ز)
بت.

و ژ وان پارچه شعرین وی یین مه ل قیری کۆم کرین، بۆ مه ئاشکهرا
 دبت کو ئاغائۆکی ناسناقی خۆ یی شعری کریوو (غهین ئهلیف) کو دو
 حهرفین ناقی وینه، و دبت ئهو ب قی چهندی یی داخبار بوویه ب فهقیق تهیران
 ئهوئی لهقهبعی خۆ کرییه (میم و حی).
 و ژ قی چهندی زیدتر هتا نوکه ئهم تشتهکی ژ سهراهاتیا وی
 نزانین!

ئاغائۆک.. شاعری رهخهگر:

مه گۆت: هتا نوکه ب تنی سق چار شعرهکین ئاغائۆکی یین
 هاتینه دیتن، و شعرین وی یین دی هیشتا ل بن تۆزا ژبیرکرنینه د ناق
 بهرپهڕین بهرزه دا ژ ئهدهبج مه یی کلاسیکی، و ژ وان شعرین وی یین کیم
 ئاشکهرا دبت کو ههستهکا رهخهگریی ل نک وی ههبوویه، رهخهیا ل
 زهمانی، و ل کورپن زهمانی ژی، و وی دهست و دارئ خرابی ل دهمی وی بهلاق،
 و ئهقه هندئ دگههینت کو ئاغائۆک ژ وان شاعران نهبوویه یین پشت دایه
 واقعی و دهندهک بورج و کهلاتین خهیالی دا ژیا، بهلکی وی خهم ژ
 سهراستکرنا واقعی دخوار، و ب چاقق چاککرنا دهست و دارین خراب بهری
 خۆ ددا زهمانی و خهلک زهمانی ژی..

گهلهک شاعر ههنه، دهمی ئهم شعرین وان دخوینین ئهم دبیین ئهو
 تیرین کهرا خۆ دوهشیننه زهمانی، و ههر سالۆخهتهکی کریتخ ههبت، ئهو ب
 زهمانی راددهن، دبیزن: زهمانی خائینه، وهختی خرابه، دنیا یا پویچه.. و هتد، و
 بهلکی مهخسهدا گهلهک ژ وان ب زهمانی کورپن زهمانی بت، بهلئ ژ بهر ههر
 ئهگهرهکا ههبت ئهو قی مهخسهدا خۆ ل پشت پهردمیین (کینایهت و
 مهجازی) قهدهشیرن، و کیم شاعر ههنه قی پهردمی لاددهن، و تیرین خۆ
 ئیسکهر دوهشیننه خودان سووچان.. و ب هزرا من ئاغائۆک ئیک ژ وانه.

مرنا هەردو کورپین وی:

ئیک ژ گرنگترین شعرین ئاغائۆکی، ئەو شعره یا وی ب هەلکەفتنا
مرنا دو کورپین خۆ د ئیک پۆژی دا قەهانەدین، و گرنگیا وی ژ هەندئ دئیت
ئەو بەرپەرهکئ قەشارتی ژ ئینا قئ شاعری بۆ مە ئاشکەرا دکەت، و ب مە
دەتە زانیئ کو ئەو ل سالا ۱۱۴۰ مشەختی یئ زیندی بوو، ویئ خودان
مال و عەيال ژى بوو..

ئەف شعره ئاغائۆکی ل مەها رەمەزانئ ژ سالا ۱۱۴۰ مشەختی (نیسانا
سالا ۱۷۲۸ ز) قەهانەدیه، تیدا دبئزت^(۳۵):

سەد مخابن قئ جەوابئ ئەز ژ دل نالان کرم
طاقەت و قوووت نەما من بەلکی ئەز بی جان کرم
لەشکەرئ دەردان گەها من ژ عاقلی تالان کرم
من نەما قەط خەو ب جارەک بی سەر و سامان کرم
من دو شاهی چوونە قئکرا موبتەلایئ وان کرم
وی دەما مەسمووعی من بوو هجرەتا جووتئ کوران
غەم ل سەر پشەتا مە حاضر بوونە بارئ ئۆشتران
ستری^(۳۶) نابم ئەز تو جار ئیدی ژ قئ بارئ گران
ریش و رەه هەردو مە شل بوونە ژ ئاقا هیستران
فورقەتا وان سۆرگولان ئەز بی عەدەد گریان کرم
ئەه ی رەببى عالم تویی دەردئ ل حالئ من پورە
من ژ خانئ چوونە قئکرا پۆژەکئ جووتئ کورە
گەر وەلەد عارە وەلاکن ئەو ل نک بابئ دورە
جەوھەرەک خەلکئ بیانی (بۆ مە) بوون شیرین سورە
قئ دەمئ دین و تەلەس ئەز حەوجەیی دیران کرم

هەردو پۆژان حەق ب سەر من ئەف موصیبهت ئانییه
سال هەزار و سەد و چل چوونه ژ هەجرا ئوممییه
ماهی نیسانێ کو پۆژا پش ل من بوو شەنبییه
لازمه هەرچی کو حەق کت ئەم ب وی بن رازییه

لێک قان دمرد و غەمان بی دانش و ئذعان کرم

هەردو پۆژان وان ب یهک را دائییه تهرکا جههان
یهک د سالا سێزدههێ بوو یهک د سالا پازدههان
خوزی ئەو هەردو بگرینا ل من نه کو ئەز ل وان
ستری نابم ئەز تو جارن ژ حەسرەتا جوتهتێ کوران

هجرەتا وان سۆرگولان ئەز بی عەدەد گریان کرم

قەط ژ دل نائیته دمر تیرا د دل تیرا کولاب
من برینا دل د دەف دا دەر بوویه ژئ تی عەداب
سینه ئاتەش دانێ ئیرۆ دل د وئ دا بوو کەباب
ئەو دنالم بی قیاس و ئەو دکالم بی حساب

قی گولانێ ئەز ژ سەیرا سۆرگول و وەردان کرم

من دقیت عیساى ببینم دئ ژ کوو پەیدا بتن؟
من برینا دل خەفە ئەسەح بزەن خوەش نابتن
دئ ب دمرد و غەم بمینم تا قیامەت رابتن
گەر د حەشرئ دا ببینم وان کو دل پئ شا بتن

لئ تە تا (یوم القیامة) موئنسی دمردان کرم

(غەین ئەلیف) بەسکە ژ نال وزاری وئاها دەر وون

ئەو قەضایا باریه ما کەس ل وئ چو کت ب پروون

ساعەتەک تەئخیری نابیتن (ولا یستقدمون)

هەرچی حەق کت ئەو حەققە (إنا إلیه راجعون)

لئ ژ دەرد و حەسرەتان ئەز بئ عەدەد گریان کرم

(کوند ژێ برایی بازییە) و پەخنەکا د جەئ خۆ دا:

شەرەکا کلاسیکی یا هیژا هەیه، ئەوا هاتییه دیتن ژ دو پارچەیان پیک دئیت، شاعر تیدا پەخنەیهکا دژوار و د جەئ خۆ دا بۆ هەندەک تەخەیین جفاکی ئاراستە دکەت، ئەوین دورویاتییی ب کار دئینن، و هەوجە ناکەت ئەم ل دۆر نافەرۆکا قئ شعری باخقین چونکی ئەم وئ ب خۆ دئ ل بەر دەستین خواندەفانان دانین، ب تنئ من دقبت بیژم: ئەف شعرە بۆ چار کەسان دئیتە پالدان، و دیاردا پالدانا شەرەکی بۆ پتر ژ شەرەکی د ئەدەبی مە یئ کلاسیکی دا گەلەک دئیتە دیتن، و دویر نینە ئیک ژ ئەگەرین بەلاقبوونا قئ دیاردئ ئەو بت، شەرەک دا ئیت و شعرا شەرەکی بەری خۆ، یان هەفچاخئ خۆ، بۆ خۆ نفیست، بی ئیشارەتئ بەدەتە نافئ شاعری.. و پشتی وی کەسەکی دی دا ئیت، و وئ شعری ب خەتئ وی بینت، و دا هزر کەت ئەو شعریا وی شاعرییه، و بۆ وی پال دەت، ب تاییهتی ئەگەر دویماهییا شعری (کو ناسناقئ شاعری تیدا دئیت) نەهات بت.

و ئەف شعرا نوکە دئ قەگوهیزین: (کوند ژێ برایی بازییە)^(۳۷)، ئیک ژ وان شعرانە یئ بۆ فان هەر چار شاعران هاتیە پالدان: ئاغائۆکی بیداری، و مەلا خەلیلی سیرتی، و عەبدررحمان ئاغایی شەرنەخی ئەوئ ب ناسناقئ ئاغایی سۆر دئیتە نیاسین، و بۆ ساعییب هیئی، بەئ ب هزرا من ب خۆ ئەف شعرە پتر ژ هەژئ ئاغائۆکییه، ژ بەر دو ئەگەران:

ئیک: دەقئ قئ شعری د دەستنقیسا مەلا خەلیلی سیرتی دا هاتییه

(کول ساللا ۱۷۷۸ ز) هاتییه نفیسن، و شیخ جونەیدی زووقەیدی ژ وی ژ

مه‌لا خه‌لیلی قه‌دگوه‌پژت و دب‌پژت: من گو‌ه لی بوویه کو ئەف شعره ژ قه‌هاندنا باپیری منه، هه‌ر چه‌نده وی ل سه‌ر نه‌نقیسیه کو ئەو شعر یا وییه. و ئەز دب‌پژم: هه‌ر که‌سه‌کی شعرین مه‌لا خه‌لیلی خواند بن، و ئسلووبی وی دیت بت، دئی زانت ئەف شعره گه‌له‌ک یا دویره ژ ئسلووبی مه‌لا خه‌لیلی.. دو: ساعییی هیئی و عه‌بدره‌حمانی شه‌رنه‌خی هه‌ردو پشتی مه‌لا خه‌لیلینه، و هه‌بوونا قی شعرئ ب خه‌تی مه‌لا خه‌لیلی هندئ دگه‌هینت کو مسۆگه‌ر ئەف شعره نه یا وان هه‌ردووانه، و چونکی ئەو نه‌یا مه‌لا خه‌لیله دئی مینت ئاغائۆک ب تنی.

و هه‌ژییه بیژین: کو ئەف شعره ل سه‌ر کیشا (ره‌جزا موته‌مه‌ن) هاتییه دانان، و ته‌فعیلا چاری و هه‌شتی د هه‌ر مالکه‌کی دا یا بوویه: (مستفعیلن)، و دب‌ت دووماهییا قی شعرئ که‌فت بت: چونکی ناسناقئ شاعری ل دووماهییی نه‌هاتییه، و عه‌ده‌تی شاعری مه‌ یین کلاسیکی ئەو بوو وان ناقئ خۆ یان ناسناقئ خۆ یی شعرئ ل دووماهییا شعرین خۆ دئینا^(۳۸).

کوند ژئ برایی بازییه ئەیلۆک دب‌ی: ته‌رلانیم ئەز^(۳۹)
 صوورته ژ پهنگی زبلییه پهرش دب‌ی: مه‌رجانم ئەز
 طاووس ب وی شه‌کی مه‌لیح شه‌رمه‌ندهیه ژ ساقید پهرش
 ل وی قژکا گووخواهر بنیر قژقژ دکت ئەلوانم ئەز
 شیرئ ژ هه‌فت بابی خوه شیر ده‌عوا ب شیرتی ناکتن
 توولی پسئ هه‌فت کووپه‌کان عه‌وه‌هه‌و دکت ئەصلانم ئەز
 قوونئ نه‌شیت ساتر بکه‌ت عه‌ورته ژ پرچی ساتره
 ل وی که‌چه‌لی پارسه‌ک بنیر خاقان صفه‌ت سوولطانم ئەز^(۴۰)
 نانی جه‌می تی‌ر ناخوتن تشته‌ک د سفرئ دانیه
 سنبل و چاقان به‌ل دکت، صۆباشیی قه‌ومانم ئەز
 فه‌رقا طه‌هوور و طاه‌ران ئەو گه‌ر نه‌زانیتن چیه

- (٤١) شاش دایه سهر هفت میزمران گۆ: سهعدی تهفتازانم ئەز
 فهضل و کهمال و معرفت گهر دئ ب شاشا گر بتن
- (٤٢) جسم کوندی سهر مهزن دئ قاضی بهیضاوی بیا
 فهضلا طهریقا قادری گهر شهق شهق و ههی ههی بتن
- (٤٣) ئەو چهق چهقا ناشی یهقین دئ غهوشی گهیلانی بیا
 فهضلا طهریقا نهقشه بهند گهر دئ ب شۆریا گهرم بتن
- (٤٤) ئەو کههچیا شۆریه د ناک دئ شهیخ بهسطامی بیا
 فهضل و کهمالا زاهدان گهر ئەو ب ره بهتا ووجود
 ئەو نیریئ لحه طهویل دئ بی گومان صووفی بیا
 فهضل و کهمالا صووفیان گهر فزفز و ههی ههی بتن
- (٤٥) ئەو قتکا سهر جهمه دئ دئ شهیخ سهنعانی بیا
 فهضل و کهمالا فهقیان گهر دئ د مهدرهسی بتن
- (٤٦) ئەو دهلوکا د راتبان دئ ئیمامی شافعی بیا
 فهضل و کهمالا عابدان گهر دئ ب بسع صووف بتن
 قسم بهرانی پهری دئ قوطبی رببانی بیا
 فهضل و کهمالا صووفیان گهر دئ ب لهرز و جهذبه بی
- (٤٧) ئەو شووشهیا زیبهق د ناک دئ ئەحمه دئ جامی بیا

ئاغائۆك و شاهدهیا وی ل سهر زهمانی:

گه لهك شاعر هه نه گازندهی ژ زهمانی خۆ دكهن، و ئەو ب خۆ ب راستی گازندهی ژ خه لكی زهمانی خۆ دكهن، دهمی دبینن كهسین بی خیر و بی ئەصل دئینه پیش، و كار دكهفنه د دهستان دا، و مروفقین جامیر و ژیهاتی دئینه پاش ئیخستن. دهمی درهوكهر و (موددهی) ل مهیدانی مشه دبن: ل مهیدانا میرینییی، ئەهقیندارییی، جامیرییی، و هتا دیندارییی ژی، و كهسین

پاستگۆ وهك درهوين دئینه ناساندن.. ل قان رهنگه زهمانان خودان هزر ژ شاعر
و نقيسه‌ران دئینه پيش و گۆتتا خو دبیزن، بلا كهمس گوهداريا وان نه‌كهت
ژى، يا گرنهگ نهوه نهوه وژدانا خو رحهت دكهن، و بو ديرۆكئ ئاخفتتا خو
دبیزن!

و ئاغائۆكئ بیداری ژى ئیک ژ وان شاعران بوو، نهوه د قئ شعرا خو دا
شاهديهيا خو ل سهر زهمانئ خو ددهت، و نهف شعره وى ب نه‌زمانه‌كئ خووش و
رههوان فه‌هانديه، ل سهر به‌حرا (الرملة المثلثة المحذوف) نهوا ژ قئ كيشئ
پیک دئیت: (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن).

و هه‌ژى گۆتنييه: هه‌قالئ مه‌ سه‌عيد دي‌ره‌شى ژى نهف شعره د كتيبا
خو (كه‌لهين ئاڤا) دا به‌لاقرييه، به‌ئى وى هزركرييه كو خودانئ شعري
كه‌سه‌كه ناسناقئ وى (مادح)ه، چونكى ل دووماهيا شعري په‌يڤا (مادح)
هاتيه، و نهوه ل هندئ ئاگه‌هدار نه‌بوويه كو (غهين نه‌ليف) نهوا د مالكا
دووماهيا دا ژ شعري هاتى، (ته‌خه‌للو‌صا شاعري) يا دورسته، و دكتور
جه‌ليل جه‌ليل نهف شعره د كتيبا خو (كه‌شكۆلا كرمانجى) دا ل بن
ناقئ ئاغائۆكى به‌لاقرييه، و ژ بلى وان مير صالح به‌گئ شيروانى ژى
هندهك ژ قئ شعري د كتيبا خو (تاريخ الانساب) دا نهوا ل سالا (١٨٢٠ ز)
دانايى، فه‌گوهاستيه بى بيژت كانئ نهوه يا كپيه.

نوکه كه‌ره‌م كه‌ن د گه‌ل ده‌قا شعري^(٤٨):

ئى ژ نه‌زه‌ل سه‌حكرى طامما مه‌يا جانانه‌كئ

عاقبه‌ت دئى فر بكت ديسا ژ ده‌ست فنجانه‌كئ^(٤٩)

موقبلئ عاشق نه‌بت نه‌صصه‌ح نه‌ جه‌وه‌ردانه نهوه

ئى نزانئ حوسن و خوويئ كى ددت ئنسانه‌كئ

ئى ژ عشقئ بئى خه‌به‌ر بت ئاده‌مى نابت حساب

ئى نه‌ عاشق بت ل مالى، يان ل كه‌ر هبنانه‌كئ^(٥٠)

عاشقێ کامڵ ئهوه پهروا ب جهرحا دل نهکت
 گهر ژ چاقان خوون ببارت ههر وهکی شهطانهکی
 شهکوهیا لهو ئهز دکم ئیرۆ ژ قی دمورا کوههن
 پاستی نابت، کهچپهوه ههر ما ل سهر گهپهانهکی^(٥١)
 خهستهیخ تیرا فراقی ژ مههوشی مههجووره ههر
 موددهعی ههردهم ژ دهست دلبر دخوت دهرمانهکی
 ههمسهرن شیرین کهلامن دل بوویه بهحرا دورا^(٥٢)
 قهط نههن قییکرا موافق خواهش بکن سهیرانهکی
 یاریا صادق د قی عهصری ب کهس را کهس نههن
 یان ژ ترسه یان ژ هیچی یان ژ ئومیدا نانهکی^(٥٣)
 ئهحمهقی نائههل وناههموار وطهبعهت بهد مودام
 ههمنهفەس یان ههمقهفەس ههقپری خودان ئذعانهکی
 عالمی جومله عولوومان دل بوویه دهریای علم
 بی ل نک خهلقی مه دئی کهس ناکه بهر گارانهکی^(٥٤)
 جاهلی ئهجههل کو لهفزا دهف ب تهقلیدی دورست
 ئهو کوو دئی صاحب قهدر بت ههر وهکی سهحبانهکی^(٥٥)
 کهرکهسی موون و کهچهل دئی چیته پاقا ئۆردهکان
 طهیرهکی صهیدی نهما شاهین دقن شومقارهکی^(٥٦)
 طازی ئهسپی سهرفهرازی ئی ل مهیدانی بمهش
 لنگ شقاقه پشت کوله پر عاجزه ژ کورتانهکی^(٥٧)
 بارگیری بی ئهصل ئهصلا نهدی زین و رکیب
 قی دهمی صاحب قوطاسه قائمه ل مهیدانهکی^(٥٨)
 رووبهئی پهنهانی وههم وخهوف وترسا توولهیان

لافزمن حالا دبى: دى چم پيا ئەصلانەكى^(۵۹)
 بازىيى تىغوون ژ صەيدى دووره بى چەنگ وپەرە
 كەركەسى خوارن نەجس چوو سەر جەئ تەرلانەكى
 ئى د موحتاجى سونائى بوونە پاشا فى دەمى
 دەولەمەندى پىر كەرەم موحتاجى نان و ئاقەكى
 شاكەرەك نينە كو مادح بت ب دانا سەرورمان
 صاحب ئكرامەك ب دل سەر ئى بكت ئحسانەكى
 بى كو رۇژا كوشتنى دەعوا سەرى رۆستەم بكت
 بى وهظيف و قسەمەتە تەشبيهى سەرگەردانەكى
 ئى قەبوول كت ئىك ل پشتى ئەو ل پيشە دائما
 بەلكو دى صاحب عەلەم بت ھەر وەكى سولطانەكى
 (غەين ئەليف) لەو شاعره كەس نينە پەيدا فى دەمى
 گوفتوگو مەوزوون بكت بينيتە بەر ميزانەكى

ئەف شعرە دى يا كى بت؟

د. جەلىلى جەلىل د كتپا خو (كەشكۆلا كورمانجى) دا شعرەك بو
 (ئاغانۆكى) پالدايە، و ل بن نائفى وى بەلاف كرىيە، بەلى وى ل بن نائفى
 ئاغانۆكى پەيىقا (ضەرىرى) ژى د ناف دو كئانان دا دانايە، ھەر وەكى وى ب
 قى چەندى دقېت بىژت: پەيىقا (ضەرىرى) ئەوا ل دويماهييا قى شعرى ھاتى ھەر
 ناسناقى ئاغانۆكىيە، و ئەم نزانين كانى ئەفە ئجتەھادەكە ژ وى يان ئەف
 چەندە د دەستنىسى ب خو دا ھاتىيە.. ھەر چاوا بت ئەگەر (ضەرىرى) بەحسى
 ئاغانۆكى بت، ھوين بىژن: ژى بىتە زانين كو ئەو مرۆقەكى (كۆرە) بت؛
 چونكى (ضەرىرى) ب زمانى عەرەبى رامانا كۆرە ددەت؟ بەلكى!
 مرۆف دەمى قى شعرى دخوينت، دبىنت ئەو ژ لايى روخسارى قە ب سەر
 پەنگى شعرا ئاغانۆكى يا بۆرى قە دچت، بەلى ژ لايى ئاقەرۆكى قە

پيچهكۆ ل بهر من يا غهريبه! يا غهريبه كو ئەف كارين شاعر ئيشارهتۆ بۆ
 ددهت ل سهر دهمۆ ئاغائۆكي ههبن.. ئەگەر ئەف شعره يا وي نهبت، چونكي
 ل دويماهيئ ناسناقۆ وي يئ شعري يئ ئەم دزانين (غهين ئەليف) تيدا
 نههاتييه، ئەز دوير نابينم ئەف شعره يا كهسهكي بت ل دەسپيكي سهدسالا
 بيستۆ ژييا بت، ل وي دهمۆ پيلا دويركهفتنا ژ ديني د ناف خهلكي دا
 بهلاقبووي، و دوير نينه (ضهريري) ناسناقۆ وي شاعري بت.

هەر چاوا بت ئەم ل قيرئ دهقا قئ شعري ل بهر دهستۆ خواندهقاني دئ
 دانين، بيئ حوكمهكۆ بنبر بدھين كانئ ئەو شعرا كييه، هەر چهنده
 خودانۆ (كهشۆلا كرمانجی) ئەو بۆ ئاغائۆكي حسيب كرييه (و ئەف شعره
 مه ژ كهشكۆلا كورمانجی وەرگرتييه) شاعر دبیزت:

حاجيئ سهدسال د لههوي وهقتۆ سوحبهت خوش بيئ

دئ بييزه ئەز وهليمه، ژ عالمۆ ئخبار بكي

هەر كهسۆ جورعهك ژ خهمرۆ كو قهنووشي جارهكۆ

دئ بيئ سهروم د عامۆ هەر وهكي خونكارهكي^(٦٠)

زاهد و شهيخ و مهلا ئەحقهر ل نك ظاهر دبن

هەر وهكي سولطانۆ عالم بي ل نك زهبالهكي

طالب علم و كهمالۆ بوونه مهحكوم قئ دهمۆ

يهك نهشيئن خو عهيان كي قهط د نياف بازارهكي

كەس نهدي علمۆ شهريف نياف موئمنان رووسار بيئ

ئيرۆ موئمن بوونه زهنديق كرنه مهترووك جارهكي

ئاه و ئاه سهد ئاه و ئاه يا رهب چراغا ئوممهتۆ

كافري بي دين طهفاندين كرنه ظولمهت لهحظهكۆ^(٦١)

سالکێ شه‌رعا شه‌ریف و سه‌ییدی ژ نه‌سلا ره‌سوول
 وان عه‌قیده بوون خه‌رابه بوونه جاهل ب جاره‌کی
 کی دزانت حکمه‌تا خالق کوجایه ئه‌ی حه‌بیب؟
 هن دبن ئه‌هلێ جینان و هن ژ بۆنا ناره‌کی
 قی ده‌می جه‌ننه‌ت ب دوور که‌ت ئه‌و ژ بۆنا موئمنان
 له‌ورا موئمن بوونه فاسق ته‌ف ژ بۆنا ماله‌کی
 وان ژ فکرا خوه‌ ده‌رانی جه‌ننه‌ت و نارێ ئه‌لیم
 بوونه مه‌شغوولێ ب مالی دا ببن قوممه‌اره‌کی
 مونکر و مه‌نه‌ی دبوونه قه‌در و جاهێ موئمنان
 شووشه‌یا خه‌مرێ ل نک وان هه‌ر وه‌کی ئه‌ولاده‌کی
 راه و رسمێ صالحان مانه‌ د جیزی مونه‌فن
 هه‌ر که‌سێ چاڤنی‌ره‌کی دی چقا نه‌فره‌ت ژێ بکی^(٦٢)
 هوون و مرن دۆست و حه‌بیبان دا ژ بۆ دینی موبین
 رووح و جانی خوه‌ بدین دونیا نه‌ما وه‌ک غاره‌کی
 من قه‌سه‌م ذاتی مه‌جیده هه‌ر که‌سێ ته‌صدیق نه‌کی
 رۆژه‌کی دێ بیته‌ بی‌ری ئه‌و چ کی فه‌یده نه‌کی
 یا ره‌بی ب جاهێ موحه‌مه‌د سه‌د ره‌سوول و سی‌زده‌هان
 خوش ل سه‌ر رووحی (ضه‌ریری) رحه‌م و لوظفی تو بکی

صادق ئامیدی

بهری نوکه دهمع مه بهحسح شاعری ئامیدی رهمهزانع عهباسی کری، مه هندهک ژ گۆتئا گهړۆکئ ئۆسمانی ئهولیا چهلهبی قهگیړا دهمع ئهه بهحسح خهکئ بادینان و ئهزمانع وان دکهت، ئههوی (فهصاحهت و ظهرافهت و سهلاسهتئ) د ناف خو دا کۆم دکهت -وهکی ئهه دبیژت-، دیسا مه ئهه گۆتئا وی قهگوهاسهت دهمع دبیژت: ل نهوړۆزا سولطانی بچویک و مهزن و زانا و ئههدیبین خهکئ دهقهرئ -دهقهرئا ئامیدیئ- دهردهقنه ژ دمرقه و گهلهک رهنگین شعران دهاقینه بهریک، و کیبرکانین شعری دکهن.

ئهقه گۆتئا وی بوو ل سالای ۱۶۵۶ ز، مهعنا بهری پتر ژ سیسهد و پینجی سالان بازارا شعرا کوردی ل دهقهرئا بادینان، و ب تاییهتی ل پایتهختی کو ئامیدی بوو، زیده یا ب رهواج بوو، ژ بهر قئ چهندهئ هژمارهکا مهزن یا کلاسیکین بهرکهفتی ل قئ دهقهرئ پهیدا بوویوون، بهلق مخابن ناف و بهرهمع پتربیا وان نهگههشتینه مه، و ئههوا ژ بهرزهبوونئ رزگار بووی و گههشتیه مه پشکهکا گهلهکا کیمه، و د گهل قئ کیمیئ ژی زانینن مه ل دۆر ژین و سهرهاتییا قان شاعر نیژیکه بیژین: ههما چو نینه!

قئ جاری ئهه دئ بهحسح شاعرهکئ دی یئ ئامیدی کهین ئهه ناقئ وی ب تنئ (و بهلکی ناسناقئ وی بت) دزانین، و ئهه دزانین کو ئهه بهری سالای ۱۱۸۱ مشهختی (۱۷۶۷ ز) ژیاوو؛ چونکی مه شعرهکا وی د دستنقیسهکی دا دیتییه ل قئ سالی هاتبوو نقیسین. ئهه شاعره ناقئ وی یان ناسناقئ وی یئ شعری (صادق)ه، و ئهه یئ ئامیدییه.

ئیکه مین کەس ئیشارەت دایە قی شاعری و شعرەکا وی بە لاقەری، سەیدا عەبدەرەقیب یووسف بوو، د کتیبە خۆ (دیوانا کرمانجی) دا، ئەوی شعرەکا قی شاعری ژ دەستنقیسەکا کەفن وەرگرتی و بە لاقەری، و ب تنی ئیشارەت دایە هندی کو ئەف شاعەر بەری سال ۱۷۶۷ ژیا بوو؛ چونکی ئەو دەستنقیسا وی بو خۆ کریه ژیدەر ل قی سالی هاتبوو نقیسین.

ئەو دەستنقیس یان کەشکۆلا وی شعر ژئ وەرگرتی، نوکە د دەست مە دا هەیه، و ئەو ل سال ژینگۆتی (۱۱۸۱ مەختی ۱۷۶۷ ز) ب دەستی کەسەکی نافی وی (مەمەد مەسیحا) یا هاتییه نقیسین، و گەلەک شعرین کرمانجی تیدا هەنە، ئیک ژ وان شعرا صادقیه، بی نقیسەر تشتەکی د دەر حەقا وی دا بو مە بیژت.

ل قی دووماهییه کەشکۆلەکا دی یا دەستنقیس ب دەست مە کەفتیه نە سال نقیسین و نە ژئ نافی نقیسەر ل سەر هەیه، و ژ نیشانان دئیتە زانین کو بەری پتر ژ سەد سالان هاتییه نقیسین، د قی کەشکۆلی دا پتیریا دیوانا مەلایج جزیری هەیه، د گەل هژمارەکا شعرین دی یین کرمانجی و فارسی و عەرەبی، و ئیک ژ وان شعرا ئەو شعرا کرمانجیه یا د دەستنقیسا مەمەد مەسیحایی دا هاتی و بو صادقی هاتییه پالان، نقیسەری قی کەشکۆلی ژئ وی بو صادقی دەرژمیرت.

تشتی دی یی ب مفا د قی کەشکۆلی دا هاتی ئەو نقیسەری دو شعرین دی یین صادقی کو ب زمان فارسینه قەگواستینه، و ل دەسپیکا وان گۆتییه: (هەذا من کتاب دیوان صادق عمادی) تشتی هندی دگەهینت کو صادق خەلک ئامیدی بوو، و وی دیوانەکا شعرا هەبوو، و هەندەک شعرین وی ب زمان فارسینه.

ئەف زانینین گرنگ ل دۆر قی شاعری هندی دگەهینن کو بەری سەدسال هەژدی مە شاعرین خودان دیوان ل دەقەرا بادینان هەبوون، بەئی مخابن بەرهمەن وان نوکە د دەست مە دا نینه.

ژ بلی وئ شعرا صادقی ئەوا د قان هەردو کەشکۆلان دا هاتی، شعرەکا
 وی یا دی ب کرمانجی د دەست مە دا هەیه، د وختی خۆ دا سەیدایی
 رحمەتی محەمەد ئەمین ئۆسمانی بۆ خۆ د دەفتەرەکی دا نەیسیبوو، بیی
 دیار کەت کانئ وی ئەو ژ چ ژێدەری وەرگرتییە، و جارەکی وی ئەف شعرە
 پیشکیشی من کربوو، گۆت: بەلکی تو فایدە ی ئی بکە، د گەل قان
 هەردو شعرین کرمانجی چار شعرین صادقی یین فارسی زی د دەست مە دا
 هەنە، ل قیرئ ئەم دئ وان شعران هەمیان بەلا ف کەین، بەلکی ل پاشەرۆژی
 هیشتا زانین ل دۆر ژین و بەرەمە قی شاعری بۆ مە پەیدا ببین.

شعرا ئێکی (٦٣):

خەلقۆ ورن ببینن	چ حوسنەکە ل کەمالە
حەیران ژ دل بمینن	ل صونعا ذولجەلالە
صونعا خودئ وە دایی	صەفحە ژ نوورئ داینایی
عەنبەر ل سەر کیشایی	ئەبروو و خەط و خالە
خالیت شوبهی عەنبەرئ	دیم هەر وەکی قەمەرئ
ئەز تیر نابم ژ نەظەرئ	من قەط ناچیت ژ خیالە
من قەط ناچیت ژ بیرە	زولفیلت شوبهت حەریرە
ل سەر بەدرا مونیەرە	داگرتبـوون هلالە
ئەبروو هالالا عیدئ	ئەبلەق شوبهی ناھیدئ
دیم هەر وەکی خورشیدئ	جەبەت مەها ل کەمالە
جەبەت مەها تەفاقە	روو سۆر گولا ب خونا قە
رمیحان هاتنە هندا قە	نەسرینان دا قی پالە
نەسرینان جۆقەت بەستە	من نیرایی ب هەوس تە

حهيران كرم دهر حاله
 سۆتم دهردى ئههقينى
 ل من كيمبوون مهه و ساله
 مههتنى ژ لام و دالان
 كهس ناكهتن مطالعه
 ژ دهست ئهبلهقيت خومارى
 بى وهقت و بى مهجاله
 مهدهحيت ت سورشرينان
 ت بىژم ئهز عهماله
 ليىف شهريهتا حهياتى
 ژ دهردى پور مهلاله
 ئهز نادهم ب حهياتى
 ب من جاه و جهلاله
 دلخ من ژئ غهريبه
 دهست بدهتن وصاله
 ت بهر لبسى سياهه
 طهواف بكه ههر ساله
 سونبول و لالهزار لى
 بولبولى نالهنالاه
 ئهنيا زولفييت شهتوور لى
 مهحبووبه بى ميئاله

عهقلى من چوو ژ دهسته
 حهيران بووم ئهزل دىنى
 ژ خو ناكمه هيشيا ژينى
 موصحهفا خهطط و خالان
 ژ بهر زهحههت ئهشكالان
 ژ چاقان من خوون ت بارى
 وهكى ئاقييت ت جارى
 وهصفييت ت نازهنينان
 وهكى دوور و ياسمينان^(٦٤)
 گهردهن شيشا نهباتى
 ئهز پى ت بينم نهجاتى
 ليقييت شوبهى نهباتى
 ژ حوسنا بوت و لاتى
 حوسنا ته يا حهبيببه
 يهلااه تو بكهى نهصبيبه
 حوسنا ته يا دلخواهه
 ب من كهعهتوللااهه
 باغى كو ههر بوهار لى
 چهند كوليكيت ب خال لى
 ديمى خالييت د هوور لى
 رمونهقا كوھى طوور لى

قامهت سههوا بالايه
گهردهن ب خو شهمله
پهرده ل سهر ژ نوورئ
تهجه للا كر جهمله
حوسنا خو يا موبارهك
چ شهسه به زمواله
بسكيت مهجووب و رهندان
بهردانه شه مهحاله
غهمزيت ت دل فرهنگان
خوون شه خووان حه لاله
بلندا سهه رفرزان
قهت نابيژيت وهباله
ژ هندی بكن تاراج
ژ بو خه ملا يا ده لاله
بكرن كلئ سوبحانئ
دهما تيتن سهرساله
ژ نه سرار و دهقائئ
ژ حوسنا يا ده لاله

مهجووبه به به همتايه
گيسو شه فا يه لدايه
گهردهن شه معا كافوورئ
رمونه قئ دا ف طوورئ
تهجه للا كرىو و جارهك
(أحسن الله تبارك)
زولفييت ت شه هله وهندان
ئيخسته مه قهيد و بهندان
چاقييت ت شوخ و شهنگان
دل دا ف بهر غه دهنگان
مهجووبا دل نهوازن
عالم قركر ب نازان
ژ مصرئ بينن خه راجئ
ژ رومئ بسيتين باجئ
ژ هندی بينن تالانئ
ژ بو چه هقيت شهه سولطانئ
دئ چهند ببيژئ صادق
نه فان وه صفييت ت لائق

هه‌ژیهه بیژین: د هندهك دهستنیسان ئەف شعره بۆ عه‌لییه‌ی حه‌ریری
 دئیته پالدان، و ل دووماهییه‌ی شعر ب قی مالکی ب دووماهی دئیته:

چهند بیژه عه‌لییه‌ی صادق ژ ئەسـرار و دهـقـائق
 ئەهان وهـصـفـیت ت لائق ژ حوسـنا یا دهـلالـه

شعرا دویع^(٦٥):

سۆتم فیراقا دوورییه‌ی	فکر و خیالا حوورییه‌ی
مه‌حبوب کرم دوور نی‌رییه‌ی	مه‌جنوون و دینه‌ی هیشه‌تی
مه‌جنوون کرم زمیرا شه‌پال	ئەف نازکا گهردن غه‌زال
وا ذولفقاریت بی میثال	ئینامه‌ حالێ حه‌رقه‌تی
ده‌ستوور بده دا بکه‌م سه‌فه‌ر	مه‌ستوور مه‌که‌ روویه‌ی قه‌مه‌ر
دا لی بکه‌م جاره‌ک نه‌ظه‌ر	دوو‌ره‌ طه‌ریقا غو‌ریه‌تی
ئە‌هی نازه‌نینا خو‌ش چه‌له‌ک	ئە‌سو‌ده‌ بکه‌ چاقی‌ت به‌له‌ک
ته‌زیین بکه‌ زولفی‌ت خه‌له‌ک	حوورییا باغی جه‌نه‌تی
حوورییا باغی گول ب ناف	به‌ژنی‌ت رحانا طا به‌لاف
پوو سۆرگولا دائیم ب ئاف	گهردن سپی پور نه‌که‌تی
ئە‌هو ئاره‌زوو ما من د دل	پوونم ل نک ته‌ مل ب مل
دا ئە‌ز بکه‌م حالێ خجل	به‌لکی ب من ده‌ی ئولفه‌تی
سێ خال د ناف باغی گولان	مانه‌ندی جه‌عدی سونبولان
تالان دکهن قان بولبولان	ئە‌هی نازکی بی شوبه‌ه‌تی

شعرا چاری (ب فارسی):

دمید خط سیه زان غرار رخشانرا
گرفت اهاله در آغوش ماه تابانرا
غلام خط سیه فام آن پری رویم
که برده همچو خضر پی بآب حیوانرا
کشد بدام محبت صفا و رزان
صفای مهر کیا هست خط خوبانرا

شعرا پینجی (ب فارسی) (۶۷):

خاک زیر قدمت سرمهء بینایی ما
خار خار ستمت باغ دلارایی ما
غیر از نیم نبود ز آمدن مرگ غرض
که محالست دمی بی تو شکیبایی ما
هست در سایهء شمشیر کفاه چشمت
یکسر موی اگر هست تن آسایی ما
گر نه از شهرت خورشید جمال تو بود
از چه مشهور دو عالم شده رسوایی ما
با ختم در ره عشقت خرد و دانش ما
ساده لوح انکه کند لاف بد انایی ما
آخر الأمر بسودای جنون پیوندم
با سر زلف سیه کار تو سودایی ما
جز بافسون جنون رام نکردد صادق
دل وحشت زدهء واله صحرایی ما

شعرا شه شیخ (ب فارسی) (٦٨):

ئهف شعره پینجخشته کرنا شعره کا صائبیه و ئه و یا در یژه ژ (١٢)
موخه ممه سان پیک دئیت، و ژ بهر کو ئه و ب فارسییه پیتقی ناکهت ئه م
هه میین فه گوهیزین، ل دووماهییا وئ هاتییه:

گر چه در نظم وری صادق در تبجیل را
میکشی در چشم معنی سرمهء تکمیل را
از ادب کوتاه کن این گفتوگو تطویل را
نیست بزم شاه جای دم زدن جبریل را
پیش شاه نکته دان صائب چه گفت وگوست این

و هۆسا مرداخان پێدا دچت، و ل دووماهییه دبێژت:

سه‌د و نۆت سال بۆرییه پاشی هه‌زارا هجرییه
مرداخان دبێت سه‌رهاتییه ب شعر و گۆتته‌کا خۆش

ژ قح مالکا دووماهییه دبێته زانین کو مرداخانی ئەف سه‌رهاتییه ل
سال ۱۱۹۰ مشه‌ختی (به‌رانبه‌ر سال ۱۷۷۶ ز) نقیسییه، و ئەفه د گه‌ل وئ
دیرۆکی پێک دکه‌فت یا مه‌لا مه‌حموودئ بایه‌زیدی ده‌سنیشانکری بۆ بوون و
مرنا مرداخانی، و هه‌ر چاوا بت مرداخان ژ کورپن سه‌دسال دوازدئ مشه‌ختی
(هه‌ژدئ زایینی) بوو.

چار غه‌زه‌لین مرداخانی:

ژ به‌ره‌مه‌ی مرداخانی -وه‌کی ئەم پێ دئاگه‌هدار- ب تنی (زه‌مبیل
فرۆش) چاپوویه و پتر ژ جاره‌کی به‌لاقبوویه، و غه‌زه‌لین وی یین دی ئەوین
مه‌لا مه‌حموود د گۆتتا خۆ یا بۆری دا ئیشارته‌ی ده‌ته‌ی هیشتا ل بن تۆزا
ده‌ستنقیسان ماینه، ل قیڕئ چار ژ وان غه‌زه‌لین مه‌ دیتین، ئەم دئ ل به‌ر
ده‌ستئ خوانده‌فانان دانین ب وئ هیقییه کو ئەو رۆژ بیت هه‌می غه‌زه‌لین
مرداخانی پێکفه بینه دیتن و به‌لاقکرن.

غه‌زه‌لا ئیک:

مه‌ ژ ده‌ستنقیسه‌کا که‌فن وهرگرتیه، نه‌ ناقح نقیسه‌ری نه‌ ژئ
دیرۆکا نقیسین ل سه‌ر نینه، و مخابن په‌رئ کو ده‌سپێکا قح غه‌زه‌لی ل
سه‌ر هاتییه نقیسین که‌فتیه، و ب تنی ئەف مالکه کو د په‌رئ دویخ دا بوون
ژئ ماینه، مرداخان دبێژت:

ئیرۆ مه‌هه‌ی نوو رۆژئ جه‌بین ماهی بناگوش

غه‌بغه‌ب شه‌که‌ر و سیب و ذه‌قهن له‌جه‌ ژ قه‌نده

ب دهوایی دهمی عیسا دبتن خویش مهگەر ئه
 ئی شههید بوویه ب وان غه مزه ئی چه هقی د به له ک
 نه کو په روانه ئی شه معا روخی جانانه تنی
 بوویمه ئه ز پوویتییه مانه ندی مه حرووقی گه له ک
 چهند دمر پووته ئی هه جری بیپیژی مه چ سوود
 زهر کو خالص بت جانا وی چ حاجه ت ب مه حه ک
 دامی زولفا خوه ل سهر دانه ئی خالی ته قه دا
 مورغی دل هاته طه له ب حه بس ل وی بوود شه به ک
 دل د چاها زه نه خی حه بسه ب غهیری سه ری چاه
 گرت بی سووچ دکه ته ئه زه رییا شوخ و چه له ک
 نه قدی قه لبی مه د قه لبی وی نه بوو قه ط چو رهواج
 سکه ئی عشقی ته گرت و ژ خوه زائل کره شه ک
 ژ ئه زه ل دهردی مه یا عشقی مرادخان مه قه خوار
 لهو کو سه رگه شه ئی عشقی مه مه دل بوویه په له ک

غزه لا سیی:

ئه ف غه زه له ژی وه کی یا بۆری مه ژ (مه جمه عا غه زه لییات شوعه را ئید
 کورمانجان) وهرگرتییه، یا مه لا مه حموودی بایه زیدی، مرادخان دبیزت:

ئه ی دل ته غه له ط کر کو سه ری زولفا دوتا گرت
 به یه ووده ته ئه و رستهء دل قهید چرا گرت
 مووسا (أرنی) گۆت دهما جلوه نوما بوو
 (فی الحال)ی ژ دهشت هه ر له رزه و تا گرت
 هه ر چه نده ژ چه هقید ته دبیمارم و بیمار

ئەمما ژ لەعلین ته د جان بهخش دهوا گرت
 حالى مه پهریشانه ژ زولفین ته سهمن سا
 ساتا ل جهبينا ته ئەوان رهقص و سهما گرت
 زولفا ته صهبا شاندييه تهسخيرا بيلادان
 ئەز بوخلق رهقيبان ژ نوو جهزبه و تا گرت
 ساقى ب خودئى كه بده من دهردي رهحيقى
 دا نووش بكهم من ژ ئەزهل ئەو خوه غهدا گرت
 ئەز چوومه ببووسيمه ژ نوو دهستخ حهبيبي
 دهستخ خوه ل بهر پروويخ خوه وى ههر ژ حهيا گرت
 رۆژا ئەزهلى دا مه (بهلا) گۆتاييه لهورا
 من پخ ته خوهشه بيللاه (مرادخان) مه بهلا گرت

غەزەلا چاری:

ئەف غەزەله وهكى ژ ناقرۆكا وئ دئیتته سهحكرن هندهك (ئەلغاز و
 نوكتەيین هوورن) مرادخان وهصفا دل بهرا خو پخ دكهت، و ددهته
 ناشكهراكرن كو نه خاص و نه عام نهشپن د وان بگههن، وهسا تی نهبت
 كو (ماجنی شرین كهلام) وان حهل بكهت، چونكى ب تنی ئەو دشیته تی
 بگههت، و مهعنايا وان بزانت، و ئەگەر ئەف تیگههشتنا مه يا دورست بت
 مهعنا وئ ئەوه مرادخان و ماجن ههر دو ههقال و ههقچاخین ئیک بووینه، و
 ئەف چهنده ئەگەر ب دهلیل هاته بنهجهكرن ئەو دئ دو گریكان د دیرۆكا
 ئەدهبیاتا كوردی یا كلاسیك دا ل بهر مه فهكهت، ئەو ژى ئەفهنه:

ئیک: شاعری مه یخ كلاسیك (ماجن) ئەوئى حهتا ئەقرۆ ئەم چو ژى
 نزانین، و ب تنی هندهك شعرین وى مه دیتینه، دئ ئیک ژ كورپن سهدسالا
 دوازدي مشهختی (ههژدی) زایینی بت.

دو: مه لایخ باتهیی ئەوئى شعرهكا ماجنی تهخمیسكری، و شعرهكا خو
 یا دی ل بهر شعرهكا وى فههاندی، دبته ههقچاخق قان ههر دو شاعران بت، یان
 پیچهكی پشتهی وان بت.

ئەف غەزەلە مە ژ وئ دەستنقیسا ل بن ژمارە (۲۲۰۲۳) ل پەرتووووخانەیا بەغدا یا دەستنقیسان هاتییه پاراستن، وەرگرییه، کو دیوانا مەلایح جزیری د گەل ھندەک شعرین جودا تیدا ھەنە، بەلح مخابن نە ناقتی نقیسەری و نە سالا نقیسینی ل سەر نینە^(۷۱)، مرادخان دبیژت:

ئەوی دلا دا چینه گول چینه جەمالە یار گول
باغی رضوان و بناگوش و بەری دلداری گول
گولبەن و گولشەن قیشکفتن ژ دیمایار گول
خوش گولستانەک صەفابەخش و قەبوون تەکرار گول
لەب گول و غەبغەب گول و گەردەن گول و روخسار گول
دیم گول و چەھرە گول و تەن گول سەراسەر یار گول

سەرخوش و مەستانە مەشیا هاتە نیف صەحنا رەزی
سونبول و رەیحان ب کەرکرتۆل و ھەف کری^(۷۲) و کەزی
خەمملین ئەلوان و ئەلوان ئەو بەتوولا قورمزی
شوبھی طاووسا بەحەشتی پەنگ ب پەنگ ئەو تەووزی
لەب گول و غەبغەب گول و گەردەن گول و روخسار گول
دیم گول و چەھرە گول و تەن گول سەراسەر یار گول

هاتە سەیرا گولشەنئ ئەو سەبزییا گول کەن ب مەش
کول دۆری سۆرگولان پیچان رەیحان و بنەفش
گول دموایی دمرئی عشقی بلبی ژاری نەخوش
خارە خارن پەرل دل ئەزەندەلییی بەختپەش
لەب گول و غەبغەب گول و گەردەن گول و روخسار گول
دیم گول و چەھرە گول و تەن گول سەراسەر یار گول

نه ترهك و بشكوژ و بهربهن گولگولى و گهردهنى
 زينهت و زيومر ل ههف كر تهركهه و تيت و ئهنى
 دل كرن خومش خومش گوهار و قشت سهر زك و بهنى^(٧٣)
 چوومه گول چهنبه جهمالي بووم ژ وهردان ئهز غهنى
 لهب گول و غهبغهب گول و گهردهن گول و روخسار گول
 ديم گول و چههره گول و تهن گول سهراسهر يار گول
 ساعد و نهتوان و بازن دلروبا و دلگرن
 قاتل و خوونريز و خوونخور غهمز و ناز و ئاورن
 چهشم و نيرگز لیب و دم دم شوبه ياقووت و دوپن
 چوومه گول چهنبه جهمالي بلبلى شهيدا پوپن
 لهب گول و غهبغهب گول و گهردهن گول و روخسار گول
 ديم گول و چههره گول و تهن گول سهراسهر يار گول
 دل دههئى خالا رهشم پابهئدى زولفا سهر ملى
 كوشتيبي ئاهئ نگاهها خوون ژ ميلاكئ كهلى
 من ژ جانا قهت نههن گازنده و شهكوه گلى
 من ژ باغئ موحبههئ قسههت و دل خالهك غهنى
 لهب گول و غهبغهب گول و گهردهن گول و روخسار گول
 ديم گول و چههره گول و تهن گول سهراسهر يار گول
 ئهز د بيشم لهو ژ بهر قئ گول روخا گولشهه خهرام
 بوو موسههما حهبيهسا ئهه مهطلهعا ومردوييهنام
 ئهه مرادخان قئ موعههمايئ نزانن خاص و عام
 بهلكو حال كت نوكتهئى ئهه (ماجنئ) شرين كهلام
 لهب گول و غهبغهب گول و گهردهن گول و روخسار گول
 ديم گول و چههره گول و تهن گول سهراسهر يار گول

ئەز فدايى نېرگزين سەرمەست و مەخمورئ تە بىم
وان ژ بۆ من نوكتەيا دوازده عولوممان زىدە دا

گولعوزائ سۆرگول و سەرمەست و ھەم داغى دلى
چەشمى سەرخومش روو چو ئاتەش جان بر و د يەغمە دا

مـونعمى ئىرۆ دخوازم ئەز رضايا دلبەرى
بەندەئى دمرگاھى يارم من ژ غەيرى تەوبە دا

و ھەژيە بېژين كو شيخ ئەحمەدئ فەقىرى گوندشېخى ئەف شعرە
تەخميس كرىيە، و ئەو د ديوانا وى دا ھەيە، بۆ ھەچيىق بىقېت ئى بزقېرت^(۷۰).

ضهعیفی

(ضهعیفی) ناسناقئ شاعرهکی دی یئ مه یئ کلاسیکه، و ههتا نوکه ئەم تشتهکی ژ وی ژێ نزانین، و شعرهکا وی د دهستنقیسا شاعرئ مه یئ کلاسیک شیخ ئەحمهدهئ گوندشیخی دا هاتییه، ئەوا ل ههیفئا رهبعوئناخهري ژ سالا ١٢٣٧ مشهختی (بهراڤهه کانونا مهزن ١٨٢٢ ز) هاتییه نفیسن، لهو دقیت دیرۆکا وی بۆ بهری سهدهسالا نۆزدئ بزقپت، و ئەقه شعرا وی یا ئیکانهیه یا کو د دهستنقیسا شیخ ئەحمهدهئ فهقیر دا هاتی:

کرم مهجرووح ب عهینهیان	ئهوئ شوخا کهمان ئەبرۆ
کرم مهحرووم ژ دارهینان	ئهوئ شوخا کهمان ئەبرۆ
ژ دارهینان کرم مهحرووم	ب عشقا خوه کرم مهغمووم
د نیف عامئ کرم مهذمووم	ئهوئ شوخا کهمان ئەبرۆ
کرم مهذمووم د نیف عامئ	ب دهر ئیخسهتمه دامئ
کرم بی ههظ ژ ئیسلامئ	ئهوئ شوخا کهمان ئەبرۆ
کرم بی ههظ ژ ئیمانئ	کرم ساکن د نیرانئ
کرم مهحرووق ب هجرانئ	ئهوئ شوخا کهمان ئەبرۆ

ژ سهر عهقلی کرم مهسرووق

ئهوئ شوخا کهمان ئهبرۆ

ب عشقا خوه کرم مائل

ئهوئ شوخا کهمان ئهبرۆ

ژ جانئ خوه کرم بیزار

ئهوئ شوخا کهمان ئهبرۆ

ب هجرانئ کرم نارك

ئهوئ شوخا کهمان ئهبرۆ

ژ جسمئ ژار جوواکر جان

ئهوئ شوخا کهمان ئهبرۆ

کرم عاشق وهکی بلبل

ئهوئ شوخا کهمان ئهبرۆ

ب وئ بهژنا وهکی عهراعهر

ئهوئ شوخا کهمان ئهبرۆ

د نیف دهردان کرم مهغرووق

ب دل وئ ئهز کرم مهحرووق

ژ سهر عهقلئ مه کر زائل

وهکی فههاد کرم قائل

وهکی فههاد کرم بیچار

ژ تهحصیلی کرم بیسار

ژ تهحصیلئ کرم تارك

ب جهرگم دان دوسهد ناوک

ب جهرگم دان دوسهد پهیکان

ب جانئ خوه کرم قوریان

کرن کهرکههر هناف و دل

ل دیمما ههر وهکی سۆرگول

ب وئ دیمما وهکی خاومر

(ضهعیفی) کر قهوی ئهبتهر

مه‌لا حوسپن و دو ته‌خمیسپن وی

حوسپن، یان مه‌لا حوسپن، ئیک ژ شاعرین مه یپن کلاسیکه، هەر چاوا بت دقیت بهری دوسهد سالان ژیا بت؛ چونکی ئەو دەستخیسپن مه هندەك ژ بهرهمی وی یخ کرمانجی تپدا دیتی بۆ بهری نیزیکی دوسهد سالان دزقن، وهکی گه‌لهك کلاسیکین مه یپن دی هتا نوکه ئەم چو تشتت بهرکهفتی ژ ژین و سهرهاتیا فی شاعری نزانین، و ئەم نزانین کانئ ئەو ب دورستی کهنگی و ل کیشه ژیايه.

ژ تشتتین ئاشکهرا ل بهر مه ئەوه مه شاعرهکی کلاسیکی یخ مهزن ب ناقی مه‌لا حوسپن ههیه، ئەو ژی مه‌لا (حوسپن باتهیی)یه، قیجا هوین بیژن ئەف مه‌لا حوسپنه هەر باتهیی بت؟

به‌رسفا قی پسپاری ب دورستی ئەم نزانین، به‌لئ یا ئەم دزانین باتهیی د وان ههمی شعرین وی یپن مه دیتین دا ناسناق خۆ یخ شعری دکه‌ته (باتهیی) و چو جاران وی نه‌گۆتییه خۆ: حوسپن، و ئەف شاعری نوکه ئەم به‌حسح وی دکهین، دو شعرین وی مه دیتینه د هه‌ردو شعرین خۆ دا ناسناق (حوسپن) بۆ خۆ ددان، پشتی هنگی د وان دەستخیسپان دا یپن بۆ مه بووینه ژیدەر بۆ وەرگرتنا ئان شعران په‌یفا باتهیی وهک پاشناق بۆ فی شاعری نه‌هاتییه دانان، هەر چه‌نده د ئیک ژ ئان دەستخیسپان دا هندەك شعرین باتهیی ب ناقی باتهیی هاتینه، لهو هزرا مه پتر بۆ هندی دچت کو ئەف مه‌لا حوسپنه باتهیی نه‌بت. هەر چاوا بت، ل قیری ئەم دئ هه‌ردو ته‌خمیسپن مه‌لا حوسپنی به‌لاف کهین ب وی هیقیی رۆژهك بیت ئەف شاعره ب دورستی تپدا بیته نیاسین.

تەخمیسا ئیکى ل سەر غەزەلەکا (جەلال)ی:

د دیوانا مەلایى جزیرى دا غەزەلەکا فارسى عەرەبى هەیه، ژ پینج مالکان پیک دئیت، و ب قى مالک دەست پی دکەت:

گفتم أورا ما دعاگوی تو ام أى حور عین

أعرضت عني و قالت: ما دعاء الكافرين

ئەف شعرە مەلایى جزیرى تەخمیسەك ل سەر دانایە، هەر چەندە هەتا دەمەك نىزىك ژى قەكۆلەران وە هزر دكر كو ئەف شعرە هەمى يا مەلایى جزیرىيە، بەلى پشتى دیتنا چەند دەستنقیسەكین كەفن، بۆ مە ئاشكەرا بوو كو ئەف شعرە هەمى يا مەلایى جزیرى نینە، بەلكى تەخمیس ب تنى يا وبیە، و ئەصلى شعرى يا شاعرەكى دبیە، ناقى وى یان بەلكى ناسناقى وى (جەلال)ە، وەكى د دووماهییا شعرى ب خو دا هاتى.. بەلى ئەو (جەلال) كییە؟ هەتا ئەقرو ژى بەرسقا قى پسىارى ل بەر مە يا ئاشكەرا نینە، و ئەم نزانین كانئ ئەو جەلال كییە.

ژ بلى مەلایى جزیرى مەلا حوسینى ژى تەخمیسەك ل سەر قى شعرى دانایە، ئەف تەخمیسە د دەستنقیسا ئیبراھیمى كورئ سەید ئەحمەدى بیسكى دا هاتییە، و ب قى ناقى (مخمس ملا حسین بر غزل جلال)، و دانەیهكا دى ژ قى تەخمیسى د وئ دەستنقیسى ژى دا هاتییە ئەوا ل سالا ۱۳۰۵ مشەختى (۱۸۸۷ ز) ب دەستى كەسەكى ناقى وى صالح بۆ سەیدایى وى محەمەد ئەمینى ئەربیلی هاتییە نقیسین، كو گەلەك شعرین عەرەبى و فارسى و كوردی (ب شیومى سۆرانى) تیدا هەنە.

ئەف تەخمیسە -وەكى مە گۆتى- ژ بلى كو ناقى شاعرەكى دى یى كرمانج بۆ مە ئاشكەرا دکەت، ئەو وئ چەندى ژى مسۆگەر دکەت كو شعرا ئەصلی ئەوا تەخمیس ل سەر هاتییە دانان يا مەلایى جزیرى نینە.

مه حوسین د قی تهخمیسێ دا دبێژت:

من ژ وئی را بوو مه‌حه‌بیه‌ت هه‌ر ژ رۆژا ئه‌وووه‌لین
چهند ژ ده‌ستی فورقه‌تی من تین ژ چاقان ئاف و خوین
(ای غلامت جمله عالم از غلام کمترین)

(گفتم اُورا ما دعاگوی تو ام ای حور عین)

أعرضت عني و قالت: ما دعاء الكافرين)

ئهی شه‌هی عالی جه‌ناب ئەز به‌نده‌کی ئەفکه‌نده‌م^(٧٦)

من ژ ده‌ست نایین چو خدمه‌ت له‌و ئەزئ^(٧٧) شه‌رمه‌نده‌م

گه‌ر ئه‌میر و پادشاهم هی‌ژ غولام و به‌نده‌م

(گر بخوانی ور برانی بنده ام تا زنده ام)

واجب لي إمتثال الأمر ماذا تأمرين؟)

ئاستانێ دب‌ه‌رئ هه‌ستن گه‌ئو (دار الشفا)

هه‌ر كه‌سێ ده‌رده‌ك هه‌بی هه‌ر دئ ژ وی بیتن ده‌وا

هه‌ر میثالێ جه‌نه‌تی ئه‌و چیمه‌ن و ئاب و هه‌وا^(٧٨)

(حبذا روضات نجد زرتها عهد الصبا)

ریوة تجري علی أرجائها ماء معين)

ئەز فه‌قیڕئ بئ نه‌وا ئه‌و خه‌سرموا خه‌سرمو نه‌ژاد

من كو دی ئه‌و پادشه‌ه یه‌كجار ژ ده‌ست من چوو فوئاد

شوكروله‌ك یا ره‌به‌نا ئیرۆم چ حاصل بوون موراد

(بر در باغ وصالش هاتفی ئاواز داد:

هه‌ده جنات عدن فادخلوها خالدین)

ئهی حوسینێ ناموراد ئیدی ل دۆر عشقی مه‌چوو

وئ کرن ئاواره چه‌ندین نوکته‌دان و نوکته‌گو^(٧٩)

نابرين وهصفى د عشقى گهر ببيژم ئەز هەرۆ
(قصهء عشق جلال^(٨٠) و داستان حوسن أو)
(تلك أنباء يقول الناس منا بعد حين)

دو: تهخميسهك ل سهر غهزلهكا رهمهزانی جزیری:

ئەف شعره كو تهخميسه مه ژ (مهجمهعا غهزلهلياتى شوعهرا ئید
كورمانجانه) يا مهلا مهحموودئ بايهزیدی وهرگرتییه، و وی ل سهری نخیسییه
(غزل رمضان)، و ژ شعری ئاشکهره دبت كو ئەو تهخميسهكا (حوسهین) ییه ل
سهر غهزلهكا رهمهزانی جزیری، ههر وهسا سهیدا ئیسماعیل بادی د کتیبه خو
دا یا ل دۆر (رهمهزانی جزیری) ئەصلی قی شعری ب تنی ئینایه، تشتی هندی
دگههینت كو تهخمیس هه می یا رهمهزانی جزیری نینه^(٨١).

د قی تهخمیسى دا مهلا حوسین دبیژت:

بیللاهی مه کەس نینه تویی جان و کەسێ من
غەیری ته رجا نینه ژ بو من تو بهسێ من
هەر عشق و ههوايا ته بهسه مولتهمهسێ من
زنهارچ بهته د دلی پور ههوهسێ من
خورشید سیهه بوویه ژ دوودئ نهفهسێ من
سهودازده سهرگهشته گولئ^(٨٢) روویئ بوتانم
مانهندی ههزاران ب هزار ئاه و فیغانم
ئاواره دگهرهم چو مهقامهك خوه نهدانم
خومش قافله سالاری غهم و دورد و بهلانم
تین قیك دکهفن ل بانگی جهرهسێ من

مهمانه ژ بو من د حوضوورا ته ئەنيس بيم
 دئ لال بيم گهر ب خوه سوبحانئ سه ليس بيم
 من مهيل نههن قهط د دنئ دا كو رهئيس بيم
 گهر دهست بدت شوبههتي⁽⁸³⁾ جامئ كو سه ليس بيم
 دئ ره قصئ بكت زوهره ل دهنكئ مهحهسئ من
 تهصويرئ د زهنا خوه دكم صوورتهئ دلدار
 باغئ ئيره مه تينه ههزاران گول و گولزار
 فيردهوسئ بهرين بوويه مه دل لئ مهكه ئينكار
 باغهك ديبه من دل ب خيائئ گول و روخسار
 رضوان ب هه ديبه دبهتن خار و خهسئ من
 تهشبيهي خهدهنگانه ل دل دانه ته ئاوپ
 هم لئف و ددانن ب مثائئ صهدهف و دوپ
 خومش وهفته ل من هاتيه سوبحان ژ موصهوور
 شانائمه لئ خانه نهينه دكهتن پوپ
 شهدين ژ لهبين تهر ب تهصهوور مهگهسئ من
 سهر تا ب قهدهم سوهتيمه تياك شوبهي رهزيمه
 سووندئ دخومه ئەز ب ئەقيني كه لهزيمه
 گهه لوظفئ دكي گهه حهه دكي گهه دكوژي مه
 تهشبيهي صهبايئ ژ ههوايا ته تهزيمه
 لهورا تو وجود نينه ژ بو من قهفهسئ من
 ئەز باغئ جهمالا ته دكم سهير سهراسهر
 هم نارئ فيراقا ته دخوم شوبهي سهمهندمر
 ئەف خال و خهطين روويئ ته من دانبيه زيومر

عهكسا شهوتينا منه شهعما رويى دلبهر
 ههم قهبهسى ويمه و ههم ئهو قهبهسى من
 ئافات و بهلا ههم مه نهصيين د ئهزهل دا
 وهك عهور و غهمام گرتييه داماي د ههف دا
 ههر دوو دچتن مه ژ (وي) داغا كو د دل دا
 ئهندوووه غهمان رۆژ ل من كر^(٨٤) شهبج يه لدا
 يا رهب يهدئ بهيضا بكه فهريادرسى من
 گهه عشق خيالا ته دلۆ گهه حوب و گهه حال
 گهه ياره ته مه ننا ته دلۆ گهه سرر و گهه قال
 گهه وهصلج رجايانه دلۆ گهه زهر و گهه مال
 گهه زولفه مورادا ته دلۆ گهه لهب و گهه خال
 مامه حهيري ئهز ئهتهرئ بووللهوهسى من
 مهجنوون صفت و مهست د دنج دا حهتا (!)
 بازارئ جونوون كرمه رهواجا مه تهب وتا
 گرتى تو (حوسين) دل ب ههوايا ته خوه بگرنا
 دلبهر ته ب زولفى دلج ديوانه بهستا
 بيللاه رهمهضان ضهبط نه دبوو قهط ته لهسى من

نەسیمی

نەسیمی ناسناق شاعرەکی کوردە، مە چو ژ ژین و سەرھاتیا وی نەزانیه، بەلکی خو نافی وی یی دورست ژێ ئەم نزانین، بەلێ ژ تشتین ئاشکەرایە کو ئەف شاعرە بەری سەدسال نۆزدی زایینی ژیایه، ژ بەر کو ھندەک شعرین وی د دەستنقیسا مەلا خەلیلی سێرتی دا ھاتینە ئەوا سال ۱۷۷۸ ز ھاتیە نقیسین.

د ژێدەرین مە یین دەستنقیس دا ھەشت شعر ب نافی (نەسیمی) ھەنە، دو کرمانجینە، و سێ فارسینە و سێ ترکییا ئۆسمانینە، و ئەم نزانین کانێ ئەف شعرە ھەمی یین ئیک شاعرینە، یان ژێ یین پتر ژ شاعرەکینە کو ناسناق ھەمیان (نەسیمی) یە، و ئیک ژ دەستنقیسین مە دا ئەف عیارەتا فارسی ھاتیە: (از دیوان نسیمی) و ئەفە ھندێ دگەھینت کو نەسیمی دیوانەک ھەیه.

ل قیرئ ئەم دئ وان شعرین نەسیمی قەگۆھیزین یین کو د دەستنقیسان دا ب دەست مە کەفتین، ب وئ ھیقیی رۆژەکی دیوانا وی یا تمام بیتە دیتن. و ھەژیە بیژین کو شعرین فارسی و ئۆسمانی مە وەسا قەگۆھاستینە وەکی د دەستنقیسان دا، و بەلکی گەلەک کیماسی و خەلەتی تیدا ھەبن؛ چونکی ئەم وان زمانان نزانین.

شعرا ئێكی (ب کرمانجی):

نه سیمی د قی شعری دا دبێژت⁽⁸⁵⁾:

نه کیشت کەس جەفایا من	ژ دمردی عشقی پەنجوورم
نزانن کەس ب حالی من	ژ باغی موحبەتی دوورم
نه سیمی راحەتم نایع	ژ باغی وهصل و رهعنا یع
نه کیشت کەس جەفایا من	په ریشانام د دونیایع
دوخانم ئاتەشەك رابوو	په ریشانەك ل من دابوو
نزانن کەس ب حالی من	مژا تاری ل من پهیدا بوو
ژ دمردی عشقی حاصل بوو	مژا تاری ل من هلبوو
نه کیشت کەس جەفایا من	جەهەننەم ئاتەشەم هلبوو
غەمی من کەس ئەدا ناکەت	جەهەننەم جار ب من ناکەت
نزانن کەس دەویا من	ل من قفلا خووە ژی داکەت
کریت ئاقیته دمریائی	ل قفلا دل قەبوول نائی
نه کیشت کەس جەفایا من	دلێ من غەم خودی دایع
حەبیبا من ژ من بی غەم	غەمم غەم بوو د دەر هەردەم
نزانن کەس ب حالی من	برینا من نەکر مەلحەم
د باغی صوحبەتا میران	بریندارم دوسەد تیران
نه کیشت کەس جەفایا من	ئەسیری قەید و زنجیران
بەرم ئاقیتم دمریائی	ئەسیری وی تەوحیدانێ

مهدهد دالامه دیت کانی نزانن کەس ب حالی من
 مهدهد دالامه دیت کی بوو^(۸۶) ئەگەر لوقمان عیسا بن
 نالینێ من هیادی نابن ئەکیشت کەس جەفایا من

شعرا دووی (ب کرمانجی)^(۸۷):

نگارم دلبهرم یارم ئەنیسم مونسیم جانم
 رفیقیم هه‌مه‌مەم عومرم رموانم دەرده دەرمانم
 شەهەم ماھەم دلارامە حەیاتم دلکولم روحم
 پەناھەم مەقصدەم مەیلەم مورادم فکرم و خانم
 قەمەر چەهرم پەری پوویم ظەریفم شوخم و شەنگم
 سەمەن بوویم گول ئەندامم زەھێ سەرۆی گولستانم
 لەطیفم نازکەم خوویم حەبیبم توحفە مەحبوویم
 حجازم کەعبە و طوورم بەشتم حوور و رضوانم
 گول و رمیحانم ئەشجارم عەبیر و عەنبەر و عوودم
 دوو و مرواری و کانم عەقیقەم لەعل و مەرجانم
 دل ئەفرۆزوم وەفادارم جەگەرسۆزم جەفاکارم
 خوداوەندم جەهان وارم ئەمیرم باکم^(۸۸) و خانم
 چراغەم شەمەم و نوورم ضیائەم یەلدزم شەمسەم
 هەزارم بلبلم کەبکم (نەسیمی) بەخش^(۸۹) ئەلحانم

شعرا سیئع (تورکییا ئۆسمانی) (۹۰):

ای رسول فخر عالم سید ذات و صفات
بحر ذاتک گوهری سن کیم صفاتک عین ذات
قوت ذات ازل دائم سنگله مستقیم
حکمت در ابد قائم سنگا در محکمت
کاشف سر حقائق مطلع نور ازل
مظهر کشف دقائق منبعی هر معجزات
أحمد و محمود و قاسم شاه و سلطان رسل
کنت کنزا جوهری سن کشف و حل مشکلات
وصفی والشمس والنجم و تبارک سویلیدی
شأنگا طه و یس کلدی حقدن بینات
صورتک أنوار در هر ذرستی شمس و قمر
طره عنبر فشانک لیلة القدر و برات
ای مظهر کلد کندن کیم وجوده آنادن
کافرن دیری بخلدی نزدی لات و منات
علم لن حلم و حیاء و توبهء و زهد و ورع
خلقه فضلندن ایریشدی روزء و حج و زکات
یا شفیع المذنبین سن بر نسیمی رحم قیل
حاصل اولمشدر جهانندن چوخ گناه و سبات

شعرا چاری (ب فارسی و تورکییا ئۆسمانی) (۹۱):

یك دم بیاوینشین ای سرو قد سر سن
می یرم از برایت بنی قیوب سررسن
بسیار جان بدادن تا امدی بحکم
لیکن چه جاره سازن بن اغلر مه گوررسن
تو حاکم و سلطان با جمله بنده فرمان
کسرا سخن لېناشد کر قائمی تو کرسن
ای معدن لطافت ای شاه با سخاوت
سرن فدای پایت هر جاکه سن دررسن
از عشق تو (نسیمی) با رزار گریان
شاید که از سری لطف گر المی دوترسن

شعرا پینجی (ب تورکییا ئۆسمانی) (۹۲):

ئەف شعره ژ (۱۱) مالکان پیک دئیت، لئ مخابن ل هندهک جهان
حوبرئ کهفتیه سهر لهو ب تمامی نائیته خواندن:

کدردم یوزیکی ای صنم المننت لله
فرض ... دچم المننت لله
تقدیر ازل بخت ایله یار اولدی و کلدی
تدبیر مخالف دم المننت لله
.. چون دولت وصل اولدی میسر

... .. منى المنى لله
 برکندى .. جاندى بشارت
 گلدى .. كندى غم المنى لله
 .. محتاج اولمن اى راحت مشتاق
 ... تو كندى الم المنى لله
 ... بوگون چشمه حيوانه صنا شدم
 شول خضر و سندر حشم المنى لله
 زلفنك خيرين واردى صبا گورنه گوردى
 شول قاصد فرخ قدم المنى لله
 بختم كو نيشى دوغدى و اقباليكه گلدى
 شول شاه سعادت علم المنى لله
 قىلدى ينه عاشقلىرىنه لطف عنايت
 شول عادت دايم كرم المنى لله
 شول كعبه جنابنك قاپوسى دولت بحشه
 كوركيم نجه اولدى حرم المنى لله
 روح القدسك نفخه سيدور نطفى (نسیمی)
 حق وير دوكنه دم بدم المنى لله

شعرا شه‌شیخ (ب فارسی) (۹۳):

ای ز سنبل بسته زلفت سیاه بر آفتاب
زلف مشکینت شب قدر هست رویت ماه تاب
مست آن چشم خوشم کز ناتوانی یک نفس
هم چو بخفت خفت ام سویر نمی داز در خواب
تا شد از شمع رخت پروانهء جان با خبر
هست چون زلفت بر آتش رشتهء جانم ز تاب
حور عین هستند از غیرت بر آتش چون پسند
در بهشت از چهرهء خور براند ذی نقاب
نیست بی نور رفته خالی وجودم زرئی
که وجودم زرئی باشد بی وجود آفتاب
زارزوی وصل رویت هر شب و حد تا سحر
جز خیالت چشم هر نقش نمی بندد بر آب
از رقیبان خطا بین رخ بوشو ای حد کهست
چهرهء پوشانیدن از چشم خطابیان صواب
ساقیان میده که در دور لب میگون او
صد جهان تقوی عنی آرد بیک جامی شراب
جان بیمارم چو بادان لب شیرین میکند
ساغر چشمم لبالب کشته از لعل مذاب
دور جامی مد گردان ام شب ای ساقی ز من
گر سودای چشمش سرخوشم مستی شراب
چون لب لعل بازا شکر بشکسته است
گوهر نظم (نسیمی) قیمتی در خوشاب

شعرا چه فتی (ب فارسی) (۹۴):

ای رموز لوح رویت عنده علم الکتاب
کرده طی پیشی جمالت نامه حسن آفتاب
سورمه سبع المثانی آفتاب روی تست
حال در راز رخت روشن چو ماهست این خطاب
باریابد هر که خواهد از رخت سوی خطی
ستر وان شق القمر با معنی ام الکتاب
تا برویت گفته ام وجهت وجهی چون خلیل
آتشی نمرود بر من گشته ریحان و گلاب
آیه الکرسی و طه هست وصف روی تو
هر که داند نور حکمت داند این فصل خطاب
هفت خط بی مثال هشت باب جنتت
شد بفضل اولوا الألباب این فتح باب
ره بخط استوی وجهت پاکت چون بزد
مشرك بی دین زان جاوید ماند در عذاب
از که پیش خط و خالت چون ملک سجده نکرد
باشد ابلیسی که از با نار حرمان در عذاب
میکنند شرح ألم شرح نسیمی از رخت
ای رخت انا فتحنا از شنند این فتح باب
چون (نسیمی) هر که خاک استانی فضل شد
از شری پردیده خورشید می آید جواب

شعرا ههشتی (ب فارسی) (۹۵):

ئهف شعره ژ پینج مالکان پیک دئیت لی مخابن ل گهلهک جهان
دهستنقیس یا دریایه و باش نائیته خواندن، ئهوا ئهم شایین ژئ بخوینین
ئهفهیه:

می رود دلبر	به بستان وقت کل کل کل
م م م	بقد چون سر و سنبل بل
عرق بر عارض دیمش نم نم	بمدحش دم بدم دم دم
دلمندش گشته شد خم خم	دلمندش همچو دلدل دل
دلمندش دول کج کج کج	بشوخی راست و چون عرعر
دلش چون سنگ مرمر مر	زیانش همچو بلبل بل
.. شرینی چو که که که	بجستی باد صرصر صر
عناده در چمن خم خم	چمن پر شد هم از غلغل
.. رسیدم بر سر کویش	ندیدم یک سر مویش
(نسیمی) بنده رویش	فتاده در تسلسل سل

حاجی

(حاجی) ژى ناسناقى شاعرهكى كرمانجه، حهتا قى گاقى ب تنى دو شعرين وى ب دهست مه كهفتينه، ئيك ب كرمانجى و ئيك ب توركيا ئوسمانى، ژ بلى قان ههردو شعرين وى تشتهكى دى ئەم ژ وى و ژيانا وى نزانين.

ئەف ههردو شعرين وى د كهشكؤلا مهلا خهليلى سىرتى دا هاتينه، ئەوا ل جههكى تيدا هاتى: (نمقه الحقير الفقير عبدالله بن سيد حسن الكلى رمانى از براى آستان عزيز ... الدعاء والقبول من الملك الجليل) و هه ل وى جهى جه و دىروكا نفيسينى ب قى رهنكى هاتيبه: (فى مدرسة قبهان فى سنة 1192)، مهعنا: ئەف پرتە ژ كهشكؤلى ل مهدرهسهيا قوبههان ل نامىديين و ل سالا 1192 مشهختى بهرانبهه 1778 ز ب دهستى عهبدللاهى كورئ سهييد ههسهنى گهلىرمانى يا هاتيبه نفيسين، و ئاشكهرايه كو گهلىرمان ئيك ژ گوندين عهشيرەتا مزوورىانه ل دهقەرا بادينان، و سهييدين گهلىرمانى ژ دووندها شىخ و شاعرئ ناقدار شهمسهددينى ئەخلاتينه، و بهلكى ئەف سهييد عهبدللاهى ههقالى مهلا خهليلى سىرتى ين فهقياتيبى بت، و وى ئەف دهستنقىسه بؤ مهلا خهليلى نفيسى بت.

ههه چاوا بت، ژ قى دهستنقىسى دئيتە زانين كو (حاجى) ين شاعر بهرى دىروكا 1778 ژيايه، و تشتى بالكيش د قى كهشكؤلى دا ئەوه ل پيشيا قان ههردو شعرين حاجى يا هاتيبه نفيسين: (لكاتبه حاجى) و ئەفه هندی دگههينت كو حاجيبى شاعر ب دهستى خو ئەف شعره نفيسينه، و ئەفه

مه بهر ب هندئ قه پالدهت ئەم هزر بکهین کو دبت (حاجی) ههفچاخۆ
سهید عهبدللاهی و مهلا خهلیلی سیرتی بت، و ههفالی وان بت، و ئەز دویر
نابینم ئەو خهلیکی دهقهرا بادینان ژێ بت.

تشتی دی یی بالکیش د شعرا حاجی یا کرمانجی دا ئەف مالکیه
یا ئەو تیدا دبێژت:

ژ کوفری گهر چ مهوولوودین ب (حمد الله) بووین حاجی

ب حوببا عشقا ئیسلامی مه کر ئەفرۆ غهزه لخوانی

ب پهنگهکی ناشکرا ژ قی مالکی دئیته و مرگرتن کو ئەف
حاجیه ژ دهیک و بابهکین نه یین موسلمان بوویه، و ئەو ل زارۆکینیا خۆ
کهسهکی موسلمان نهبوو، و ئەو ههیدا خودی دکهت کو خودی بهری وی
دایه ئیسلامی هتا کو ئەو بوویه ههجی ژێ و وی شعر و غهزه ل ب عشقا
ئیسلامی قههاندینه. مهعنا: پشتی ئەو موسلمانبووی ئەو یی چوویه ههجی ژێ،
و بهلکی ههر ژ بهر هندئ وی ناسناقی خۆ یی شعری یی کرییه (حاجی).

دیاره حاجی ل مزگهفت و مهدرسه یین دینی مهزنبوویه، و وی علم و
زانینا خۆ ل ویرو و مرگرتیه، و ئەو یی شارهزابوویه ب زمانئ تورکی ژێ.
ژ بلی قان زانینن کو ژ شعرا وی دئینه و مرگرتن، ئەم تشتهکی دی ژ
وی نزانین، و ئەفه ههردو شعرین حاجینه.

شعرا ئیک:

ئهمن ئیرو د عشقی دا (فرید الدهر) ئ نووران

وهکی شاهان ههشهمدارین ل سهه تهختی سولهیمانی

ژ بههری دل ب جووشن ئەم ژ ئەلطافی خوداوهندی

ب مهوجان خوون درپژن ئەم ب مثلی شهروئ نیرانی

دگپرت ساقی قی راحی د بهزمی دا عهجهب زیده

ددت دا هۆش و عهقلای مه بچت ئهقرۆ ب ئهرزانی
 د عشقی مهست و مهغرووقین وهکی روستهم د جهنگی دا
 بووین بی حال و بی طاقت شبی مهجنوونع عبرانی
 تهگهر مهجنوون تهگهر فههاد دبوون ئهه خوش د قی دهوړی
 ژ حالی خوه دبوون فارغ ب حالی من دبوون فانی
 ب حوسنا یووسفی بهندین د قی نوه طارما نیلی
 ب ئاه و نالهیان دائم ئهمن یهعهقوو بی کهنعانی
 ژ کوفری گهر چ مهولوودین ب (حمد الله) بووین (حاجی)
 ب حویبا عشقا ئیسلامی مه کر ئهقرۆ غهزه لخوانی

شعرا دوین:

بوگون بز نظم سنجیله اولوب فردوسی ثانی
 که وار در پرده بر طبع نظائیک سخن رانی
 اگر میدا نه کبر در سم سمند نظم خویش
 اولو رب شاعر گیتی حسدن در دیله فانی
 قچان مجلسده بحث اولسه نیم شومده بر نکته
 او او را دل بزم نورانی د عهون رب فردانی
 بنم درمده بز خوشجه اوقین د نیلین پله
 داخی دهر ده هیچ گورمز فرحدن او زکه درمانی
 پله شیرین ادالولر سنک دورنده یوخ (حاجی)
 بلی اما یترا اوکمه اولور برهان نادانی

سهودایی و جودایی

د دیرۆکا ئەدەببیا تا کوردی دا شاعرهکی کلاسیکی یی ناقدار مه ههیه ناسناقئ خو یئ شعری کریوو (سهوادئ) یان (سوادئ)، ئەو ژئ حارثئ بدلیسییه، خودانئ قههینۆکا (لهیلا و مهجنوون).

ل دویف هزر و بۆچوونا مه حارثئ بدلیسی (سهوادئ) ل سالا ۱۱۶۲ مشهختئ (۱۷۵۹ ز) یان پشتئ هنگئ ب دهه سالان، قههینۆکا خو ل دۆر چیرۆکا لهیلا یئ و مهجنوونی قههاندییه، مهعنا ئەو ژ کورپئ سهدهسالا ههژدئ بوویه^(۹۱).

نیزیک ژ وی دهمئ بدلیسی لئ ژبای کو سهدهسالا دوازدئ مشهختئ بوو، و نیزیک ژ وی ناسناقئ شعری یئ وی بۆ خو هلبژارتئ، شاعرهکی دی یئ کلاسیک مه ههبوو مخابن ئەم چو تشتهکئ وهسا ژ ژین و سهراهاتییا وی نزانین، ب تنئ سئ شعری وی د وان دهستنقیسان دا ههنه یئ نوکه ل بهر دهستئ مه ههین، و یا ئەم ژئ دزانین ئەقهیه: قئ شاعری ناسناقئ خو کریوو (سهودایی) و ئاشکهرایه کو سهودایی ئەوه یئ بابئ عشقئ ب سهری کهفتئ و ئەو نیزیکی دیناتییئ کری، و بهلکی ئەف شاعره د عشقا خو دا گههشتبته قئ پیکئ لهو وی ئەف ناغه بۆ خو هلبژارت بت.

یا دی ئەقهیه: سهودایی بهری سالا ۱۱۸۱ مشهختئ (۱۷۶۷ ز) ژبایبوو؛ چونکی شعرهکا وی د دهسخهتا محمهدهئ کورئ مهسیحایی دا ههیه، یا کو ل قئ سالی هاتییه نقیسین، و بهلکی ئەفه هندی بگههینت کو ئەف شاعره بهری سهوادییئ بدلیسی ژبا بت.

شعرهك ژ فان ههردو شعرین سهودایی تهخمیسهكه ل سهر شعرا شاعرهكی دی یح کرمانج كو ناسناق وی (جودایی)یه، ئەم چویی ژ وی ژێ زنانین، دو دانهیین قی شعری یین دەستنقیس د دەستی مه دا ههنه، د ئیکێ دا هاتییه: (مخمس سودای جودای) تشتت هندی دگههینت كو ئەف پینج خشتهیهكه سهودایی ل سهر شعرا جودایی دانای.

ژ لایهكی دی قه ئەم دشپین بیژین: ژ لهجهیا شعرا سهودایی، و یا جودایی ژێ دئیته زانین كو بهلكی ئەو ههردو ژ وان کرمانجان بن یین جهی وان دكهفنه سهر توخویی بادینان و سۆران؛ چونکی هندهك جاران لهجهیا وان وهکی یا خهلكی قی جهی ب سهر سۆرانیی قه دجت، وهکی بۆ نموونه دەمێ ئەو حهرفا (ف) دكهنه (و)، یان ژێ جهاناقی (من) دكهته (ئهن)، و ئەفه د تهخمیسی دا یا بهرچافه.

ل قیری ئەم دئ وان ههر سخ شعرین سهودایی یین كو د ژیدهرین مه یین دەسنقیس دا هاتین ل بهر چاقین خواندهفانان دانین، دا پتر مفا ژێ بیته وەرگرتن، و بهلكی ل پاشهپۆژی هیشتا زانین ل دۆر قی شاعری و بهرههمی وی بۆ مه ئاشکهرا بت، و ههژییه بیژین كو سهیدا عهبدررهقیب یووسفی د کتیا (دیوانا کرمانجی) دا، و سهیدا محهمهد عهلی قهرمداغی د کتیا (بووژاندنهوهی میزووی زانایانی کورد) دا بهحس قی شاعری کرییه و هندهك بهرههمی وی ژێ بهلاقکینه، بهلی مه ل قیری ئەو شعر ئیکسههر یین ژ دەستنقیسان وەرگرتین، كو ههر ئەو ژیدهرین وان ب خو ژێ بووینه.

شعرا ئیکێ^(٩٧):

کەس نییه ئیرو خەبەر کەت خزم و خەمخواری د من
 دا د ههوارێ من بپن یار و وهفاداری د من
 من نهقی کەس پئ بزانیته غهیری سهرداری د من
 ههر کەسی ئیرو ببینت چهشم خوونباری د من

ئەو دزانیته نوکتهئ وان قهول و گوفتاری د من

جارهكی بادهء وهخۆ جههرگی مهئێ هلكر ب مل
تا نهبی پاوێك دهنی و یاران ژ خو دبینی خهجل
زاهدا گهر دئ ریایی پاك بكهی ئەز جان و دل
دا بیی هافالێ گهردی كوچ و كوچبارێ د من

چهند زهمان عومرم ب غهفلهت بیی عشقم رابوهار
من ب نادانی تهلهب⁽⁹⁸⁾ كر چوو ژ دهست من پرووزگار
شوكر و مننهت پاشی وئ عشق ت دل دا گرت قرار
باغهكم چێكر ژ ئهسراران د عشق میوهدار
داره طووایی تبیم شاخهك ل وان دارێ د من⁽⁹⁹⁾

باغهكم چێكر ل ئهركانی⁽¹⁰⁰⁾ د عشقی پور ئووصول
دائما تهیر تی دخوونن ههر ب بانگ و كوئهكوول
ههر كهسێ جیرانی من بی تا ئهبهد نابیت مهلوول
من ب ئوستادی ل بووی بولبولی كهردم قهبوول
دائما گول ههر دسوون باغ و گولزارێ د من⁽¹⁰¹⁾

ههر كهسێ سهه یهك د دل دا تی نهكه ههرگیز عهیان
ئهو ل خهلقی تی وهشییری ههر وهکی پهنهانی جان
ناصرحی رۆژا ئهزهل ئهو سهه ل بو دل كرد بهیان
دهرد و دهرمانی د عشق تی د دل دا كهی نهان
هوون نزانن قیمهتی بفرۆشن دهر دارێ د من

رهمز و سرری عارفان رۆژا ئهزهل پهنهان کری
کی دشیتن ژئ خهبههرا دا یان ب رووح و جان کری

هوون مه‌بێژن موفلسه ئه‌و عشقی یه‌ وێران کری
 گهر قوماشی خۆ ب مهر و عاشقی نیشان کری
 بار بکه‌م عالمه‌م دبینه‌ن پهر ژ قنطاری د من
 تاجران گرتن دکان و ریح و ره‌غبه‌ت قه‌ط نه‌ما
 مه‌عه‌نه‌ی ئه‌لماس و له‌علان قه‌در و حورمه‌ت قه‌ط نه‌ما
 ئه‌و هه‌موو وێکرا که‌سادن وان خۆ عززه‌ت قه‌ط نه‌ما
 گه‌وه‌ره‌ی گه‌وه‌ره‌فرۆشان قه‌در و قیمه‌ت قه‌ط نه‌ما
 ده‌روبه‌ن ئیره‌ۆ دکانی له‌هل و مرواری د من
 چه‌ره‌که‌ی گهر ژ د عشقی ئه‌ز بیه‌م بی ئختیار
 من ب سه‌ر تی یا کو مه‌نصووری نه‌سیمه‌ی رابوار
 خۆش نییه‌ وئ نوکه‌ته‌ئ پور کوفر و دین که‌م ئاشکار
 بی ئه‌ده‌ب زۆرن گه‌لۆ بی بیژم هه‌ی هه‌وار
 وهر نه‌ خالی نینه‌ ژ سرری کار و کرداری د من
 خۆله‌ من چه‌رمی ب جاره‌ک یار دبه‌ چه‌یریم ژ وی
 چه‌ند شه‌وه‌ یه‌ک وی دنالی ده‌نگ ل په‌نگ ده‌نگی که‌وی
 چه‌ند شه‌وح ئحیاکری دائم د گه‌ل وی په‌شروه‌وی
 مورغی شه‌بخوانی به‌اری نیو شه‌وی ناکا خه‌وی
 کی ئه‌وی دیتن وه‌ا ئه‌ی بانگ و هاواری د من
 مایلی عشقی دپه‌ی هه‌رگه‌ز نه‌یه‌ی نامووس و عار
 گهر بخوانی وهر برانی قه‌ط نکارینه‌ی چ جار
 دبه‌ه‌را شه‌یرین که‌لام دایم ئه‌ده‌ن قه‌هول و قرار
 ئی دبه‌ی ئه‌ز عاشقی تۆم تی جه‌فا که‌ ئختیار

عاشق من تی نهپچی سه ر ژ نازاری د من
 (ری ارنی) کی د طووری دا دبا مووسا خو چوو
 کی دکه سهیری سه مایی خییو ئه و ئه دنا خو چوو
 کی ئه من مه جنوون دكا جاریك ب په ی لهیلا خو چوو
 مه ردومع سه د سالة زندوو کی دكا عیسا خو چوو

دبهری گهردن هلائی لهعلخ خوونباری د من
 گهر د سوژمندا دلۆ قیما د غه م فه رسایی تو
 با د علمئ ساحران دا فه ردئ بی هه متایی تو
 یا د عشقی دا گرنه مه جنوونئ بی په روایی تو
 وئ ب شه فقهت گۆت ئه من دیوانه كو مووسایی تو

سه د ئه مانهت كه خودا زمر هه ردو په شماری د من
 من ب حه ق كو دبهری دلدارئ وئ زولفئ تومه
 وئ جهواب دا كو مه بی رسوایی وئ زولفئ تومه
 شوبه ی (سه ودایی) ب دل شهیدایی وئ زولفئ تومه
 ئی دبئ ئه ز جان و دل سه ودایی وئ زولفئ تومه
 چوون (جو دایی) تی بکیشه ده ردئ بی کاری د من

شعرا دوئی^(۱۰۲):

ئه ف شعره زی پینجمالکییه، به ئی ئه و هه می یا سه ودایییه:

ئه ی سه ن قه لبئ ف من را ژ غه رهض صاف بکه
 بهس تو تیرا غه ضه بی بهر ف مه پر تاف بکه
 خه لقی بهس قر بکه جانا ومه ئنصاف بکه

چەند بکەى قەتلى غەربان بەسە ئسراف بکە
 پادشاهم ف مە را مەرحەمەتتى زاف بکە
 کەس ب حالى مە نەبى پير و صەبى شەيخ و شەباب
 دووريبى سوهتم و تىک جەرگ و دلم بوونە کەباب
 نە ب وەصل بکە شادى نە ب هەجرى دە عەذاب
 چەند دنالى و دلى عاشق و سەرمەست و خەراب
 ئەى حەببىم ف مە را قصصەئى ئەعراف بکە
 مەن ب خەف گوفته حەببى خۆ ب لوظف و ب ئەدەب
 موشکيلەک مەن هەيە ئەى سەرودرى سالارى عەرەب
 کافران جەد د جينانئ نيە لەوما مە عەجەب
 زولفا و خالين تە ل عارض دکرن ئەزچ سەبەب
 گوۆتە مەن پابە سوئالى تو ژ کەششافي بکە
 دا نەبى ظەنئ کوفاران تو ب پۆشاکئ پەشى
 خالى هندۆ بچنە زولفى بيلالى حەبەشى
 مە دزانىوو ژ ئاتارى رەسوولئ قورەشى
 عەبدئ گوستاخە بيلال لەو د جينانئ دمەشى
 سینهئى خۆ ژ هەمى وەهم و شان صاف بکە
 مەن دقئ عەرض بکەم حالى ل گەل پيرەهەنى
 عەرض و حالى بنقىسن و د خەف دا بدەنى
 دلى سەودازەدە مەحبووسە د چاها ذقەنى
 چەند سەودايى دنالى و دبئ قئ سوخەنى
 بەس ب مەحبووس و ئەسيران غەضەب و لاف بکە

شعرا سیئع (ب فارسیه) (۱۰۳):

عبرین خال و رخت ورد و خطت ریحانست
دهنت غنچه و دندان در و لب مرجانست
گوهرت نطق و زبان طوطی و فندق بینی
زنخت سیب و برت سیم و دلت سندانست
پیش دندان تو در بحر بدرویشی در
گوش بگرفت که درویشی درویشانست
فرقت روی تو اندازه طاقت بگذشت
پیش ازین صبر ندارم کرم مردانست
میده جان بیکوی بوسه دل سودای
کفتمش دل ندهی گفت که دل سلطانست

مينا

مينا ناسناف شاعرهكى مه يىن كلاسيكه، ئىكه مین جار سهيدا
عه بدره قيب يوسفى ناقى وى د كتيبا خو (ديوانا كرمانجى) دا ئينايه، و
هندهك بهرهمى وى ژ كه شكولا (مهمه دئ كورئ مه سىحا) يى
فه گوهاستيه، ل قيرئ مه دقیت دوباره بهرهمى قى شاعرى ل بهر چاقين
خوانده قانان بدانين، د گهل تيبينيين خو.

مينا په يقه كا فارسىيه پامانا شويشه يى ددهت، و هندهك جارن نهو ژ
لايى نه ديبان فه وهك كينا يهت بو نازكيى دئته ب كارئينان، لهو ب هزرا مه
شاعرى نهو ب پامانا (نازك) وهك ناسناف بو خو ب كارئينايه، و وهكى
سهيدايى عه بدره قيبى ژى ئيشارهت پى داى، ئهف شاعره ئيك ژ وان شاعرانه
يىن هتا نه فرؤ نهم تشتهكى ژى نزانين، خه لكى چ جهيه؟ و كهنگى
ژيايه؟ و سه رهاتيا وى چ بوو؟ نهفه هه مى هيشتا ل بهر مه يا فه شارتييه، تشتى
كو نهم دشين بيژين، ب تنى نهفه يه: نهو بهرى ساللا ۱۱۸۱ مشهختى ۱۷۶۷
زايىنى ژيابوو، چونكى هندهك شعرين وى ل قى سالى د دستنقىسهكى دا
هاتينه نقيسين.

و ژ لهجه يا وى ئاشكه را دبت كو نهو خه لكى دهقرا بادينانه.
سى شعرين مينايى ب دهست مه كهفتينه، دو دتمان و يا سيبى ب
تمامى نهگهشتيه مه؛ چونكى هندهك په رين دستنقىسى نهگهشتيه مه.

شعرا ئیکے (۱۰۴) :

مه‌طه‌عئ وه‌جه‌یت حه‌ببیا من شه‌فه‌ق ژئ هاته‌ده‌ر
په‌ونه‌قئ دا کۆهئ قاف عالمه‌م مونه‌ووهر بوو ژ به‌ر
هه‌ر که‌سه‌ئ وئ ساعه‌تئ قی‌پران ب دل بکرا نه‌ظه‌ر
دا سو‌ژیتن تیک ووجوودا وی ژ پا تا فه‌رقئ سه‌ر
له‌و مه‌ دا‌یئ ئلتفات پاشی مه‌ ژئ کریوو حه‌زهر
له‌و مه‌ ژئ کریوو حه‌زهر ترسام بسۆژیت نه‌و ب حال
نه‌و ته‌جه‌للایا جه‌مالا سووره‌تا پور خه‌طط و خال
یان ژ به‌ر نارئ فراقا دل‌به‌رئ (بعد الوصال)
له‌و نه‌وی‌رام نه‌ز بی‌نم دل‌به‌را شوخ و شه‌پال
مان ژ بو من حه‌سه‌رت و نالی و نه‌ه‌فغان و که‌سه‌ر
سه‌د که‌سه‌ر من وئ ت دل نالی ژ به‌ر تین بع حساب
له‌و ژ به‌ر نارئ نه‌ه‌قینئ جه‌رگ و می‌لاک بوون که‌باب
قه‌ت نه‌ما بی‌تن ژ سیبا غه‌بغه‌بئ یه‌ک قه‌طره‌ ئاب
یان ژ حه‌وضا گه‌رده‌نا زهر بی‌نه‌ سه‌یلابئ حو‌باب
بی‌نه‌ سه‌ر نارئ دلئ من دا نه‌سو‌ژیتن جه‌گه‌ر
من جه‌گه‌ر دا سو‌تنئ چ بکه‌م کو من نائیت ژ ده‌ست
له‌و کو سه‌رخۆشم ژ جامئ شه‌ریه‌تئ رۆژا نه‌له‌سه‌ت
هاتنه‌ سه‌یرا قامه‌تئ ئیلان ت خه‌م‌ری بوون ت مه‌سه‌ت
چوومه‌ سه‌یرا نه‌بله‌قان وان نه‌ژده‌ران قه‌لبئ مه‌ گه‌سه‌ت
دل په‌قا بر دل‌به‌رئ دی‌سا ژ من وه‌قتئ سه‌ه‌ه‌ر

لهو سههەر دل بر ژ من بی حەد ف من پابوو ئەقین
 ظاهری خەشم و غەضەب بوو باطنی حوبب و کەنن
 کەس نەبوو عالم ب سەرا مە ل سەر پوووی زەمین
 لهو کو من (قالوا بلی) موحبەت ف وئ پرا بوو نەین
 هەر ژ تەصنیفیت جەمالی سەد کتابن من ژ هەر
 من ژ هەر علمئ جەمالە لهو تییژم نوکتەیان
 من ووجود تیک علمئ حالە پور ژ قەول و صیغەیان
 صەفحەیا لئ صاد و دالە مەرکەزیت وان نوقطەیان
 من کرن بی حەد مەطالە فەصل و بابیت غەمزەیان
 لهو مودام دل هەر ب نالە موحبەتئ دل کرب کەر
 موحبەتئ دل موبتەلاکر مام بی دل ئەز غەریب
 ئاگرئ عشقئ بناکر پیتییان دا دل عەجیب
 عەقل و مەعریفەت رهاکر لەمەیا حوسنا حەبیب
 دل بەرئ جەور و جەفاکر لهو ب من خۆشن رەقیب
 حەق ب حوببئ دل جەلاکر لهو مە دل مەسرورە هەر
 لهو مە دل مەسرورئ حالە دائما ژئ تیت خوروش
 نازکا گەردەن شەمالە هاتە مەطلەع پەردەپۆش
 وئ ل سەر دەستی پەیاڵە گۆتە من وەر مە ی بنۆش
 ئەو مەیا مەخمورە ئالە من قەخوار ئەز چووم ژ هۆش
 لهو دلی تئ سەد مەلالە گەھ جەحیمە گەھ سەقەر

ئەو دئى شوبهەت جەحيمە دائما جووشە و کەلین
 غەمزەيیت یارا قەدیمە سەد خەدەنگ لێدان نەین
 لەو مودام ئەز پور گریمە من قەوی تیشن برین
 عەقرەبیت سەرەلقە ميمە دەف ل خالیت فولولین
 خەمريییت عەنەر شەمیمە گەردەنا زەر رەهگوزەر
 گەردەنا زەر رەهگوزارە رێبوارا خەمريیان
 شەتری و بەلگ و گوهارە هەم رەفقییت ریشیان
 تێک و قێکدان هاتنە خوارە سەلسین لێک ئالییان
 سونبولان گرتن کنارە صەف قەبەستن ئەفەعیان
 سەر ملان هەر ئى بوهارە کەسک و شین و سۆر و زەر
 کەسک و شین و سۆر و زەر تین ریشی و بەلگ و گوهار
 جەبەتئى سونبول ف سەر تین شوبهەى چەوگانان ت خوار
 ئەو ت گەل خالان ف شەر تین ئەفەعیان گرتین کنار
 جوعەدەيین ئەسودە ت بەر تین تێک ژ بالا تینە خوار
 دائما وەقتئى سەحەر تین یەنگیان تیر ژئ ب پەر
 یەنگیان تیر ژئ تبارن تینە قەلبان راست و چەپ
 جوملە سەر پەیکان ژ نارن پور ب ئیشانن عەجەب
 وان کەمانکەش ئاشکارن تورک و گورجینە و عەرەب
 عاشقان کوھقان دیارن لەو تنالن بئ ئەدەب
 ئەو لەلەم نایین قەشارن گەر ژ عەینان بێت ئەسەر

پوڤ ئەسەر کر وان عویوونان لەو ضەعیف و زەرکرم
 ما ب شمشیرئ فراقئ کوشتم و کەرکەرکرم
 ئەزت چارا هجر و حرمان و ئەقینئ و مرکرم
 بی دل و سەمع و بەصەر هیلام و چو ئەبتەر کرم
 مام د تۆرا دووریئ و دربووم نەشیم ژئ بچمەدەر
 ئەز نەشیم خەلقۆ رەهابم لەو قەوی حەیرانم ئەز
 بەندئ شەبەرەنگین ت هووم و کوشتیئ عەینانم ئەز
 ما ت مەدحیئ وان صفاتان بولبولئ خوشخوانم ئەز
 سەرخوش و مەست و خەراب و بی سەر و سامانم ئەز
 دلبەرا ئەبرۆ کەمان دل دا ف بەر تیرا قەجەر
 من نەما دل یا ئیلاهی هەر تو من پزگار بکەهی
 من ژ بادا عشق و شەوقئ سەرخوش و هشیار بکەهی
 من فدایا خاکئ پایا ئەحمەدئ موختار بکەهی
 هەم ت نیفا ئاستانا موصطەفا شاردار بکەهی
 دا کو (مینا) شوبهی قطمیری ببیتە خاکدەر

شعرا دوئع^(١٠٥):

ئەهی چەهرە پەری دل مە ژ عشقا تە کەبابە
 دائیم ژ فراقا تە مە جان هەر ب عەذابە
 پەروانە مثالین و ژ حوببا تە ب رەقصین
 ئەزمان تەزەن و قەلب و جگەر چەنگ و پەبابە
 شەوقا تە ل نە ئەهلیج دلان بەحرئ عەمیقە
 سەد شوکر کو دل من ت وئ دەریایئ حوبابە

سه‌عیخ تکرن جومله غه‌واصین ت مه‌عانی
 بو ئه‌صلی گوهر لی خو صه‌دهف بوویه نقابه
 مه‌جموع ت وئ دهریای سهره سیمه تگه‌پهن
 هه‌یران و په‌ریشان دل و سه‌رمه‌ست و خه‌رابه
 مه‌قصه‌د کو ببینن ته ب چه‌هقیین ت به‌شهر پۆش
 حوسنا ته بکه‌ن سه‌یر و نه‌بیت جسم حجابه
 په‌ردا به‌شهری دئ ب چ ئایینه صفه‌ت که‌ین
 ماده‌م تو نه‌که‌ی لی نه‌ظه‌ره‌ک شو به‌ی غورابه
 وه‌صفین ت جه‌مالا ته نه‌شیم قه‌ط خو ئه‌دا که‌م
 له‌و مه‌سه‌ئه‌له‌یک حوسنی ته واحد دو کتابه
 ئیک که‌ون و مه‌کان رووز و شه‌ب و عالمی جسمه
 ئیک علمی ئه‌حه‌د سرری ئه‌له‌ست فه‌همی جه‌وابه
 به‌رقه‌ک ژ جه‌مالا ته ئه‌گه‌ر بیته ظوه‌ووری
 دئ هه‌ی ببین ئه‌موات هه‌موو بپین ق ختابه
 جه‌ننه‌ت ژ گو‌لستانج جه‌مالا ته هه‌بیی
 گول غونچه‌یه‌که گرت ژ به‌نا ته گولابه
 مانین ب مثل من ته دوسه‌د تووله‌ئ دهرگاه
 مه‌هره‌م ژ چ نیمه‌ ژ مه‌ را ئه‌ف چ ختابه
 جاره‌ک ب که‌رم من ق حوضووری تو بخوونه
 دا سه‌ر بنهم به‌ر قه‌ده‌می شو به‌ی کیلابه
 گه‌ه گه‌ه تو ب نه‌علین ت خو چه‌هقیین مه‌ فه‌ماله
 چه‌ندان کو سه‌گن کۆیی ته‌مه لی‌ک ته‌وابه
 نه‌سه‌ت مه‌ تقییت ئه‌م ق ته‌ ده‌ین گه‌ر چ به‌ سه‌گ بین
 ماده‌م ژ گه‌دایین عه‌ته‌بی بیینه حسابه

هیڤی وه تکم من ژ دەری قهط نه چغینی
سائیل و یه تیمم ته مه به بی ریوی و بابه
یا ره ب حهقی ذات و صفات و کوتوبین خو
(مینایی) ل دهگئی حه ره می که یه تورابه

شعرا سییی (١٠٦):

لهو تنالم نه ز عشقی صوبج و شاما دم ب دم
چونکه دوورم نه ز دینا شوخ و شهنگا موخته ره
حوورییا رموزا جینانی غونچهیا باغی ئیره
وئ ووجوودا من ب قههرا فرقهتی کر کار..
قته نهما جارهك بکته ئنعام و ئحسان و که ره
بو سوئالا داعییی خوه پهنج و فهرمایهه قدم
دل بریندارم ب تیرا موحبهتا وئ حووریی
شوبهی قهقنهس من مهکان ناری فراق و دووریی
ئهو نزانیتن ب حالی من ژ قی مههجووریی
من ت دل دا سهه جورووحن سهه برینن سهه نه لهه
قته نهما جارهك بکته ئنعام و ئحسان و که ره
بو سوئالا داعییی خوه پهنج و فهرمایهه قدم
ئاورا ناز و کرشما نه ز کرم غهفلت نه سیر
شوبهتی بازی ت توپری بهندکرم زولفییت هه ریر
نه ز کرم مهحبووس ت نیف چاها دهقهن کربووم ژ بیر
شوبهتی مهجنوون ت نیف عامی ب داغا بووم عه لهه

بیژە وئ پەند و شەپالە ئەم د هەجرئ دا مرین

دیتنا وئ مەهوشە شەیدا کـرین

مەسەت وئ تێک بەوو بەرین

..... قەلەم

قەت نەما جارەک بەکەت ئنعام و ئحسان و کەرەم

بۆ سوئالا داعییی خوە پەنج و فەرمايەد قەدم

قانع و بهاری و بازهلی و شعرا (موله‌مه‌عا)

تیکه‌ل

موله‌مه‌ع د بنیات دا په‌یقه‌کا عه‌ره‌بیه، و ئەو بۆ وئ ده‌واری دئێته گۆتن یا پتر ژ په‌نگه‌کی لئ هه‌بت، وه‌کی سپی و په‌شی -بۆ نموونه- پاشی ئەو ل نك ئەدیبان وه‌ك ئستعاره بۆ وئ شعری هاته گۆتن یا كو ب پتر ژ زمانه‌کی بێته نفیسین، وه‌کی: فارسی و عه‌ره‌بیی.

ل ده‌سپێك ئه‌ف په‌نگی شعری ل نك هژماره‌كا شاعرین فارس هاته ب کارئینان، وه‌کی حافظی بۆ نموونه، جار جار وان د ئیک شعری دا دو زمانان ب کارئینان، زمانئ فارسی و یئ عه‌ره‌بی. و دیاره شاعرین کورد ژ پشته هنگی چاف ل وان کر، و هنده‌ك ژ وان ژئ شعر ب دو زمانان یان پتر فه‌هاندن، و د دیرۆکا ئەده‌بییاتا کوردی دا ئەم هنده‌ك شاعران دبیین د ئیک شعری دا هه‌تا چار زمان ب کارئیناینه: کوردی و عه‌ره‌بی و فارسی و تورکی، و باشترین نموونه ل سه‌ر قئ چهن‌دئ شعرا هه‌میدییه، ئەوا به‌ری نوکه مه د قئ کتیب دا فه‌گوه‌استی، و ئەحه‌مدئ خانی و شه‌وقیی خانی زی هه‌ر ئیک شعره‌کا ب چار زمانان هه‌یه.

د قئ په‌نگی شعری دا شاعر نیف مالکئ، یان مالکه‌کئ، یان پتر، ب زمانه‌کی فه‌ده‌ینت، پاشی هندی وئ ب زمانه‌کئ دی ل سه‌ر عه‌ینی و مزن و قافییئ فه‌ده‌ینت، و ژ بلی قئ په‌نگی فه‌هاندنئ په‌نگه‌کئ دی یئ فه‌هاندنا تیکه‌ل هه‌یه ئەو ژئ د ئەده‌بییاتا کوردی یا کلاسیک دا دئێته دیتن، کو شاعره‌ك بێت په‌یقین کوردی کوردی بێخته د قالبئ ریزمانا عه‌ره‌بی دا،

یان ژێ په‌یڤین عه‌رمبێ بێخته د قالبێ رێزمانا کوردی دا، یه‌عنی: ب زمانی سه‌رده‌مبێ د گه‌ل په‌یڤین زمانه‌کێ دی بکه‌ت، بۆ ترانه و یاری بت، یان ژێ دا زیره‌کییا خۆ د هه‌ردو زمانان دا نیشا بده‌ت، و ئێک ژ کلاسیکین مه‌ یین قی دووماهیێ ب قی په‌نگی شعری هاتینه نیاسین مه‌لا ئەحمه‌دی موخلص (ناله‌ند) بوو، ئەوئ شعری کوردی و عه‌رمبێ ب په‌نگه‌کێ تێکه‌ل چێ دکر.

دیاره چێکرنا قی په‌نگی شعران ژ میژه ل نک شاعری ده‌قهر با‌دینا هه‌بوویه؛ چونکی د دو که‌شکۆلین شعری دا یین به‌ری نیژیکی دو سه‌د سالان هاتینه نفیسین، ناقی سع شاعران ب به‌رچاقین مه‌ که‌فتینه، هه‌ر ئێک ژ وان شعره‌ک ب قی په‌نگی فه‌هانیدییه، ل قی‌ری ئەم دئ وان هه‌ر سع شعران فه‌گوه‌یین.

ئهو هه‌ر سع شاعر ئەفه‌نه:

ئێک: قانع کورێ حه‌یدم‌ری، شاعری ناقدار محمه‌د طه‌یار پاشا (عه‌ریبی) د که‌شکۆلا خۆ دا ئەوا ل سالی‌ن ۱۸۱۸-۱۸۲۱ ی‌دا نفیسی، ناقی قی شاعری و یی بابی وی ژێ ئینایه (قانع بن حیدر)، هه‌ر وه‌سا د که‌شکۆلا دیوانا جزیری ژێ دا کو ناقی نفیسه‌ری نینه ئەف شعره ل بن ناقی (قانع راست) هاتییه. و ژ قی چهن‌دئ بۆ مه‌ ئاشکه‌را دب‌ت کو قانع کورێ حه‌یدم‌ری به‌ری دوسه‌د سالان یان پتر ژیايه.

دو: به‌اری، و شعرا وی ژێ د که‌شکۆلا دیوانا جزیری دا هاتییه، ل بن ناقی (به‌اری راست).

س: بازه‌لی، شعره‌کا وی ژێ یا تێکه‌ل د که‌شکۆلا دیوانا جزیری دا هه‌یه، و به‌لکی بازه‌لی خه‌لکێ گون‌دی بازه‌لی بت، ئەوئ نوکه دب‌ژن: ب‌زه‌لی، کو ئێک ژ گون‌دین عه‌شیره‌تا رێکانیانه، و د که‌فن دا زانا ئەده‌یبین خه‌لکێ قی گون‌دی هه‌بوویه، و مال‌باته‌کا شیخان ژێ ل قی گون‌دی هه‌یه خۆ ب عه‌باسی دنیا‌سن، و ل سه‌ر ده‌م‌ع میرنشینا با‌دینان ه‌ژماره‌کا زانایین بازه‌لی هه‌بوویه.

شَرِبَتْ مِنْ لَعَلِّ شَكْرَبَارِهِ
 بِبَيْرِّ عَيْارَةٍ لَا تَكْمَدُوا
 مَا كَسَّ قَدْ حَشِنَدَاتٍ مِنْ كَارِهِ
 كُلُّ تَقَرِّ الكَارِ هَسَّتْ لِلنِّكَارِ
 لَوْفَا مَا مَادَتْ مِنْ كِرْدَارِهِ
 تَا يَدْبُذُ الخَلْقُ مِنْ حَامِيَّهِمْ
 حُوَاهِدِ المُنْصُورِ مِنْ بَرْدَارِهِ
 عَيْشِ قَانَعِ يَا حَبِيبِي دَانِمَا
 أُرْسَتْ مِنْ بَحْتِ نَاهُمُورِهِ

شعرا بهاری د پوخسار و ناڤهړۆکا خو دا وهکی یا قانعیه، و به لکی
 ئیک ژ وان چاف ل یخ دی کریت، بهاری د شعرا خو دا دبیترت^(۱۱۰):

جِيدَتْ بَرِّكَ العَيْشِ فِي بَسْتَانِهِ
 نَارِغَاءَ مِنْ مِثْلِ حَزَانِهِ
 مَارِكِ الخَامِي يَبْذُ فِي طَبَعِنَا
 أُبَيْتِي نَارُ شَمْعِ رُوَانِهِ
 فِي كَلُونَا مِثْلُ قُمْرِي طَوْقُهُ
 بَيْدَةٌ شُدْنَا لِسَرُورُوَانِهِ
 لَبْدُ زَدَتْ فِي سَلْبِي يَدْرِيَا
 نَارِكِ العَمْرَاتِ مِنْ جَشْمَانِهِ
 لَيْسَ جِيرٌ عَيْرَ بُوسِ وَالْكَنَارِ
 يَحْمَدُ المَشْتَاقُ مِنْ جَانَانِهِ

بَاؤْ جَشْمِ الْيَارِ يَكْنَدُ فِي الشِّكَارِ
 شَهْرُ الْبِرَوَاذِ مِنْ مُرْكَانِيهِ
 كُنَّا لَوْ بِرَدَّتْ لَا تَعَجَّبُوا
 دِيدْتُهُ وَ التَّيِّغُ فِي دَسْتَانِيهِ
 أَيَاكَ يَذْهَبُ إِلَيْكُمْ قَلْبُهُ
 لَا يَنْوِمُ فِي الْهَوَى مِنْ جَانِيهِ
 لَيْسَ لِي كَارٌ يَشُدُّ مَقْبُولُهُ
 جَشْمُنَا فِي جُودِ بِي پَايَانِيهِ
 صَارَ يَكْتَا يَا (پَهَارِي) فِي الْجَهَانِ
 مِنْ نِزَاكَتِ لَفْظِ نَظْمِ رَوَانِيهِ

شعرا دی ب تمامی وهکی قان ههردو شعران نینه، یهعنی: شاعری زمانه
 کوردی و فارسی نه دارپیتیه د قالبی عه ربی دا، بهلکی وی چار زمان تیکهلی
 تیک کرینه: کوردی، عه ربی، فارسی و تورکی ژی، و پسته پین وان د نا فیک
 هلکرینه، بازه لی دبیزت:

خاومر میثالا سورپهری سینگ سه ده فا مه خموور لباس
 رۆژهک فه خوه ندیم بهر دهری (قالو تعال) گهل من بناس
 (قولتو لو، گر ماهم شوی دا ایمه نکتته کیجدن
 قالو ولك لا تعجلون) زوو زوو مه وو قهنج خو بناس
 خو قهنج بناس نه فغان مهزن (چوق سم سکا هر کنده باز
 گفتم باو کی انجمن بلسن منم اختر شناس)
 ستیرا سه عادت من کو دی معلوم شد ما فی الضمیر
 پاشی فه خو مه حبووب ددی (خندها) بگير مه ملوویه طاس

طاسهك ژ مهی پرپوو د دهست دوردانهیا گهردهن سفید
 (ایجتم صون) گۆت من ب قهست هه‌ی مه‌رحه‌با (طوطب طواس)
 (طوطب طواس) گۆتی مه‌لا (کیف حالن نیجه کیف وز
 خود را) بگه‌یر قان سونبولان (گفتم) نه‌ه‌شتبوو بی قیاس
 له‌و بی قیاس مامه‌ت خه‌و (چوق ایجتم از دستش شراب
 کل یوم دردم نو بنو بر میونند رعب و هراس)
 روعب و هه‌راس من تینه‌دل (قلتو دی جان بندم از
 رویش چو دیدم همچو گل قالدو وئک این الحواس)
 (این الحواس) پرپی و چوو ل ری گۆته من ئه‌ی (بازه‌لی)
 دیم به‌در و غه‌بغه‌ب هه‌مچوو که‌و (دانی منم خیر الاناس)

ئەحمەد کاتبی قباد بەگ

د دەستخەتا دیوانا مەلایێ جزیری دا، ئەوا محەمەد طەیار پاشایێ میری ئامیدیێ ل سالا ۱۲۱۸ مشەختی (۱۸۰۳ ز) نقیسی، شعرەکا کرمانجی ل بن ناغی: (أحمد کاتب قباد بك فرماید) و ژ ئێ چەندئ بۆ مە ئاشکەرا دبت کو ئەحمەدئ کاتب ژئ ئێک ژ کلاسیکیێ مە یێن کەفنه، یێن کو بەری پتر ژ دوسەد سالان ژیاين.

ئەم چو یا بەرکەفتی ژ ژین و سەرھاتییا فی شاعری نزانين، ب تنی ئەو تی نەبت کو ناغی وی ئەحمەدە، و ناسناغی وی یێ شعری کاتبە؛ ژ بەر کو ئەو کاتبی قباد بەگ بوو.

د دیرۆکا میرنشینا بادینان دا پتر ژ (قوبادەکی) هەنە، ئێک ژ وان قوباد پاشایێ کورێ سولطان حوسینێ وەلی بوو، ئەوئ ل سەدسالا شازدئ ژیا، بەئێ هزرا مە پتر بۆ هندی دجت کو ئەف قوباد بەگ شاعری مە کاتبییا وی کری قوبادئ کورێ حوسینێ کورێ بەھرامی بت، کو دبتە برازایی ئیسماعیل پاشایێ ئێکی، و ل دووماھییا سەدسالا هەژدئ و دەسپێکا سەدسالا نۆزدئ ژیاوو.

پشتی بەھرام پاشایێ باپیری قوباد بەگ ل سالا ۱۷۶۸ ز مری، مامی قوبادی ئیسماعیل پاشا بوو میری ئامیدیێ، و بابغ وی حوسین بەگ (یان سولطان حوسین بەگ) نەبوووو میر، و ل سەر دەمئ حوکمدارییا برایی خو ئیسماعیل پاشای، و ب دورستی ل سالا ۱۷۸۲ ز ئەو مریوو.

قوباد بهگێ دەمهکی درێژ ههفرکییا مامی خو ئیسماعیل پاشایی کر؛ چونکی وی ههز دکر ئهو جهی وی بگرت و بپته میری ئامیدییی، بهلی ئهف مراده بو وی ب جه نههات، و ب تنی حاکمییا ئاکری ل سالا ۱۷۸۸ ب دهست وی كهفت، دهمهکی ئهو بی دهنگ بوو، پاشی پشتی هنگی ب دو سالان جارهکا دی ئهو پابوو سهه خو، و شههفرکییا مامی خو کر، ئینا قی جاری مامی وی شههزی وی کر، ههتا ئهو نهچارکری کو برهفت و قهستا میرنشینا بابان بکهت، و دهمهکی ل ویری وهك پهنا بهر بمینت.

پشتی مرنا مامی وی ئیسماعیل پاشایی ل سالا ۱۷۸۹ دیسا ئهو لی گهپیا میراتییا ئامیدییی بیخته دهستی خو، و ههه چهنده والییی بهغدا پشتهفانییا وی د قی چهندی دا کر زی بهلی مرادا وی حاسل نهبوو.

ههتا سالا ۱۸۰۵ بهحسی وی و بزاقین وی یین بهردهوام بو ب دهستهئینانا کورسیکا میراتییی د ژیدهرین دیروکی دا دئینهکر، بهلی ژ قی سالی وئ قه، و پشتی مامی وی عادل پاشا بوویه میری ئامیدییی، ئیدی بهحسی قوباد بهگێ نائیتهکر، و ئهم نزانین کانی هنگی ئهو مریوو یان زی بی هیقی بوووو، قیجا روینشتبوو خواری.

شاعری مه ئهمهد کاتبی قی قوبادی بوو، و دیاره وی شعر ب کرمانجی ههبووینه، بهلی ئهو نهگههشتینه مه، ئهو شعر تی نهبت یا محهمهد طهیار پاشایی د دهستنقیسا خو دا بو مه قهگوهاستی.

ئهمهد کاتب د قی شعرا خو دا دیژرت:

چهشمین د شههلا عهنبهرین وان ضهری ئیمان هههه

دائم ف من را کینییه وان ضهری و لیكدانه هههه

ئهف سهفههئ کافوورییه خال و نیشان لی بوونه ههه

هن سوهر و هن زهردن بنفش دائم ژ مه جانه هههه

دەردی

دەردی ژێ شاعرهکێ بادینییه، ئەم چووی ز سهرهاتییا وی ژێ وهکی یا ئەحمەدێ کاتب نزانین، ب تنێ یا ئەم دزانین ئەوه ئەو ژێ ل دووماهییا سەدسالە هەژدێ و دەسپێکا سەدسالە نۆزدێ زایینی ژیاوو، یهعنی: ئەو و ئەحمەدێ کاتب هەفچاخێن ئێک بوون، و تشتێ مە پالدهت کو قێ چەندێ بیژین ئەوه شعرەکا وی د مەدحێن میرهکێ بادینی دا هەیه، هزر دئێتهکرن کو ئەو عادل پاشای کورێ ئیسماعیل پاشای ئێکیه، وهکی سەیدا عەبدەرەقیب یووسف د گۆتارەکا خۆ دا بۆ دجت.

پشتی مرنا ئیسماعیل پاشای شەر و هەفرکی د ناڤهرا کورپین وی دا پەیداووون، و ئێک ژ وان عادل بگ بوو، ئەوئ شیای ل سالا ۱۸۰۴ میراتییی ب دەست خۆ فه بینت، بهئێ پشتی هنگی ب سێ چار سالان و ب دورستی ل سالا ۱۲۲۳ مشەختی (۱۸۰۸ ز) ب ئێشا طاعوونێ مر.

ل سەر دەمی وی چەند شەرەک د ناڤهرا میرنشینا بادینان و هەکارییان دا چیبووون، و دەردی یێ شاعر مەدحێن وی ب شعرهکێ دکەت و ئیشارەتی ددهتە ئێک ژ فان شەرپین وی ل بازێ و سەراندەری کرین.

ئەم نزانین کانێ ناڤێ (دەردی) یێ دورست چیه، ب تنێ دو شعرپین وی یین گەهشتینه مە، ئێک د مەدحێن عادل پاشای دایه و یا دی غەزەله^(۱۱۱).

د شعرا خو یا ئیکى دا دهردى دبئزت:

کەس ب زهەرب و ب تەبەرزینى نەهن شاھ و وەزیر
تیت کو کن خدمەتی دەرگاھى وە سولطان و ئەمیر
ئەسەدی شیری نەسەب بېشەئى سەرحدە دە مەکان
گورگ و رووباهى عەجەم لەو دکرن دیل و ئەسیر
روستەمى رۆزى و مغا لى تویى بەهرامى زەمان
تویى سەد مۆچە ژ قەیسەر تە ستاندىنە ب شیر
حاکمى عادلى جەوواز تویى نام وەلى
والیى مولى سولەیمانى نە کە سولوطانى قەدیر
جەنگى بازى و سراندرى عەجەب نینە ژ وە
هۆنەر و جورئەتە کە زیدىە حەق دایىە میر
ما خودى زیدە بکەت مەرتەبەئى رۆز ف رۆز
کوب لوظفا وە غەنى بوونە مەساکین و فەقیر
مەظھەرى لوظفا خودایى ئو تویى مەعدەنى جوود
لەو دوعاگۆیید وەنە چار طەرەفى خەلق کەثیر
دوژمان سینه بکەر بیت و بەدەندیشى مودام
سەرنگوون بیت و دەلیل بیت و فەقیر بیت و حەقیر
خاطرى عاطرى حەضرت ژ غوبارا ئەلەمان
یا رەبى دوور بکەى کفش ببیت شوبهى نەدیر
پەرتەوى رۆزى سەعادەت دحەبینه ب ظوھوور

(أحسن الله و تبارك) ته ژ ومجهی د مونیر

وهکی مهشهووری د قی عهصری ب ئەخلاقع جهمیل
کهمترین مادحن خو (دهردییخ) شهیدا تو بگير

د شعرا دویع دا دبئرت:

ته ژ کافووره ئەنی جهبهه ته تهشبیهی قههه
(أحسن الله) ژ جهمالا وهک ژ بهدری کهت خه بهر
نازک و صافه بهدەن یووسفی کهنعانه ب من
خه له تم حووره یه قین نینه ژ ئەجناسی به شهه
جاه و مه نسووبییی دنیا نییه دهر فکری وهلی
میری یا مه لکی و یصالی مه د دل بوویه که سهه
سه روی ناچیزه کو لهو پی ژ کوجا تیتیه خه یال
قامهتا شوخ و شه پالان کو تو بی وهقتی سهه
پاشی وان کهز مه ئو ره مزین ژ دو چه هقی د به لهک
قهت نه ما ئیدی ژ دل دا بگرن تیرا ئە شهه
یاری هه جری خوه وه دیعه ل ملیع مه د سپار
لهو چو جهنگم ب فهصالی مه سورشک بوونه وه تهه
دین و بی عاری دبئرن ژ مه را یار و برا
ئهو چ زانی کو خومارین ژ سهیر مه ستمه سهه
ناسنی قه لبع مه ژهنگا حه بهشی گرتیه دۆر
صافییه ملیع ذههب ئەهی شههی ئکسیری نه ظهه

خاکروویئ دهرئ ته ژ بو چههقی خو م ئانی
گهر د دهرگاهی شه مانی رهوشه نی عهین و به صهر
رهشکا چههقی خوه به خشی مه ب سیمائی چه بیب
سۆرگولا روویئ له طیفان خو شه بی خالی ل سهر
وهکی (دهردی) د سوژت ناله دکهت پۆژ و شهقی
کافران گریه ل وی تیت و فرهنگی د مه جهر

مه‌لا ئیبراهیم کاتوونی

د دهستنیسا (خه‌لیخ موزنب) دا یا کو د ناڤه‌را سالین ۱۳۱۴-۱۳۲۴ مشه‌ختی دا (۱۸۹۶-۱۹۰۶ ز) هاتییه نقیسین، و به‌ری نوکه پتر ژ جاره‌کی مه به‌حس وئ کرییه، شعره‌کا کرمانجی ل بن ناڤی مه‌لا (ئیبراهیم کاتوونی) هه‌یه، و هه‌ر چه‌نده مه چو زانین ل دۆر قی شاعری نینن، به‌لئ ژ جهه‌کی شعرا وی دئیته زانین کو ئه‌و ل سالا ۱۲۰۴ مشه‌ختی (۱۷۸۹ ز) یی زیندی بوو، و هنگی ئه‌و ل عه‌مرئ پیراتیئ بوو.

و ژ پاشناڤی وی دئیته زانین کو ئه‌و خه‌لک دقه‌را (شه‌مزدینانه)، چونکی (کاتوونی) گونده‌کی شه‌مزدینانه، و پشتی پسارکرن و دویچوونی بۆ مه‌ ئاشکه‌رابوو کو ناڤی مه‌لا ئیبراهیمه‌کی کاتوونی ل ده‌قه‌ری هه‌یه، به‌لئ خه‌لک چو ژ سه‌ره‌اتییا وی نزانن.

دیسا ژ قی شعری دئیته وهرگرتن کو مه‌لا ئیبراهیمی ناسناڤی خۆ یی شعری کریوو (راجی).. و ژ قی پیقه‌تر ئه‌م چویی ژ قی شاعری نزانین!
ئه‌فه ده‌قی شعرا کاتوونیه:

یا ره‌ب گونه‌ه‌کارم له‌ئیم	اس‌تغفر الله العظیم
به‌خشین ژ ته‌ بی‌ت یا که‌ریم	اس‌تغفر الله العظیم
ره‌مما ته‌ بۆ مه‌ عاصیان	ئیمن کورن غاریان
..... (۱۱۲)	اس‌تغفر الله العظیم
چه‌ندین کورن من سه‌رکه‌شی	سووج و گونا‌های، پوره‌شی

ئیرو فەقیرم مال خراب
 استغفر الله العظيم
 مالک غەنی لی ئەز فەقیر
 استغفر الله العظيم
 جوز دەرەت نینن مەکان
 استغفر الله العظيم
 وەقتی قەضا کر جارییە
 استغفر الله العظيم
 دەفتەر دکن حەمیان مەلەک
 استغفر الله العظيم
 ئەز دئی کوو خوونم طا ب طا
 استغفر الله العظيم
 حەمیان دخوونن پەپ ب پەپ
 استغفر الله العظيم
 ئیحسان ل من کە ی نەزەرئ
 استغفر الله العظيم
 قەد (غەیرە) نینن پەنا
 استغفر الله العظيم
 هەم ئەنەبیاء و مۆرسەلەت
 استغفر الله العظيم
 هاتین دەرگەهەت سائیلین

جورم هەنە من بی حساب
 (تبت إلى الله المتاب)
 ئە ی مالک مۆلک کەبیر
 ئازا بکە عەبدی د پیر
 پیر و ضەعیفم ناتوان
 ئازا بکە (من الأمان)
 هیقی ژ فەضالا بارییە
 ئیمان نەبیتن عارییە
 گۆنەه کرن بی حەد گەلەک
 ئەز دئی کوو خوونم یەک ب یەک
 ئەو دەفتەرا پۆر ژ ی خەطا
 بەخشین ژ تە تیتن عەطا
 چەند دەفتەرن پۆر شوور و شەپ
 ئەز دئی چ کەم (أین المضر؟)
 یا رەب د پۆزا مەحشەرئ
 دا ئەز بخوونم دەفتەرئ
 ئەز مۆجرم و ئ پووسیا
 بەخشین ژ تە تیت هەم عەطا
 یا رەب ب حەققێ عزەتەت
 (اغفر لنا ما قدمت)
 یا راحم و هەم راحمین

اسـتغفر الله العظـيم	(اغفر ذنوب المذنبين)
تـيـن رادوسـتن رـف ب رـف	رۆژا مه لائک صهف ب صهف
اسـتغفر الله العظـيم	(قل لی غفران لا تخف)
كاتونيمه ئەصل و نەسەب	شەمزدینم و راجی لەقەب
اسـتغفر الله العظـيم	عاصیکەرم تەهرکا ئەدەب
ئال و صەحاب و تابەین	یا رەب ب جەمعا مورسەلین
اسـتغفر الله العظـيم	راجی ببەخشی ناظرین
رحمەت ل گوفتە و گوێشدار	سالەزار دو دەه و چار
اسـتغفر الله العظـيم

و سالەزار و دو دەه و چار دبتە (١٢٠٤) مشەختی ١٧٨٩ ز، و ئەقە دیرۆکا قەهاندا شەرییە، و ئەف چارینە د بنیات دا یا تمام نینە. و هەژێ گۆتنبییە کو مەلا ئیبراهیم کاتوونی د قی شعرا خو دا چاف ل شاعری فارسی یخ مەزن سەعدی کرییە؛ چونکی وی ژێ شەرەک ب قی رەنگی هەییە، ل سەری دبیژت:

یارب بسی کردم گناه	أستغفر الله العظیم
لطف ترا کردم پناه	استغفر الله العظیم

و شاعرهکی دی ژێ یخ کورد هەییە ب ناقی (عبد الغنی) شەرەکا درێژ یا وهکی قی شعری نقیسیه، ل دەسپیکا وی دبیژت:

ئەهی عەین و بی و دال و لام	وهی غەین و نوون و یی و نام
پابـه و مره تـهـوبا دهوام	اسـتغفر الله العظـيم
لەز که و مره تهویا خوه زوو	هشیار به لهو عەمرئ تە چوو
ساکنع هەر غافلی تو	اسـتغفر الله العظـيم (١١٣)

میری ئامیدیغ محەمەد طەیار پاشا (غەریبی)

میری ئامیدیغ محەمەد طەیار پاشا (غەریبی) ئەوئ ل ناڤهرا سالیڤ
۱۷۸۴ - ۱۸۲۱ز ژیا، ئیک ژ کلاسیکین ناقداریڤ دهقەرا بادینانە، و ژ دیوانا
وی ئاشکەرا دبت کو ئەو شاعرهک هەست نازک و قەسە شرین بوو. و ل
قیری مه دقیت ئەم وی و دیوانا وی ب کورتی بدەینه ناسین، هەر وەسا شعرین
وی یین کرمانجی ل چاقین خواندەقاناڤ بدانین.

بابغ وی ئیسماعیل پاشا:

محەمەد طەیار کورئ میر ئیسماعیل پاشایغ ئیک بوو، ئەوئ
نیزیکی سیه سالان میراتییا دهقەرا بادینان کری، و ئاشکەرایه کو ئەو ژ
مالباتا میر سیقیدینانە، ئەوین ب سەدان سالان حوکم ل ئامیدیغ و دەور و
بەران کری، حەتا پیکهک کو دهقەر هەمی حەتا ئەقرۆ ژ ب ناڤغ باپیری
وان ی مەزن (بەهائەددین، بادین، بەهیدین) بیته ناسین.

بابغ وی ئیسماعیل پاشا کورئ بەهرام پاشایه، و ئەو کورئ زوبهیره، و
زوبهیر کورئ سەعیدخانغ دوینییه، و ئەو کورئ یوسفه، کورئ سەعیدخانغ
ئیکیه، کورئ سەیدی خانە، کورئ قوباد بەگییه، کورئ سولطان حوسیڤنە
ناقداره ئەوئ دبیزنغ: حوسیڤن وەلی.

ئیسماعیل پاشا ل سەر دەمغ حوکمپانییا بابغ خۆ ل سالان ۱۱۵۳
مشەختی بووبوو حاکم ئاکری، و دیاره دەمغ ئەو ل ئاکری پەیوەندیین
وی د گەل مالباتا شیخین شۆشغ ئەوین -وەکی میرین ئامیدیغ- هیڤینی

خۆ بۆ عەبباسییان دزقپینن ب هیژ کەفتبوو، و د ھندەک ژێدەرمان دا ھاتییە کو وی خزمایینی د گەل قی مالباتێ کربوو^(۱۱۴)، و دئیته زانین کو وی دو ژن ھەبوون، ئیک ژ وان نائیلا خاتوون بوو، ئەوا ل موھەررەما سالا ۱۲۴۴ (۱۸۲۸ ز) مری، و گۆرا وی ل کەلا شۆشی ھەتا نوکە ژێ یا ئاشکەرایە، و ھەر چەندە ب پیکا دەقی دئیته گۆتن کو نائیلا خاتوون دۆتاما ئیسماعیل پاشایی بوو، بەئێ ئەز دویر نابینم کو ئەو ژ مالباتا شیخین شۆشی بت، و بەلکی ژ بەر قی ئەگەرێ گۆرا وی ل شۆشی بت.

ژ بلی نائیلا خاتوون ئیسماعیل پاشایی ژنەکا دی ژێ ھەبوو، بەئێ ناقتی وی د چو ژێدەرمان دا ب بەر چاقتین من نەکەفتییە، و ب پەنگەکی دورست مە نەزانییە کانج محەمەد طەیار پاشا کو پۆی کێ ژ ھەردو ژنێن ئیسماعیل پاشایە، ھەر چەندە د ژێدەرەکی دا ھاتییە کو محەمەد طەیار پاشا کو پۆی بچوویکی ژنکا ئیسماعیل پاشایی یا ئیکێ بوو^(۱۱۵)، و ل دویت گۆتنان نائیلا خاتوون ژنکا وی یا ئیکێ بوو.

ل شەعبانا سالا ۱۱۸۲ (تیرمەھا ۱۷۶۸ ز) بەھرام پاشا مر، و کو پۆی وی یخ مەزن ئیسماعیل پاشا ل جەھ وی بوو میرێ ئامیدی، بەئێ برا و پسمایین وی پتر ژ جارەکی دژی وی رابوون، و نەھیلا ئەو ل درێژییا حوکمێ خۆ ئەوێ نیزیکی سیھ سالان فەکیشای، دەمەکی رحەت بیت.

ل صەفەرا سالا ۱۲۱۳ (۱۷۹۸ ز) ئیسماعیل پاشا مر، و دەمێ ئەو مری وی شەش کوپ ل پاش خۆ ھیلابوون: مرادخان و ئەفە مەزنی وان بوو، و مووسا و عادل و زوبەیر و عەلی و محەمەد طەیار، و ئەفە ژ وان ھەمییان بچوویکتر بوو، ھەتا د ھندەک ژێدەرمان دا ھاتییە کو ئەو ھنگی تازە بالغ بوویوو. و بەری ئیسماعیل پاشا بمرت وی کەتخودایێ خۆ حاجی سلیمان کربوو شاھد کو دقیت پستی مرنا وی کو پۆی وی یخ بچوویکتر محەمەد طەیار ل شوینا وی بتە میر، و مالتی وی ژێ ھەمی بۆ وی بت.

گاغا ئیسماعیل پاشا مری، و پستی فەشارتتا وی حاجی سلیمانێ کەتخودا ب نامادەبوونا ھەمی کو پۆی وی ئەو ئاگەھدارکرن کو بابی وان

وهصیهتهکا ب قی پهنگی کرییه، بهلخ نوکه ئەو ب کهیفا خۆنه کانج ئەو دئ کج کهنه میر. پشتی دان و ستاندنی ئەو هه می ل سهر هندئ پیکهاتن کو برایج وان یخ مهزن مرادخان نه کو محهمهد طهیار پاشا ل جهج بابج وان بیته میر، و هیجهتا وان ئەو بوو محهمهد طهیار هیشتا یخ بجویکه و ب کیر نائیت ئەو ببه میر. (۱۱۶)

ب قی چهندی، و هیشتا میراتییا محهمهد طهیار پاشای دهست پخ نه کری، ئەو ژ لایج برایین وی فه و ب هاریکارییا کهتخودا و مه لایین وی دهمی کو مه لا یه حیایج مزووری ئیک ژ وان بوو -وهکی ژیددرین دیرۆکی دبیزن- محهمهد طهیار ژ تهختی میراتییی هاته لادان، و برایج وی یخ مهزن مرادخان ل جهج وی بوو میر.

ژیانا محهمهد طهیار پاشای:

ئه گهر ل دهمی مرنا ئیسماعیل پاشای -ل سالا ۱۲۱۳ مشهختی- محهمهد طهیار پاشا ل ژیهه کج وهسا بت برایین وی بیژن: ئەو ب کیر نائیت بیته میر، مهعنا ئحتیماله ئەو هنگی ئەو د بن چارده پازده سالییی دا بت، و هنگی دیرۆکا بوونا وی دئ بۆ دۆرین سالا ۱۲۰۰ (۱۷۸۴ز) زقرت، و ل دویف وی ریوایهتا دبیزت کو دهمی محهمهد طهیار پاشا ژ ئامیدییی دهرکهفتی، وی مایج خۆ -ئهوی ژ بابج وی گههشتیی- هه می ههر وهسا دهیکا خۆ ژی د گهل خۆ بر، و چوو قهستا که لا قومرییی کر، مرۆف دشیت بیژت: بهلکی دهیکا وی و یا برایین وی یین دی ئیک نه بوویه، لهوا وی ئەو د گهل خۆ بر.

سهر و بهرئ ژیانا محهمهد طهیار پاشای و پهنگی وی زارۆکینییا خۆ پخ بۆراندی نه ب فرهی و نه ژی ب کورتی مه نه زانییه، و ژ دیوانا وی یا شعران دئیه زانین کو ئەو کهسه کج زانا و تیگههشتی بوو، و یخ شارمهزابوو ب زمانج فارسی و عهرهبی ژی، ژ بلی کوردیی، تشتی هندئ دگههینت کو دبت وی ل نک زانایین مهزن یین ئامیدییی خواند بت، و ل مهدره سین وی یین

ناقدار هاتبته پهرومدهكرن. دپروكنفيسين سهردهمى وى د سالوخهتين وى دا دپيژت: نهو يى ميروبو، و وى نهفسهكا كهريم و نهخلاقهك باش ههبوو. هپشتا نهو سنيله بابى وى بارهكى ژ وى گرانتير ل ملين وى كر، دهمى شيرهتكرى پشتى وى نهو ل جهى وى بيته مير، و مالى وى ههمى ژ مهضوير و نامان و چهك و پاره و ههسپ و ههر تشتهك دى بو وى بت. و بوچى بابى وى نهف چهنده كر؟ نهم نزانين؟ تو بيژى خاتوينا دهيك وى كار د قى چهندي دا ههبت، وهكى نهم د چيروكين پادشاه و سولطان و ميران دا دخوينين؟ بهلكى!

بهلى ههر جاوا بت، برايى وى و د پشت وان را كهتخودايى بابى وى حاجى سليمان، و هندك زانايى ناميديى يى وى دهمى، د گهل ئويجاخا مزورى و زيباريان كو هنگى دهستى وان د كار و بارى ميرنشينى دا يى دريژ بو، نهو ههمى بوونه ناستهنگ د ريكا ب جهينانا تمام دا بو وهصيهتا ئيسماعيل پاشايى، و بو رازيكرنا ههردو لايان وان بريار دا مالى ميرى ههمى بو كورئ وى محهمه طهيارى بيتهدان، بهلى ژ بهر ژيى وى يى بجويك - وهكى وان گوئى- نهو ل سهر تهختى ميراتيى نهروينت، و دا دلئ وى نهشكيت وان بريار دا نهو بيته حاكمى ئاكرى⁽¹¹⁷⁾. دياره باومريا محهمه طهيارى ب تمامى ب وان نههاتيه، يان ژى نهف بازاره ب دلئ نهبوويه، لهوا وى حاكيميا ئاكرى وهنهگرت، و وى مالى خو ههمى ليكا، و دهيك خو د گهل خو بر، و چوو قهستا كهلا قومريى ل ناف بهرواريان كر، و خو ل ويژى ناسى كر. و پسامهكى وى ههبوو دگوئنئ: قوباد بهگ، دهمى بابى وى ئيسماعيل پاشا يى زيندى، قوبادبهگى بهرهنگاريى وى كرىوو، و دلئ خو برىويى كو بيته مير، و بزاف بو وى چهندي كرىوون، بهلى بزاقين وى سهر نهگرتبوون، دهمكى نهو حاكمى ئاكرى بوو، پاشى بو زاخو هاتبوو قهگوهاستن، گاغا محهمه طهيار پاشايى خو ل كهلا قومريى ناسيكرى، و خو ل سهر ميراتيى مرادخانى نهرازيكرى، پسامى وى قوبادبهگى خو گهاندئ، و ههردو پيكله بهرهنگارى حوكمى مرادخانى بوون، و پشتى

چهند شهر و سهرهاتییین دویر و دریز ئه و ل سهر هندئ پیکهاتن کو مرادخان میرئ ئامیدیئ بت، و قوباد بهگ حاکمئ زاخو بت، و محهمهد طهیار پاشا حاکمئ ئاکرئ بت، و دیاره محهمهد طهیار پاشا ب قئ چهندئ رازیبوویه ئه و وی خو قهگهواسته ئاکرئ. و د ژیدهرین دیرۆکی دا هاتییه کو محهمهد طهیار پاشا دهمهکی بوو بوو حاکمئ که لا دهۆکن زی.

پشتی پینج شهب سالهکان ژ حوکمئ مرادخانئ برایی وی عادل پاشایی ئه و ژ تهختی حوکمداریئ لادا، و ل سال ۱۲۱۹ (۱۸۰۴ ز) ل جهئ وی بوو میرئ ئامیدیئ، و قئ جاری مرادخان نهچار بوو قهستا که لا قومریئ بکهت، ل وی جهئ یئ وی بهری هنگی برایی خو محهمهد طهیار نهچارکی بچتئ! و پشتی دهمهکی عادل پاشایی ئه و داخوازکره ئامیدیئ و دبیزن: وی ئه و گرت و کوشت.

ل سال ۱۲۲۲ (۱۸۰۷ ز) دهمئ عادل بهگ ب ئیسا تاعوونئ مری، برایی وی زوبهیر ل شوینا وی بوو میر، و د گهل کو ئه و مرۆقهکی دیندار بوو و وی زانا ل دۆر خو کۆم دکرن زی، بهئئ ئه و مرۆقهکی دژوار و دلرهب بوو، هتا دبیزن: کهسئ نه دیتبوو جارهکی ئه و بگرنژت!

د دستنقیسهکا کهفن دا کو دیاره ب دهستئ ئیک ژ شیخین شۆشی هاتییه نقیسین؛ ژ بهر کو گهلهک دیرۆکین مالباتا وان تیدانه، قئ کهسی هندهک دیرۆکین کهفن و گرنگ نقیسینه، ئیک ژ وان ئهقهیه ئه و ددهته دیارکرن کو ل سال ۱۲۳۲ مشهختی هندهک عهشیرهتین بادینان دژی زوبهیر پاشایی راوهستان، و ئه و ژ سهر تهختی میراتیئ لادا، و محهمهد طهیار پاشا ل جهئ وی دانا، و بو دهمئ نیزیکی سالهکی محهمهد طهیار پاشایی میراتی کر، پاشی ل سال ۱۲۳۳ زوبهیر پاشا شیا ب هاریکاریا مهلا یهحیای مزووری و حفظ الله بهگئ بهرواری و زیبارییان جارهکا دی ئامیدیئ بستینت، و بزقزته سهر تهختی حوکمئ، و جارهکا دی بته میر^(۱۱۸). پشتی هنگی ئه و دیار دکهت کو ههر د قئ سالی دا (۱۲۳۳) محهمهد طهیار پاشا مریوو. بیی ئهگهرا مرنا وی دیار کهت.

دیروکئیس د. عماد عهبدسهلام رمئووف بو هندی دجت کو دبت نافع مههمهد طهیار پاشایی ب خهلهتی د قئ دهستئیس دا هات بت، و یا دورست ئهو کوپئ وی مههمهد سهعید بت^(۱۱۹)، بهلئ ب هزرا من ناف دی یئ دورست بت، و ئهگهر خهلهتییهك د قئ دهقی دا ههبت ئهو دئ د دهسنیشانکرنا سالی دا بت^(۱۲۰)؛ چونکی مههمهد طهیار پاشا د قئ سالی دا و سئ چار سالهکان پشتی هنگی یئ زیندی بوو، وهکی ژ دهستئیسهکا وی ئاشکهرا دبت، و من نهباومره ئهو یئ زیندی بت و عهشیرهت کوپئ وی ل سهر تهختی میراتیئ بدانن. پشتی هنگی د. مهسهوود کتانی سهرهاتییهکا گریدای ب قئ مهسهلئ ژ هندهك دهستئیسان فه فهدهگوهرت، و ئاشکهرا دکهت کو دهمئ ئیسماعیل پاشایی کوپئ مههمهد طهیار پاشایی مهلا یهحیایی مزووری و شاگردئ وی مهلا قاسمن مائی گرتین، و بریار دای چاقین مهلا قاسمی بینتهدم، و بهلکی وی ئهو د گهل مهلا یهحیایی ژی کرنا ئهگهر شیخ مههمهدئ ئاکریمی ئهوی دگۆتنئ سهیدایی مهجزوب مههدر بو وی نهکرنا، هیجهتا میری وی ئهو بوو کو وان فهتوا بو زوبهیر پاشایی دابوو کو دورسته ئهو مههمهد طهیار پاشایی بکوژت^(۱۲۱).

ئهگهر ئهف گۆتنه یا دورست بت، مهعنا وئ ئهوه مههمهد طهیار پاشایی ب هاریکارییا هندهك عهشیرهتان^(۱۲۲) شیا برایی خو زوبهیری ژ تهختی حوکمداریئ لادته، و بو دهمهکی ببهت میر، و ژ بهر وی ههلوستهکی نهڕینی ژ مهلا یهحیایی ههبوو ئهوی بهری هنگی د گهل کهتخودا حاجی سلیمان و هندهك زانایین دی بریار دای مههمهد طهیار پاشا ژ بهر ژیی وی یئ بچویک ل جهن بابی وی نهبته میر، و مرادخان ل جهن وی بیتهدانان، ژ بهر قئ چهندی دویر نینه مهلا یهحیایی و پشتهفانین وی ژ شیخ و مهلا وهکی مهلا قاسمی، د گهل زوبهیر پاشایی کار بو هندی کریت کو مههمهد طهیار پاشا بیتهلادان، و جارهکا دی زوبهیر پاشا ببهت میر، و گاڤا ئهو د قئ بزاقا خو دا ب سهرکهفتین، زوبهیر پاشایی فهرمان دا برایی خو مههمهد طهیار بگرت، و پشتی گرتنا وی و د هندهك کاودانین ئالوز دا ئهو مر، و عهیالین وی:

محەمەد سەعیدی و ئیسماعیل پاشایی، مەلا یەحیا و شاگردی وی مەلا قاسم گونەھبارکرن کو وان فەتوا بۆ زوبەیر پاشایی دابوو ئەو بابە وان بکوژت، و دویر نینە نەیارەتییا میر محەمەد سەعیدی بۆ مەلا یەحیایی حەتا سەر کیشایە ھندی ب دزی قە ئەو بیژتە میری ئیژدییان مامە مەلا یەحیایی بکوژن، پاشی رابوونا ھندەك ئیلجییین وی ب کوشتنا مەلا عەبدەررەحمانی کورپی مەلا یەحیایی ل ئامیدی، و رابوونا ئیسماعیل پاشایی ب ئینانەدەرا چاقین مەلا قاسم مائی.. دویر نینە ئەقە ھەمی وەك تۆلقەکرنەك بت ژ وان بۆ کوشتنا محەمەد طەیار پاشایی، وەکی وان ھزرکری! ھەر چاوا بت، مەسەلەکا ب قی رەنگی رۆیدابوو، بەلخ دبت ئەو ل سالا ۱۲۳۲ نەبت، وەکی د دەستنیسا نافبۆری دا ھاتی؛ چونکی ئەو کەشکۆلا محەمەد طەیار پاشایی ب دەستی خۆ نیسی ئەف دیرۆکە ل سەر دئینە دیتن: (۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۶، ۱۲۳۷) مەعنا ئەو ل فان سالان ژ یی زیندی بوویە.

پشتی ھنگی ژیدەرین دیرۆکی ناشکەرا دکەن کو ل سالا ۱۲۴۰ (۱۸۲۴ ز) زوبەیر پاشا بئ دووندەھ مر، و محەمەد سەعید پاشایی کورپی محەمەد طەیار پاشایی ل جەھ وی بوو میری ئامیدی، و ئەگەر محەمەد طەیار پاشا ل سالا ۱۲۳۷ یی زیندی بت و ل سالا ۱۲۴۰ ئەو یی مری بت لەو کورپی وی ببتە میر، دقیت ئەم تەرجیحا ھندی بکەین کو مرنا وی دکەفتە د ناقبەرا فان ھەردو سالان دا ۱۲۳۷-۱۲۴۰ (۱۸۲۱-۱۸۲۴ ز) دا. و ئەقە ھندی دگەھینت کو دەمە ئەو مری ژییی وی ل دۆرین چل سالیی بوو.

کورپین وی:

ژ دووندەھا محەمەد طەیار پاشایی ناقین شەش کورپین وی مە زانینە، ئەو ژی ئەقەنە:

۱- محەمەد سەعید، و ئەو ل سالا ۱۲۴۹ (۱۸۳۳ ز) میری ئامیدی بوو.

وەکی بەری نوکە مە گۆتی.

۲- مووسا، و ئەفە ئەو بوو یخ میری کۆره کریهه میری ئامیدیخ ل
سالا ۱۲۵۰ دەمخ وی ئامیدیخ ستاندى.

۳- ئیسماعیل پاشا، ل سالا ۱۲۸۹ (۱۸۷۲ ز) مریوو، و ئەو میری
دووماهیخ یخ میرنشینا ئامیدیخ بوو، ئەدیب و شاعر بوو. شعرهکا وی یا
فارسی د دەست مه دایه، و وی دانیهك ژ دیوانا مهلایخ جزیری ل سالا ۱۲۶۰ ب
دەستخ خو نقیسییه.

۴- عەبدالقادر پاشا، پشتی نه مانا میرنشینخ ئۆسمانیان ئەو کریوو
قائیمقام.

۵- سراجەددین.

۶- فهتحوئلاھ (۱۲۳)

دیوانا وی:

سەربۆرا ئەدەبی یا محەمەد طەیار پاشایی وەکی ژيانا وی ئەم ب فرەھی
نزانین، بەئخ ژ دیوانا وی یا دەستنقیس دئیتە زانین کو ئەو شاعرەکی
کلاسیکی یخ زیرەك بوو، و وەکی ژ دووماهییا شعرین وی دئیتە زانین وی
ناسناقخ خو یخ شعری کریوو (غەریبی) و ئەفە عەدەتەکی بەلاقبوو د ناف
شاعرین کوردان دا. و گەلەك جارن ئەو هژمار (۹۲) وەك رەمز بو نافعخ خو
ددانت، ژ بەر کو ئەو هژمارا ئەبجەدی یا نافع وی (محەمەدە).

ل دەمخ غەریبی، کو دووماهییا سەدسالە هەژدی و دەسپیکا سەدسالە
نۆزدی بوو، سەرهلدانەکا علمی و ئەدەبی یا مەزن ل دەقەرا بادینان ب تاییهتی
ل باژیری ئامیدیخ هەبوو، و ژ بلی زانایین دینی یین مەزن وەکی مەلا
مەحموودی بەهدینی و مەلا یەحیایین مزووری، و مەلا صالح ئاکرەیی،
گەلەك شاعر و ئەدیب ژ ی هەبوون وەکی: مەلا مەنصوروی گێرگاشی و
بەکر بەگن ئەرزى، و سەیفیی شۆشی و ئەحمەد کاتبخ قوباد بەگن و
دەردی و گەلەكین دی، و هژمارەکا مەزن یا مەدرەسان ژ ل ئامیدیخ و
باژیرین دی یین بادینان هەبوون، کو میرین ئامیدیخ و خەلکی ژ ی

پشته‌فانییه‌کا زێده لێ دکر، تشتێ بوویه ئەگه‌را به‌لافبونا علمێ شه‌رعی و ئەده‌بی، له‌و یا غه‌ریب نینه محهمه‌د طه‌یار پاشایی -ئه‌وئ ل وی ده‌می ژبای- باره‌کا باش ژ زانین و ئەده‌بیاتان هه‌بت.

محهمه‌د طه‌یار -وه‌کی پتیریا کلاسیکین مه‌- شه‌یدایێ مه‌لایێ جزیری و دیوانا وی بوو، له‌و وی دانه‌یه‌ک ژ دیوانا وی ب ده‌ستێ خۆ ئه‌قیسییه، و چار شه‌رین وی ته‌خمیس‌کرینه، و وی ل دووماهییا قی ده‌ستنقیسی ب قی په‌نگی خۆ دایه‌ ناسین: (حقیر التقصیر محمد طیار ابن اسماعیل پاشا العباسی أصلا العمادی ووطنا).

تشتێ به‌رجاف د دیوانا غه‌ریبی دا ئەوه‌ وی پتیریا شه‌رین خۆ ب زمانێ فارسی فه‌هاندینه، و ژ کۆما (٩٢) شعر و (٣٢) روباعی و (٢٨) ته‌خمیسان ب تنێ (٤) شعر و (٥) ته‌خمیس ب کوردینه.

مژارا هه‌می شه‌رین وی غه‌زه‌له، و دنگێ نالینا هه‌جر و فیراق و غه‌ریبیی و ئیشانان ژ ده‌ستێ غه‌درا دۆست و هه‌قالان ل گه‌له‌ک جهان ژێ بلند دبت، و هه‌ما به‌سه‌ بێژین: وی ناسناق خۆ یێ شه‌ری کربوو غه‌ریبی؛ چونکی ده‌مه‌ک درێژ وی ژ ژیی خۆ ل غه‌ریبیان -دویر ژ نامیدیێ- بۆراندبوو، ژ به‌ر وان رویدانین ب ده‌ستین براین وی هاتینه سه‌ری.

ژ بلی قی مژارا گه‌رم وی هنده‌ک سوچه‌تین دی ژێ د دیوانا خۆ دا ئیناینه، وه‌کی پێگۆتنێ، و شه‌ره‌کا وی د دهر حه‌قا مرنا شیخ عه‌بدره‌حمانێ شۆشی دا هه‌یه، ئەوئ ل سالا ١٢٣١ مری، ل ده‌سپێکی ئەو دبێژت:

مفخر صوفیه عبد الرحمن

مردم باصره انسانی

فیض باب از مدد شیخ قصیر

ناهج و معتقد گیلانی

و ل دووماهییی دیرۆکی ب حسیبا ئەبجەدی ب قی رەنگی دئینت:

غـضـر اللـه له مولانا
الباری بالرحمة و الرضوانی
زین تغابن بطلب لفظ غرام
سال تاریخ وفاتش دانسی

و تشتی غەریب ئەووە وی شعرەک ب روینشتنا مرادخانێ برایی خۆ ل سەر
تەختی میراتییی قەهانیدی، و کەیفای خۆ ب قی چەندی ئینایە، و بەلکی وی
هنگی ئەو قەهانیدی دەمی ئەو پیکهاتین.

ل دەسپیک ئەو دبیژت:

مژده باد ای دل که دیگر نوبت عشرت رسید
غنچهء اقبال و دولت در عمادی بشکفید
یعنی نجل پادشاه کامران سلطان مراد
پرور دین محمد صاحب بخت سعید

ل دووماهییی دبیژت:

آیت فالله خیر حافظا حرز بود
رایت نصر من الله پیش او باد برید
چونکه عمری شد غریبی من دعاگویم مدام
شرط نبود از وفاداری فراموشم کنید

هەر وەسا ئەو د شعرەکا خۆ دا داخوای ژ نەسیم سەهەری دکەت
کو ئەو سلاقین وی بو خوشتقییان بەتە سەری نامیدی، و دبیژت:

ای نسیم سحر امروز مبارک بادی
که نویدی بل خسته زیاران دادی

می ندانیم تاتار رسیدی امروز
یا که از جانب احباب سر عمادی

ل دووماهییی دببژت:

خرم آن روز که بینیم رخ دۆست غریب
یابم از محنت داندوه جهان آزادی

دهستنقیسین دیوانا وی:

دیوانا غه‌ریبی هه‌تا نوکه نه‌هاتییه چاپکرن و به‌لاڤکرن، له‌وا ئه‌و
هه‌تا ئه‌فرۆ دویر ژ فه‌کۆلینان مایه، تشتن بوویه ئه‌گه‌را هندئ کو غه‌ریبی
وه‌ک شاعر و ئه‌دیه‌کئ کلاسیک یئ شعر ب فارسی و کوردی فه‌هاندی
نه‌ئیته ناسکرن.

دانه‌یین دهستنقیس یئ شعر و دیوانا غه‌ریبی کو مه‌ دیتین و ئه‌و ل به‌ر
دهستن مه‌نه، ئه‌ف هه‌ر چار دهستنقیسه‌نه:

۱- دهستنقیسا دیوانا مه‌لایئ جزیری:

ئه‌وا محهمه‌د طه‌یار پاشایی ل (۱۸) هه‌یقا (ذوالحجة) ژ سالا (۱۲۳۱)
مشه‌ختی (۱۸۱۶/۱۱/۸ ز) نقیسینا وئ ب دووماهی ئینای، و ژ بلی دیوانا مه‌لایئ
جزیری وی گه‌له‌ک شعرین دی ژئ یئین کوردی و فارسی، یئین خو و یئین
هنده‌ک شاعرین دی ژئ د قئ دهستنقیس دا داناینه.

ل دووماهییا دهستنقیس میری ناقئ خو یئ دورست و دیرۆکا نقیسین
دانایه، و هه‌ر د قئ دهستنقیس دا ده‌می ئه‌و شعرین غه‌ریبی دنقیست ئه‌و ل
سه‌ری دنقیست (لراقمه) یه‌عنی: ئه‌ف شعره یا خودانئ خه‌تییه، و ب قئ چه‌ندئ
ئه‌و چو گومانئ بو مه‌ د هندئ دا ناهیلت کو غه‌ریبی هه‌ر ئه‌و ب خوویه.
ئه‌صلئ قئ دهستنقیس د په‌رتۆکخانه‌یا رحمه‌تی مه‌لا طاهایئ مائی دایه،
به‌ئئ مخابن هنده‌ک به‌ریه‌ر ژئ نه‌ماینه.

۲- کەشکۆلا غەریبی:

ئەف دەستنقیسە د بنیات دا یا مەزن بوویە، بەئە گەلەك ژێ كەفتییە،
و ئەوا مایی ب تنێ (۱۵۹) بەرپەرن، و گەلەك شعرین غەریبی و یێن ھندەك
شاعرین دی یێن فارس و كورد تێدا ھەنە، ئەف دەستنقیسە ژێ ب دەستی
غەریبی یێ شاعری ب خۆ ھاتییە نقیسین، وەكی ژ گەلەك جھان دئیتە زانین،
و ل جھەكی و د ئێك پەری دا ناغی كەسەكی دی ژێ ب پەخ یێ غەریبی قە
ھاتییە، و وی ژێ وەك نقیسەر (ناسخ) خۆ دایە ناسین، و ناغی وی (یوونسە)، و
چو پاشناف د گەل ناغی وی نینن، و ئەز دویر نابینم ئەو شیخ یوونسێ شۆشی
بت.

د قی كەشكۆلێ دا (۴۷ شعر و ۲۶ روباعی و ۱۳ تەخمیس و شعرەكا
شەشمالکی) ھەنە، و شعرین غەریبی تێدا ل دویف ئێك نەھاتییە.
ژ وان دیرۆكان یێن كو د قی دەستنقیسێ دا ھاتین: (۱۲۳۴ و ۱۲۳۵ و
۱۲۳۶) و ل بەر ناغی یوونسێ سالا (۱۲۳۷) ھاتییە، و ئەف سالیێ مشەختی
دكەفەنە بەرانبەری سالیێ (۱۸۱۸-۱۸۲۱ ز).

۳- دیوانا غەریبی:

ئەف دەستنقیسە ژ (۹۲) بەرپەران پێك دئیت، و شعر تێدا ل دویف
حەرفین ھیجائی یێن ھاتییە رێزكرین، پاشی روباعی دئین، پاشی تەخمیس. ل
دووماھییا دیوانێ نقیسەری ب فارسی ئەف گۆتە ئینایە: (تمام شد غزلیا
جانفزای غم ز دای غریبی قدس سره العزیز کمالات او را از شرح مستغنی
است چنانکه مشهورند) بەئە نقیسەری نە ناغی خۆ و نە دیرۆكا نقیسین
نەدانایە، ھەر وەسا ناغی شاعری ژێ ب ئاشكەرایێ نەگۆتییە ب تنێ ناسناغی
وی یێ شعری ئینایە.

د قی دەستنقیسێ دا (۹۲ شعر، ۳۲ روباعی، ۲۸ تەخمیس) ھەنە. و ژ بلی
شعرین غەریبی شعرین چو كەسین دی نینن.

٤- دستنقیسا (روضه المحبین):

ئەقە مەسنەویەکا فارسییە ل دۆر عشقییە، ژ (٧٦٠) مالکان پیک دئیت، و ل ساڵا ٧٩٤ مشەختی ھاتبوو دانان، و ھەکی ژ دووماھییا دەستنقیسی دئیتە زانین، ناسخ محەمدی کورپی شیخ عەبدلعەزیزئ شۆشییە (ل ساڵا ١٢٧٠ مشەختی مریوو) و وی ئەو بۆ ھەقائە خۆ فەق ئیبراھیمی بۆصەلی نقیسییە، و دیرۆکا نقیسینی باش یا ئاشکەرا نینە، و بەلکی ئەو ساڵا ١٢٦٩ بت.

پشتی مەسنەوییا (روضه المحبین) ب دووماھی ھاتی، ناسخی (١٠) شعرین غەریبی نقیسینە و (٢) ژ وان کوردینە.

ئەصلی قان ھەر سە دەسخەتان ل پەرتۆکخانەیا بەغدا یا دەستنقیسانە و وینەیی وان ب پیکا ھێژا محەمد عەلی قەرەداغی گەھشتینە مە.

شعرین وی یین کوردی:

بەری نوکە مە گۆت: د دیوانا غەریبی دا ب تنە (٩) شعرین کوردی ھەنە، و پینج ژ وان تەخمیسن، ئیک ل سەر شعرەکا مصطەفا بەگ میری ھەکارییە (پەرتۆبی ھەکاری) کو د دیوانا پەرتۆبی دا نینە، و چار ژ ل سەر غەزەلین مەلای جزیرینە، ل قیری ئەم دئ ھەر نەھ شعرین وی قەگوھیزین.

شعرا ئیک:

ئەز چ کەم قی طالع ناساز و بەخت ناسەکیب

دی مە ھەجرا دل بەران و وی ب من شابوون رەقیب

سینە سەد جا چاک چاک و جەرگ تیکدا بوو کەباب

ژ ئاگرئ عشق و ئەقینئ دل تژی پیت و لەھیب

کوشتم ئەز دەردئ فیراقئ لەو ضەعیفم وەک ھلال

شافیق دەردئ مە نینە قەط مەگەر وەصلا حەبیب

ســـــوھتنئ دایـــــە ھناقـــــان ..

چەند ئەقە جەور و جەفا یا راحة القلب .. (١٢٤)

چار ئەحزانین د گولزاران کرن هەر چین چین (۱۲۵)

لەو دنالینم ژ شەوقا سۆرگولان وەك ئەندەلیب
زەحمەت و دەردی فیراقی ئاھ و حەسرەت زێدەنە
هەر كەسێ جارەك ببینی تا ئەبەد مایە عەجیب
شەرحی حالێ من غەریبی ناچتن سەد دەفتەران
دئ كوسان ئیظھار بكام قی حالەت و دەردی موھیب

شعرا دویع:

چەند بارینم ژ چەھقان ئەشكێ گەوھەر بار بار
پۆژی عەشرت بت ل من وەك پۆژی هجران تار تار
دل ژ ناری فورقەتی دائم تژی بت پیت پیت
سینەتی مەجرووح و كول هەردەم تژی تی خار خار
زەركرم دەردی فیراقی وەك خزانان پەنگ پەنگ
لال بووم تەشەببھی بلبل دوور ئەز گولزار زار
گولروخان تالانی جان كر مەھوھشان دین برد برد
عەقل و هەش چوون من ژ سەر وەك مەردومی مەبخوار خوار
بۆ رمقیبی صوحبەتی دلداری و شادی حەیف حەیف
ئەزب ئەفغان و گرین وەك ئەندەلیب زار زار
ئەفەعیان دل گەست و مام ئەز سەخۆش و مەجرووحی رووح
ئەرقەمان سەر دان ب مل دا هەر وەكی شەھمار مار
نینە مومكەن جارەكی بینم جەمالی دوور دوور
تی تژی كر دل ژ عەكسا چەھریا گولنار نار

خه طع ریحانی ل لهو ح سادە روویان حەرف حەرف
 کەر خەجل مانی ژ نەقشی عاجز و بیزار زار
 ناقش صینی کو دی ئەو سوورەتی پر نەقش نەقش
 پر غەلەط کێشانه نەقش و مان قەوی بیکار کار
 سەرخۆش و مەستانە رەقصی نازکا سەر مەست مەست
 عاشقی سەر مەست و حەیران قەط نەکر هشیار یار
 حەرفی فالان من موخالف تینە طالع هیچ هیچ
 ماہ دەر عەقرب خویا بوو موشتەری چوو خوار خوار
 (جان شیرین در تمنای تو جانا رفت رفت)
 قەط نەکر جارەک ژ عشقی ئەف دلی بی عار عار
 خالی روخساران کو من دیتن غەریبی چین چین
 مسکی چین من دی ب سەر دا نوقطە عەن بەر بار بار

شعرا سییی:

ژیاری ژ دەستی فوری هتی	دیسال من سەر دا غەمان
کوشتم ب دەردی حەسەرەتی	من صەبر و راحت قەط نەمان
راحت مە بر یە کسەر ژ دەست	جووتی خومار و مەپەرەست
رەشمار ب گەر هاتن دەست	هژیان ل دۆر سەلوا جوان
رەشمار خوشین هاتن ب صەف	زاغ و عوقابن چار طەرەف
وان قەستە مەیدانا صەدەف	وەقتی سەحەر من دی عەیان
وەقتی سەحەر من دی مەشین	ژ هەبەتی ئەم شەووشین
ئەرقەم ل سەر بەدری خوشین	ئەفعا ل سەلوا ئالییان
سەلوا کو مەسکەن بەر عودار	ئەو باغچەتی هەر لی بەار

بلبل ب خه و تى باغبان
 وان سۆرگولان گرتى خوناڤ
 چين چين ب مهستى تين رموان
 ئالا و كهسك و سۆر و شين
 ئەو چيچهكين پەنگ ئەرغەوان
 كوشتيمه ويى بى مهذهبهى
 چاها زنهخدانى مهكان
 هەر چار طهريف زولف لى ب مهش
 مهيدان گههشته هندیان
 وهستان ل مهيدانى ب جهنگ
 لهو من ژ دل خوون تى رموان
 ئەو خهمرى و تايين حەريير
 هاله ل دۆر بهدرى قەدان
 ئەبروو كهمانا چاف بهلهك
 فهرياد و ئەفغان سەد ئەمان
 هەر تين ژ بهر جهورا رهقيب
 نالى گههانه ناسمان

رويحان و سونبول چار كنار
 بلبل ب خه و دائم ت نواف
 ئيلان و عهقره ب بوون به لاق
 حهلقه ب حهلقه چين ب چين
 فهتلين ل سەر ديمى گولين
 گهستيمه خهلقو عهقره بى
 خالا ل دۆرا غه بغه بى
 خالين درهش و مردين دگهش
 تيكهه ل بووين زهنگ و حه بهش
 هند و عه رەب رۆم و فرەنگ
 ميران عه جەب بهردان خهدهنگ
 شوتري و پەش بسكين عه بيري
 پيچانه سەر شه مسامونير
 هاله قەدان چەرخ و فهلهك
 تهشبيهي من كوشتن گهلهك
 فهرياد و ئەفغان من (غەريب)
 مه ژ زهحمەت و هه جرا حەبيب

شعرا چاری:

ژ عـشـقا دلبـهـرا شوخ و شهـپـاله
ژ دل من تـیـن هـزار شهـفـغان و ناله
ژ دل سوـهـتینه ئهـم داغـا فـیرا قـئ
ب سـیـنه داغـدارم شوـبهـی لاله
شهـقـین تـاری مه خهـو ما تـیـته چاقان
ژ هـجـرا ته مه شهـف لـع بوونه سـاله
دو زولـفـین رهـش عهـجـهـب پـر پـیـچ و تـابـن
ف سهـلـوئ دا خوشـین ئهـفـعا مـثـاله
ژ ریحـانـان کـرن پـر چـین چـهـندی
ژ چـار ئهـطـراف سوـنـبـول دانـه پـاله
ب جـان مهـخـمـوورم ئهـز ئـیـرۆ ژ بهـنـئ
نـزـانـم عهـنـبـهـره یـا مـسـکـع خـاله
تهـجـهـللی کـر نـقـاب و چـهـهره ئاقـیـت
ب سـهـر دۆرئ قهـمـهـر هـلـگـرت هـاله
ژ حوسـنا ته نهـشـیـم ئهـز ژئ خهـبهـردهـم
تهـعـالهـللاه! چ حوسـنا بـئ مـثـاله
حـهـبـیـا مـن عـوـذـارـیـن ته عهـرهـقـناک
گولـیـن سوـرن سهـحـهـر لـع کـهـفـتی ژاله
دل و جـان دئ بـدین مـزگـین و شـابـاش
مویهـسسـهـر گهـر بـیـت بو مه ویصـاله

د خه لوی دا مه دین زاهد د ره قصه
 نزانم ئەف چ کەیفه ئەف چ حاله
 یه کایه ک تین سه مایه مهست و سه رخوش
 یه قین ئەو نه شه ئه یا جاما جه ماله
 مه یه باقی حیاته جان دبه خشیت
 ژ ده ستع مه هوشین ئەبرۆ هالاله
 (غه ریبه) سه رخوشین تا رۆژی حه شری
 کو ساقی دا مه ئەف خه مر و په یاله

شعرا پینجی:

ته خمیسه کا غه ریبه ل سه ر غه زه له کا مصطه فا به گن (په رتۆیه)
 هه کاری و ناقی په رتۆیه یه دورست کو مصطه فا به گه، د ده ستقیسه دا
 هاتیبه:

عه جائب دلبه ره ئەو شوخ و ئەسه مه ر
 ژ عشقا وئ بویین مه جنوون و ئەبتهر
 دسوژیت جه رگ و میلاک دکه ت که ر
 حه چی دی صوورمتا دلدار و دلبه ر
 نه مایه لی نه که فتی پییت و ئەخگه ر
 په ریش انم عه جه ب ئیرو ل چه رخی
 ب ئیش انم ژ دل ئیرو ل چه رخی
 قه وی حه رانم ئەز ئیرو ل چه رخی
 کو شه کوا لی نه کن ئیرو ل چه رخی
 نه هن یه ک فه رده ژئ دلخوش سه راسه ر

عه‌ج‌ه‌ب سو‌ه‌تینه ئه‌م جه‌ورا زه‌مانی
 فیراقا دلبه‌ران من دی عه‌یانی
 مه‌ بۆری عومر و چوو وه‌قتی جوانی
 ژ به‌ختی به‌د وصالا یاری جانی
 د سالی دا نه‌بوو جارەك مویه‌سه‌سه‌ر
 نه‌ظه‌ر كه‌ جارەكی شه‌وقا شه‌مائی
 طه‌له‌ب كه‌ گاقه‌كی ذه‌وقا ویصالی
 ببینه له‌ذه‌م‌تا خه‌مرا په‌یالی
 بنۆشه‌ بادیه‌یا جاما جه‌مائی
 ژ ئه‌وه‌هل سه‌رخه‌شین تا رۆژی مه‌حشه‌ر
 یه‌قین مه‌سكه‌ن ره‌قیبان بوونه‌ گولزار
 نه‌مان گولشه‌ن بوین شیلان گولین پار
 ژ چار ئه‌طراف پرچین ئی كرن خار
 د گولزای جه‌هان بو بولبولی ژار
 ژ خاران بوو گولان پاوانه‌ یه‌كسه‌ر
 دو ئه‌فعا په‌نگی په‌شتۆزن سه‌ری زولف
 دو هندۆ مه‌ست جان سۆزن سه‌ری زولف
 دو جادوو سحرئامۆزن سه‌ری زولف
 ژ بادئ صویحی ئالۆزن سه‌ری زولف
 وه‌ یا مه‌ستن ژ بیه‌نا مسكی ئه‌ذفه‌ر

نزانم ئەف چییە دەردئەناقان
مەنینه صەبر و راحت وەقت و گاقان
(غەریبی) ئەم کەتن وان بەند و داقان
یەقین (پەرتۆ) نەظەر کریوو ل چاقان
کو ما مەستە وەکی مەخموور و ئەبتەر

شعرأ شهشیخ: تەخمیسەك ل سەر غەزەلەكا مەلایئ جزیری.

ئەرقەمان حەلقە کو بەستن چەپ و راست
ئەفعەیان دل ژ مە گەستن چەپ و راست
مە د دل خارە شکەستن چەپ و راست
نیرگزین شەنگ دەستن چەپ و راست
ساقییان جام د دەستن چەپ و راست
وەکو ل سەر هلاقیت دیمی نقاب
کرە جەرگی مە دوسەد نەوعی عەذاب
پەنجە دان دل گەفشی مثالی عوقاب
راست و چەپ دان جەگەر و سینە کولاب
عەرەرا شەنگ دەستن چەپ و راست
خوسرەوی کشوهری ئیران ب حەشەم
هاتە مەیدانی و هلگری عەلەم
وەصفی وی جەنگ و سواشی ج بەدم
تۆخ و عالا کو خویا بوون ژ عەجەم
عەرەبان تیپ شکەستن چەپ و راست
خەمریپن دام صفەت بەادائین
عەنبەرین خال حەبەش ئاسائین

مه‌غولین خوورپهرسن ترسائین
 بهر ف شه‌رقع د سه‌حهر وه‌ستائین
 هندیین رۆژئی په‌رستن چه‌پ و راست
 صه‌ف ب صه‌ف تیپ ب تیپ هندی و زه‌نگ
 دا برستن ب پم و شیر و تقه‌ه‌نگ
 بووه ده‌عوا چه‌به‌ش و هاتنه‌ جه‌نگ
 قه‌یسه‌ری رۆمئ ل سه‌ر سه‌ددئ فه‌ره‌نگ
 تۆپ و زنجیر قه‌به‌ستن چه‌پ و راست
 عومر بۆری مه‌ وه‌ موشکل شه‌قه‌کئ
 کو مرادا مه‌یه‌ دهر دل شه‌قه‌کئ
 جائئ من بت ژ ته‌ حاصل شه‌قه‌کئ
 هه‌ردو ده‌ستین خوه‌ جه‌مائل شه‌قه‌کئ
 مه‌ ژ بۆ یاری دخواستن چه‌پ و راست
 ب (غه‌ریبی) دلئ مه‌سروور صفه‌ت
 ره‌قصی سه‌رخومش و مه‌خموور صفه‌ت
 مه‌ستیا بادئه‌ئ ئه‌نگوور صفه‌ت
 ف (مه‌ئ) سوورپه‌رییا خوور صفه‌ت
 سه‌د مه‌له‌ک ده‌ست ب ده‌ستن چه‌پ و راست

شعرا جه‌فتئ: ته‌خمیسه‌ک ل سه‌ر غه‌زه‌له‌کا مه‌لایئ جزیری.

زه‌حه‌تا سوورپه‌رییان ئه‌ز ب نه‌جائئ نام
 جه‌له‌ویا وان زه‌رییان ئه‌ز ب سه‌لاتئ نام
 بووسه‌یا ماهرووییان ئه‌ز ب نه‌باتئ نام
 شه‌ریه‌تا لام و بییان ئه‌ز ب جه‌یاتئ نام
 باده‌یا له‌علئ ب ئا‌قا ظلوم‌اتئ نام

هەر چ مه‌حبوب و شه‌پالن كو خويابن ئيرۆ
 عه‌كسئ مرئائئ جه‌مالن نه سه‌رابن ئيرۆ
 ئيكي بهر قلزمئ عشقئ كو سه‌بابن ئيرۆ
 حوور و ولدان و په‌رى جومله جه‌ما بن ئيرۆ
 موويه‌كئ پئ ژ خه‌طئ وئ بوت ولاتئ نادم
 دئ د گه‌ل يارئ بچم سه‌يرئ گوستان بگرم
 نه‌ظه‌ره‌ك وان چه‌مه‌ن و لاله و بستان بگرم
 سه‌جديه‌ك بهر قه‌ده‌مئ بادپه‌رستان بگرم
 گه‌ر بدت ده‌ستئ طه‌وافا پئ و ده‌ستان بگرم
 وئ مه‌جائئ ب ووقو و فا عه‌ره‌فاتئ نادم
 گه‌ر بدت ده‌ستئ كو سه‌رمه‌ستئ مه‌ى و نووش ببين
 قه‌ده‌حه‌ك وه‌صلئ بنووشين ئه‌م و سه‌رخۆش ببين
 سينه بهر سينه و له‌ب بهر له‌ب و مه‌ده‌هووش ببين
 ئه‌ز و يار گه‌ر شه‌فه‌كئ هه‌ردو هه‌م ئاغووش ببين
 (ليله القدر)ه مه‌ ئه‌و شه‌ف ب به‌راتئ نادم
 ژ دو زولفيين ته‌ د ريش داد و ئه‌مان ئه‌ز دگرم
 ژ دو چه‌ه‌قيين ته‌ خومار ئاه و فيغان ئه‌ز دگرم
 ب دو بره‌يئ ته‌ دخوم سووند و عه‌يان ئه‌ز دگرم
 جائئ شيرين كو ژ يار پا ب خودان ئه‌ز دگرم
 نه ب يارئ خوه د وه‌قتئ سه‌كه‌راتئ نادم
 ده‌ردئ هه‌جراته‌يه قاتل كو ره‌قيبئ مه‌ ب دت
 شه‌كه‌ر و قه‌ند چ حاصل كو طه‌ببئ مه‌ ب دت
 وه‌صله‌تا ئه‌و مه‌ه‌ن كامل كو نه‌صبيئ مه‌ ب دت
 شه‌ربه‌تا زه‌ه‌رئ هه‌لاهل كو سه‌ببئ مه‌ ب دت

ب گولاب و شه‌که‌ر و قه‌ند و نه‌باتی نادم

مه غه‌ره‌ض ذه‌وقی وصاله ژ سوکوون و حه‌ره‌کات

نه‌بتن له‌عل له‌بی یاری چ کت ئابی حه‌یات

بوولعه‌جه‌ب فک‌ره مه‌حاله چ خه‌یاله هه‌یهات

طه‌له‌ه کر وه‌صل ژ دل‌به‌ر م ب عنوانی زه‌کات

گۆ: تو عه‌بدی و ب عه‌بدی خوه زه‌کاتی نادم!

ژ ئاگرئ عشق و ئه‌قینی مه‌ دل و جان ئه‌یسا

نابتن شافیئ دهردی مه‌ ب موعجزی عیسا

نه‌رد و شه‌طره‌نجی ببازین کو د گه‌ل ته‌لبیسا

دی ب په‌یکی بکرین مات و ره‌قیبی دیسا

ب روخ و فیل و فه‌رس ئه‌ز شه‌ه و ماتئ نادم

بع غه‌می عشقی (غه‌ریبی) چ حاصل ژ مه‌ ئی

دل‌به‌را عشوه‌په‌ری زولف و سه‌لاس‌ل ژ مه‌ئ

مه‌ششها نازک و مه‌ستانه و بر دل ژ مه‌ئ

هاته ده‌ستی مه‌ د ره‌قصی و دگۆ: بل ژ مه‌ئ

ده‌ست ب که‌س دی د سه‌مایا کو (مه‌لا) تی نادم!

شعرا هه‌شتی: ته‌خمیسه‌ک ل سه‌ر غه‌زه‌له‌کا مه‌لایع جزیری.

ئه‌ز عه‌جه‌ب مامه ژ به‌ژن و قامه‌تا طاووس خرام

وی ل سه‌ر دیمی ب مه‌ش تین زولف و خالین مسک قام

خه‌ط‌طی ره‌یحانی نقیسی خو‌ش ل دۆر به‌درا ته‌مام

دانه‌یین عه‌نبه‌ر ل نه‌سرینان ره‌شاندن خال خام

سونبیلین نازک ل سه‌ر خالان چه‌قاندن دام دام

وان د رقص دا کو دیم ئاور په یاپه‌ی دانه من
 بهرق و تیریژان ل دل دا جه‌ذبه‌یا عشق په‌قام
 یه‌ک ب یه‌ک من دی ل طوغرایین خه‌ط و ئعراب و حه‌رف
 ره‌مز و مه‌عنا وئ به‌یان نابن ب نه‌صب و جه‌رر و ظه‌رف
 ئەف چ ئەشکالن (غهریبی) که‌شف ناکهن نه‌حو و صه‌رف
 جه‌به‌ت و دیمئ ژ قودره‌ت ئع نقیسی حه‌رف حه‌رف
 کاکولان تاتال سهر حه‌رفان کشان‌دی لام لام

شعرا نه‌ه: ته‌خمیسه‌ک ل سهر غه‌زه‌له‌کا مه‌لایین جزیری.

چیچه‌ک و طایع عه‌ره‌ه‌رئ ره‌قصه‌ ل به‌ر هه‌وا‌یئ زولف
 عوود و عه‌بیر و ماوه‌رئ طوره‌ه‌ئ مسکسایئ زولف
 بوویع زه‌باد و عه‌نبه‌رئ نه‌که‌ه‌تئ جان فزایع زولف
 سهر ددت ئابج که‌وه‌ه‌رئ زه‌مه‌مه‌یئ سه‌مایئ زولف
 سایه‌ نوما‌یه‌ خاوه‌رئ سدره‌یئ مونته‌ه‌هایئ زولف
 دوورک‌رین ژ صوحه‌ه‌تئ ذه‌وق و صه‌فا و عه‌شه‌ه‌تئ
 به‌زمئ کو جامئ باده‌ تئ ساقی‌یئ خومش گرشمه‌ تئ
 یارئ ب ره‌مز و عه‌شوه‌ تئ ئەف مه‌له‌کن د جه‌نه‌ه‌تئ
 سایه‌ نوما‌یئ جه‌به‌ه‌تئ نه‌قش و خه‌طئ ژ قودره‌تئ
 نوقطه‌ و حه‌رف و جه‌زمه‌ تئ بال و په‌رپئ هوما‌یئ زولف
 محنه‌ت و دهرد و ئەله‌ما جو‌مله‌ ل من بوونه‌ جه‌ما
 رووح و جانی من نه‌ما ئەم خه‌جلین ژ قان غه‌ما
 ئاه و فغان مه‌ چوون سه‌ما سه‌یرئ دکهن هه‌موو ده‌ما

بال وپه پښ صفت هوما سایه ل جه بهه تی نوما
 خه مری و زولف چوونه سه ما یه ک ب یه ک ئەو ل با یی زولف
 خه و مه شه قان و تارییان نینه ژ ئاه و زارییان
 حه لقه ئی هند و زهنگییان بهرده ب مل دو ئەفعییان
 وان موغول و ته تارییان دموره ل دۆر حاجییان
 نه ترک و به لگ و شه ترییان په قسه ژ پهنگی خه مرییان
 باز و عوقاب و قومرییان سهیره سه حهر ب تای زولف
 تازه بنه فش و سوږگوله باغ و بهاری کامله
 رۆم و عه رب مقابله جهنگ و سواش و غولغوله
 تازه ل من کرن کوله وهه کوچ دهردی قاتله
 هه ره مه ژ بو رجی سونبوله په نجهد د سینه و دله
 دوور و دراز و موشکله قصصه یی ماجه رای زولف
 هه ره مه ژ ئاه ئاته شین سو هت سه ما و هه م زمین
 سینه فکار و دل هه زین تیت ب حال من گرین
 پشته و داق و سونبولین من کو وه دی پر خه ججلین
 به ستنه زولف دهر که مین حه لقه ب حه لقه چین ب چین
 یه غمه دکن دلان نهین نینه یه قین خه طایع زولف
 یار مه دی کو شیرد که ف قه تله دکی شه ه نه جه ف
 سینه و دل مه بوون هه ده ف پر ل مه مننه ته و شه ره ف
 صه بر و سو کوون مه بوون ته له ف ئاه و دهریغ و سه د ئەسه ف
 رۆم و عه رب ژ هه ره طه ره ف جهنگ و سه واشه وان ب خه ف
 هندی و زهنگی صه ف ب صه ف هاتنه بهر لوابی زولف

خوونێ ژ دل مه جوۆ ب جوۆ تیت رهوان ژ هجرئ تو
 وهصل مه بوویه ئارمژۆ صهبر نهما قرار چوو
 كریه فدا ته جانئ خوۆ ئاه و فغان و های و هو
 ههر دهم و ههر سهعت ژ نوو پیته د سینه نار و دوو
 صهبر و قهرارئ من ژ کوو عاشق و موبته لایئ زولف
 سیمبهر و دیم صهدهفا ژههر ژ دهستئ وان شفا
 نینه چ كهه ئهوان وهفا داغ دكهه دلان خهفا
 پڕ ل مه ئهه دكهه گهفا ئاه و فغان و ئهسهفا
 زولفئ سیاهئ بی وهفا قهط مه نهدی ژ وئ صهفا
 كوشتمه ئهزب سهه جهفا ئاه ژ دهست جهفایئ زولف
 كوشتیه خوۆ مه ئهوهولا مثلئ شههیدئ كهه بهلا
 چهند (غهریب) دكهه صههلا نینه جهواب غهیری لا
 جوهتئ خومار و موغولا پڕ ل مه كول دكهه دلا
 زۆر و فهقیر و موبته لا زاهد و صووفی و مههلا
 كوشتنه ئهه ب سهه بهلا كهه نهكهفت به لایئ زولف!

غیاثی

غیاثی ژوان کلاسیکین مهیه یین هتا ئەفرۆ ئەم چوین ژۆین و سهراتییا وی نزانین، بهلکی خو ئەم ناخی وی ژۆ نزانین، و ئەم نزانین خه لکی چ دهقه رییه، و ل چ دهمی ژیایه. تشتی ئەم دشیین د دمر هقا وی دا بیژین ئەفهیه: ئەو بهری پتر ژ سه د و پینجی سالان ژیایه؛ چونکی ئەف شعرا وی یا مه ل فیڕئ فهگوهاستی، مه ژ کهشکۆلهکا کهفن و مرگرتیه کو د یروکا نفیسینا وی بۆ بهری سالان ۱۸۶۰ یا هاتییه نفیسین، ل جههکی ژ فی دهستنفسی هاتییه: (خودانی وی فهقی جامیئ کوڕئ هسه نییه) بهلئ ناخی نفیسهری و دیروکا نفیسینی نه هاتییه قهیدکر.

د دهستنفسی دا ئەف شعره ب ئاشکهرایی بۆ (غیاثی) دئیته پالدان و

تیدا هاتییه:

.. وردان بییـــــــژم	دل ژ من بر دلبهری
هیستریت خوونئ درپژم	دل ژ من بر دلبهری
هیستریت من فی کهئیی	تین ژ بهر لههبا لههیی
وهی ل حالئ من غهیریی	دل ژ من بر دلبهری
دل ژ وی دائم برینه	دائما ب ئاه و ئەنینه
ظالمه قهط رحم چو نینه	دل ژ من بر دلبهری
ظالمه ئەو جان ستانه	کافر لهو بی ئیمانہ
قاتلا شیخ و مهلانہ	دل ژ من بر دلبهری

مونکرا و معد و وعیدان	قاتلا شیخ و موریدان
دل ژ من بر دلبه‌ری	جاذبا سهد موس‌ته‌عیدان
موصحه‌فه فه‌رخونده فاله	جاذبه ب جه‌ذبا جه‌لاله
دل ژ من بر دلبه‌ری	شووشه‌یا نوورا جه‌ماله
دیم شه‌فیفا ئه‌نومرا من	دل ژ من بر دلبه‌را من
دل ژ من بر دلبه‌ری	قهد له‌طیفا عه‌رعه‌را من
قهد له‌طیفة بی‌مثاله	دیم شه‌فیفة پر شه‌پاله
دل ژ من بر دلبه‌ری	ب هندی و زه‌نگی و خاله
وهی ل حالج من عه‌لیلی	وهی ل حالج من سه‌فیلی
دل ژ من بر دلبه‌ری	ره‌حمی ناکت ل من ده‌لیلی
وان ژ من دل بر ب تالان	هن‌دی و زه‌نگی و خالان
دل ژ من بر دلبه‌ری	به‌ندکرم زین‌دان و چالان
وهی ل حالج من فه‌قیران	به‌نده‌ئێ شاه و وه‌زیران
دل ژ من بر دلبه‌ری	که‌س نینه به‌ردت ئه‌سیران
جان ب عشق موبته‌لا که	ئهی (غیاشی) بو فیدا که
دل ژ من بر دلبه‌ری	نوقطه‌یا هه‌فتان ره‌ها که
هه‌ر ل دهردان ما شی‌فایه	نوقطه‌یا هه‌فتان ده‌وایه
دل ژ من بر دلبه‌ری	عاقیبه‌ت دئ بت لی‌قایه

مهلا محهمهدئ پيزانى

د گهشتهكا خو دا بو هندهك گوند و باژيرين باكوورئ كوردستانى بهرى چهند سالهكان، دستنقىسهكا كرمانجى يا گرننگ گههشته مه، د قى دستنقىسى دا ئەوا ژ (۲۰۳) بهرپهراڻ پيڤك دئيت، و د ناقهرا سائين (۱۳۲۳- ۱۳۳۱) مشهختى (۱۹۰۵-۱۹۱۲) زايىنى دا ژ لايى (خهليل ئەلموذنوب) قه هاتىيه نقيسين، كۆمهكا بهرهممئ ئەدهبى يىڻ كرمانجى تپدا ههيه، و ههر چهنده ژ سهر و بهرئ دستنقىسى دئيته زانين كو نقيسر گهلهك يىڻ شارمزا نهبوويه ب هۆنهرئ شعرئ؛ چونكى تپكه لىيهكا بهرچاف د گهلهك جهان دا ژ دستنقىسى دئيته ديتن، بهلىڻ تشتى گرنگىيهكا زيده ددهته قى دستنقىسى ئەوه ناف و بهرهممئ چهند شاعرين مه يپن كلاسىك تپدا ههنه كو بهرى نوكه د چو ژيديرين دى دا نائينه ديتن، و ئيڤك ژ وان ئەو شاعرئ يىڻ مه ل بهر قى جارئ ب خواندهقان بدهينه نياسين: (مهلا محهمهدئ پيزانى).

پشتى مه ناقى مهلا محهمهدئ پيزانى د گهل دو شعرين وى يپن كرمانجى د قى دستنقىسى دا ديتين، مهسهلا وى مه ب خهم قه ومرگرت و بو دهمهكى ئەم د ژيديرين نقيسى و زارهكى دا لىڻ گهپايين دا بزانيڻ كانى مهلا محهمهد كىيه؟ و پيزان ئەوا ئەو پىڻ هاتىيه نياسين چىيه؟ بهلىڻ چو تشتهكى وهسا ب دست مه نهكهفت، ههتا ل ئيڤقاريا رۆژا شهنبىيى (۸ ئەيلوولا ۲۰۱۲ ز) دهممئ ئەز و ههفالىڻ خو يىڻ هيژا محهمهد خالدئ سادىنى ژ باژيرئ وانئ بهر ب جوله ميڤرگى قه دچووين، و دهممئ ئەم گههشتينه باشكالا (كو نوكه قهزايهكا وانىيه، و بهرى نوكه ئەو سهر ب ههكارى قه بوو) وى دستى خو ب لايىڻ رۆژئاقايىڻ قه دريژكر و گۆت: ل بنارى وى چيايى هه

گوندی پیزانییه، و دهمی وی ئەف گۆتە گۆتی ئیکسەر بیرا من ل مەلا محەمەدی هاتە فە، و دهمی من سەرھاتییا وی و ھەردو شعرین وی بۆ ھەفالی خۆ فەگێرپاین، ھەر د گاقی دا ھەفالی مە یی سادینی کو ئیک ژ خەمخوڕین کەلتۆری زانا و کلاسیکین مەیه، بەری ترومیلا خۆ ب لایخ پۆزاقایخ باشکالا فە لیدا، و ھەر چەندە دم ئیغار بوو، و ژ بەر سەرۆبەری سیاسی و لەشکەری یی ھنگی ریک گەلەک یا ئەمین نەبوو ژ، بەلی وی گۆت: لازم ئەم بچینە گوندی و پسارەکن ل فی شاعری بکەین..

گوند و کەلا پیزانی:

د ناقبەرا ھەردو باژیرپین دیرۆکی یین کوردان (وان) و (جولەمیرگ) ئ دا جھەکی دیرۆکی یی ناقدار ھەیه دبیزئی: (باشکالا) و ھەکی ژ ناھی دیار (باشکەلە / باشقەلە) ئەو کەلەکا دیرۆکی یا ئاسخ و گرنگە، و ل سەر دهمی میرنشینا ھەکاری ئەو ئیک ژ جھین گرنگین میرنشین بوو، و ھەر جار ئیک ژ برا یان پسمامین میری جولەمیرگی حوکم لی دکر، ژ بەر کو ئەو جھەکی ستراتیزی یی گرنگ بوو، و دکەفتە سەر توخویین میرنشین د گەل ئیرانی.. مرۆف ئەگەر ل باشکالا پراوستت پشت بەدەتە باژیری کو نوکە ل سەر پیکییە، و بەری خۆ ب لایخ پۆزاقایخ فە بەدەت، دی بینت ریکەکا (فەری) ژ وی جادەیا سەرەکی دچت ئەوا جولەمیرگی ب وانئ فە گریددەت، و ئەگەر مرۆف ل فی ریک بچت پشتی نیزیکی (۲۵) کیلۆمتران دی گەتە گوندەکی دبیزئی: (ئاقرانی)، کو نوکە ژی گوندەکی ئاقایە، و پشتی فی گوندی ئەگەر مرۆف نیزیکی (۵) کیلۆمتران ب لایخ چیاپی فە بچت دی گەتە گوندی پیزان. یەعنی: پیزانی د کەفتە پۆزاقایا باشکالا ب دویراتییا نیزیکی (۳۰) کیلۆمتران.

پیزانی - ھەکی مە دیتی - گوندەکی ب ئاقە، و دار و بارئ وی یی ب خەملە، نوکە ئەو باژیرەکی بجویک و ئاقایە، چەند مال لی دژین، و ژیا نا وان ژی ھەکی یا پتیریا گوندین کوردستانی ل سەر چاندن و ب خودانکرنا

حهیوانیییه.. ههر چهنده سه‌ره‌دانا مه بو قی گوندی یا کورت ژى بوو، ژ بهر کو ئیشار بهر ب دره‌نگییی قه دجوو، و پئی وهکی مه گۆتی یا ئەمین نه‌بوو، لهو دقیا ئەم زوی قه‌گه‌رین، به‌ئێ ئه‌و سه‌ره‌دانه‌کا ب مفا بوو؛ چونکی ئەم شیاین ب سه‌ر مالباتا مه‌لا محه‌مه‌دی پیزانی هلبیین، و سه‌ره‌دانا کافلی وئ مه‌دره‌سی ژى بکه‌ین یا مه‌لا محه‌مه‌دی دهرس لئ دگۆتن، وهکی دئ به‌حس ژئ که‌ین.

د قئ سه‌ره‌دانا خو یا کورت دا بو پیزانئ مه دو جه‌ئین دیرۆکی یئین گرنگ دیتن، ئەو ژى ئەقه‌نه:

۱- که‌لا پیزانئ:

که‌له‌کا دیرۆکی و زیده ئاسییه، دکه‌فته باکووری پۆژناقايا گوندی ب دویراتییا (۱-۲) کیلۆمتران، و ژ بهر کیمییا دهمخ مانا مه ل گوندی، و چونکی پئییا تورمبیلی نه‌بوو نیزیکی که‌ئێ بیت، و دقیا ئەم بینه‌کا خوش پییان بچین، مخابن مه نه‌دشیا بچینه که‌ئێ ب خو، و وان دیرۆکان ببینن یئین ل سه‌ر هه‌ین، و هنده‌ک ژ خه‌لکی گوندی گۆته مه ل نیزیکی که‌ئێ گه‌له‌ک گۆرپن که‌ئن هه‌نه نقیسین یا ل سه‌ر کیلییئین وان، به‌ئێ ژ بهر کو دم نه‌بوو ئەم سه‌ره‌دانا که‌ئێ بکه‌ین، مه نه‌شیا قئ گۆتنا وان بنه‌جه بکه‌ین.

و هه‌ژییه بیژین: د دیرۆکا میرنشینا هه‌کاریان دا قئ که‌ئێ ژى وهکی که‌لا خوشابئ و باشکالا گرنگیه‌کا به‌رچاف هه‌بوویه، و ههر جار حاکمه‌کی ژ مالباتا میران ب خو حوکم لئ دکر. ههر وهسا قئ که‌ئێ دیرۆکه‌ک هه‌یه قه‌ت نا‌ئێته ژبیرکرن نه د دیرۆکا میرنشینا هه‌کاریان دا و نه ژى د دیرۆکا ئەده‌بیاتا کوردی دا؛ ژ بهر کو ئەف که‌له شاهد بوو ل سه‌ر دووماهییا ئیک ژ مه‌زنترین میر و شاعرین کورد، ئەوی میر عیماده‌ددینی هه‌کاری بوو، ئەوئ ب ناسناقئ (سه‌بووریی هه‌کاری) دئێته نیاسین.

صه‌بووری، یان میر عیماده‌ددین، ئەو شاعره یخ هه‌قپه‌یقینه‌کا شعری د ناڤه‌را وی و مه‌لایخ جزیری دا چیبووی، و مه‌لایخ جزیری خو وه‌ک خولام بو وی دایه نیاسین! دیرۆک فه‌دگوه‌یزت کول ساللا ١٦٣٥ ز، و ل قی جهی شه‌ره‌ک د ناڤه‌را قی میری کورد و سولتانی ئۆسمانی مرادی چاری دا په‌یدا بوو، و دهمی له‌شکه‌ری هه‌کارییان شکه‌ستی میری خو فه‌کیشا که‌لا پیزانی، و دهمه‌کی خو ئاسی کر، و پشتی وی زانی کو ئەو نه‌شیت خو ل به‌ر هیزا سولتانی بگرت، ئەو ب دزی فه ژ که‌ئ دهرکه‌فت، و په‌قی، هه‌تا خو گه‌هاندیه شامی، به‌ئ پشتی دهمه‌کی ئەو ل شامی هاته‌گرتن، و ب ئیخسیری بو سته‌نبۆل هاته فه‌گوه‌استن، و ل وی‌ری هه‌فت سالان هاته زیندانکر.

پشتی به‌ردانا وی، ب ریشه ئەو مریان ژ هاته کوشتن، و پشتی نه‌مانا میر عیماده‌ددینی ل سه‌ر ته‌خت میرنشینی پسمامی وی عزره‌ددین شیر کورێ شه‌ره‌فخانی بوو، و میری هه‌کارییان، و قی میر عزره‌ددینی برایی خو (خوسره‌و به‌گ) کره میری ئەلباک، خودانی کتیبیا (مختصر أحوال الأمراء) دهمی به‌حسی خوسره‌و به‌گ دکه‌ت، دبیزت: ((ئەو میری هیزا ژ زانایین مه‌عنه‌وی بو، و ئەو نوکه زیاره‌تگه‌ها خه‌لکیه، و مه‌ره‌ده‌ی وی یی پیروژ ئەردی پیزانی موشه‌ره‌ف کریه، شینوارین وی یین خیری و وه‌قعی بی هژمارن، مه‌درسه‌کا ژ هه‌ژی ل وی جهی ئاقاگریه کو گه‌له‌ک وه‌قف هه‌نه..))^(١٢٦).
و ژ قی گۆتنی دئیته وه‌رگرتن کو گۆرا خوسره‌و به‌گ ل پیزانیه.

٢- مه‌درسه‌سا خوسره‌و به‌گ:

ئەف مه‌درسه ئەوه یا خودانی کتیبیا (مختصر أحوال الأمراء) د گۆتانا خو یا بووری دا به‌حس ژئ کری، و د سه‌ره‌دان خو دا بو گوندی پیزانی مه سه‌ره‌دانا وی، و ئەو دکه‌فته باشووری رۆژناڤایا که‌ئ.. ئاقاهیی مه‌درسه‌سی - وه‌کی مه‌دی و ژ وینه‌یان ژئ ئاشکه‌را دبت- هیشتا هه‌ندەک ژئ مایه، و

مه‌لا محهمه‌دی پیزانی

دهمخ ئەم گه‌هشتینه د گوندی دا، مه دیت هه‌ر د گاقه‌ دا هژماره‌کا زه‌لام و زارۆکان ل مه‌ کۆمبوون؛ دا بزانه‌ن کانه‌ مه‌ خیره‌! و پشتی مه‌ گۆتییه‌ وان: ئەم یه‌ن هاتینه‌ جه‌ینه‌ کهن ل گوندی وان بیه‌ینه‌، وان ئه‌یکه‌مینه‌ جار مه‌درسه‌ نیشه‌ مه‌ دا، و ل مه‌درسه‌ مه‌ پسیارا مه‌لا محهمه‌دی پیزانی ژ وان کر، کانه‌ وان گوه‌ ل قی نا‌قی بوویه‌ یان نه‌؟ ئه‌یک ژ وان زه‌لامینه‌ ناماده‌ گۆت: به‌لئ، مه‌لا محهمه‌د زانه‌یه‌ک مه‌ یه‌ مه‌زنه‌، و ئەو باپه‌ری من یه‌ هه‌فتیه‌، ده‌یه‌ژن: ئەو زانه‌یه‌ک مه‌زن و ناقدار بوو، هه‌ر وه‌سا ئەو ئه‌یک ژ سه‌یده‌یه‌ن قی مه‌درسه‌ بوو، وی ل قه‌یره‌ دهرس ددانه‌ فه‌قیان، و پشتی ئەو مری زیاره‌تی وی ب ره‌خ مه‌درسه‌ قه‌ یه‌ هاتیه‌ چه‌یکرن، و نوکه‌ ئەو ده‌که‌فته‌ پشت دیواره‌ مه‌درسه‌، به‌لئ چو کیلی و نه‌قیسه‌ن ل سه‌ر نه‌ماینه‌.

دهمخ مه‌ به‌حسه‌ مه‌لا محهمه‌د کری، و کانه‌ وان چو زانه‌ن ل دۆر ژیا‌نا وی هه‌نه‌، وی گۆت: ئەز ب خو‌ چو ژێ زانه‌م، به‌لئ مامه‌ک مه‌ ل وانێ هه‌یه‌، ژیه‌ی وی نه‌یه‌کی سه‌د سالانه‌، به‌لکی ئەو تته‌کی ژێ بزانه‌! و گا‌فا من گۆتیه‌: هه‌وه‌ گوه‌ لئ بوویه‌ کو مه‌لا محهمه‌د شاعر زی بوویه‌؟ وی گۆت: ئەم چو ژ قی تته‌تی زانه‌ن، ب تنه‌ یا ئەم دزانه‌ن ئەوه‌ ئەو عالمه‌کی مه‌زن بوو! و ئەگه‌ر ئەم پال به‌دینه‌ سه‌ر گۆت‌نا قی مرۆقی کو مه‌لا محهمه‌د باپه‌ری وی یه‌ هه‌فتیه‌، هه‌ر چو نه‌بت ده‌قیته‌ دیره‌کا وی بۆ به‌ری (۱۵۰) هه‌تا (۲۰۰) سالان بۆ به‌ری نوکه‌ بزهرت. و تته‌تی هه‌تا نوکه‌ مه‌ ژ مه‌لا محهمه‌دی پیزانی زانی ئەه‌یه‌ و چو ددی نه‌.

دو شعرین پیزانی:

وهکی بهری نوکه ژى مه گۆتى د دهستنقيسا خهليلع موزنب دا ئەوا بهرى سهد و دهه سالان (ل سالا ۱۹۰۵ ز) هاتييه نقيسين، دو شعر هه نه ب ناشكهرايى بۆ مه لا محهمه دئ پيزانى هاتينه پالدان، و ژ فان ههردو شعران - وهكى دئ بۆ خواندهفانان ناشكهره بت- دئته زانين كو مه لا محهمه دئ ناسناقئ خو يئ شعري كرابوو (مادح).

ههژايى گۆتنييه كو د كتيبأ (كهلهين ئافا) دا يا سهيدا سهعيد ديرهشى بهحس ژ شاعرهكى دئته كرن كو ناسناقئ وى (مادحه) و ئەو شعرهكئ ل سهر نافي وى دئنت، و دبئژت: پهيقا (مادح) ئەوا د فئ مالكئ ژ شعري دا هاتى ناسناقئ شاعرييه:

شاكهك نينه كو مادح بت ب دانا سهروهران

صاحب ئكرامهك ب دل سهر لع بكت ئحسانهكئ

بهلع دو تيبينى مه ل سهر فئ گۆتنا سهيدايع ديرهشى هه نه: يا ئيكن: مادح ل فيرئ نه ناسناقئ شاعرييه، بهلكى ئەو ب مهعنايا وئ يا زمانى دئته وهرگرتن، و ئەفه تشتهكئ ناشكهرايه ژ سياقئ بهيتئ. يا دويئ: ئەف شعره يا ئاغائوكئ بيدارييه، و ل دووماهييع وى ناسناقئ خو (ئهليف غهين) ب ناشكهرايى ئينايه، دهمئ دبئژت:

(غهين ئهليف) لهو شاعره كهس نينه پهيدا فئ دهمئ

گوفتوگۆ مهوزوون بكت بينيته بهر ميزانهكئ

بهلع دبت سهيدايع ديرهشى هزر كربت ئەو ئيشارهته بۆ حسيبهكا
ئه بهجهدئ (۱۲۷).

ل فيرئ ئەم دئ دهقئ ههردو شعران ل بهر دهستئ خواندهفان دانين، د گهل بيرئنانئ ل وئ تيبينيا بهرى نوکه مه گۆتى كو (ناسخئ) فئ

دەستنقیسی یێ شارمزا نەبوویە ب شعری لەو وی گەلەك جهـ د ناڤێك
هەلكرینه، و كیماسی ئیخستینه شعران.

شعرا ئێكێ: خەلقینۆ و مرن:

ههون جومله مێر و جومله ژن	خەلقینۆ ^(۱۲۸) و مرن ببهن ژ من
ئەو د گەل کەسێ نابیتە یار	دوونیا بەطالە ل پێ مەچن
پەندە ئەوەندە لووطیە	خایینە یارا کەس نیە
ئەو حیا بەبازا حیا کار	هەمیان ب چاڤان دیتیه
سەعیی دکەن ل پێ خاص و عام	ئەو حیا کارا بێ دەوام
... .. (۱۲۹)	کەس ب وێ را ناکەت تەمام
هەم ژ ئادەم حەتا کو قێ دەمێ	عبرەت چو نینن عالەمێ
ئەو پیرە کە قەتوورا مەرار	دوونیا ل مە دکەت سەتەمێ
ئەو بەردەواما بەد عەمەل	ئەو پیرە کە قەتوورا چەپەل
مە لێ گرتنە چار کنار	د گەل هەمیان دکەت خەلەل
نەرمە حەلیمە ئیمنە	مە چار کنار لێ گرتنە
کوشتنە وێ یاری خوە هزار	هەر کەس دبێت: یارا منە!
کوشتنە سەد پاشا سەد وەزیر	کوشتنە سەد شاھ سەد ئەمیر
ئەو (هەر) ب کەیفە و هەر ب کار	هەمی د دەست وێ دا بوون ئەسیر
هەندی ل دوو وێ تو ببەزی	ئەو هەر ب کارا چل کەزی
دێ هەر ببیژی خومزیه پار	ناخۆی ترییێ ئەوی رەزی
ملکێ تە بت رۆم و عەجەم	دێ هەر بنالی دەم ب دەم

و هزرا من پتر بۆ هندی دجت كو ئەف شعره نه یا په‌رتۆیه، و تشتی
قی هزری ل نك من ب هیز دکهت سی ئەگهرن:

یا ئیک: ئەف دستنقیسه‌یه یا قی شعری بۆ ئیک دی ژ بلی په‌رتۆی
پالدهت کو مه‌لا محهمه‌دی پیزانییه.

یا دوو: دستنقیسه‌کا دی یا دیوانا په‌رتۆی - ژ بلی یا سه‌یدا صادق
به‌هائهدینی- به‌ری ده‌مکی کهفتیه ده‌ستی مه، و ل به‌ر وی دستنقیسی مه
دانه‌یه‌کا نوی یا دیوانا په‌رتۆی به‌ره‌فکرییه، و نوکه‌ ئەو یا ئاماده‌یه و
چا‌ه‌پ‌ک‌رییه، د قی دستنقیسی دا یا کو ل به‌ر دانه‌یه‌کا ئیک ژ
مالباتا په‌رتۆی ب خۆ هاتییه نقیسین، ئەف شعره نه‌هاتییه.

یا سی: د دانه‌یا سه‌یدای صادق دا -وه‌کی مه‌ گۆتی- ناسناق
په‌رتۆی هه‌کاری یی شعری ل دووماهییا قی شعری نه‌هاتییه، و عه‌ده‌تی
په‌رتۆی و هه‌می کلاسیکان ئەوه ئەو ل دووماهییی ناق یان ناسناق خۆ
دئین، و ده‌می ئەم به‌ری خۆ ده‌ینه چارمالکیا دووماهییی ژ قی شعری د
ده‌ستنقیسا خه‌لیلی موزنب دا، و ئەو د دیوانا په‌رتۆی دا نینه، ئەم دبین
ناسناق (مادح) ب ئاشکه‌رای هاتییه، و (مادح) -وه‌کی به‌ری نوکه مه
گۆتی- ناسناق مه‌لا محهمه‌دی پیزانییه.

پشتی قی چه‌ندی ئەم دی ده‌قی قی شعری دانینه به‌ر چاقین
خوانده‌فانان، پشتی کو مه‌ ئەو ژ دیوانا په‌رتۆی و ده‌ستنقیسا خه‌لیلی موزنب
وهرگرتی و پیک و پیک کری، چونکی کیماسی د هه‌ر دو ژیدهران دا هه‌نه، و
شعر گه‌له‌ک یا هاتییه تی‌کدان:

مه‌فخه‌ری عالم موحه‌مه‌د ئەی شه‌هی عالی جه‌ناب

ئەی په‌ناهی عاصیان ئەی سه‌دری دیوانا حساب

من ژ عصیان و گوناهان ره‌ش‌کرن سیسه‌د کتاب

ئەی په‌ناهی من تویی ئەی پادشاه‌ی کامیاب

سه‌رومڕی ئه‌هولادی ئادهم سه‌ییدی (خیر الأنام)
 با د بهر جانی ته هه‌ردهم سه‌دهلات و سه‌دهلام
 تو شه‌فاعهت که ژ بو من سه‌ییدی (یوم القیام)
 گهرچ ئه‌فعالی ت من تیکدا خه‌طانه نا سه‌هواب
 یا ربی بی طاعه‌تم غافل ژ وی رۆژا عه‌ظیم
 پر گرفتارم ژ ده‌ستی نه‌فس و شه‌یطانی ره‌جیم
 نه‌فس و شه‌یطانان زه‌لاندم ئه‌ز ژ جه‌دا موس‌ته‌قیم
 رووره‌شم شه‌رمه‌ندی عالم سه‌ده هزاران بی حجاب
 سه‌رف کر عومری جوانی مه‌د عصیانان ته‌مام
 پر په‌لیدم فاسقم عالم دزانت خاص و عام
 قه‌نج ژ ئه‌فعالان به‌ریمه‌ چاف د ری ره‌حما ته‌مام
 من نه‌کی ژ ره‌حما خوه مه‌هرووم ئه‌ی شه‌هی عالیجه‌ناب
 نه‌فس و شه‌یطانان زه‌لاندم ئه‌زل جه‌دا حق برم
 ئه‌زل دمرگه‌هی خودی شه‌رمه‌نده و رووره‌ش کرم
 بلحقیقه‌ت ئه‌ز دزانم موس‌ته‌هه‌قی ئاگرم
 دل ب گاز و پر فغانم (بین ألوان العذاب)
 یا ربی من ره‌شکرن سی سه‌ده هزار ده‌فته‌ر گونا‌ه
 کاغه‌زا خیران به‌یاضه یا شه‌ران یه‌کسه‌ر سیاه
 دهر دو عالم نینه من غه‌یری ته‌ یاره‌بی په‌ناه
 پادشاهی پادشاهان صاحب (یوم الحساب)
 چوون د فسق دا ته‌مامی عومر دائم رووز و شه‌ب
 مه‌ستی شه‌یدا لائوبالی بی حه‌یا و بی ئه‌ده‌ب

من ژ غورووړئ قهط نه کر جارەک ل خیراتان طه له ب
 قهنج و فهحشی سه د هه زارن ږووسیا هی بی حساب
 ئەز دکم هیقی ژ خه للاقن کو عالم چی کری
 بهنده ئق عاصی کو عومرئ خوه د گوناهان خه رجگری
 ب حورمه تا ناقن موحه ممه دئ خه لاص که ت ژ ناگری
 گه رج بۆ هندی گوناهان نینه وی له فظه ک جهواب
 نه فس و شهیطانان ب که یفا خوه ل من دوورکر ئەمه ل
 ئەز ژ غه فله ت لهو دچوووم دائم ل په ی نه فسا ده غه ل
 من نزانی دئ ژ غه فله ت ناگه هان بی تن نه جه ل
 لهو مودامی ئەز دنالم که فتمه حاله ک خه راب
 یا ربی من ژ گوناهان ده فته ره ک وافر هه یه
 پیشه مانم ئق چ که م من نه فسه کا کافر هه یه
 قهط نزانیتن د حه شرئ دووزه خ و ئاگر هه یه
 لهو ژ عصیانئ گوناهان نا که تن ئەو ئجتنا ب
 (مادحا) ئەف چه نده گوئن (تو بزانی) بی فایده یه ^(۱۳۲)
 تهوبه که له ورا کو دمرمانئ گوناهان تهوبه یه
 یاربی (مادح) ببهحشی چاقد مرئ رهحما ته یه
 گه ر ژ بۆ هندی گوناهان رهشکرن یه کسه ر کیتاب

(کۆش) ب راما نا بهزین، غاردان، دئیت، و قۆشلی مرۆفە بەزۆکە، و بەلکی ئەو
 ناغی جەهەکی ژێ بت.

محەمەدی قۆشلی د قغ شعری دا دبێژت:

وهر ده‌ما حال و م‌ط‌الا	تو ببوهره ژ قیل و قالا
وهر ده‌ما ته‌ویا ژ و‌م‌ب‌الا	ته بوهارت قه‌نجی و حمایه‌ت
وهر ده‌ما یه‌ک له‌حظه لا لا	ته دگۆ ته‌سوویفا ته‌ویب
وهر ده‌ما یه‌ک رۆژ مه‌جالا	ته ده‌سه‌بانده عومری درێژه
وهر ده‌ما ئاهین و نالا	ته دخوانده قورئان ب فه‌ضله‌ت
وهر ده‌ما ذکر ی ب حال	ته دگۆ له‌یژا سوکارا
وهر ده‌ما سه‌هرا له‌یالا	ته دکر خه‌وا ب زه‌حفی
وهر ده‌ما قووتی حه‌لالا	ته دخوار تشتی ب شو‌بهه
وهر ده‌ما ئعتقاده‌ک زه‌لالا	تو د غه‌مه‌ما رزق و قووتا
وهر ده‌ما یا سه‌حب و ئالا	تو دخوار نی بئ خه‌به‌ر بووی
وهر ده‌ما کول وه‌ک عه‌یالا	تو د کینا ئین و ئان بووی
وهر ده‌ما ته‌رکا ئه‌میالا	دچووی جه‌م ظالم و خه‌رابا
وهر ده‌ما ده‌ما فررا ژ به‌طالا	روودنشتی ل هه‌ر جقاتا
وهر ده‌ما چۆل و نه‌والا	دگه‌ریای ل سووک و زکاکا
وهر ده‌ما ره‌بیبی ته‌عالا	ته ده‌به‌بانده دونیا ده‌نیی و
وهر ده‌ما عه‌مه‌لیح فحالا	ته دخوانده علم‌ی سه‌له‌فا

یوسفی تهرخان

شاعری دویسی یوسفی تهرخانه، خودانی دستنقیسا ژینگۆتی ل دووماهییا شعرهکا کرمانجی نقیسییه: (تمت لیوسف الترخان) یهعنی: ئەف شعرا یوسفی تهرخان تمامبوو، و ئەم نزانین کانج یوسفی تهرخان کییه، ب نئج نقیسهری دو شعر ل دویف ئیک ئینانیه، و ل دووماهییا شعرا دویسی ئەو گۆتتا بۆری نقیسییه.

ل قیری ئەم دئ فان هەردو شعران بەلاف کەین، ب وئ هیثییی رۆژەک بیت تشتهک دەربارە قی شاعری تیدا بۆ مه روھن و ئاشکەرا بیت. ل سەری شعرا ئیک نقیسییه: (هنا بیت حروف الهجاء)، و وی ئەف ناڤه ل سەر دانایه چونکی هەر (سەبەقەک) ب حەرفەکی ژ حەرفین هیجائی دەست پچ دکەت، و ئەفە عەدەتەکە ئەم ل نک گەلەک شاعرین دی یین کورد ژی دبیین، وهکی: فەتحیح حەزرووی و ئەحمەدی نالبەند.. و تشتی بەرجاف د قی (بەیتج) دا ئەوه، ئەو ل سەر بناخه و شیوهی کلاسیکی نەهاتییه قەهاندن، بەلکی ئەو پتر نیزیکی (بەیتین فلکلۆریه)، و ئەگەر ئەم بەری خۆ بدەینه وان قەولین ل نک ئیزدییان هەین، ژ لایع روخساری قە، دئ بینن ئەو زی ب قی رەنگینه: ژ چەند (سەبەقان) پیک دئیت، و هەر سەبەقەک سئ پینکن، قافیا وان وهکی ئیکه، و کیش یا ئاقاکی نینه، نه ل سەر (تەفعلج)، و نه ل سەر هژمارا دەنگان، تشتی هندی دگەهینت کو نقیسهر (یان قەهینەر) یی دویره ژ کارلیکرنا شیوهی کلاسیک، بەلکی ئەو یی داخبارە ب شیوهی فلکلۆری.

دهق بهیتا حهرفان ب قی رهنگیه:

(ئهلیض) کو ئه لاه بکه پی عه لهم

وهکی د لهوحن دا گهراندی قه لهم

خولوقاند هه زده ههزار عالمم

(بی) کو باومر بکن ژ فروارا مه عبوودی

وهکی سه فینه سه کنی ل سهر چیا یی جوودی

جهب هه لا ئی ب هر رهس ووودی

(تی) کو ته مامن ئه نبیا و ئه ولیا

جهننهت مه قامی جنیدیا

به لئ خوش مه قامه ژ بو غازیا

(ئی) کو ثابت ئه لاه یه که

گوتنی موشرکان گو هه لئ مه که

خو دی نابن سس ب ه لکی یه که

(جیم) کو جهننهت مه قامی موته وه وطنین

ئهم ل قئ دنئ موسافرین

(الحمد لله) ئهم موسلمانین نه کافرین

(حی) کو حوکمی خو دی و سانه

کو موری پادبسن ژ قه برانه

ل پیا جهننهت و جهنهمی دبن دو فرقانه

(خێ) کو خێر چوون شهپر مان
ئێ ب گوه چوون كهپر مان
ل دوسا مهرقان كه مان!

(دالێ) كو چ دونياكى چارگۆشى

ئومه هتا موحهمه هه چهند بۆشى

ههر رۆژهكى ل قودسى دى غورۆشى

(ذالێ) كو (ذا الجلال و الأمر)

ته فهرض كر لميتر و رۆزى و فطر

حرام كر قهتل و زنا و خهمر

(رى) كو رۆژهك ل مه دى عهظيمهت

وهى ل وان خهلقى دى هيمهت

وان ل جهننهتق نهما تو قيمهت

(زهينێ) كو زاهدان دا كهرامات

ئهو خهلقى ب رزق و درامات

ههر خهيرهك چهند گوناها خهرامات

(سينێ) كو (سلام الله عليك) ئهى نهبيق قورهيشى

بشين پهى مهلهك جبرائيل دا خهير و شهر بهر ميزينق بكيشى

ههر تووى وئ رۆزى ژ بووى مه ل پيشى

(شينێ) كو شاهد بن ههرجى خهلقى جهماعهتق

تابع بن ژ بو نهبيق ئومهتق

دا هوون خهلاص بن رۆزا قيامهتق

(صَادِي) كو صَبِيح حَهتا مَهغَرِي
 بَكه تَه دارمكي خُو و تَرِي
 خُو شِي ئَه وه ل وئ نَه ل قَر بِي
 (ضَادِي) كو ئَهزم ضادا ضَه عيف و ژار
 ئَه ي ئِيلاهي وهقتا د قَهبري دا بچم خوار
 تو بغه فريني نهدي عهذابدان قِي گونه هكار
 (طِي) كو ئَهزم طَه بِيح حَه مي ئِي شَا
 ئَهزم طَه عامن كو تو تِي پِي شَا
 وه لِي نه تشته كم وهقتا كو روح ژ قالب دكِي شَا
 (ظِي) كو ظولميا مه كه يا ظالم
 تَه رِك مَه ده علمي عَالَم
 ژ ترسا پادشاهي كه رَه مي ئَه ز دِنَالَم
 (عَه يِنِي) كو ئَهزم عَه لِي لِي ژ بِي عَه مَه لِي
 هَه م ژ بِي عَه مَه لِي مَه لا نَابِن وه لِي
 دِي پُو شَمَان بِن كو چوونه بِن خوه لِي
 (عَه يِنِي) كو ئَه وه غافل بوون لهو تَه رِك كَرِن
 مو تَابَه عا رَسُو و لِي خُو دِي نَه كَرِن
 غَه ضَه با پادشاهي جه ببار ل نَاق سَه رِي خُو كَرِن

(فـهـ) كـو فـهـنـابـوون خـودـيـع مـال و تـشـتـا

ئـهـو خـهـلـقـي كـهـمـهـر و خـهـنـجـهـر زـيـرـن ل پـشـتـا

ئـهـو خـهـلـق دـجـوون زـيـف و زـيـر دـهـشـتـا

(قـاـفـهـ) كـو قـيـامـهـت رۆـژـهـك ب هـهـنـگـهـمـهـيـه

قـهـط نـايـع تـو شـوـغـول ژ دـهـسـتـي مـهـيـه

غـهـيـري خـودـيـ كـهـس نـزـانـي چ ب سـهـرـئ مـهـيـه

(كـاـفـهـ) كـاـفـرـنۆ ب ئـيـلاـهـ عـ مـهـزـن

هـوونـع بـمـهـرـن د ئـاـخـيـ دا بـهـرـزـن

د ئـاـخـرـمـتـيـ دا رـاـبـن ژ تـرـسـا خـوـه بـلـهـرـزـن

(لـاـمـهـ) كـو لـوعـبا دـونـيـايـع ئـهـم رـاـغـرـانـدن

ژ پـهـي پـيـغـهـمـبـهـر ئـهـم و مـرـگـهـرـانـدن

و بۆ نـهـفـس و شـهـيـطـان سـتـوئ مـهـ شـكـانـدن

(مـيـمـهـ) مـهـلـعـوونـي قـهـوـي غـهـدـاره

نـهـفـسـا مـهـ پـهـرـه دـيـن و دژـوارـه

هـشـيـار بـن و هـ د ئـاـگـر دـه نـهـكـن خـوـاره

(نـوونـهـ) كـو نـهـفـسـه پـهـرـه خـهـبـيـشـه

دـجـهـ ل پـهـي قـهـوونـي ئـبـليـسـه

نـزـانـه كـو نـهـيـاره و تـهـلـبـيـسـه

یووسفی تهرخانه، و د قی شعری دا ل دو جهان شاعر ئیشارهتی ب (ئهلیف سین) و (سین) ددهته خو وهك تهخهلوصهكا شعری. و كههم كهن د گهل دهقی شعری:

ئههی دلو چهندی تو شایی	ساعهتهك نابی مهلوول
دائهم ل نهفسی موبتهلای	دائما تو د گهل مزوول
ته مهقصوود نایی خیال	ته بوورین فهرع و ئوصوول
مال خهراب چهند تو دینی	شیار بیه جارەك دهلال
دائهم ل نهفسی تو دخوینی	تهرك بکه فعلی د بهطال
دونیا ئی پپر دحهبینی	قهط ل مهوتی ناکی خهیا
تهصووور ناکی تو جارن	مهوتی نایی ب بییر
غم ل ته جقیان ههزاران	شوبهی مهحبوو سید ومزیر
تو مهغروور بوی ب شهیطان	ئهی تابعی كهئیب پیر!
قهط تونه ژ بو ته قهرا	مال خهراب بهس بلهزین
بییر بینه فهنایی دیارا	دائهم ل مهوتی ب یهقین
تهرك بکه سهیرید بهارا	دووور بکه ب حوزن و گرین
سههر و صوبج و بکووران	بانگه پادشاهی ببین
بییر دهما تی بچنه حوضووری	ئهلیف سین ناکی حهزین
ژ ظولمهتی بکشت نووری	ل عهکسا شهیطانی لهعین
سووند دخوم ب صهوم و صهلاتان	تی بچینه مهحشههری
قهط نینه فعلهك ل با ته	ژ بو خالقن كهوئهری
تو دکى قان مهنهیاتان	ناکی خهوفا سهقههری
یا رهیبی تو ههر عهلیمی	رجا دکم ژ ته جهننهتی

دائـم خـودانـی رەحمـەتـی	رەحم بکە تو هەر رەحیمی
ب دەلیـل قـهولـی ئایـهتـی	ئەم زانـن تو حاکی
وەللاهی عەبـدی تەمە	یا رەبـی تو هەر عەلیمی
ژ خـهیران بـی فەیدەمە	رەحم بکە تو هەر رەحیمی
ئەز ژ تە شـهەر مەندەمە	ئەم زانـن تو حاکی
بوومە مەغرور مالخەراب	موبتەلا بووم ئەز ژ نەومی
بکە ئەفعالیـد صـهواب	تو ژ نەومی بکە هەری
وەللاهی تیـ بی تـوراب	مەکە ئەفعالیـد قـهومی
بیر بیـنن (سـین) حەزین	ئە ی برا نوصحـی بگـیـرن
گوهـ مەدن مەکرئـ لەعین	مەحزنیـ بیـرا خـۆ بیـنن
بەلکو خـۆش بـبن بـرین	فاتحەکی ژـیـرا بخـوونن

شیخ عبدالقادرئ خانئ

(خانئ) د ئەدەببیا تا کوردئ دا نافهکئ گەش و بریسقه داره، ژ بهر کو ئەو ناسناقئ ئیک ژ مەزنترین شاعرین کورده، کو ئەحمەدئ خانیه، بهلئ ژ بلی ئەحمەدئ خانئ هیشتا شاعر و ئەدمیب یین بنیات خانئ مە هەنە، وهکی مەلا محەمەد شەوقیی خانئ بو نموونە.

شیخ عبدالقادرئ خانئ ژئ ئیک ژ شاعرین مە یین خانیه، شعرەکا وی یا کرمانجی د دەستنقیسەکا کەفن دا مە دیتیه، ل سالا ۱۲۷۸ مشەختی (بهراڤهەر ۱۸۶۱ ز) ب دەستئ (محمد القرمشلی الزندانئ الدیاربکری) هاتییه نقیسین، و هەر چەندە شاعر د دووماهییا قئ شعرا خو دا دبێژتە خو: عبدالقادرئ خانئ، بهلئ خودائئ دەستنقیسئ ناقئ وی ب قئ پەنگی نقیسیه: (الشیخ عبد القادر الحصنی)، و ب راستی مە نەزانیه کانئ بوچی نقیسەری گۆتیین: (الحصنی)؟

ژ بهر شهن و پیدارپیتنا ناقئ هژمارهکا مالکین شعرا شیخ عبدالقادرئ حصنی، یان خانئ، د دەستنقیسئ دا خرابووینه. و ئەوا ئەم شیاين ژئ بخوینین ئەههیه:

ل دنیا یخ مه که مالا	تو نامینی عهقل قالا
خلاص بوونا مهه و سالا	د قی واری ته نوو حالا
هلۆ رابن گونەهکارا	بکەن تهوبا ژ ئەوزارا
نهما دونیا ژ خوندارا	ژ باف و قوم و هه قالا

بنیـرن لـی مـهـبن دینا
 بکـهـن فیدـا ب ئەـعـمالا
 گـونـهـهـکار و کـمـاردایی
 ژ خـهـو رابـن ئەـی غـهـفـالا
 بـران و بـاق هـهـمـچـوونـه
 قـهـریب و ئـاپ و هـهـم خـالا
 خـوهـدی مـال و خـوهـدی حـلما
 تـشـهـنگ و شـوور و مـهـرتـالا
 د دـونـیـایـی مـهـبـه مـیرا
 د نـاف ئـاخـی د نـاف چـالا^(۱۳۳)

... ..

کـو دـستـینه رووـحـی عـالا
 ژ ئەـمـری وی خـهـلاص نـینه
 هـهـمی بـاژار و ئـقـالا
 هـهـمی دۆـست و قـهـریـن کـانی
 ل دـونـیـایـی شـهـقی و ئـالا
 ژ عـومـری تـه خـراب بـووـیه
 تـو وـهـقـتـه بـگـهـی هـهـقالا
 تـو رـابـه بـهـس بـکـه عـصـیان
 دـمـری بـگـرن ل بـهـر مـالا
 لـمـیـژ رۆـژی و زـهـکـاتـان

ل دـونـیـایـی صـهـفا نـینا
 صـهـفا خۆـشـه ل بـا عـینا
 تـو ئـنـسانی نـه دـهـبـایی
 فـهـکـه چـاقـان تـو رـازـایی
 چـقـاس دۆـسـتن فـهـنـابـوونـه
 حـهـبـیب و چـاروی دـوونـا
 فـهـنـابـوونـه خـوهـدی عـلما
 خـوهـدی مـیر و خـوهـدی پـسـما
 تـو مـرنا خۆ وـهـریـن بـیرا
 چـقـاس خۆـشی دـبی قـیرا

فـهـنـابـوونـه چـقـاسـی خـهـلق
 تـو نـاتـرسـی ژ رـهـبـیـح حـهـق
 رووـحـی مـهـخـلـووـقان دـستـینه
 چـقـاس صـیـنی و قـهـزـوینـه
 هـهـمی بـاژار و ...
 تـو خـرـوری تـو نـزانـی
 چـقـاس رۆـژا ل تـه چـووـیه
 زـراف بـووـیه وـهـکی مـووـیه
 تـو رـابـه لـهـز بـکـه ئـنـسان
 ژ بـهـر کـو رووـح بـچی عـهـزـمان
 خـهـلاصـا تـه ب خـیـراتـان

بکه صافی ژ ئه زالا
 بکه پاقر ژ وه سواسی
 ژ ظولم و کذب و به طلالا
 .. ژ خو پراکی
 ل با ربهی خو ی فه قالا
 ژ کارئ خو بکه گرینا
 بکه زاری ژ نیلجه لالا
 .. وی قهط ناپیچی
 ناکه فهیده پهز و مالا
 چهوا خه لکی دخاپینه
 شوبهی دونیاکی پر دالا^(۱۳۴)
 مه که ب وزر و ئه شرارا
 وه کی چیا و که ندالا
 د حائئ سالکان دا بن
 ب سستی و ب ئامالا
 ومرن صووفی و دمرویشا
 مه کن ته قصیر و ئمهالا
 دا هوون بخوون حلۆ و سیئا
 ل ناف جهنات و ئظلالا
 ب (عهبدلقادری خانئ)
 ب قهدرئ قوطب و ئه بدالا

بشوو دل ژ قه ساواتان
 بکه صافی دلخ قاسی
 بکه تهوبه ئهیا عاصی
 چما قه لبی خوه شک ناکی
 بکه تهوبه بی پاکی
 شهف و پوژا ته بههرینا
 جهفا زاحفه طاقت نینا
 بکه دیک بکه هیچی
 ناکه فهیده پهز و ..
 چ دونیاکی درهوینه
 خوهشی و شابوون قه لی نینه
 بکه قهولئ د ئه برارا
 ل پشیتینه د بن بارا
 مرینه و ههر شفا نابن
 بههشت و حووریان نابن
 ومرن ذکری و ئه ندیشا
 ومرن خووشی صهفاکیشا
 مه کن ته قصیر مه کن که یفا
 دا هوون شا بن ب ناوئیشا
 بکه رحمت تو رحمانئ
 (هو عاشق صمدانئ)

عەبدوللاھێ مەغری

ئەف شعرا مە ل فێرئ قەگواستی، ئێک ژ شعرین ناقداره، و ھندەک ژێدەر وئ بو ئەحمەدئ خانئ پالددەن، بەلخ د دەستنقیسا محەمەدئ قەرمشلی، ئەوا ل ساللا ۱۲۷۸ (۱۸۶۸ ز) ل دیاربەکرئ ھاتیە نقیسین، ئەف شعەرە بو (عەبدوللاھێ مەغری) دئیتە پالدان، و ئەم نزانین کانئ ئەف عەبدوللاھە کییە؟ و کەنگی ژیاہە؟ و بەلکی ئەو ژئ ئێک ژ کلاسیکین مە یین نەناس بت.

ل فێرئ ئەم دەقئ قئ شعری وەکی د دەستنقیسا قەرمشلی دا ھاتی دئ دانینە بەر دەستئ خواندەقان:

کان مەعدنا صدق و صەفا

کانی موحەممەد موصطەفا

بەحرا کەرەم کانئ وەفا

کانی موحەممەد موصطەفا

کان گەلۆ ...

سەردەفتەرئ پیغەمبەرەران

کان مەسکەنە د مەقبەرەران

کانی موحەممەد موصطەفا

کانی گەلۆ شاھئ لہطیف

کان قامهتا شو بهی ئه لیف

مهسکهن د نیف رموزا شهریف

کانی موحه مههد موصطه فا

کانی شه فیع ئومه هتخ

صهبرا من ب ناقی وی تی

ئهو کوژ نوورا قو دره تی

کانی موحه مههد موصطه فا

کانی گه لو شاهه ئه مین

کان شهسواری بهدر و حونهین

کانی جهدی حهسهن و حوسهین

کانی موحه مههد موصطه فا

کانی گه لو شاهه عه ره ب

کان صاحب ئه صل و نه سه ب

موعجز ژ بو پوپ بوون عه جه ب

کانی موحه مههد موصطه فا

موعجز ژ بو پوپ بوون گه لهك

حهفت ئاسمان ههه نهه فه لهك

خادم ژ بو وی بوون مه لهك

کانی موحه مههد موصطه فا

خادم ژ بو وی جبره ئیل

کهوثره ژ بو وی سه له سه بیل

مه نه سه وو خکر ته هورات و ئنجیل

کانی گه ئۆ ئه و پێغه مبه ره
کانی ئه بوو به کر و عوم به ره
کانی عوتمان و هه م چه یه در

کانی موحه مه هه د موصطه فا

گه ره موئمن و گه ره کافرن
گه ره حاکم و ئه کابرن
(والله) هه مو دئ به مرن

کانی موحه مه هه د موصطه فا

به قیعه دا غافل نه به بی
حه ته ته نه ففوس ته هه به بی
(صلوا علی قبر النبیه)

کانی موحه مه هه د موصطه فا

دوره‌فشانی

(دوره‌فشانی) ئیک ژ وان کلاسیکانه یین بهری پتر ژ سهد و پینجی سالان ژیا، و شعره‌کا وی د دستنقیسه‌ک هاتییه دیرۆکا نقیسینا وی بۆ دۆرین سالان ۱۸۶۰ ز دزقپرت، ب تنی ئەف شعرا وی مه دیتییه، و هه‌تا ئی گافی ئەم تخته‌کی ژ ژین و سه‌رهاتی و به‌ره‌مه‌ی وی نزانین. ئەف شعرا وی یا مه‌ل فی‌ئیه‌گه‌هاستی د دو دستنقیسان دا مه‌ دیتییه: ئیک یا که‌قنه و بۆ به‌ری پتر ژ (۱۵۰) سالان دزقپرت، به‌ئ دیرۆک ل سه‌ر نینه، و ناقی نقیسه‌ری ژیه‌هاتییه نقیسین، و یا دوییه دستنقیسا مه‌لا زمینولعابدینن ئامه‌دییه، کول پیشییه‌ هنده‌ک شعرین ئەحه‌مه‌دی خانینه.

دوره‌فشانی د ئی شعرا خو دا دبیرت:

دیسان د خه‌ون ^(۱۳۵) دلبه‌ره‌ک	من دی ژ نوورا ره‌حه‌تی
ئه‌بروو که‌مان له‌شه‌که‌که‌ره‌ک	دا من په‌یاله‌ک شه‌ریه‌تی
دا من په‌یاله‌ک ئاگری	ئاگر ژ شه‌وقی ه‌لگری
ره‌شحه‌ک فی‌راقی لیگری	بوو مه‌وج و به‌حرا هه‌یه‌تی
هه‌یه‌ته‌ت ژ وی رازی م دی	ره‌مه‌زه‌ک ژ ئع‌جازی م دی
بازی د په‌روازی م دی	په‌رواز و سه‌یدا صو‌حه‌تی
صو‌حه‌ت د مه‌یخانی خو‌شه	سا‌عه‌ر د فن‌جانی خو‌شه

خوزیا خودانی دمو له تی	جان پیشی جانانی خوه شه
هیقی دکم ئەز (عن قریب)	دمو له ت چییە وەصلا حەبیب
دەرمان بکەت وئ عللە تی	دا بیته نک من ئەو طەبیب
پەر ئاگر و تەننورە دل	عللەت ژ نار ئ نوورە دل
هەیهاتە صەبرا فرقه تی	لەورا ژ صەبری دوورە دل
وئ ئاگر و نار بیته پئ	هەیهاتە صەبرا دل بەرئ
دل خانیی قن حکمە تی	مثلی جەحیم و سەققەرئ
هەم زەمەریر و هەم جەحیم	دل خانەئ دەر دەک ئەلیم
کەس قن سڤئ رئ نابە تی	ئاهم ژ دەست بەردا حەمیم
خو شتر ژ عطرا گول تویی	(دورە فشانی) بلبیل تویی
ئەهی شاعری مەسئە له تی	مەحرەم و کەعبا دل تویی

مهلا مهقصوود (ئهسامی)

مهلا مهقصوود، ئهوی ناسناق خوی شعری کریه (ئهسامی)،
شاعرهکی دی یئ کلاسیکه، ئهه چویئ ژوی ژئی نزانین، و شعرهکا وی یا ب
تنه مه دیتییه، ههرد وان ههردو دهستتقیسان دا یئ مه شعرا دورهفشانئ ژئی
وهرگرتی، لهو ئهه دبئیژین: ئهه ژئی بهری پتر ژ (۱۵۰) سالان ژیایه.

ئهسامی دبئیژت:

چرا هوون رایهکی ناکن ل من وای
من ئیرو خان و مان ویرانه ئیرو
گهلی یار و بران هوون رایهکی کن
من صهبر و دل ژوی تالانه ئیرو
ب یهغما چوو ژ من ئیروکه طاقهت
حهبیبا دل رهقا نهخویایه ئیرو
جهفاکاری و ستهمکاری مه کان
برینییت من قهوی ئیشانه ئیرو
ههبوو ههتتا نهفا فکرا وصال
وهلیع هجرانه بیع پایانه ئیرو
چ حاله من عهجهب یا رهب چ حاله
ل من یار و برا وندانه ئیرو

طاها

شعرهكا (طاها)ی كو ناقح شاعرهكی مه یح كلاسیكی نه نیاسه د دهستنیسا (ئییراهیمی كورئ سهیید ئەحمەدی بیسکی) دا هاتییه، ئەم چویح ژئ نزانین ژ بلی هندئ كو ئەو بهری نیزیکی دوسه د سالان یان پتر ژیایه. دهمی مرؤف قئ شعرا طاهاهی یا ئیكانه دخوینت، مرؤف د زانت كو وی د قهاندنا قئ شعرا خو دا چاف ل دو شاعرین دی دكهت (یان ئەو چاف ل وی دكهن.. ئەم نزانین!) ئەو ژئ: ماجن و مهلائیح باتهیینه، ماجنی شعرهك ههیه د دهستیكا وئ دا هاتییه:

سۆرگولا غونچه دهمن نازك نهالا كئ یی تو
مهوهشا گول بیرههمن شوخ و شهپالا كئ یی تو
گول روخا سیمین زهقهن فكر و خهیالا كئ یی تو
ئاهاو دهشتا خهتهن مسکین غهزالا كئ یی تو

نازكا سیما سههمن قهنج و دهلالا كئ یی تو

و مهلائیح باتهیی د دهستیكا شعرا خو دا دبئژت:

صوبح و ئیئفاری شهفا تاری شهمالا كئ یی تو
لهیلهتولقهدر و بهرائهت نوورا مالا كئ یی تو

شۆخ و شهنگی ماه رهنگی رەش خەدەنگی چاف بەلەك
بەرق رۆژی حەرق دۆژی سینە سوژی روو مەلەك
گول خوناڤی خوار گولافی طا بەلاڤی پور هەلەك
تیلە قشتی زەندە رشتی هۆش مشتی ئەی چەلەك
فتنه خیزی قەند بیژی زولف جفینا^(۱۳۷) كی یی تو

ئەو چ گول سوړن د شهنگن ئەو چ رەیحانن ل دۆر
ئەو چ رەشتۆزن كەمانی ئەو چ تیرن جەرح كوور
ئەو چ چاڤن تیژە ئاور ئەو چ ئەندامن بلۆر
ئەو چ سینە ئەو چ گەردەن ئەو چ چەشمەن ...^(۱۳۸)

چەشمی مەستی مەی پەرەستی دل نشینا كی یی تو

ئەو چ دوړن پەر جەواهر ئەو چ لیقن عشوہ گۆ
ئەو بناگۆشن چ سیمەن دل دزی بوو بر بو خو
ئەو چ یاقووتن چ لەعلن ئەو چ طەرراران گەلۆ
جارەكی پاقی نقابی دا تەجەلی بیست روو
ما كو (طاها) بیت فدا تە نازەنینا كی یی تو

الإسلام، من وجود ذات الله تعالى، ووحدانيته، وأزليته، وأبديته، وثبوت صفاته السبعة القديمة من الحياة والقدرة والإرادة والسمع والبصر والعلم والكلام، وحدوث العالم بجميع أجزائه، ووجود الملائكة الكرام، وإرسال الرسل إلى الأنام، وإنزال القرآن خير الكلام، وقيام الساعة والمعاد الجسماني وحشر الأجسام، والميزان والصراف والنار والجنة التي هي دار السلام، ومشيرة إلى حديث: (كان الله ولم يكن معه شيء) وإلى الحديث القدسي: (كنت كنزاً مخفياً فأحببت أن أعرف خلقت الخلق لأعرفني) وإلى حديث: (أول ما خلق الله نوري) وإلى حديث: (أنا سيد ولد آدم ولا فخر)، وإلى سبب هبوط إبليس من أوج العزة إلى حضيض الذلّة، وإلى منشأ عداوته لآدم وبنيه، وإلى سبب خروج آدم من الجنة، وإلى هلاك بعض الأقسام الهالكة بغضب الله تعالى، ليكون عبرة لأولى الاعتبار، وإلى ظهور دين الإسلام وكماله وتفوقه على سائر الأديان، ونسخه لها بالتمام، ودوامه إلى آخر الأيام، وإلى خلافة الخلفاء الأربعة بعد النبي عليه الصلاة والسلام، وإلى بعض علامات آخر الزمان من السفيناني والمهدي والدجال ونزول عيسى عليه السلام، وخروج يأجوج ومأجوج ودابة الأرض ورجوع الشمس والقمر من المغرب إلى جانب المشرق بعد قريبها من الغروب، وإلى النفختين ومدة بينهما، وإلى بعض أهوال القيامة وأحوال المحشر، وإلى بعض أوصاف الجنة وما فيها من الحور والقصور والخيام، والنسوان والغلمان والأشجار والثمار والأنهار، وإلى أحوال الجنة من الحسن والجمال وسائر الصفات، وإلى النعماء واللذات، وحصول ما يتصور بالخيال. نظمتها باللسان الكردي، بدليل: كلم الناس على قدر عقولهم، ليكون فهما عاماً للخواص والعوام، وسميتها (تذكرة العوام) والله الموفق ذو الجلال والإكرام، وهو هذه:

رمحمت ل وان كهسانئ گوى بدنه روايهتهئ
عام خهلقى نازانئ بهحتى دنيا و قيامهتهئ
ههر ل ئهوهول زهمانى ل بؤته بكم حكايهتهئ

بئى شهريك و بئى نهظير
 بئى وهكيل و بئى ومزير
 (وهو السميع البصير)
 بئى شهيهه و بئى ميثال
 ئهزهليليى (ذو الجلال)
 نهبلهدى و لا يهزال
 ئهه و گهنجى بوو نهانى
 مهخلووق بوى بزانى
 ب قودرمتى سوبحانى
 بوو نوورى پيغهمبهرى
 ئ بؤ وييه سه رهوهرى
 ئ نهقص و عهيبى بهرى
 ئهه ب حهقق و ب يهقين
 بؤ وى بوونه تابعين
 ئهنبيا و مورسهلين
 خالقى حهيبى مهتين
 ئ ئهوهولين و ئاخرين
 ئهه بوو ئيمامى موبين

خودايى حهق بوود ب طاق
 ققادر و فقهد و رهزاق
 عالم و حهه و خهتلاق
 ئهه و خودايهكه عهظيم
 ههه رهحمان و ههه رهحيم
 قاهر و ربهئى كهريم
 ل مهخلووقى ههيج نهبوو
 عهزم و ئيراده وه بوو
 عالم خولقاند ههه موو
 ئههوهه ل مهخلووقاتى
 ل جومله مومكنااتى
 ذاتى و ههه صفاتى
 بؤ عالمى بوو سهردار
 ئهه بوو حهيبى موختار
 سهه و بيست و چار هزار
 خولقاندى لهه و قهلهه
 ئهش يا چ زؤر و چ كههه
 ل لههوحى دا كر رهقههه

طـایـیـح د نـازـك سـوـنـبـوـن
 سـهـرـداری خـالان فـولـفـوـن
 قـومری د بـورجـان غـولـغـوـن
 زاغان ل باغان گرتی داف
 زاغان ل باغ داف گرتنه
 مهـعـشـووق ژ پـنـگـی سـووسـنه
 دـونیا ل مـن بـوو دـوژـمـنه
 سـهـب خـاتری گـهـردـهـن زراف
 باغی بنهفش و سوورگولان
 سووسـن ل دـورا سـوونـبـولان
 ئـاواز و دـنـگـی بـلـبـلان
 دایم هزار دنگ تین ژ ناف
 دایم دکم شوکری خودی
 مـن خـهـو نـهـکـر حـهـتـتا سـوبـی
 لـهـورا دـبـه جـارهـک ژ بـی
 ئـهـو نـازـکـا ب خـووبی ب ناف
 واخ شین و بی مهجنون کرم
 ئای دئی و قی مهززون کرم
 ئاهـ دال و بـی ئـهـز دین کرم
 وهـلـلاـه نـیـهـایـهـت مـن شـهـفـاف
 دایم هزار دنگ تین ژ دل
 سـهـد دـهـنـگ و دـهـنـگ مـن تـین ژ دل
 فـریـاد و ئـاـهـین تـین ژ دل
 عـشـقـی ل مـن سـوـهـتـن هـنـاف
 عـشـقـی ب مـن سـهـوداـکری

مه‌عشوووق ژ من جوودا كرى
 ئەو دمس ل سەر مه داكرى
 ئەو نازكا ئەحكەل ب ناك
 من هەر ب نار و پێهته دل
 بەرقەك ژ پالان رپته دل
 گافا دسوۆت هناف و دل
 ئەو قامهتا بهژنا زراف
 ئەو قامهتا بهژنا تهنك
 حووورى و ولدان بینه نك
 فيلحال د بهردا بن ژنك
 شوۆخ و شهپالا سەر زراف
 شوۆخ و شهپالا سوو پهرى
 ئەبروو سیهه لهب شهككرى
 دیم زوهرییه ئەز موشتهرى
 هەر طهلبهكارم وهقت و گاف
 هەر طهلبهكارم گاف و وهقت
 لهب شهككرا شرین صفت
 جارەك ل من شهفخوون بكهت
 پێلهك بچم گافهك سلاف
 پێلهك زیارهت چن طهواف
 شهبهى وئ نینن قاف ب قاف
 زهـمـزـم ژ یاقووتى شهفاف
 جان دئ بیهخشم شوپهى ئاف
 جان دئ بیهخشم دل بهران
 گەر دل بدت بهر خهـنـجـهـران

ژ دەستت زێف و ئەسمەران
 بـرین د دل دا مان تـه قاف
 ژ دەستت شـرین و نـازکی
 پـمباز و تـیر ئەندازکی
 کوشـتیمه گـهردەن گـازکی
 مـن شـکەستیه ئەژنۆ و گـاف
 مـن شـکەستینه گـاف و قـه دەم
 دووساغی عشقی لاجهـرم
 گولچـیچـه کا باغی ئیـرم
 یهـک یهـک کرن مسـک و گولاف
 زولفیـت ژ لهـونئ سووسـنی
 ئالال و بهـییونن بنـی
 ماورد و نهـسرینن تنـی
 ژ کویکان گـرتن خوناف
 زولفیـت سیهـهـ ماوردکـرن
 هـهـم تیژ وهـکی خهـنجهـر کرن
 هـهـم مسـک و هـم عهـنبهـر کرن
 هـهـم ژێ جـفانـدن نـاف نـاف
 دهریا و قاف و قولزهمین
 دل جهوههـرا جاما مویین
 ئیـرۆ مهـلائکـ ژێ ئەهـمین
 ئەو بوو و قـی هـاتن ب نـاف
 ئەو صاد و بی ئسمی مهیه
 ئەو غهین و تی پـیـرا هـیه
 مـوتـتهـصلی ب جـسمـی خـودیه

بهره‌مێن وی یێن شعری ب کرمانجی مه دیتینه، ئەو ژێ قههینۆکا (نهج
الأنام) و قههینۆکا (تهجويدنامه)، د گهل هژماره‌کا شعرین جودا جودا. و
ئەف هەر سێ بهره‌مێن وی مه د سێ کتیبین خۆ دا به‌لا‌فکرینه.

دو: شهوقیه‌کی نه‌نیاس:

ئەف شاعره ژێ هه‌ق‌چاخێ مه‌لا خه‌لیلی سێرتیه، و دیوانه‌کا وی ب
زمانی فارسی هه‌یه، دانه‌یه‌ک ژێ ل (١٦)ی هه‌یقا موهره‌رمێ ژ سالا (١٢٦٧)
مشه‌ختی (به‌رانه‌ر ١٨٥٠/١١/٢٠ ز) ب ده‌ستی شیخ عه‌بدلحه‌لیمێ کورێ شیخ
ئهمه‌دێ شۆشی هاتییه‌ نقیسین، و ئەصلی وێ د په‌رتوو‌کخانه‌یا ده‌ستنقیسین
به‌غدا دا هه‌یه ل بن هژمار (١٤٤٧٤) و وینه‌یه‌کی کۆپیکری ژێ د ده‌ست مه
دا هه‌یه.

قی شاعری هه‌وجه‌یی ب قه‌کۆلینه‌کا به‌رفره‌ه هه‌یه، و حه‌تا نوکه
چو زانینێن دورست ل دۆر راستیا که‌سینیا وی د ده‌ست من دا نین، به‌لێ
هنده‌ک دیرۆک و ناف د دیوانا وی دا دهرباس دبن هندێ دگه‌هینن کو ژ
کورپێن سه‌دسالا هه‌ژدێ بوویه، بۆ نمونه: ل سالا ١٢٠٩ مشه‌ختی (١٧٩٤ ز) وی
شعره‌ک ب مرنا شیخه‌کی ب ناقح (محمه‌د بن رضا) قه‌هانیدییه، و وه‌سا ژێ
دنیته‌ زانین کو ئەف شاعره ل سه‌ر رێبازا قادری یا صووفی بوو، و به‌لکی
په‌یوه‌ندییا وی ب شیخین طالبا‌نی قه‌ هه‌بت. دویر نینه ئەف شاعره خه‌لکی
ده‌قه‌را بابان بت.

شهوقیه‌یی خانی (١٤٠):

مخابن د گهل وان بزاقین زیده یێن مه‌ کرین دا کو بشیین ب تمامی
ب سه‌ر قی شاعری هلبیین، و زانینان ل دۆر وی و مالباتا وی کۆم بکه‌ین،
به‌لێ چو یا وه‌سا ب ده‌ست مه‌ نه‌که‌فت، ب تنێ ئەم ب سه‌ر هنده‌ک دوونده‌ها
وی هلبووین کو نوکه ل باژیرێ جوله‌میرگی دژین، به‌لێ تشتی د ده‌ست وان
دا هه‌ی هه‌ما به‌س ئەوه ئەو دبیزن: باپیره‌کی مه‌ یخ مه‌لا هه‌بوو دگۆتنی:
مه‌لا محمه‌د، که‌سه‌کی زانا بوو. و ده‌می من گۆتییی: ئەرێ هوین دزانن

كو باپيرئ ههوه شاعر بوو و ديوانهكا وي ههيه؟ وان گۆت: نهخير، ئەفه
 خه بهرەك گه لهك خۆش و نوييه بۆ مه!
 ژ بهر قئ چهندئ بۆ دانه نياسينا قئ شاعري ب تنئ ئەم دشيئن پال
 بدهينه سهر شعرا وي و چو ددی نه.. و ئەفه تشتهك گه لهك كيمه و
 تينكا مرؤقئ پئ ناشكيت.

ناف و ناسناق شاعري:

ناسخئ دهستنقيسا ديواني شهوقئ ل دووماهيا ديواني چهند
 پيزكهك ب فارسي نقيسينه، تيدا هاتيه: ((ئەف نوسخهيا بزاره يا وهكي
 قؤديكا عهتتاري، كو ناقئ وي يادگار، ژ دانانا مه لا محهمهد شهوقيين
 جوله ميگرگيئ خانيئ خالدويه..))^(١٤١)، و د دووماهيا شعرهكا وي ب خۆ ژي
 دا ئەف مالكه هاتيه:

محهمهد شهوقيين خاني تو پريپيژهك ب ئەزمانئ
 بهسن شهكوا ژ دهوراني ب كهس نابته وهفائئ قهط

و د شعرهكا وي يا فارسي ژي دا هاتيه:

بلبل باغ حكارئ عنديب جولمرگ

طوطئ شكرفشان از آشيان خانيان

شمع بزم عاشقانا شيفته پروانه ايست

ساقئ سهباي نظم و شوقئ عذب البيان

ژ ئەفا بۆري دئيته ومرگرتن كو ناقئ شاعري يئ دورست محهمهد، و
 شهوقئ ناسناق وي يئ شعرييه، و ژ لايئ نهسبا خو قه ئەو خاني بوو، و
 ناكنجيين بازيړئ جوله ميگرگ بوو. و (خاني) ناقئ ئويجاخهكا ههكاريبانه،
 ل دهور و بهرين چهلئ دزيان، و هيقيني وان ژ گوندئ (خانا سئ گركانه) و

شاعری ناقدار ئەحمەدی خانی ب خوژی ژ فی ئویجاخی بوو. و ژ لایق
طهریقەتی قە ئەو ل سەر رێبازا نەقشەبەندی یا خالدی بوو، وەکی دئی بو مە
ناشکەرا بت.

د دەستنقیسەکا دی یا کەفن دا، ئەوا مەلا محەمەدی کورێ
عەبدلقادری قادری ل سالای ۱۳۱۲ مەختی (۱۸۹۴ ز) نقیسی، ھندەک شعری
شەوقی ھەنە، و نقیسەری ل جەھکی ئاشکەرا کریبە کو شەوقی ب ناسناقی
(عەبدزادە) یە ناقدارە، و ئەقە ھندی دگەھینت کو مالباتا شاعری مە ب ناقی
مالباتا (عەبد) دھاتە ناسین، و بەلکی ئەو پالدان بت بو باپیرەکی وان کو
ناقی وی (عەبد) بت. و ھەتا نوکە د ناق دووندەھا وی ژی دا دئیتە گۆتن کو
ناقی وی مەلا محەمەد بوو.

شەوقی کەنگی ژیاوو:

مخابن چو زانینین بەرفرەھ د دەر ھەقا ژیا نا شەوقی دا د دەست مە دا
نین، و ئەم ب دورستی زانین کانی ئەو ل چ سالی ھاتیبە سەر دنیا، و ل چ
سالی مریبە، و ل کیقە و ل نک کێ خواندنیبە، بەلێ ژ ناسناقی وی
(مەلا)، و ژ رەوشەنبیرییا وی ئەوا ژ دیوانا وی دئیتە زانین، دئیتە زانین کو
دقیقیت وی علمی ریزی ل مزگەفت و مەدرەسەیین کوردستان و مرگرت دبت و
ئێجازمیا مەلاتیی ژ ستاند بت، و زانینا وی بو چار زمانان: کوردی و عەرەبی
و فارسی و تورکی ژ، ھندی دگەھینت کو ئەو مەلایە دوازەدە علم، و
ئەدیبەکی شارمزا بوویە.

پتر ژ نیشانەکی د دیوانا وی دا ھەنە ھاریکارییا مە دکن کو ئەم
بشیین سەر دەمی ئەو لی ژیا د دەسنیشان بکەین، ژ وان:

ئیک: د بەرپەرین (۸-۲۲) دا ژ دەستنقیسا شەوقی تەخمیسەک ھەبە شاعر
ل پیشیی دبیژت: ئەف تەخمیسە من ل سەر وی شعرکا شیخ عوبەیدوللاھی
نەھری دانایە، ئەوا وی ب ھلکەفتنا سەردانا وی بو مەرقدی شیخ عەبدلقادری

گهیلانی ل بهغدایخ قههاندی، و شعر و تهخمیس ههردو ب فارسینه و تیدا هاتییه:

مدد یا غوث و یا سرور مدد یا هادی و رهبر
بحق خالق اکبر بحق شافع محشر
تو کاهی از کرم بنکر بحالی شوقی مضطر
عبید الله غم پرور که از خاک درت کمتر
رجا آورده پیش در مدد یا غوث محی الدین

و دیرۆکا شیخ عوبهیدوللاهی نههری یا ئاشکهرایه، و هزر پتر بۆ هندی دجت کو دیرۆکا سهردانا وی بۆ مهرقهدهئ شیخ عهبدلقادری ل بهغدایخ و قههاندنا قئ شعری بۆ بهری پویدانا سهرهلدانا وی یا ل سالای ۱۸۸۲ بزقپت. و ئهفه ژ لایهکی قه هندی دگههینت کو شاعر ل نیقا دویئ ژ سهدسالای نۆزدی ژیا بوو، و ژ لایهکی دی قه هندی دگههینت کو وی پهیهوهندیئ وی د گهل شیخین نهری یئین ئهصل قادری و طهریقته نهقشبهندی ههبوون.

دو: د بهریهپئ (۱۵۳) دا ژ دیوانی شعرهکا مهئنهوی ب فارسی د مهدها سولطانی ئوسمانی عهبدلحه میدئ دویئ دا ههیه، تیدا هاتییه:

بذات اندرش حسن خلق و شمیم
عنایات و احسان وجود و کرم
نعوت و شمائل صفات عدید
همه همچو اسام میس حمید

و ئاشکهرایه کو عهبدلحه میدئ دویئ ل سالای ۱۲۹۳ مشهختی (۱۸۷۶ ز) بوو سولطانی دهولهتا ئوسمانی.

سځ: د بهرپهړین (۲۶-۲۷) دا شعرهك ههیه شاعری تیدا بهرسقا ههشت پسیارین شهرعی و زمانی یین ئاسځ داینه، و ئه و ل دهسپیک دبیژت: ئهف پسیاره ل دهمئ تهحصیل مهلا محهمه د طاهرئ مائی بو فهقیان هنارتبوون، و من بهرسقا وان دایه.. و وهکی ئهز تی گههشتیم دبت هنگی شاعر هیشتا فهقی بت، چونکی ئه و دبیژت: ل دهمئ تهحصیل.. و ئاشکهرایه کو مهلا محهمه د طاهر کورئ مهلا عهبدررحمانئ مائییه، و ئه و د ناچهرا سالیڼ (۱۸۵۰-۱۹۱۵ ز) دا زیابوو.^(۱۴۲)

و ههژی گۆتئییه کو پهیوهندیڼ شاعری د گهل مالباتا شیخین مائی ژئ یا باش بوویه، وهکی ژ هندهك جهین دیوانا وی ئاشکهرایه دبت، وهکی بو نمونه (پ ۱۱۵):

ای شوقی هوئی در گفتوگو و چرائی

با شهسوار مائی پا درکش از رکابی

چار: د بهرپهړین (۲۲-۲۴) دا تهخمیسهكا شهوقی ل سهر شعرهكا شهمسهددین ئهفهندی مصطهفا زادهیځ باشکالی ههیه، کو ئیک ژ سهیدیڼ باشکالییه، و وهکی شاعر ئاشکهرایه دکهت ئهف شعره د مهدها شیخ فهیمی دا هاتییه فهاندن، و ئاشکهرایه کو مهخسه د فهیمی^(۱۴۳) شیخ فهیمی کورئ عهبدلحه میدئ کورئ عهبدررحمانئ ئهرواسییه، کو ئیک ژ خهلیفه یین سهیید طهایځ نهری بوو، ل سالیڼ (۱۸۲۵-۱۸۹۵ ز) زیابوو.

پینج: وهکی بووری د گهل مه ل هندهك جهان هاتییه کو شهوقییی شاعر خالدی بوو، و مهعنا وئ ئهوه ئه و ژ مهنسویڼ طهریقته تا نه قشبهندی یا خالدی موجهددی بوو، و ئاشکهرایه کو ئهف طهریقته ل دهقهرا ههکاری و بادینان ژئ ب رپکا سهیید طهایځ نهری و خهلیفه یین وی به لاقبووو، و سهیید طاها ب خو ئیک ژ خهلیفه یین شیخ خالدئ شاره زووری یی نه قشبهندی بوو، و سهیید طاها ل ساللا ۱۸۵۲ ز مریوو.

دهستنقیسا دیوانا وی:

ب تنخ دانهیک ژ دهستنقیسا دیوانا وی ل بهر دهست ههیه، ئەو ژێ ئەهوه یا کورێ وی محهمەد تەهوفیقی ل بهر دانەیا بابج خۆ نقیسی، بۆ هەقالن خۆ مەلا محهمەدێ کورێ حاجی ئیبراهیم بەندی، ل سالا ۱۳۳۰ مشەختی (۱۹۱۲ ز) وهکی ژ قی گۆتنی دئیته وەرگرتن ئەوا ل دووماهییا وی هاتی:

((ئەف نوسخهیا بژاره کو وهکی قۆدیکا عەتتارییه، و ناغی وی یادگار، ژ دانانا مەلا محهمەد شەوقی یی جولەمێرگی یی خانى یی خالدییه، ئەف نوسخه ل بهر نوسخهیا دەسخەتن نقیسهری ب خۆ هاتییه وەرگرتن، خودی ژ وی و باب و دمیك و كەس و کارین وی رازی ببت، ب دەستی هەژارتین بەنده، و دامایترین رحما خودی، خزمەتکاری سەیدا و ئاخا بهر پین زانایان، ئەوی ب ناغی خۆشتقیی خودی -سلاف لئ بن- هاتییه نیاسین، محهمەد تەهوفیقی کورێ محهمەدێ جولەمێرگی یی خانى یی خالدی، خودی وی ب رحما خۆ سەریخت، و ژ وی و باب و دمیك و خزم و كەس و کارین وی رازی ببت، و هەر ئیکى دوایان بۆ وی بکەت، ئەفە بۆ برایی خۆشتقی و پۆناهییا چاقین من مەلا محهمەدێ کورێ حاجی ئیبراهیم بەندی بۆ بیرهاتن من نقیسییه، ل مەدرهسەیا مەیدان، ل نك سەیدای من یی مەزن شیخ عەبدلعەزیز ئەفەندی یی خالدی یی نەقشەبەندی، خودی عەمری وی درێژ بکەت.. ل پۆزا چارشەنبی بیستی هەیفارمبوعولئاخەرا سالا ۱۳۳۰ مشەختی..))^(۱۴۴)، و ئەف دیرۆکە دکەفته بەرانبەر هەشتی نیسانا سالا ۱۹۱۲ ز. ژ قی گۆتنی چەند خالەک بۆ مە دیار دبن:

ئیک: ل سالا ۱۹۱۲ شەوقی یی زیندی نەبوو، وهکی ژ وی دوای دئیته زانین یا نقیسهری بۆ کری.

دو: بارا پتر هزر بۆ هندی دچت کو نقیسهر (محهمەد تەهوفیق) کورێ شاعری ب خۆیه، وهکی ژ لەقەبى وی دیار دبت.
س: شەوقی ناغی دیوانا خۆ کریوو (یادگار).

چار: دویر نینه شهوقی (و پشتی وی کورئ وی) ژ سهیدایین مهدرهسا مهیدان بت، کو ئیک ژ مهدرهسین ناقدارین باژیرئ جولهمیرگی بوو. دهستنقیسا دیوانخ ژ (۲۳۰) بهرپهراڻ پیک دئیت، و ئەو ئیک ژ وان دهستنقیسان بوو یین ل نامیدیخ هاتینه پاراستن، پاشی ل ناچهراستا سهدسالای بیستخ گهشتینه پهتوووکخانهیا دهستنقیسین بهغدا، و دانهیا ئەصلی یا دهستنقیسی نوکه ل ویریه، و دانهیهکا کۆپیکری ژئ د دهست مه دایه^(۱۴۵)، و دویر نینه مهلا محهمه دئ کورئ حاجی ئیبراهیم بهندی ئەوئ دهستنقیس بو هاتییه نقیسین، دهمن ژ جولهمیرگی زقرییه بادینان ئەو د گهل خو ئینابته نامیدیخ.

ناقهروکا دیوانا شهوقی:

دیوانا شهوقی، ل دویف دانهیا وئ یا ئیکانه یا کو ل بهر دهستی مه، ژ (۱۰۰) شعران پیک دئیت، و ئەو ب چار زمانانه: نۆت و پینج ژئ ب فارسینه، سچ ب کوردی، ئیک ب ترکی، و ئیک ژئ (مولهممهعه) ب چار زمانانه هەر سچ زمانین بۆری د گهل عه ره بیخ، و ئەو ل دویف شیوهیخ دیوانین کلاسیکی یا هاتییه لیكدان، یهعنی: شعر ل دویف قافییخ و ل سهر حهرفین هیجائی هاتینه ب ریزکرن. ناقهروکا شعرین شهوقی هەر وهکی ناقهروکا شعرا کلاسیکیه، و بارا پتر ژ شعرین وی ل دۆر غهزه لینه، د گهل هندهک مژارین دی یین وهکی مهدهح و تهسهوووفخ.

به ره مهی شهوقی یخ کوردی:

تشتی بهرچاف یخ مرؤف ل نک کۆمهکا شاعرین بادینی و ههکاری یین سهدسالای نۆزدئ زایینی دبیت، (ئهقه ل سهر بناخه یخ وی به ره مهی وان یخ مه دیتی) ئەوه وان شعرین خو پتر ب زمانخ فارسی قهدهاندن، و قی چهندي ئەم ل نک میرئ بادینا محهمه د طه یار پاشی (غهریبی) و شیخ عهبدالله طیفخ شۆشی (سهیضی) و مهلا محهمه د سهعیدی مزووری (میهری) دبیین. و ئیک ژ

وان شاعرین دکه‌قنه د بن قی حوکمی دا مه‌لا محهمه‌دی خانیه ژى (شهو‌قى)، ئەوئ د دیوانا خو دا یا ژ پتر ژ (۲۰۰) به‌ریه‌پان پیک دئیت ب تنع سئ شعر ب کوردی فه‌هاندین! به‌ئع هنده‌ک ده‌لیل مه د دست دا هه‌نه کو شه‌وقی ژ بلی قئ دیوانع هنده‌ک به‌ره‌مئ دی یئ شعری هه‌یه، و به‌لکی گه‌له‌ک ژئ ب کوردی بت، به‌ئع مخابن هئشتا ئەو نه‌هاتییه دیتن، و ده‌لیل مه ئەه‌قیه شعره‌کا وی یا درێژ (وه‌ک به‌یتئ) ب زمانع کوردی هه‌یه و ئەو د ده‌ستنقیسه‌کا دی دا مه دیتییه، تشتئ هندئ دگه‌هینت کو ژ بلی قئ دیوانع هئشتا وی به‌ره‌م هه‌نه.. و به‌لکی د پاشه‌پوژئ دا ئەو بئنه دیتن.

ل قیئ ئەم دئ وان هه‌ر سئ شعری وی یئ کوردی ئەوئ د دیوانا (یادگار) دا هاتین ل به‌ر دستئ خوانده‌فانان.

شعرا ئیکئ: ژ قافییا (شینیه) دبئت:

وئ هات ژ دمردا ناگهان ئەو دل‌به‌را شه‌نگ و که‌له‌ش
 پروو سوورگولا باغئ جینان ئەبروو مه‌ها په‌نجاه و شه‌ش
 ئەنیا که‌قه‌ر بسکئت ل سه‌ر وان ئەز کریمه بی مه‌فه‌ر
 گه‌زئمه ماری سهر ملی له‌ورا وها ئەز بوومه له‌ش
 چاقئت به‌له‌ک زولفئت خه‌له‌ک جه‌رگئ مه وان کره‌ شه‌به‌ک
 خاسما ل دو‌را گه‌رده‌ئع گه‌ریانه هندو و هه‌به‌ش
 دئیم که‌وه‌که‌بئ گیسو شه‌بئ زه‌مزهم د چاه‌ا غه‌بغه‌بئ
 ئئف موعجیزا عیسانه پئ ساغبوونه بیمار و نه‌خو‌ه‌ش
 گه‌رده‌ن زه‌رئ سیمین به‌رئ قه‌لبئ مه دانا مه‌جمه‌رئ
 ئینامه سه‌ر که‌یفا به‌رئ وئ ماهیتابا حوورئوش
 جانئ شرین قه‌لبئ هه‌زین قوربانی ته ئەی نازهنین
 جارە‌ک ل سه‌ر بیناهیی‌یا شه‌وقیئ بی په‌ر وا بمه‌ش

زه‌ی دنیای شور انگیز زه‌ی قاتل زه‌ی خونریز
 عجب نوشیست زهر امیز ب کەس نابەت وەفائێ قەط
 (فحذر یا أخی من ها — هذه المکاراة الغدري
 فباعد واجتنب منها) ب کەس نابەت وەفائێ قەط
 موحه‌مه‌د شه‌وقیئ خان‌ی توو پ‌رپ‌یژەك ب ئەزمان‌ی
 به‌سن شه‌کوا ژ ده‌وران‌ی ب کەس نابەت وەفائێ قەط

شعرا سیئە:

ژ قافیا (یانئیه):

یا رەبی دیسا مویه‌سه‌ر که ژ بو من مه‌طلبەئ
 دا ب که‌یفا خو ببینم صوحبه‌تا دئیم که‌وکەبئ
 صوحبه‌تەك دائم ببینم ئەز ژ وەصلا دلبه‌رئ
 تیر قەخۆم ئەز شه‌ریه‌تا شێرین ژ چاها غه‌بغەبئ
 چاف غه‌زالا سه‌رۆ قامه‌ت حوورییا باغی به‌حه‌شت
 چه‌هره‌ به‌درا چارده‌ئێ په‌یدا ژ بورجا عه‌قره‌بئ
 سوڤگولا فه‌صلا به‌اری دلبه‌را ئەبرۆ هیلال
 نازکا شێرین که‌لامه‌ پویی ماها نه‌خشه‌بئ
 بئ سه‌به‌ب نینن ژ شه‌وقی ناله و ئاه و فیغان
 واله و سه‌ودا و گیژە ژ فرقه‌تا گیسۆ شه‌بئ

به‌یتا چه‌شرئ:

ئەقه‌ شه‌ره‌کا دی یا شه‌وقییه، ناقع وئ به‌یتا چه‌شرییه، و ئەو د دیوانا
 وی دا نه‌هاتییه، و مه‌ ئەو ژ دو ده‌ستنقیسین دی وەرگرتینه:

١- دهستنقیسا مهلا محهمه دئ کورئ عهبدلقادرئ قادری یخ حهسهنی، کول سالایا ١٣١٢ مشهختی (١٨٩٤ ز) نقیسییه، د پهرتووو کخانهیا دهستنقیسیین بهغدا دا ل بن ژماره (٣٣٦٤٦) پاراستیییه و دانهیهک د دست مه دایه، و ل سهری ئەف عیبارهتا فارسی ههیه: (بیت الحشر شوقی است مشهور بعبدزاده).

٢- دهستنقیسهکا دی ههر ل پهرتووو کخانهیا بهغدا پاراستیییه ل بن ژماره (٢١٩٧٠) بهلئ ناقئ ناسخی و دیرۆک ل سهر نینه.

د قئ بهیتئ دا شهوقی دبیزت:

عالی ل نهقص و شرکهتئ	(الحممد للله العلی)
حههتتا ئەبهدا قوودرهتئ	مووجد ل بو ئهرض و سهما
رازق ل بو ذی رووح ئهوه	حههتتا ئەبهد قادر ئهوه
راحم د قهبرئ ظولمهتئ	(محمی الممات) ئاخو ئهوه
وهقتئ که نهزع ئایهه ب وان	راحم ل بو پیرو جوان
نازل ب سام و ههیییهتئ	قاصد ل بو رووحی رهوان
بی صهبر و بی طاقت دبی	نازل بو سهر جسمی دبی
فهریاد ل بو ئهوه رحمهتئ	چهشمئ سیهه موهمهل دبی
رووحم دگاته گهردنهئ	فهریاد ل بهر ئهوه مردنهئ
حههتتا دچیته مهشیهتئ	قهطعن دکهن ل ئهم دنئ
مهطرووح دبی جسمئ حهقیر	حههتتا دچی جانئ ئهسیر
ههموو دکیشن کوربهتئ	فهریاد دکهن قهوم و عهشیر
قهبری ل سهنگ و خار دکهن	مهجموع ههموو طهیبیار دکهن
واحد ل قهبر و حوفرهتئ	سهققض بهدهن ئهحجار دکهن
شهوقی ل رووحئ تی د گهل	واحد ل منئ بی خهلهل
حاضر ل بو کیتابهتئ	زیان دبیتن بی مهحهل

قایل ل بو مهردی ذلیل
 مهشغوول ل حالخ دههشهتی
 نهصبوع قهلهم میداد دبی
 مهختووم ب موهری ظوفردهتی
 مهغلوول دبی دمر گهردهننهش
 ههتا کو رۆژ قیامهتی
 (کالرعد فی فصل البهار)
 داخل ب سام و ههیهتی
 وهجهی سیهه چهشمی مههوور^(۱۴۷)
 تهنبیه ل دین و طاعهتی
 ههرجی کو گۆت رهبیم خودا
 نایم د عهیش و لهذذتهتی
 کووهت^(۱۴۸) دبئ (فوق الرؤوس)
 دایم د ذوق و صوحبهتی
 بو ئههلی فوسساق و شهیریر
 غافل ل رهبئی قوودرهتی
 وارد دبن گورزی کهثیر
 چیرۆ ل شهرق و غوربهتی
 ضهییق دبن قهبر و دیوار
 دایم دکیشن زهحمهتی
 ههتا کو صهرصره تی ظوهوور
 مهخلووق د ضهیق و شهدهتی
 نهرض و سهما شهمس و قههر

حاضر ل بو گورزی جهلیل
 (اکتب عمل) جورم و جهمیل
 مهشغوول ل حالخ خووی دبی
 رییق و کهفهن مهکتهب دبی
 مهختووم دبی کهفنی تهننهش
 نه خواب دخۆر نه خوهردهننهش
 ههتا کو مونکر تیته خوار
 فارق ل بو قهبر و دیوار
 داخل ل گهل گازی د سوور
 سائل ل بو رهبئی غهفوور
 تهنبیه دکا ب ئهمری ئیلاهِ
 نهبیم موحهمهده موصطهفا
 نایم دبئ (مثل العروس)
 ناظر ل بو خووری و عهرووس
 دایم دبئ مونکههر نهکیر
 (من ربك) نایه وه بیر
 غافل دبن ئههلی سههیر
 جسم و بهدن مثلی خه میر
 چیرۆ دکهن ئههلی شرار
 خوین و صهدید لی تیته خوار
 دایم د گهل گازی د سوور
 دونیا دبی بی شهوق و نوور
 مهخلووق د حالخ بی مهقههر

عه قه رهب ب مثالی به غا هتی
 ئە فعا طه ویل شو بهی جه به ل
 مه ملوول سومم و زهه رته تی
 زه زه دکه ن مثالی حه مه میر
 ئاکل ل له حم و شه حمه تی
 ئسم حوره ییش مونکه ره نه ظه ر
 طالب ل بو مه ئکووله تی
 مانع زه کات طاعه ت قو صوو ر
 ته عیین ل بو ئەو جه معه تی
 (ماء الحمیم) وه قتی شه راب
 که بد و جه گه ره ل شور به تی
 حاضر زه قووم راتع دبن
 مه سلوو خ ل به ره مه راره تی
 مه لبووس دبن قه طران و دوود
 مالک دکا صییا حه تی
 جووشان ددا ناری حه مه میم
 فه ریاد ل به ره ئەو ساعه تی
 یا ره ب تووی صاحب عه فوو
 جبریل ب وی دهنگی وه تی
 ئوممه ت هه موو هاوار دکا
 قایم دبی بو شه فعه تی
 سابع ل وان حاجه ت ره وا
 باقی هه موو د حیره تی

مه طرووح ل ناو دوویشک و مار
 عه قه رهب دین هه ره وهک به غه ل
 ئە صغهر ل وان مثالی جه مه ل
 مه ملوول زه هه رن ذی شه ره ر
 بو ئە هه ل نی ران و سه عیر
 ئاکل دبی شه یئی دیگه ره
 هندی جه ان به شهک که ره
 طالب ل بو ئە هه ل خو موور
 ئە هه ل ریا مه سجدئ کوور^(۱۵۳)
 ته عیین ل بو ئە هه ل عه ذاب
 له ت له ت دبن مثالی که باب
 که بد و بو طوون جاع دبن
 فی ل حال هه موو ضائع دبن
 مه سلوو خ دبن له حم و جو لوود
 مثالی جه به ل ئاته ش صوعوود
 مالک دکا ئە مه ری جه حیم
 گوورزی د سو ره وه تی عه ظیم
 فه ریاد دکه ن عاصی هه موو
 (تینا علی ما قدموا)
 جبریل ل وان مه نه ظه ره دکا
 راجع نه بی ئخبار دکا
 قایم دگه ل چه نه ئە نبیا
 ساجد دبی نزدی^(۱۵۴) خودا

باقی هه‌موو چه‌یران روسول ئەحمەد دبی دەعوەت قەبوول
 سەرخۆش دبن ئەهلێ مەلوول داخەل دبن د جەننەتی
 داخەل دبن ب ئەمری غەفوور دەرحال دکا (شەوقی) سووروور
 شعر و غەزەل شوکری شەکوور شادی ل بووی ئوممەتی

شعرەکا مولەممەع:

شەوقی شعرەکا (مولەممەعا) چارگۆشە هەیه، وی ئەو ب چار زمانان
 قەهانیدیە، کوردی و فارسی و عەرەبی و تورکی، و ئاشکەرایە کو وی د
 قەهاندا قی شعرا خو دا چاف ل شعرەکا ئەحمەدی خانی کرییە، ئەف شعرە
 د قافییا (بی) دا ژ دیوانا شەوقی هاتییە^(۱۵۵):

حبك أفنى شبابی یا حبیبی فی التعب
 عشق تو بگداخت جانم در جفا و تاب و تب
 عقل و هوشم قالمدی صبر و قرارم گتدی هپ
 سوۆتمە ژ داغا فراقی لەو دنالم روز و شەب
 قد مضی فی الھجر عمری یا حبیبی الطف بنا
 مانده ام بی یار و بی غمخوار در رنج و عنا
 گورمسم بر گون وصالک نیلرم گنج غنا
 گەر نەبینم دلبرئی من بوۆچنە ناف و لەقەب
 لیس للعشاق مقصود سوی وصل الحبیب
 زار زوی وصل گل باشد فغان عندلیب
 دلبرک وصلی دیلر عاشق علی رغم الرقیب
 غەیری وەصلا دلبرئی عاشق چو دی ناکەت طەلەب
 قال لی من آین جئت قلت من شهر الفراق
 گفت کالای تو گفتم درد و محنت اشتیاق

سویلدی درمان دیدم وصلک دیدی مجنونه باق
 طابئ وهصلا مه دئ صابر بتن صاحب نهدهب
 منذ أدلی خالق الأرواح روحی فی الجسد
 نار عشقم در دلی سوزان نهاده تا ابد
 ایسترم مقصودی سندن إلهی قل مدد
 دا بینم روویئ دلبهر بی حجاب و بی نهصب
 ربنا اغفر ذنب من ناجاك بالقلب السليم
 گردگار ارحم کن بر بنده پیر و سقیم
 فضل و ئحسانک دیلر بیچاره قولک یا کریم
 دا ب فهضلا خو عهفووکهی (شهوقیئ) خانی نهسهب

نمونهیهک ژ شعرا وی یا فارسی:

یا رب این مرغ خوش الحان از کدامین آشیان
 یافته نشو و نما از آب فیض قدسیان
 آمده اندر زمان فترت اشعار و نظم
 آورد زین کو نه شعر آبدار اندر میان
 بارد از منقار گوهر پاشش آب زندگی
 غالب از وکر اکراد این زمان مدعیان
 بلبل باغ حکاری عندلیب جوئمرگ
 طوطیء شکریشان از آشیان خانیان
 شمع بزم عاشقانرا شیفتهء پروانه ایست
 ساقیء صهبای نظم و (شوقیء) عذب البیان

ئهقه ژئ نمونهیهکه ژ شعرا شهوقی کو د نهصل دا ب فارسی هاتییه

قههاندن، و مه ئهوب شعر وهرگییرینه سهر زمانئ کوردی:

جانج مه ب ئەندازه ببین ئەف چ عیتابه
 چاقدیری و گوهدانا غەریبان چ ئەوابه
 من گۆتی: ل پشتا چییە مهه بو نهخویایه؟
 وئ گۆتی: ژ شهرما روویە من مهه ب حجابه
 من گو: ته دلێ من کره نیچیر دئ چ لئ کهی
 گۆتی: ژ بو سفرا کهرما من چ کبابه
 من گو کو ب عهیش و طهرههم خووش بکه وهختی
 گۆتی کو طهرههه لازمی ئەهیامی شهبابه
 من گۆتی: ل دەرگاھی شههی دئ کهمه شهکوا
 گۆتی: ب عهبههه پهنجئ نهبه شاهێ د خوابه
 من گو: صهنهمن! کا وهره ئەز طابلی صولحم
 وئ گۆتی: فلان یا ته دقیت عهینی صهوابه
 من گۆتی: ب (شهوقی) را چ دئ کهی دهمی ئاخه
 وئ گۆتی: کهرم من نه نیهایهه نه حسابه

نموونهیا دوویع:

ئهی بوئا سیمین لهش و گهردهن زوجاج
 مه ژ بلی وهصلا ته نینه ئحتیاج
 ههر دهمی روویع وهکی پۆژی ههلات
 کی ل شهقا تاری دخوازیتن سراج؟
 ب خهرامی گهر ل باغی بمهشی
 عهرعههه و سهرواسههه نابت رهواج
 ئاهووئ گهر سهحکره وئ گهردهنئ
 دئ ژ چینئ ئهو هنپیریتن خهراج
 لهعهه لپف ته ئایهتا (عذب فرات)

سررا نیهانه یان دورجی ئەسرا
 ئەو شەهەدە شەکەر یان حەوضی کەوئەر
 یاقووتە ئەحمەر یان لەعلی خوینخوا
 دورن ددانن د لەعەلە لێقەن
 یا صونعی یەزدان لێ پا نموودار
 ئەرزنگە یان ژێ ئەو سیقە رضوان
 ئاقا حەیاتە یان غەبغەبا یار
 گەردەن ژ نوورە یان شەمع و کافوور
 ئەو پاخلا یار یان سیف و هەنار
 ئەو زەندە مەحبووب یان باسکی خوب
 یان ژێ دمی کەو بارا دلێ ژار
 ئایا روخامە یان زیفی خانە
 صەحرایی شاهە یان سینەئێ یار
 موویع میانە یان حەبلێ جانە
 کو کەس ژ وێ قەت نابت خەبەردار
 ئەو سەرۆه عەرەەر یان قەددێ دلەەر
 یان ژێ صەنەوبەر یان قامەتی یار
 ئەو شەهەدە شەکەر یان نەعتی دلەەر
 ئەو مسکە عەن بەر یان وەصفی دلدار
 ئەو صافی دلەەر مەن کریمی ئەزبەر
 ئەزمان م ئەو بوو شیرێ گۆهەریار
 ئەف بلبە هە یان ساقیی مە ی
 مەجنوونە بی دل یان شەوقیی ژار

گاقا فهخوم و تیدا ببینم رویی یار
 مهخمووری ئه بهد بم ژ ئهوی شو بهی چه لاج
 ئه و شهوقی رویی یاره (أم البدر یلوح)
 ئه و په رچه می دلداره (أم المسك یضوح)
 ئه و چاقی ته یی نیرگزه یان خضه ل چین
 په رداغی مهیا جهننه ته (أم كأس الصبح)
 بارا ته چ دئی بت ل ئه قی دونیا که قن
 تا چه رخی بلند قه سرو قوصوور گهر کو هه بن
 دونیا یا دهنی پیکه ته پاکی پی نه بت
 گهر مه سکهنی عالی د ئهوی دا ته نه بن
 جانا، مه ئه گهر پیشه بخوینی چ دبت
 وی دوژمنی بهد کار کو دهرینی چ دبت
 زه ربوومه وهکی کایئ ژ هه جرا مه ده پرت
 گهر مه ژ فیراقی قه پرسینی چ دبت
 له علا ژ نه باتی زیده سه د باری له ذین
 په تر ژ گولاقی ته پ و سه د جاری له ذین
 یه ک بۆسه ژ ته روومه هی هی مه هیه
 دیسا نه ظهرا تیرا ل روخساری له ذین
 ساقی ژ مهیا سالا دوینی جام ب مه دا
 چاخئ گول و لالان ئهوی په یغام ب مه دا
 مه خفی ژ ره قیب و ژ چه سوودئ وهکی دیوی
 وی ژ یاری لیا مه هه شه کرین تام ب مه دا

ئى كۆز تە هېشتا نەگەشتىنە مەرام
 حاصل نەكرى مە ژ لەبى لەعلى تە چو تام
 سەد جارا نقىسى مە خەبەر بۆ تە بەلى
 جارەك مە نەدى بىت ژ لايى تە پەيام
 زىنھارە دلى من نەكەڤە دوو هەوسى
 رابە ژ خەوا خو تو ب دەنگى جەرەسى
 هشار بە كو دونيا نە چو ئاكنجىگەهە
 پىيا خەطەرئ لەزكە تو شوپهى فەرەسى
 مەيخانە شقیدی كرە قەصد صەومەعە بەردا
 زاھد ب هەمان نەخووتى سەججاده ب دەر دا
 هەر تىشتەكى وى هەى ئەوى دا بادەفرۆشى
 تا جورعەيەكا بادەيى بەخشىت ب سەر دا
 كى دى ژ ئەوى زولفا كەمەندا تە رەھا بت
 يا ژ ئاورى جانا ئەوى جانى خو نەدابت
 كەس ژ حەلقەيى گيسۆيى بتان نافەپرست
 تو بخوينە ئەوى زاھدۆ دەم چاخە نەمابت
 ئەى يى ژ بلى روويى تە نىنە مە غەرەض
 دەر عافىەت و صحەت و دەر پەنج و مەرەض
 وەصلا تە ژ جىھانى مرادا مەيە بەس
 (فالقصد الى رؤيتكم لا لعرض)
 بەر حالەتق رەندان هەچى ئىنكار غەلەطە
 بۆ عاشقى بىدل بت ئازار غەلەطە

من گۆتی رویی تە دئی ژ مەبخانی قەگێرم
 ھەبھاتە ئەوا من کرییە کار غەلەطە
 دل چوو تو خودایا بدئی ئاقایی حەفیظ
 چالا زەقەنئ بۆ بکە مەئوایی حەفیظ
 شاھا دلغ عوششاقا ببینە تو گراقی
 ئاوارە دبت گەر تو ببی زقیرئ غەلیظ
 ئەمر و نەھی عەقلە ھەچی تیرییە طەمەع
 مننەت تە نەبیتن بۆ دو نانا ژ طەمەع
 حەرفا نەتزی بت طەمەعی چی دکەتن
 کیسی وەکو قالا کییە ژئ کرییە طەمەع
 بۆری مە عومر بی مەھی و شاھد ئەسەفا
 بی موطرب و نەھی بۆری مە ژینا بی صەفا
 سەر کو سیییە بۆچییە ئیدی مەھی و نەھی
 گەنجی مە ل بەر بادی ھەوا چوو ب جەفا
 ئایا تو دزانی سەبەبی عرز و شەرەف
 جاما مەیی سالا ددووا بی تە دکەف
 محبوبی د چاردئ دا دکەل تە ل بەاری
 قەستا چیمەنئ ھوین بکەن و بەریەط و دەف
 دل بەر کو گوھەریارە وەکی دورجئ عەقیق
 مەحبوبی ھەجر دیتی قەتل کرییە شەفیق
 تە ژ نەرمی و لوظفا گەلەکا خۆب مە پرا
 جارن تە ژب عەبدی پرا دکۆ: بەنییە رەقیق

ئى پەرتەوئى حوسنا تە ژ عەردى تا فەلەك
 ھەم موقتەبسى نوورئ روپىيا ئنس و مەلەك
 مە شكەستى ل كونجا خەم و ھىجرانى نەھىلە
 خەمگىنى بىرىن وى تىرى بووىي ژ نەمەك
 پشتا مە ژ جەورئ نەكە يار شوبھى ھىلال
 بەژنا مە نەگىپە تو ژ ھەجرئ وەكى دال
 گەرچى تو چ ھزرا ژ كەسى ناكەى و تەخمىن
 قى زولمى دكەى ما تە نەترسە ژ وەبال
 تا كەنگى بنالم ئە ل ژىر پەردئ خەمان
 وئ پىچەيا سەر دىمى ھەلینە تو ئەمان
 ھىلینە ژ بو من گول و گولزارئ بەحەشت
 ئەز بلبلى خۆش لەھجەمە دەر باغئ جىنان
 چاخئ گول و نەسرین و سەمەن ھات و بەھار
 ساقى و شەراب تۆبەشكىن عاشقئ يار
 زاھد مە ژ مەستىي نە شەرەمە ل دنئ
 فتنە ژ ھەمى لايەكى تىتن مە ھەوار
 سەيدا، تو ل جىھانا كو ھىژا بگەرە
 تو نەكە گەرەو بو ئەفق قەلب و جەگەرە
 پىرا كو ھەرپۆ شوى ب يەكئ دى دكەتن
 زنھارە ب دل تو ل دوى فىلا وئ نەرە
 روويئ مە وەكى كايئ زمەرە دىمى وەيە ماھ
 دل كون بوويە ئىرۆ مە ژ موژگانئ سىاھ

جانا مه ژ بل وهصلئ ته نينه چو دهوا
 دهرمان كه دلئ من و نهپرسه ژ گوناھـ
 گاڤا كو ته دى هات ژ ههر لايى بهلا
 سهيدا تو بهرئ پووئى ژ وانا بده لا
 خو ژ عامئ قهدهر كه ههڤه كونجا ب تنئ
 دئ بيته سههب ئيمئى و عزز و عهلا
 مه ژ نهژنهزيئ بهرده خودايا ب كهنى
 ئو ژ دهرگههئ غهئيرى خو بگيڤه مه غهنى
 دانا خو ببينه و ههژاريا مه ژى
 فهضائ خو ل سهرمه تو بهلاف كه عهلهنى
 ئئ بوردهئ (لهولاكه) ب مل قه عهلهمه
 طوغرائئ (لهعهمروك) ل جهبينئ رهقهمه
 شهوقى ب گونههكارى ل بهر دهرگههئيه
 داخوازا وى يهك چيكا ژ بهحرا كههمه

- (۱) شهره‌فنامه، شهره‌فخانج بدلیسی، ومرگیپان بۆ عه‌ره‌بیبی محمه‌د جه‌میل رۆژیانی، چاپا ۲، ئه‌رییل ۲۰۰۱، پ ۴۱۵-۴۱۶.
- (۲) دیروکفانج ناقدار د. عیماد عه‌بدسه‌لام ره‌ئووفی کتیبه‌ک ب زمانج عه‌ره‌بی ل دۆر ژین و کارین سولطان حوسین وه‌لی نقیسیه، ل سالا ۲۰۰۹ ل هه‌ولیرئ هاتییه وه‌شاندن، د وئ کتیبی دا ئه‌و ب به‌رفره‌هی به‌حسئ قی میری و سه‌روبه‌رئ ده‌قه‌را بادینان ل سه‌ر ده‌می وی دکه‌ت.
- (۳) مالکه‌کا عه‌ره‌بی ل قیرئ یا که‌فتیه.
- (۴) به‌لکی د بنیات دا (پیشکیشی عودار) بت.
- (۵) به‌رئ خۆ به‌ده: کتیبیا (مختصر أحوال الأمراء) یا میرزا محمه‌دئ یازچی، ومرگیپان ژ فارسی نزار ئه‌ییووب گولی، پاشبه‌ندا ژماره (۲) به‌ره‌په‌رین ۱۴۹-۱۶۳.
- (۶) هیژا عه‌بدره‌حمان مزووری ئیکه‌مین جار ئیشاره‌ت دا قئ مه‌سه‌له‌ئ و قئ ده‌ستنقیسئ د گۆتارا خۆ دا ئه‌وا د هژمارا (۶۰)یدا ژ کۆفارا (په‌یف) ل سالا ۲۰۱۲ به‌لا‌فبووی.
- (۷) کۆپیا قئ ده‌ستنقیسئ ژ لایئ ئنستتویا کوردی یا ئامه‌دئ ل سالا ۲۰۰۸ هاتییه به‌لا‌فکرن.
- (۸) ئەف شعره ژ لایئ عه‌بدره‌حمان مزووری قه‌ د کۆفارا (به‌یان) دا ژمارا (۸۶) ل گولانا ۱۹۸۳ هاتییه به‌لا‌فکرن.
- (۹) ئەف مالکه د دیوانین جزیری یین چاپکری دا نینه.
- (۱۰) ئەف شعره د قان ژیدمران دا هاتییه: په‌ره‌کئ ده‌ستنقیس ب ده‌ستئ حه‌جی مصطه‌فایئ کتانی ل سالا ۱۹۲۰، کورئ وی د. مه‌سه‌وود کتانی وینه‌یی وی د کتیبیا خۆ دا (المساجد والمدارس و العلماء و المخطوطات في إمارة بادینان) به‌لا‌فکرییه. و رۆژنامه‌یا (هاوکاری) ژمارا رۆژا ۱۹۸۱/۱۲/۳، به‌لا‌فکرن عه‌بدکه‌هریم فندی دۆسکی. و کۆفارا (به‌یان) ژمارا (۸۶) گولانا ۱۹۸۳، به‌لا‌فکرن عه‌بدره‌حمان مزووری.

- (۱۱) ئەف شعرە د كۆفارا كاروان دا ژ (۶۴) ل سالا ۱۹۸۸، هاتىيە بەلاڤكرن ژ لايىح
 حەمزە شوۆشى قە.
- (۱۲) ئەف شعرە د دەستنىسەكا ديوانا مەلایىح جزیرى دا هاتىيە، ئەوا (مەمەدەئى
 كورپى عەبدلەهزیزى شوۆشى) ل سالا ۱۲۶۰ هـ (۱۸۴۴ زایینی) نقيسى.
- (۱۳) ئەف شعرە مە ژ دەستنىسا ئىسماعیل پاشایىح میرى ئامیدییى وەرگرتییە، ئەوا ل
 سالا ۱۲۶۰ مشەختى (۱۸۴۴ز) هاتىيە نقيسىن.
- (۱۴) ئەف شعرە مە ژ دەستنىسا مەمەد طەیار پاشایىح میرى ئامیدییى وەرگرتییە،
 ئەوا ل سالا ۱۲۱۸ مشەختى (۱۸۰۳ز) هاتىيە نقيسىن.
- (۱۵) ئەولیا چەلەپى كوردییى ل سەر (۲۴) ئەهجەیان لیکه دكەت.
- (۱۶) ئیکەمین كەسە ئەف شاعەر ل بیرا مە ئىنايە قە د. نزار گولی بوو، ئەوئ
 گۆتارەك ل دۆر وی ل سالا ۲۰۱۶ د هژمارا (۱۲) دا ژ كۆفار (دیروك) بەلاڤكرى.
- (۱۷) بەرى نوکە ئەف پارچەيە ب تنى ژ دەستنىسى مە دیتبوو، و مە د چاپا سییى دا ژ
 كتیبا خوە (دیوانا مەلایىح جزیرى) مفا ژئ وەرگرتبوو، و بۆ زانین بابئ قى میرى
 ژى، كو مەمەد طەیار پاشایە شاعر بوو و شعرین وی یئىن كوردی و فارسى
 هەنە، و وی ژى دانەيەك ژ ديوانا مەلایىح جزیرى ل سالا ۱۲۳۱ مشەختى ۱۸۱۵
 زایینی نقيسیبوو.
- (۱۸) د دانەيا ژفنگى دا: مەست و خەرامان.
- (۱۹) د دانەيا بیسكى دا: صفەت غونچە.
- (۲۰) د دانەيا بیسكى و ژفنگى دا: چەغانە.
- (۲۱) د دانەيا بیسكى و ژفنگى دا: ب.
- (۲۲) د دانەيا ژفنگى دا: زولفان.
- (۲۳) د دانەيا ژفنگى دا: كەف.
- (۲۴) د دانەيا ژفنگى دا: بوو.
- (۲۵) د دانەيا بیسكى و ژفنگى دا: فەشاندى.
- (۲۶) د دانەيا بیسكى و ژفنگى دا: كشاندى.
- (۲۷) د دانەيا بیسكى و ژفنگى دا: هەر د غەمئەنە.

- (٢٨) د دانهيا بيسكى دا: بهختى وميى نازك.
- (٢٩) د دانهيا زفنگى دا: عشقن.
- (٣٠) ل پيشيا كتيبى مه ئهو يا دايه نياسين.
- (٣١) ئەف پهيقه د دستنقيس دا يا ناشكهر نينه.
- (٣٢) ئەف نيف مالكه خوڤ نائيته خواندن.
- (٣٣) كيشا قى نيف مالكى يا تمام نينه.
- (٣٤) پهيقهكا وهكى (رڤهتكى) ل قيرى ههيه باش نائيته خواندن.
- (٣٥) ئەف شعرا ئاغائوكى مه ژ گوتارا سهيدا (عبد الرقيب يوسف) وهرگرتييه، ئەوا د كوفارا (رؤزى كوردستان) دا بهلاقبووى، هژمارا (٥٠) ل سالا ١٩٧٨.
- (٣٦) من نهزانيه پامانا قى پهيقى چييه، بهلى ژ سياقى شعري دئيته وهرگرتن كو بهلكى ئهو مهعنا رحهتبيى بدت.
- (٣٧) سهيداين هيژا محهمهد ئههين بوژ ئههسهلانى گوتارهك ب ناقى (ل سهردو ههلهستين بالكيش) نفيسييه، تپدا بهحسى قى شعري دكته، و ئەف گوتاره د هژمارا (٧٤/٧٣)يدا ژ كوفارا نووبهاري بهلاقبوويه، ل نيسان / گولانا سالا ١٩٩٩.
- (٣٨) ئەف شعره مه ژ فان ژيديران وهرگرتييه: يين دستنقيس: دستنقيسا مهلا خهليلى سيړتى، و يا شيخ جونهيدي زوقهيدي، و يا مهلا ئههمهدئ جهوزى. و يين بهلاقكري: ديوانا جامع يا مهلا ئههمهد حلميى قوغي، و كتيبا دهسپيكا خوهندنئ يا د. كاميران بهدرخان، و كهشكولا كورمانجى يا جهليلئ جهليل، و كوفارا نووبهاري ژمارا ٧١.
- (٣٩) د دانهيا (جهوزى) دا ئەلكوك هاتييه، تههلان: بازي مهزن.
- (٤٠) ئەف مالكه د دانهيا (جهوزى) ب تنى دا هاتييه.
- (٤١) سهعدئ تهفتازانى (٧١٢-٧٩٣ ك) ئيك ژ زانايين ناقداره، خهلكى خهراسانييه، كتيبا وى (شرح العقائد النسفية) ل مهدرسه و مزگهفتين كوردستان دهاته خواندن.
- (٤٢) قاضى بهيضاوى (٩-٦٨٥ ك) عهبدللاهئ شيرازى، زانايهكى تهفسيرئ يئ ناقداره.
- (٤٣) غهوتئ گهيلانى مهخسهد پئ شيخ عهبدلقادري گهيلانيه.

د هندەك دانەيان (دیزكا) ل شوینا (كهفچیا) هاتییه. و بهسپامی (۱۸۸-۲۶۱ ك) (44)

ئەبوو یەزید، صووڤیهكی ناقداره.

(۴۵) ئەف مالکە ژێ د دانەیا (جەوزی) ب تنی دا هاتییه.

(۴۶) د هندەك دانەیان ئەف مالکە ب فی رەنگییه:

فەضل و كەمالا فەقییان گەر ب بەژنا درێژ بیا

مثلی منارا مووصلی دئ بی گومان فەقی بیا

(۴۷) ئەف هەردو مالکین دویمایهیی د دانەیا شیخ جونەیدی ب تنی دا هاتییه.

(۴۸) ئەف شعره مه ژ سێ ژێدمەران وەرگریه، ئەو ژێ ئەقەنه: (تاریخ الأنساب) یا میر

صالح بەگێ شیروانی، بپ ۱۴۱-۱۴۲، و (كەشكۆلا کرمانجی) یا جەلیلی

جەلیل، بپ ۶۷-۶۸، و (كەلهین ناڤا) یا سەعید دیرهشی، بپ ۲۶۹-۲۷۲، و بۆ زانین

د دانەیا دیرهشی دا ئەم ل دویف وینەیی دەستنیسی چووینە ئەوئ د کتیبی دا

هەی.

(۴۹) یه‌عنی: ئەو كەسێ زەمانی منەت لئ كریب و رێ دابتی ئەو تام بکەته مه‌یا

لیقین دلبرئ، هەر پۆژەك دئ ئیت و ئەو فەنجانەكا دی یا نەخۆش (فەنجانا مرنئ)

ب وی بدەته تامکرن، و وئ خۆشییی بۆ وی نەهیتا!

(۵۰) د دانەیا جەلیلی جەلیل دا ب فی رەنگییه: یان ل گەل هەم یارەکی.

(۵۱) د دانەیا جەلیلی جەلیل دا ل شوینا (گەرھانەکی) په‌یقا (دمورانەکی) هاتییه.

(۵۲) د دانەیا جەلیلی جەلیل دا (بەحرا عومان) ل شوینا (بەحرا دورا) هاتییه. مه‌عنا:

ئەو هەڤکویفین گۆتن شرین، و دلین وان وەکی بەحرا دور و مەرجانان،

ناگه‌نه ئێک و پێکفه سەیرانین خۆش ناکەن!

(۵۳) یاریا: ئەقینیا. و د دانەیا دیرهشی دا (جانەکی) ل شوینا (نانەکی) هاتییه.

(۵۴) د دانەیا دیرهشی دا هاتییه: (بەل ل نك خەلقی بەدی) و خەلقی بەدی، یه‌عنی:

مروّقین خراب، و د دانەیا جەلیلی جەلیل دا (بین ل نك خەلقی بووی) هاتییه. و

خەلقی بووی یه‌عنی: مروّقین هەیی ودموله‌مه‌ند.

(۵۵) سەحبان (سەحبان وائلی): مروّقه‌کی ناقداره ل نك عەرمان ب عەققداری

و په‌هوانبێژیی. و د دانەیا دیرهشی دا نیف مالکا دویی ب فی رەنگییه: نزدعاما

(۹) فی زەمانی چێتره ژ سەحبانەکی.

- (٥٦) ئەف مالمکه ب تنع د دانهيا صالح بهگي دا هاتييه..
- (٥٧) د دانهيا دپرهشی دا (تازه) ل شوينا (طازی) هاتييه، و (هەر) ل شوينا (ئخ) هاتييه. و د دانهيا جهليلن جهليل دا ب في رهنگييه: ئەسپن طازی سهرفرازی هەر ل مهيدانن بمهش..
- (٥٨) د دانهيا دپرهشی و جهليلن جهليل دا ل شوينا (بي ئەصل) پهيقا (والدا) هاتييه. و د دانهيا جهليلن جهليل دا (سهرخوشه) ل شوينا (قائمه) هاتييه، و د دانهيا دپرهشی دا (دائما) ل شويني هاتييه.
- (٥٩) د دانهيا دپرهشی دا هاتييه: روويهئ پنهان ژ خهوفا توولهيان. و د دانهيا جهليلن جهليل دا هاتييه: رووقيين پنهان ژ خهوفا توولهيان سهبرئ نهکن.
- (٦٠) د بنيات دا ب في رهنگييه، و بهلکی ئەفه مالمکه يا ئيکن بت، وهکی ژ قافين ديار.
- (٦١) قافيا في مالمکن، و يا هندهکين دی ژی پشتی وئ يا دورست نينه!
- (٦٢) نيقا دووئ ژ مالمکن کيشا وئ يا دورست نينه.
- (٦٣) مه ژ کهشکۆلا محهمهدئ کوپئ مهسيحايي، و کهشکۆلا ديوانا جيزري وهرگرتييه.
- (٦٤) هؤسا د کهشکۆلا محهمهد مهسيحايي دا هاتييه، و د کهشکۆلا دی دا: (وهکی دمور و يا سينان) هاتييه.
- (٦٥) مه ژ دهفتهرا سهيدايئ محهمهد ئەمین ئوسمان وهرگرتييه.
- (٦٦) ئەف شعره و يا د دويف دا مه ژ کهشکۆلا دويع يا ناقبۆري وهرگرتييه.
- (٦٧) ئەف شعره مه ژ کهشکۆلا محهمهد طهيار پاشايي (غربيي) وهرگرتييه، و دبن دا نقيسييه: (تمت في يوم السبت بعد صلاة العصر في ١٢٣٤) (دكهفته بهرانبهه ١٨١٨ ز).
- (٦٨) ئەف شعره مه ژ کهشکۆلا محهمهد طهيار پاشايي وهرگرتييه، و دبن دا نقيسييه: (تمت في يوم السبت بعد صلاة العصر في ١٢٣٤) (دكهفته بهرانبهه ١٨١٨ ز).
- (٦٩) بهلکی پهيقا زهمين ل فيري يا زيده بت.
- (٧٠) ومزنا شعري ل فيري ژي يا شكهستييه.

- (٨٧) ئەف شعره ژ دەستنقیسه کا کهفن مه وەرگرتیه، سالا نقیسینی و ناقی نقیسهری ل سهر نینه، ههر وەسا مه ئەو ژ دەستنقیسا شیخ جونەیدی کورێ شیخ مەحمودێ زوقەیدی وەرگرتیه و ل سهری هاتییه: (آز دیوان نسیمی).
- (٨٨) د بنیات دا ب فی رهنگیه، و د دانەیا دوینی دا (بیگم) یهعنی: بهگم، و ئەفه دورستره.
- (٨٩) د دانەیا دوینی دا (خۆش) هاتییه. ههژییه بیژین کو ئەف شعره د هندەک ژیدەرین تورکی دا وەک شعرەکا ب تورکییا ئۆسمانی هاتییه قەبویلکرن و بەلاقکرن.
- (٩٠) ئەف شعره مه ژ دەستنقیسا مەلا خەلیلی سیرتی، و یا شیخ جونەیدی زوقەیدی وەرگرتیه.
- (٩١) ئەف شعره مه ژ دەستنقیسا مەلا خەلیلی سیرتی وەرگرتیه.
- (٩٢) ئەف شعره د وئ دەستنقیسا بی ناف و دیرۆک دا هاتییه.
- (٩٣) ئەف شعره مه ژ دەستنقیسا شیخ ئەحمەدی فەقیرێ گوندشیخی وەرگرتیه.
- (٩٤) ئەف شعره مه ژ دەستنقیسا شیخ ئەحمەدی فەقیرێ گوندشیخی وەرگرتیه.
- (٩٥) ئەف شعره د دەستنقیسا ئیبراهیم سەید ئەحمەدی بیسکی هاتییه.
- (٩٦) بەرێ خۆ بەدە: (لهیلا و مەجنوون) یا حارث بدلیسی، بەهەفکرنا تەحسین دۆسکی، سپیڕیز، ٢٠٠٤، پیشگۆتنی.
- (٩٧) مه ژ دەستنقیسا محەمەد کورێ مەسیحایی وەرگرتیه، و کەشکۆل و دیوانا جزیری ئەوا نه ناقی نقیسهری و نه دیرۆکا نقیسینی ل سهر هەی. ههژییه بیژین: د ژیدەرێ ئیکێ دا ناقی شاعری نەهاتییه، بەئێ د ژیدەرێ دوینی دا نقیسیه (مخمس سوادی جدای).
- (٩٨) د دەستنقیسا دوینی دا: تەلەف.
- (٩٩) د دەستنقیسا دوینی دا: پەرس بکه ئیرۆ طهریق سووق و بازارێ د من.
- (١٠٠) د دەستنقیسا دوینی دا: من ههیه باغەک ژ ئەرکان.
- (١٠١) ژ قیرێ وئ قە د دەستنقیسا ئیکێ دا نینه.
- (١٠٢) مه ژ دەستنقیسا محەمەد طەیار پاشایی وەرگرتیه، ل سهری هاتییه: (سوادی فرماید).

- (١٠٣) مه ژ دهستنقیسا ئیبراهیمیی بیسکی و مرگرتیه.
- (١٠٤) مه ژ کهشکۆلا محهمهد کورئ مهسیحایی و مرگرتیه.
- (١٠٥) مه ژ کهشکۆلا محهمهد کورئ مهسیحایی و مرگرتیه.
- (١٠٦) مه ژ کهشکۆلا ئیبراهیمیی کورئ سهیید ئەحمهدئ بیسکی و مرگرتیه.
- (١٠٧) محهمهد عهلی قهردهاغی: بووژاندنهوهی میژووی زانیانی کورد) ٣٤٥/٤.
- (١٠٨) د. مهسعوود کتانی: المساجد والمدارس والعلماء والمخطوطات فی إمارة دهوک ٢٠١٠، پ ٢٠٧ و ٣٣٣ و ل قی پهڕئ دووماهیئ هاتییه: (حسن بن صالح البازلی) و ب هزرا من ئەو خهلهتیا چاپییه.
- (١٠٩) ئەف شعره مه ژ کهشکۆلا غهیبی و دیوانا مهلایئ جزیری ههردویان و مرگرتیه، و مه ئەو ب شیوهیی نقیسینا عهربهی نقیسییه یا دورست بیته خواندن.
- (١١٠) ئەف شعره مه ژ کهشکۆلا دیوانا مهلایئ جزیری و مرگرتیه.
- (١١١) ئەف ههردو شعره مه ژ گۆتارا سهیدا عهبدررهقیب یوسف و مرگرتیه، ئەوا د کۆفارا (رۆشنبیری نوئ) دا بهلابوو.
- (١١٢) ئەف چارینه زی یا تمام نینه.
- (١١٣) ئەف شعره ب تمامی سهیدا (زین العابدین الامدی) د دهستنقیسا خو (مجمع القصائد) دا فهگپراهیه، و وی جو زانین ل دۆر شاعری نهداينه.
- (١١٤) د. مسعود مصطفى الكتانی: المساجد والمدارس والعلماء والمخطوطات في بادينان العمادية، دهوك، ٢٠١٠، ص ٢٠٢.
- (١١٥) محفوظ العباسي: العباسيون بعد احتلال بغداد، بغداد، ١٩٩٠، ص ٩٨.
- (١١٦) ياسين العمري: الدر المكنون في المآثر الماضية من القرون، دار استانبولي، ٢٠١١، ٩٧٥/٢.
- (١١٧) ياسين العمري: الدر المكنون، المصدر السابق، ٩٧٥/٢.
- (١١٨) محهمهد عهلی قهردهاغی: بووژاندنهوهی میژووی زانیانی کورد له ریگهی دهستهتهکانیانهوه، بهغدا، ٢٠٠٠، ز، ١٧٨/٣-١٨٨.
- (١١٩) د. عماد عبد السلام رؤوف: المعجم التاريخي لإمارة بهدينان، ص ١٧١.

- (١٢٠) بهلكى ژى ديرۆك ب خهلهتى ژ دهستنقىسى هاتبته پاكرن، ژ لايىخ سهيدايع قهرمداغى فه؛ چونكى مه ويتهين دهستنقىسى نهديتتیه.
- (١٢١) بهرئى خو بده كتيبا وى: (المساجد والمدارس والعلماء والمخطوطات في إمارة بادينان) ص ٢٣٣.
- (١٢٢) بهلكى نهو زيبارى بن؛ چونكى نهو و مزوورى گهلهك جاران ب كارين هوسا رادبوون، و دوير نينه پهيوهنديين محهمهه طهيار پاشايى ل ئاكرئى د گهل وان ب هيزكهفتبن دهمئى نهو حاكمئى ئاكرئى.
- (١٢٣) محفوظ العباسي: العباسيون بعد احتلال بغداد، ص ١٢٠.
- (١٢٤) نهف مالكه ل دههمهنا ديوانئى يا هاتتبيه نقيسين و ژ بهر كو پهريخ هاتتبيه مه نهشيا وئ ب تمامى بخوينين.
- (١٢٥) نهف نيغ مالكه خووش نائيتته خواندن، و دووماهيا وئ ژى يا هاتتبيه برين.
- (١٢٦) مختصر أحوال الأمراء، بپ ٧٠.
- (١٢٧) بهرى نوكه دهمئى مه بهحسئى ناغانووكى بيدارى كرى، نهف مهسهلئى روهن كربوو، بو ههچيئى بقيت لئ بزقريت.
- (١٢٨) د بنيات دا ب قى رهنگيه، و نهگهر نهم بيژين: (خهلقنو) ومزن دئ دورستتر
- (١٢٩) د بنيات دا نهف ريزكه نههاتيه.
- (١٣٠) د بنيات دا نهف ريزكه نههاتيه.
- (١٣١) برپنه بهرپهريئ (٤٣-٤٥) ژ ديوانا وى، و نهف شعره د دانهيا مه ژى دا ژ ديوانا بهگئ ههكارى، نهوا مه ل بهر دانايه سهيدايع صادق چيكرى، هاتتبيه، برپنه: بهرپهريئ (٥٦-٥٨).
- (١٣٢) قئ چارمالكيئ كيماسى تيدا ههيه، بهلئ ناسناقئ شاعرى تيدا يع
- (١٣٣) يازده مالك ژ قيئرئ كهفتينه.
- (١٣٤) مالكهك ژ قيئرئ كهفتينه.
- (١٣٥) د دانهيا (ئامههه) دا: دخوونه دلپههههك.
- (١٣٦) بهلكى مهخسهههه وى ب ميم و سينئ (مهسيحا) بت، يهعنى: نهوا مرييا زيئندى دكهت.

- (١٣٧) ئەز ژ خواندنا فی په‌یقه‌ی پشتراست نینم.
- (١٣٨) په‌یقه‌ک ل قیری هه‌یه به‌ئ من نه‌شیایه بخوینم، ژ بهر کو ژێ چوووه.
- (١٣٩) ل دۆر ژین و به‌ره‌مه‌ی وی هه‌چییه بقیته‌ دشیته‌ ل کتیبه‌ مه‌ (مه‌لا خه‌لیله‌ و شعرین وی یین کوردی و عه‌ره‌بی) بزقرت، کو ل سالا ٢٠١٢ ل ده‌ۆک هاتییه به‌لا‌فکر.
- (١٤٠) ئیکه‌مین سه‌یدایه‌ ل دۆر به‌ره‌مه‌ی وی نقیسه‌ی مامۆستا محه‌مه‌د عه‌لی بوو، د به‌رگه‌ ئیکه‌ دا ژ کتیبه‌ (بووژاندنه‌وه‌ی میژووی زانایانی کورد) ئەوا ل سالا ١٩٩٨ هاتییه چاپکر.
- (١٤١) برینه‌: کتیبه‌ بووژاندنه‌وه‌ی میژووی زانایانی کورد، یا محه‌مه‌د عه‌لی بپ ١٣١/١.
- (١٤٢) برینه‌: کتیبه‌ (گوندی مایه‌ ل ده‌قه‌را به‌رواری بالا) یا عاصم مایه‌، ده‌ۆک بپ ٩٦.
- (١٤٣) برینه‌: کتیبه‌ مه‌ (عقد الجمان في تراجم العلماء و الأدباء الكرد و إلى مدن و قرى كردستان) مکتبه‌ الأصالة و التراث، الشارقة، الإمارات، ط ١، سنة ٢٠٠٨، ١٢٣٨/٣.
- (١٤٤) د وئ دانیه‌ا کۆپیکری دا ژ دیوانه‌، ئەوا ل به‌ر ده‌سته‌ی مه‌ سه‌ چار به‌ریه‌پین دووماهییه‌ نه‌هاتییه‌ وینه‌کر، له‌و به‌ریه‌پین دووماهییه‌ یه‌ ئەه‌ف نقیسه‌یه‌ تیدا هاتی د گه‌ل دا نینه‌، ژ به‌ر قه‌ی چهنده‌ی مه‌ ئەو ژ کتیبه‌ (بووژاندنه‌وه‌ی میژووی زانایانی کورد) یا مامۆستا محه‌مه‌د عه‌لی قه‌رده‌اغی و مرگرتیه‌، ژ (١٣١/١).
- (١٤٥) ئەو ژ لایه‌ سه‌یدایه‌ هیژا (ره‌فیه‌ی صالحی) ژ بنگه‌ه‌ی ژین ل سلیمانیه‌یه‌ مه‌، له‌و ژ دل جه‌ی سوپاسییا مه‌یه‌.
- (١٤٦) هیژای گۆتنبیه‌ کو مامۆستا محه‌مه‌د عه‌لی قه‌رده‌اغی ژێ ئەه‌ف شعره‌ د کتیبه‌ دا (بووژاندنه‌وه‌ی میژووی زانایانی کورد) به‌لا‌فکریه‌، برینه‌: بپ ١٣١/١-١٣٢.
- (١٤٧) د ده‌مه‌نا دانیه‌ا ئیکه‌ دا ل سه‌ر په‌یقا مه‌هوور ئەه‌ف په‌یقه‌ هه‌یه‌: ب هه‌یه‌ته‌.
- (١٤٨) کووه‌ت (کوته‌) په‌یقه‌کا عه‌ره‌بییه‌ ئانکۆ: کوله‌ک، په‌نجه‌را بجویک. و د ده‌مه‌نه‌ی دا په‌یقا (روزن) یا فارسی هاتییه‌ نقیسه‌ین.
- (١٤٩) د دانیه‌ا ئیکه‌ دا: مه‌وته‌ن.

- (١٥٠) د دانهیا دوپین دا: دهکری لاکن.
- (١٥١) د دانهیا دوپین دا: میزان دهنیوهی حشمهتین.
- (١٥٢) جووان: جوھیان، یههوودییان.
- (١٥٣) د دهمهنا دانهیا ئیکک دا ل سهر پهیقا مهسجدئ کوور هاتییه نفیسین:
کنند، ئانکوؤ: ئهو مزگهفتا هاتییه ژ کارئیکستن.
- (١٥٤) د دانهیا دوپین دا: پیشی.
- (١٥٥) مهلا ئهحمهدی قوؤی ژئ ئهف شعره د دیوانا جامع دا بهلاقکرییه، بپ ٣٧٦-

هندەك گولێن بێ خودان

د گهشتا مه دا بۆ نافع گولزارا ئەدەبى كلاسىكى بى كرمانى،
هندەك جارەن هندەك گولێن بێندار، بەلێ بى بى خودان ب بەر چاڤێن مه
دكەفتن، و د نافع بەرپەرپێن كەفن بێن دەستنىسان هندەك شعر و مالك مه
ددیتن، ناڤێن خودانان ل سەر نەبوون، و بەلكى ئەو شعرى دتەم نەبووینە،
چونكى ل دووماهیی ناسناڤى شعرى بى خودانان ل سەر نەبووینە، ل قیڤرئ
ئەم دئ وان شعران قەگێرپێن بى كو وان بۆ شاعرەك دەسنىشانكرى پال
بدهین، و بەلكى رۆژەك بىت ئەو شعر ب تەمى و ب نافع و نیشان د هندەك
ژیدەرپێن دى دا بێندەیتن، و مفا ژ قى نوسخەیا مه ژى بىتە دیتن.

هەژىیه بىژین: ئەقە ب تى ئەو شعرن بىن دىرۆكا نقىسینا
دەستنىسین وان بۆ سەر دەمى ئۆسمانىیان دزقرت، یەنى: بۆ بەرى سەد سالان
و پتر، و ئەوین دىرۆكان نقىسین بۆ پشتمى هنگى دزقرت مه ل قیڤرئ
نەئىنایە، بەلكى پاشەرۆژئ ئەم وان د كۆما دووى دا ژ قى كتیى بەلاف
بكهین.

شعرا ئىكى:

ئەف شعرە ب دەستى ئەحمەدئ كورئ حاجى شترۆكى بۆ جەهانگىر
ئاغایى هاتىیه نقىسین، و ئەو ل دۆر مەولوودا مەلاى بى باتەبى، حوبر بى
كەفتىیه سەر سالا نقىسین ئەو باش ديار ناكەت، تیدا هاتىیه: (بحرمة ما
رقمناه فى سنة الراء و الیاء من الهجرة النبوية)، و ب هزرا من ئەف پەيشا
كەفتىیه بن حوبرى دئ (الغین) بت، و ئەگەر وەسا بت سال دئ (۱۲۱۰)
مشەختى بت، كو دكەفتە بەرانبەر (۱۷۹۵) زابینى.

ل دووماهییا مهولوودئ ناسخی چهند بهیتهك ل سهه مهولوودئ ب خو
نقیسینه، و ژ شعری دئیته زانین كو ناقی شاعری ئەحمهده، و ئەز دویر نابینم
كو ئەو ناسخ ب خو بت ئەفه دهقی وئ شعرییه:

هیقیداره ئەحمهدهئ پر شاد و مهست
ئع غهریق دمر گوناهان پاه و دهست
ژ خوندکاری بئ نهظیری ذولجهلال
ژ پادشاهی سهه رمهدهی و لایهزال
ئع جهمیعی عالم پیکفه ئافهین
تا ببهخشیتن ژ بو مه موذنبن
لهو رجاچینه ژ دمرگاهی وی زوود
ئسمع غهفقاری ل ذاتی وی ووجوود
پاشی ئەز هیقی دکم ژ ناقی ئەمین
حینا بجیت پیشی رهبولعالمهین
ئهو بیژرت خوندکاری میر و شاه
ئهو بیژرت خالق خورشید و ماه
ئهو بیژرت قاضی پوژا عهسیر
ئهو بیژرت صاحب نامی کهبیر
هیقیداره ئەلف و حی و میم و دال
ئومیداره ههم ژ بو ئع ذولجهلال
تو ببهخشی بو وی جومه موئمنین
هنگی عصیان و گوناهان ئەجمهین
(ثم أرجو من) برائعی صالحه
بیرا خوه بینن ئەهوی و فاتحه

شعرا دوویع:

ئەف شعره كو ب مرنا زانايه كى هاتيه فهاندين، بهلكى نافي وى
 دمويش بت، مه ژ دو دهستنقيسان ومرگرتيه، يا ئيكي: كه شكولا
 موحه ممه دي كورئ مه سيحايه ئەوا ل سالا ١١٨١ مشهختى (١٧٦٧ ز) هاتيه
 نقيسين، و يا دي ئەو دهستنقيسه ئەوا ل سالا ١٢٨٨ مشهختى (١٨٧١ ز) هاتيه
 نقيسين، و گه لهك شعر تيدا هه نه، و سهري وئ نهدياره، هه وهسا نافي
 نقيسه ري ژى ل سهر نينه:

بهلكى ^(١) بينين فه رصه تي	ته و فيق ژ ربه بي عزه تي
دمرسان بيژين ل جه نه تي	دونيا به طاله بي به قا
من ژ مردني حوزنه ك نه كر	جان من سپارد و دهنگ نه كر
قهط عزه ئيلي شهرم نه كر!	دونيا به طاله بي به قا
من حيف ل علمي بي شومار	ئهو عالمي صاحب قه رار
جومله ت بن ئاخى قه شار	دونيا به طاله بي به قا
بيقين بوويه ئاخ زه مان	شهرح و ته فاسير و بهيان
دمويش كو چوو مابين بي خودان	دونيا به طاله بي به قا
وى تازه دينى كر خوروج	ته فصيل و ئجمال و ولووج
... .. خـ و ر و و ج	دونيا به طاله بي به قا
بو مه مه لان ته فصيل نه ما	بو صوره تان ته مثيل نه ما
بو موشكلان ته ئويل نه ما	دونيا به طاله بي به قا
دي كر ژ دونيايي ره حيل	مه ولايي بي مثل و عهديل

دهرس و مه‌دارس بوون ده‌لیل
 دونه‌یا به‌طاله بی به‌قا
 ئه‌م ژێ وسان ئه‌ی سامعوون
 جومه‌له ل مه‌وتی قاطروون
 (إننا إلیه راجعون)
 دونه‌یا به‌طاله بی به‌قا

شعرا سییی:

ئه‌ف شعره یا هاتییه وهرگرتن ژ که‌شکۆلا مه‌لا خه‌لیلی سیرتی، ئه‌وا
 ل سالا ۱۷۸۷ ز هاتییه نفیسیین، و ناقد شاعری ل سهر نه‌هاتییه دانان.

به‌یان ^(۲) کو ئانی هندییان	بوو مه‌شعه‌لا ده‌شت و چییان
موحه‌مه‌د حه‌بیبی ئه‌نبییان	(صلوا علی نور الهدی)
توی سه‌روهری هندی نه‌بی	رۆژا کو ئی پابن حه‌می
یا ره‌ب ئه‌وی چاف ل مه‌بی	(صلوا علی نور الهدی)
قه‌ط مثلخ ته‌ نین تو که‌س	رووح قودسییی نوورین نه‌فه‌س
باخوی حه‌بانده‌ رۆژا ئه‌له‌ست	(صلوا علی نور الهدی)
زووتر د به‌ر هنگی حه‌بانده	ناقد موحه‌مه‌د لی نه‌انده
ژ بو ئومه‌ته‌ی را ئه‌و شیانه‌	(صلوا علی نور الهدی)
تویی شه‌فیعی ئومه‌ته‌ی	خالق حه‌بانده‌ی قودره‌تی
نوور ره‌ته‌ نیقا جه‌به‌ته‌ی	(صلوا علی نور الهدی)
ئه‌و جه‌به‌ته‌تا نوورین عومال	بوو مه‌شعه‌لا حوورین ل بال
ل قابه‌ قه‌وسه‌ین بوو وصال	(صلوا علی نور الهدی)

ل قابه قهوسهين چوو به نك	نیشان كو دا حورتی خووشك
علمی نههين دارپته زك	(صلوا على نور الهدی)
ئايات و تهفسير و كتاب	نیشان كو دا شاهى وههاب
د شهقك دا لئ كر عوجاب	(صلوا على نور الهدی)
ديسان حهباند شاهى ل سهر	بارى تهعالا كر نهظه
ئايات و قورئان كر ژ بهر	(صلوا على نور الهدی)

شعرا چاری:

ئهف شعره مه ژ پهري دهستنقيس یخ كهفن وهرگرتیه، ل پهخهكى
شعرهكا مهلايخ باتهیی بوو، و ل پهخی دی ئهف شعره بوو:

چ عشقی سۆتم ئەز وهلاھ	چ دهردهك وئ ب ئاتەش تی
ب ضهریخ حالى تینه من	برووسكان سهر حەتا لەش تی
برووسكا عهين و بهصارا	خهدهنگا قهوس و نوویارا
قهرينه تینه من جارا	ژ بهر بورجا مونهقهش تی
عهجیب بورجا هلال تیدا	نوجووم و خهط و خال تیدا
ئهقان چهرخا عهمل تیدا	سهمائخ سازكن گهشتی
سهماع و ساز و ههیههه تی	ل رهقص و عهرعر و نهی تی
شهراب و شهریهت و مهی تی	ژ دهست مهحبووبا صهوت خووش تی
شهراب و مهی ددن دلدل	ل سهر وی ئاورین بلبل
ب زاری لهو دکین غولغول	کو ئان حالى ژ گولاگهش تی

خه لاص كرمه ژ گهرداقئ	برا رابوو د وئ گاقئ
ژ بهرحرا رابوو دا گهشتئ	وهكى ماسوو د نيڤ ئاقئ
وهكى دينئ د ديـرانم	ل بهرحرئ ئەزب سـيرانم
ئەڤه بهژن و كو ژئ خومش تئ	ل ديدارا تـه چـيرانم
بنـيـر رـيـحـان و لـاـيـئ	بنـيـرن بـهـژن و بـاـيـئ
وهكى بهيتا بهرئ پمش تئ	بنـيـر سـهـلـوا رـمـشـيـدايـئ
هـاـيـن پـهـردئ ژ بـهـر خـاـئ	بنـيـر بـهـيـتئ بـنـيـر مـاـئ
هـهـرۆ هـهـشـتئ حـهـتا هـهـشـتئ	طـهـواـفا جـومـلـهـئ سـاـئ
قـيـام و هـم قـعـوودا مـن	تـويـي پـيـنج فـهـرض ب جـوودا مـن
تـويـي دـهـرـمـانئ نـوو وـهـشـتئ	تـئ جـاـرـهـك تـه رـوو دا مـن

(¹) دياره ئەڤه دەسپيكا شعري نينه، و بهري قئ مالک چەند بەيتين دي هەنە، و د دانەيا محەمەدئ كورئ مەسيحايي (بەكل) هاتيبە، و بەلكي ئەو خەلەتي بت.

(²) ئەڤ پەيڤه د دەستنيسخ دا يا نەخۆشخوينە.

پاشگۆتن

ل قیڤرئ ئەف گەشتا مه د ناف باغئ ئیره‌می شعرا کلاسیکی یا کرمانجی دا ب دووماهی دئیت، پشتی کو مه پیکشه هه‌قالینیا (٣٤) کلاسیکین کرمانج کری، یین کو بهری سه‌دسالان و پتر ژیاين، یه‌عنی: ژ وان کلاسیکان یین کو دکه‌قنه سه‌رده‌می دهولته‌تا ئۆسمانی، ژ سه‌دسالان شازدئ زایینی و هه‌تا ده‌ستپیکا سه‌دسالان بیستی، و ئەف شاعره هه‌می ئەون یین کو بهری نوکه ئیکجار نه‌هاتینه نیاسین، یان ژ د چارچوو‌قه‌یه‌کی به‌رتنگ دا هاتینه نیاسین، مه‌ فیا ناف و به‌ره‌می وان ل قیڤرئ کۆم بکه‌ین، و ل به‌ر ده‌ستئ خوانده‌فانان ب گشتی و فه‌کۆله‌ران ب تاییه‌تی بدانین؛ دا ئەو بشین ب ساناھی لی بزقپن، و مضایی بو‌ خو‌ ژ به‌ره‌می وان بیینن.. و ناشکه‌رایه کو ژ بلی فان شاعران مه‌ گه‌له‌ک شاعرین دی یین ژ هه‌نه، هنده‌ک ژ وان دمه‌زن و ناقدارن، و به‌ره‌می وان یخ به‌لا‌قه، وه‌کی: عه‌لییخ حه‌ریری و مه‌لایخ جزیری و فه‌قییخ ته‌یران و ئەحمه‌دی خانی و مه‌لایخ باته‌یی و شیخ نووره‌ددینی بریفکی. و ژ بلی وان شاعرین هه‌وه ناف و به‌ره‌می وان د فئ کتیبی دا دیتی، فه‌کۆلین ل دۆر نیژیکی بیست کلاسیکین دی یین فئ قووناغئ ژ دیرۆکا ئەده‌بییاتا کرمانجی مه‌ کرییه، و به‌ره‌می وان د هنده‌ک کتیبین خو‌ یین دی دا به‌لا‌فکرییه، تشتی هندئ دگه‌هینت کو دیرۆکا ئەده‌بییاتا مه‌ یا دهولمه‌ند و تیر به‌ره‌مه‌.

مه‌ فیا ئەف گونزاره ژ (باغئ ئیره‌م) یا تاییه‌ت بت ب شاعرین قووناغا میرنشیان و هه‌تا شه‌رئ جیهانی یخ ئیکک، ده‌می دهولته‌تا ئۆسمانی هلوه‌شیای،

وینەیین دەستنقیسان

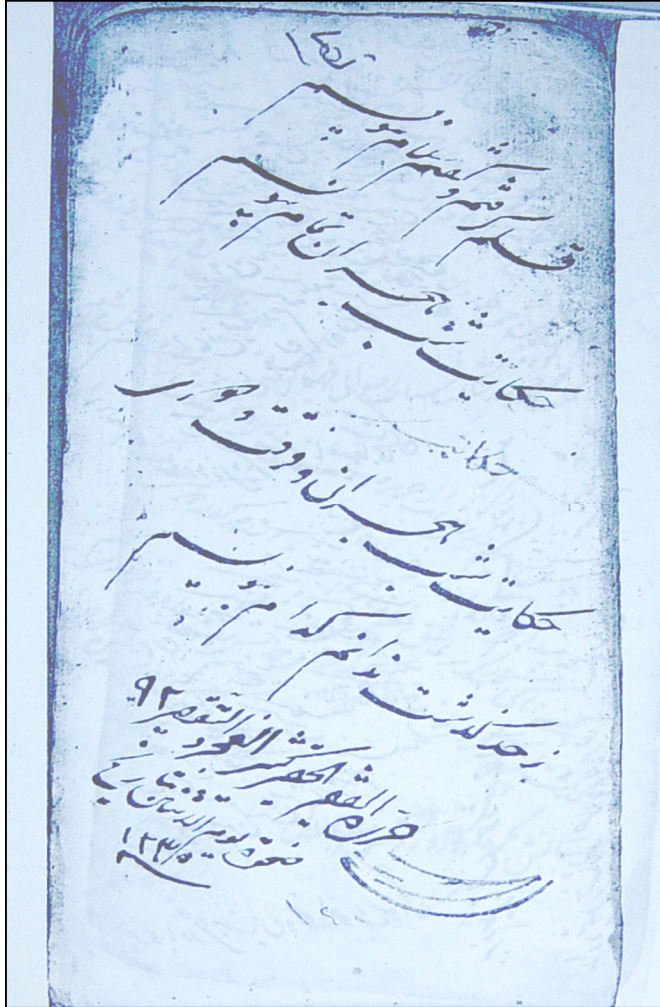
۱۵۹

مخ و ترسا و کبر و درو میسنا	بت و زنا و نافرین چلیپا
خروش و بریط و آواز متمان	شراب شاه شمع و شبنان
حریفه و شمع و مرز جات	مخ و میخانه و زنده خرابات
نهادن بر بری جان تن را	گروه کردن بیا ده خوشین را
عذار و نوز و بیچ کبوسو	حکایت حال و قد و بالا و پرو
بر و مخصوصه از آن گفتار دریا	موزینها را از آن گفتار در تاب
اگر همی ز ارباب اشارت	هیچ اندر سر و پای عبارت
گذر از پوست کن تا فقر پستی	نظر از مغز کن تا فقر پستی
بزرگ هر کی بهمان جهان است	چهره یک را از آن الفاظ جایست

تو جانش را طلب از جسم بگذر
 مساجوی باش از آنم بگذر

نمونه کتاب دیوان شیرین زبان شیخ محمد مشهور
 بشیرین مغربه قدس السنتی سره العزیز
 بردست فقیر حقیر القصیر رحمه الملك الغفران
 محمد بن محفور مرحوم الجعفی عظمه تقوالله روز فیه
 مبارک بوم کشته نیست و هفتم شهر ذالقعده الحرام
 در سال هزار و صد و شصت و یک از هیوه رسول افضل کل
 صلی الله علیه و آله و سلم و علی الرضا و آله و ذواته
 و سلمین کثیرا کثیرا

دهستقیسا دیوانا جزیری یا محهمه طهیار پاشایی

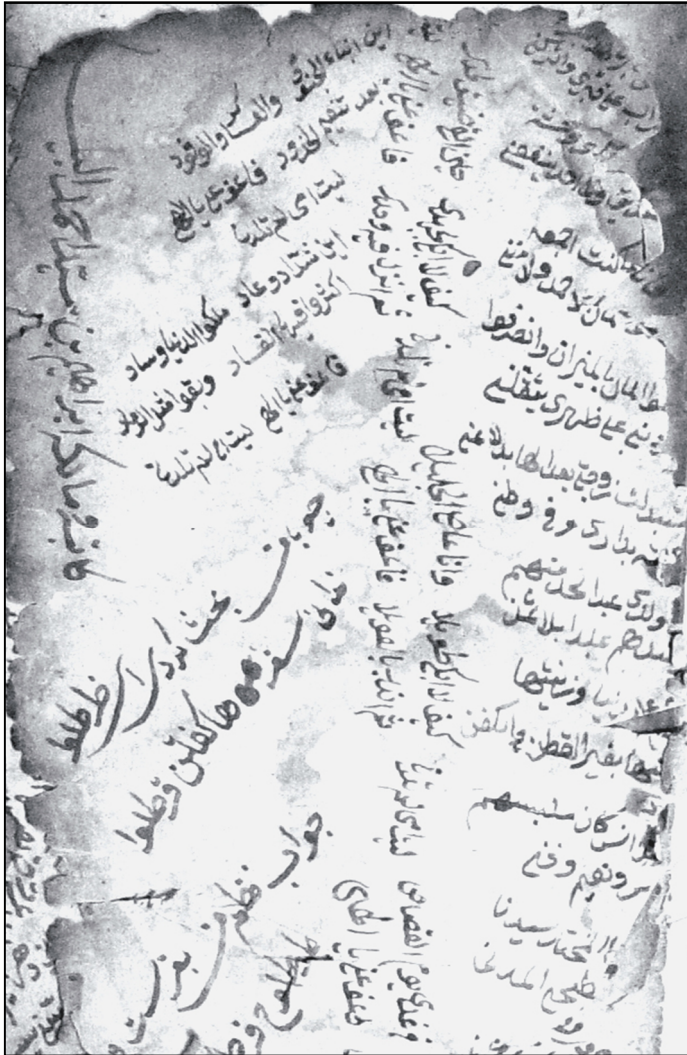
دهستقیسا کهشکۆلا محهمهد طهیار پاشایی

صد باران آفتاب از نینت بخت کار ساز
 که که گوازه و نه یاز سحاره بر کلاه
 هفتی بخون صحنی خنجر جلا شری
 زهرا لاهل دی دای دل نه دن از رنج
 آفران زهری و نان من ز در دین سنا
 مایه بر قهر در نمان بیت و برن منسا
 دژ من ز جانان تین او خور و برت غل
 میلان و دل کالان تین لی بیت و برت
 داف کتدی خانی غل بر خند بن کواکب تینه سیر
 پیکان بطافی شید طیر هر زین باران طاری
 کتدی لوی سینه قنطشک نان خطا نایفته درین کتدی
 هر زه ز نوبل نان خطا نایفته درین کتدی
 من خیر ناسین بلان خنجر جلا شری
 قرا دژ درن بر کولان یوسکه زین کتدی
 فان هر زین هفت بند بر اندام کتدی
 بر شنه این خنجر اف کتدی مسکال کتدی
 کتدی لوی سینه قنطشک نان خطا نایفته درین کتدی
 هر زه ز نوبل نان خطا نایفته درین کتدی
 من خیر ناسین بلان خنجر جلا شری
 قرا دژ درن بر کولان یوسکه زین کتدی
 فان هر زین هفت بند بر اندام کتدی
 بر شنه این خنجر اف کتدی مسکال کتدی

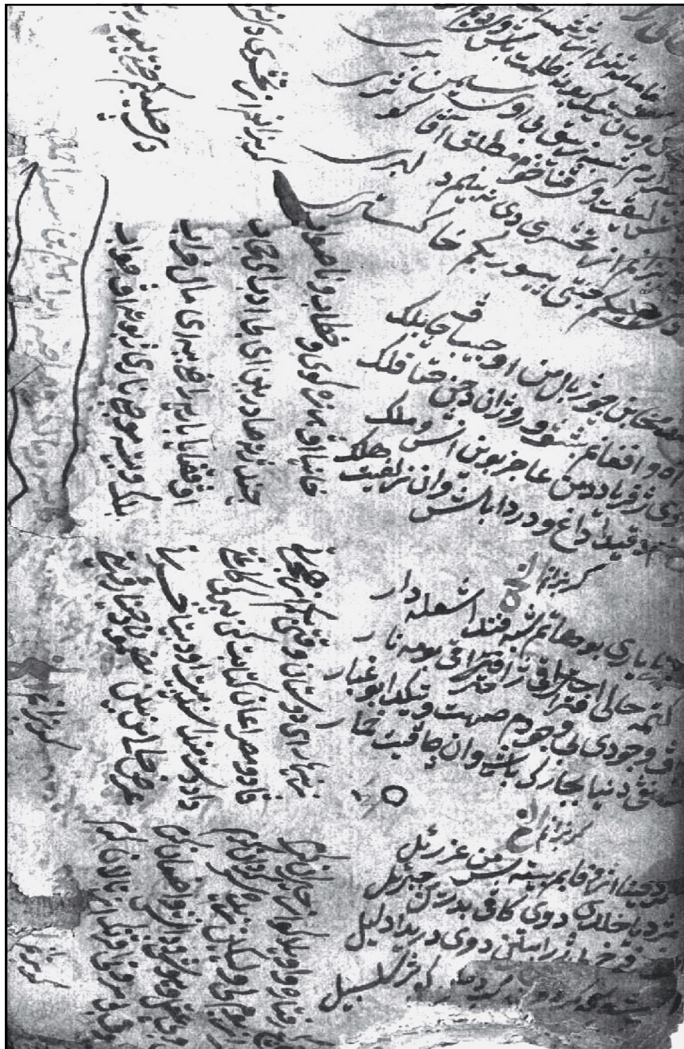
دیوانا جزیری و که شکول

يَا ارحمِ قَلْبِي بِعَاطِمِ اللّٰهَاتِي
 مَا ذَلَّ فِدَاؤُكَ لِرُوحِي وَصَلَاتِي
 نَمَقْتُ الْبَلْبُكُ بِأَقْرَبُ عَيْنِي
 اسْتَضَتْ طَلَّ الْوَرْدِ مَدَادِي
 مَدْرِي نِيكَ دَهْرُ يَا ذَهَابِ جِهَالِي
 اجْتَلَتْ طَلَّ الْوَرْدِ وَجِبَالِ الْجَنَابِ
 جَلَّتْ وَجَاوِدُكَ الْعَاقِبَاتِي
 نَارُ حَمِيمِي بِالشَّهَوَاتِ
 نَارُ الْحَسْرَاتِ فِي الصَّبْرِ وَالضَّبَابِ
 وَالشَّارِبُ مِنْهُ لَافِ الظُّلُمَاتِ
 لَاحَتْ كُلُّهَا تَلَابُطِ
 مَنْ سَمِعْنَا نَارَ حَمِيمِكَ الرَّغْوَانِ
 جِبَالِ الْعَدْوَانِ
 ١٢٦٥

دهستنقیسا دیوانا جزیری یا ئیسماعیل پاشایع دویع

کەشکۆلا ئیبراهیم کورێ سەید ئەحمەدی بیسکی

کهشکۆلا بیسکی

بلاخمل ییزی فرهاد

خَل قَسُو وِرَن بِيهِن زِمَا هُون جَله مِير جَمَله زِمَا
 دُنیا بَطَاله لِي بِيچِن نَر او دِکَل کِسِي نَابِيته يَار
 خَايِيته يَارِي کِسِي نَبِيته رِنْدَه لَو بِنَه لَو هِيته
 هَمِيَا بِيچَا فَا ن دِي تِيته او خِيله بِلَن اَجِيله کَار
 او خِيله کَارِي بِيچِي دَوَام سَقِي دِکَتِي لِي خَا صَوَام
 کِسِي بِيچِي نَاکَت مَخَام عِبَرَت بِيچِي نِي عَالَمِي
 هَم بِيچِي اَدَم حَتِي کِه فِي دِي دُنْيَا لِه دِکَت سِي تِي
 او بِيچِيه کَفْتُو رَا مَسْرَا او بِيچِيه کَفْتُو رَا جِيَل
 او بِيچِيه دَاوَا مَان بِن عَمَل دِکَل هَمِيَا ن دِکَت خَل
 کَسَلِي کِر تِيته جَا ر کِنَا ر مَه جَا ر کِنَا ر لِي کِر تِيته
 نَزْمَه حَلِمَه اِيْمِيته هَم کِسِي دِي ت يَار اِيْمِيته
 کَسْتِيته وِي يَارِي خُو هَر نَا ر کَسْتِيته مَدَن مَدَن مَدَن

دهستنقیسا خه لیلی مودنب

دیم خالی دهوری اینا زلفت شوی رونا کوهی طور جیوی مناله
 حسنا ترا حبیبه دیکه من از غریبه الله تو بکه نفیبه دست بدین وصاله
 حسنا تیا دنا هه دبر لسی سیم من کعبه الله طواف دکم هر صاله
 ژهله پسته ناالی بکن کلی سیم زبوجانی بشه سلطان دما پسته سر صاله
 چند پسته علی صلاه زاسر او زوق زوان وصفی دلائق زحسانیا دلاله
 دینا د خوی دیکه من دینا د خوی دیکه من دینا د خوی دیکه من
 ابرو کمالی شکر که دامن بیالکه شتوی
 دامن بیالکه اری اگر زشتوی هلاک
 رشک ظریفی لیکری بوج و جراهیبی
 هیبت زور زاده دگر دگر زاجار دگر
 باز دینا دگر دگر پرورد صیدا حسنی
 صحبت دیمانی خورشید ساغر دینجانی خورشید
 جان پسته جانی خورشید خوی خانی دولتی
 دولت چیه وصله حبیب هفتی دکه از غریبه

دهستنقیسا شعرا دوره فشانی

قد وقع الغرض من سؤالي هذه المدائح والقصائد
 والفراسيد الفخرية لظفر راجي عن نور سيد العبد المذنب
 الشيخ شرف الدين الشيخ ناصر بن شيخ عبد الله الشافعي
 العمري بسببنا والعلامة البدرية طوبى له في الآخرة
 من حيثها في يوم الاثنين بين القلدين في شهر ربيع
 الثاني سنة ١٢٣٧
 الدلو في درجته نعام وبلده وزاوية في
 عز زال من هجرة نبي الله صلى الله عليه وسلم اللهم اغفر له
 وارحمه واعف عنه وجز عنه وتقبل عنه
 هذه الكسابة بارئها العالمين آمين
 واخرج كل من ينظر هذه
 المحمد ان لا يسفوا
 من صالح الدعاء
 لا ينزع رونق
 جلاله
 ١٢٣٧

الحمد لله الذي جعل في قلوبنا
 نوراً من نور رسوله صلى الله عليه وسلم
 فله الحمد والمنة على ما هدانا لهذا
 ما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله

الحمد لله الذي جعل في قلوبنا
 نوراً من نور رسوله صلى الله عليه وسلم
 فله الحمد والمنة على ما هدانا لهذا
 ما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله

الحمد لله الذي جعل في قلوبنا
 نوراً من نور رسوله صلى الله عليه وسلم
 فله الحمد والمنة على ما هدانا لهذا
 ما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله

الحمد لله الذي جعل في قلوبنا
 نوراً من نور رسوله صلى الله عليه وسلم
 فله الحمد والمنة على ما هدانا لهذا
 ما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله

الحمد لله الذي جعل في قلوبنا
 نوراً من نور رسوله صلى الله عليه وسلم
 فله الحمد والمنة على ما هدانا لهذا
 ما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله

الحمد لله الذي جعل في قلوبنا
 نوراً من نور رسوله صلى الله عليه وسلم
 فله الحمد والمنة على ما هدانا لهذا
 ما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله

دهستانقیسا شیخ نه‌حمه‌دی فه‌قیری گوندشیخی

در کتبه هندی و لیر و در نکوش تا توان
 با چنین بد خوئیم مادر چو از ادای دین
 بر چه طایع نازده هم آید دین دنیاکی دین
 کز بد اعمال خود هستیم معالیم سرگوش
 کتسم در زیر فرمان هو صحران و نوبت
 راه بارگشت و هم تار یک همه دیو دین
 مانند زبر بار عصیان زار و نا شادای دین
 شوقی مجرم با همان کی شود بارب سزا
 کز قطره بود با بهره محروم است غزا
 در منای غرق و در انام و در شکر کذا
 نیای ناکرده ثبت نام رزق جزا
 خالد آورده چون خواهد شد آن ادای دین
 هفت روز این خیلیم الزیری بی یارت مرقه مبارک حضرت غوث
 الاعظم اینجی خیلیم در الجبله بی نیل و تشویق نموده این و غوث
 انشا و خود داین فقیر شوقاً الالقائها و طمناً لله خولاً و سلم
 به حقین تسلیمه در مقله در مشرق کتیم هر چه شایان این و غوث

دهستنقیسا دیوانا شهوقیین خانی

تُوْر خَوَارِسْتِي بِي جِسْمِي وَرَمَا يَا صُحْبِي وَ أَلَا
 تُوْر كَيْسَانِي وَأَنْ بُوِي وَرَدْنَا كُلَّ وَرَدِ عِبَالَا
 دِي جَوِي جِسْمِ ظَالِمِهِ وَ خِيَانَا وَرَدْنَا تَرْكَا أَيْمَانَا
 رُوْدِنِ شَطِي لِهِي جَفَانَا وَرَدْنَا فِتْرَتِ بَطْلَانَا
 دِي كِرْيَايِ لِسُوكُوْرِي كَالْمَا وَرَدْنَا جُولُوْ وَنُوْرَانَا
 تَمَّ دِي خِيَانَتِدْ نَبَا دِنُوْرِي وَرَدْنَا رَبِّ تَقَالَا
 تَمَّ دِي خُوْنَدِ عِلْمِي سَلْفَانَا وَرَدْنَا عَمَلِي فِجَا لَأَسِي

شَمْعُ شَمْعُ
 تَصْنِيفُهُ فِي سَنَةِ ١٢٥٣ هـ لِحَقِّ الشَّيْخِ مُحَمَّدِ
 زَيْنِ بِلَادِ لَيْسِي فِي الدُّنْيَا شَبَوْتُ اِتْرَاكَ الدُّنْيَا وَدَعَوْتُهَا وَاقْتَعْتُ مِنْهَا
 وَهِيَ حَسْبُهَا قَدْ خَلَّتْ مِنْهَا الْبُيُوتُ مِنْ كَبِيرٍ وَصَغِيرٍ عَنْ قَلْبِ سِيمُوْتِ
 لَيْسِي يَبْقَى حَتَّى فِينَا خَيْرَاتُ الْجِبْرِوتِ
 شَمْعُ

دهستنقیسا محهمهدی قرمشلی

ناخوانده کنی بشفر اچند سبق ^{رباع} ناکرده بهکس هستی خور را شنی
هرگز نتوان چسبید کل باغ امید ^{رباع} هرگز نتوان دید جان مطلق ^ا

ای عشق عجب آرزو نزارم کردی ^{رباع} وی هم به بیل و دل ککارم کردی
ای غم تو بوی چوره آوردی ^{رباع} چون زلف لکار بفرارم کردی

بی دیدن دور یار نتوانم بود ^{رباع} بی شوق کلمه در نتوانم بگو
ایام نشاط و طربت سیر چمن ^{رباع} بی مادر و علف ر نتوانم بگو

ای عشق درون دل سپرده انت ^{رباع} وی هم ز دیده خون بر آورده انت
دنیا کجایک بنا بسینه هر داغ ^{رباع} ایدوست بجات اینهمه کرده انت

دو صلی تو اگر نشد نصیبم چه کنم ^{رباع} عیسی چه بشود طبیبم چه کنم
دور از نور تو که من شد و شود ^{رباع} من خسته و مظلوم و غریبم چه کنم

این کشتن کیشم هیچ غریب تا چند ^{رباع} آن به کشتوی بغیر و فانه خورسند
عزت طلبی خلق عزالت بجزین ^{رباع} در دهر شوی عزیز و مشتاقا مانند

تمام شد غزلیات جانفرازی غم ز نای غریبی
قدسی تره العزیز کلمات او را از شرح
منسفر است چنانکه نه درسد

۱۲

دهستانقیسا دیوانا غه ربیبی محهمده طه یار پاشا

ناڤین کهسایه‌تیاں

ئاڤاڤۆکۆ بیداری و ۵۴ ۵۸ ۶۱ ۲۸۵ ۵۴
 ۲۴۲ ۶۴ ۶۳ ۶۱ ۵۶ ۵۵
 ئەحمەد کاتب قیاد بەگن و ۱۲۸ ۲۸۵
 ۱۲۹ ۱۲۸ ۱۳۱
 ئەحمەدئ خانى و ۱۵ ۲۷ ۱۲۲ ۱۹۳ ۲۱۵
 ۱۹۰ ۲۵۷ ۲۲۹
 ئەحمەدئ کورڤئ حاجى شترۆکى بۆ
 جهانگير ئاڤاڤى و ۲۵۱
 ئەحمەدئ نالبنده و ۱۸۲
 ئەسامى و ۱۹۹ ۲۰۰ ۲۸۶
 ئەلیف غەین و ۱۷۴
 ئەولیا چەلبەى و ۴۱ ۶۶ ۳۱ ۳۹ ۴۰ ۲۴۱
 یووسف تەرخان و ۱۸۲ ۱۸۷ ۲۸۵
 یوونس پێڤه‌مبەرى و ۴۱
 ئیبراهیم کورڤئ سەبید ئەحمەدئ
 بێسکى و ۲۰ ۸۸ ۲۰۱ ۲۴۷
 ئیسماعیل پاشا کورڤئ بەهراڤ پاشاى و ۱۳۹
 ئیسماعیل پاشاى ئیکک و ۱۲۴ ۱۲۸ ۱۳۹
 ئیسماعیل کورڤئ محەمەد طەیار پاشاى
 ئامپدی و ۴۶
 باتەبى و ۲۵ ۸۷ ۲۰۷
 بازەلى و ۱۲۲ ۱۲۳ ۱۲۴ ۱۲۶ ۱۲۷ ۲۸۵
 بهارى و ۱۰۹ ۱۲۲ ۱۲۳ ۱۲۵ ۲۸۵
 بهرتۆبى و ۱۵۱ ۱۵۶ ۱۷۶ ۱۷۷
 جەلال و ۸۸
 جوداى و ۱۰۵ ۱۰۶ ۱۱۰ ۲۸۵
 حاجى و ۱۹ ۱۰۲ ۱۰۳ ۱۰۴ ۱۴۰ ۱۴۲ ۱۴۴
 ۲۸۵ ۲۵۱ ۲۲۲ ۲۲۰ ۲۱۹ ۲۲۰
 حاجى ئیبراهیم بەندى و ۲۱۹ ۲۲۰
 حارثى بدلیسى و ۱۰۵ ۲۴۶
 حافظى و ۱۲۲
 حفظ الله بهگن بهروارى و ۱۴۳
 حەمیدى و ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۳۹ ۲۸۵
 ۱۲۲

خوسرەو بەگ و ۱۷۱
 دوردی و ۱۳۱ ۱۳۲ ۱۳۴ ۱۴۶ ۲۸۵
 دورەفشانى و ۱۹۷ ۱۹۸ ۱۹۹ ۲۷۲ ۲۸۶
 راجى و ۱۳۵ ۱۳۸
 رەمەزان ئاڤاڤى جزیرى و ۱۵
 رەمەزانى جزیرى و ۹۰ ۲۴۵
 رەمەزانى عەبباسى و ۶۶ ۲۷۰
 زەنبیل فرۆش و ۷۵ ۷۶
 زویهیر پاشاى و ۱۴۳ ۱۴۴ ۱۴۵
 سلیمانى قانونى و ۲۴
 سەعید دێرەشى و ۲۵ ۶۱ ۱۷۴ ۲۴۳
 سەوداى و ۱۰۵ ۱۰۶ ۱۱۰ ۱۱۱ ۲۸۵
 سەید عەبدوللاهی و ۱۰۳
 سوادى و ۱۰۵ ۲۴۶
 سولتان ئۆسمانى مرادئ چوارئ و ۳۰ ۱۷۱
 سولطان حوسین و ۲۶ ۱۲۸
 سولطان حوسین وەلى و ۲۵ ۲۶ ۱۲۸ ۲۴۰
 شاهقلى و ۲۴
 شەرەفخانئ بدلیسى و ۲۳ ۲۴ ۲۴۰
 شەقیبى خانى و ۲۱۲
 شەوقیبى خانى و ۱۲۲ ۱۹۰ ۲۱۲ ۲۱۳ ۲۱۴
 ۲۱۸ ۲۲۳ ۲۲۴ ۲۱۲ ۲۱۴ ۲۱۷
 ۲۱۸ ۲۱۹ ۲۲۰ ۲۲۱ ۲۲۳ ۲۲۴ ۲۲۹
 ۲۳۰ ۲۳۱ ۲۳۳ ۲۳۴ ۲۸۶
 شیخ جونەبەدئ زووقەبەدئ و ۵۸ ۲۴۲ ۲۴۶
 شیخ خالدئ شەهرەزورى و ۱۸۰
 شیخ عەبدرەحمانئ شۆشى و ۱۴۷
 شیخ عەبدولحەلیمئ کورڤئ شیخ ئەحمەدئ
 شۆشى و ۲۱۳
 شیخ عەبدولقادری خانى و ۱۹۰ ۲۸۶
 شیخ عەبدولقەهەرائ مەمانى و ۴۵
 شیخ عوبەیدوللاهی نهرى و ۲۱۵ ۲۱۸
 شیخ ئەحمەدئ فەقیر و ۸۳ ۸۵ ۲۴۵
 شیخ ئەحمەدئ گوندشەخی و ۱۹ ۸۳ ۸۵
 شیخ عبد القادر الحصنى و ۱۹۰

مهلا محهمه دئ كورئ عهبدلقادري قادري؛
 ۲۲۴ و ۲۱۵

مهلا مھموودئ بايه زيدي؛ ۷۵ و ۷۷ و ۷۸ و ۷۹؛
 ۷۵ و ۹۰

مهلا مھموودئ بهديني؛ ۱۴۶ و ۲۱۲
 مهلا مھنصورئ كيرگاشي؛ ۱۴۶
 مهلا نهحمه دئ زفنگي؛ ۴۴
 مهلا نهحمه دئ موخلص؛ ۱۲۳
 مهلا يهحيان مزووري؛ ۱۴۱ و ۱۴۳ و ۱۴۴ و ۱۴۶
 مهلا ئيبراهيم كاتووني؛ ۱۳۵ و ۲۸۵
 مهلايخ باتهي؛ ۸۰ و ۸۱ و ۲۰۱ و ۲۵۵ و ۲۵۷
 مهلايخ جيزري؛ ۱۳ و ۱۵ و ۲۰ و ۲۳ و ۲۴ و ۲۵
 ۲۶ و ۳۰ و ۳۱ و ۳۲ و ۴۴ و ۴۵ و ۴۶ و ۴۷ و ۵۳ و ۶۷
 ۸۱ و ۸۸ و ۱۲۸ و ۱۴۶ و ۱۴۷ و ۱۴۹ و ۱۵۸ و ۱۵۹
 ۱۶۱ و ۱۶۳ و ۱۷۱ و ۱۸۰ و ۲۴۱ و ۲۴۷ و ۲۵۷ و ۴۶
 موحه مھمھ دئ قوشلي؛ ۱۸۰
 مونعمي؛ ۸۳ و ۸۴ و ۲۸۵
 مير صالح بهگي شيرواني؛ ۶۱ و ۲۴۳
 مير عمادھددين ههكاري (صهبورئ)؛ ۲۸۵
 ۳۰ و ۲۸۵
 مير موسهبيدخان كورئ مرادخان ئيكن؛
 ۴۱
 مير يهعقوب بهگي كورئ محهمه
 بهگي زهرقئ؛ ۲۳ و ۲۶
 ميرئ بادينان؛ ۲۶ و ۲۲۰
 ميرئ ههكاربيان؛ ۳۰ و ۳۱ و ۱۷۱
 ميرئ ئاميدبين؛ ۱۹ و ۲۵ و ۲۷ و ۱۲۴ و ۱۲۸
 ۱۲۹ و ۱۳۹ و ۱۴۰ و ۱۴۳ و ۱۴۵ و ۱۴۶ و ۲۴۱
 ۲۸۵
 مييم و حن؛ ۵۵ و ۷۶
 مينان؛ ۱۱۳ و ۱۱۷ و ۲۰۲ و ۲۸۵
 نائيل خاتون؛ ۱۴۰
 نهسيمئ؛ ۴۳ و ۹۳ و ۹۴ و ۹۵ و ۱۰۹ و ۲۸۵

مرادخان؛ ۷۵ و ۷۶ و ۷۷ و ۷۸ و ۷۹ و ۸۰ و ۸۱ و ۸۲
 ۱۴۰ و ۱۴۱ و ۱۴۳ و ۱۴۴ و ۲۴۵ و ۲۷۶ و ۲۷۷
 ۱۴۳ و ۱۴۲

مرادخانئ بايه زيدي؛ ۷۵ و ۷۶ و ۲۸۵
 مصطهفا بهگي ميرئ ههكاري؛ ۱۵۱
 مصطهفا پاشايخ صه دئ نهعظم؛ ۳۱
 مھمھ مھد طهيار پاشاي؛ ۱۴۴
 مھسعوود كتانئ؛ ۲۴ و ۱۴۴ و ۲۴۰ و ۲۴۷
 مھلا حوسين؛ ۸۷ و ۹۰ و ۲۸۵
 مھلا خهليل كورئ مھلا حوسين كورئ
 مھلا خالدئ؛ ۲۱۲
 مھلا خهليل سئرتئ؛ ۱۸ و ۵۳ و ۵۸ و ۹۳ و ۱۰۲
 ۱۰۳ و ۲۱۲ و ۲۴۲ و ۲۴۶ و ۲۴۹ و ۲۵۴ و ۲۶۲
 مھلا رھمھزانئ عھباسئ؛ ۳۹ و ۲۸۵
 مھلا زھينو لعابدينئ ئامه دييه؛ ۱۹۷
 مھلا شهعبانئ كورئ مھلا عهبدللاھئ
 مكسي؛ ۴۵
 مھلا صالحئ ئاكرهبي؛ ۱۴۶
 مھلا طھايخ مائئ؛ ۱۴۹
 مھلا عهبدررھمانئ كورئ مھلا يهحيانئ؛
 ۱۴۵
 مھلا عهبدلمھجيدئ تينيسي؛ ۴۵
 مھلا عومھرئ كورئ مھلا عهبدصھمھ دئ
 تينيسي؛ ۴۵
 مھلا قاسمئ مائئ؛ ۱۴۴ و ۱۴۵
 مھلا محهمه شھوقبين جولھمئيرگيبن
 خانئ؛ ۲۱۴
 مھلا محهمه طاھر كورئ مھلا
 عهبدررھمانئ مائئ؛ ۲۱۷
 مھلا محهمه دئ پيزانئ؛ ۱۶۸ و ۱۷۰ و ۱۷۲
 ۱۷۳ و ۱۷۴ و ۱۷۶ و ۲۸۵
 مھلا محهمه دئ سيوچي بي بانھئئ؛ ۲۰۴
 ۲۸۶

جه و زاراھتین جوگرافی

سیپارت: ۵۴	ناکری: ۱۲۹، ۱۳۹، ۱۴۲، ۱۴۳، ۲۴۸
ستەنبۆلئە: ۳۰، ۳۱، ۱۷۱	ئامیدیین: ۱۹، ۲۶، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۹، ۶۶، ۶۷
سیۆچی: ۲۰۴، ۲۸۶	۱۰۲، ۱۲۴، ۱۲۹، ۱۳۹، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۳
سەردەشت: ۲۰۴	۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸، ۲۱۲، ۲۲۰
شنگاری: ۴۰	ئەردەلان: ۴۰
شەمەدیان: ۲۱۸، ۱۳۵	ئەلباکی: ۳۰، ۱۷۱
	ئێزدییەن خالتی: ۴۰
شێروان: ۴۰	بادیان: ۲۰، ۲۶، ۳۹، ۴۱، ۴۵، ۶۶، ۶۷، ۱۰۲
صەفەویان: ۳۰	۱۰۳، ۱۰۶، ۱۲۳، ۱۲۸، ۱۳۱، ۱۳۹، ۱۴۳
عەبەسیان: ۴۲، ۱۴۰	۱۴۶، ۲۱۷، ۲۲۰، ۲۴۰، ۲۴۷، ۲۴۸، ۱۱۳
فارقین: ۳۲	۱۳۹
قوبا: ۴۹	باشکالا: ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۰
کاتوون: ۱۳۵	باغی نیرەمن: ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۷، ۱۸، ۲۵۷
کەلا خۆشاب: ۱۷۰	بایەزید: ۷۵
کەلا دەۆک: ۱۴۳	بدلیس: ۴۰، ۵۴، ۲۱۲
کەلا شۆش: ۱۴۰	بەرۆشک: ۴۵
کەلا قومرییە: ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۳	بەغداد: ۲۰، ۸۱، ۱۲۹، ۱۵۱، ۲۱۳، ۲۲۰، ۲۲۴
کوردستانا رۆژەهلات: ۲۰۴	۲۴۷
مزووری: ۱۴۲، ۱۰۲	بورجا بەلەنە: ۱۳، ۱۴
مکس: ۴۶	بۆتان: ۱۳، ۱۵، ۱۹
مەحموودیان: ۴۰	بێدار: ۵۴
مەدرەسا قوبا: ۲۶	پسیانیا: ۴۰
مەدرەسا مرادیین: ۴۱	پنیانشی: ۴۰
مەمان: ۴۶	پیرانشەهر: ۲۰۴
مێردین: ۲۴	بیزانی: ۳۰، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۲
میرگەها هەکاریان: ۳۰	جزیرا بۆتان: ۱۳، ۳۱
هەکاری: ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۹، ۱۵۱، ۱۵۶، ۱۶۸	جزیری: ۴۰، ۴۴
۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۶، ۱۷۷، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۲۰	جولەمێرگ: ۳۱، ۱۶۸، ۱۶۹، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۲۰
۲۴۸، ۱۳۱، ۱۷۰، ۱۷۱	چەریق: ۳۰
هیزان: ۲۱۲، ۵۴	چەکفانی: ۴۰
وان: ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۴، ۱۵، ۱۷، ۱۸، ۱۹	حەریری: ۴۰
۲۰، ۲۱، ۲۳، ۲۴، ۲۶، ۳۲، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۵	رێکانیا: ۱۲۳
۵۰، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۱، ۶۵، ۶۶	زێباریا: ۱۴۲، ۱۴۳

١٥٩ ١٦٠ ١٦٣ ١٦٤ ١٦٥ ١٦٦ ١٦٧
١٦٨ ١٦٩ ١٧٠ ١٧٢ ١٧٣ ١٨٠ ١٨٢
١٨٤ ١٩٧ ١٩٩ ٢٠٤ ٢٠٥ ٢١٢ ٢١٣
٢١٤ ٢١٥ ٢١٧ ٢١٨ ٢٢٠ ٢٢١ ٢٢٦
٢٢٧ ٢٢٨ ٢٤٣ ٢٤٨ ٢٥١ ٢٥٧ ٢٥٨

٢٦٧ ٢٦٨ ٢٧٥ ٢٧٦ ٢٧٧ ٢٧٩ ٢٨٠ ٢٨٤ ٢٨٧ ٢٩٣
١٠٠ ١٠٣ ١٠٥ ١٠٦ ١٠٧ ١٠٨ ١٠٩
١١٣ ١١٤ ١١٥ ١١٦ ١١٧ ١٢٢ ١٢٣
١٢٤ ١٢٥ ١٢٦ ١٢٨ ١٢٩ ١٣١ ١٣٠
١٣٣ ١٣٩ ١٤٠ ١٤١ ١٤٢ ١٤٣ ١٤٤
١٤٥ ١٤٧ ١٥٠ ١٥١ ١٥٣ ١٥٤ ١٥٨

- ١٩٠.....شېخ عهبدلقادری خانى
 ١٩٣.....عهبدللاھى مهغربى
 ١٩٧.....دورهفشانى
 ١٩٩.....مهلا مهقصوود (ئهسامى)
 ٢٠١.....طاھا
 ٢٠٤.....مهلا محهمهدئى سىوچى يئ بانهئى و نامهيا وى (تذكرة العوام)
 ٢٠٧.....صبغة الله
 ٢١٢.....محهمهدئى خانى (شهوقى) و ديوانا وى

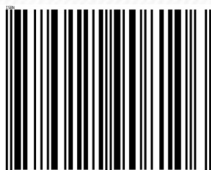
 ٢٥١.....هندهك گولئىن بىخ خودان
 ٢٥٧.....پاشگوتن
 ٢٥٩.....وينهين دستنقيسان
 ٢٧٧.....فههرستا زاراف و كهسايهتيان

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سهنتهری زاخو بۆ قهكۆلینین كوردی

ئهف پهرتووكه

باغی ئیره می شعرا كوردی، ب ههك گول و كۆلیكین دی خه ملییه، بیتر بهر ب كه ملینی قه چوویه. ب باغی ئیره می بیهن و رهنگ و دهنگی كورمانجیا كلاسكی بلندتر تیته سههكرن و ئهف ئهده بیاتا خوهدی بی مهرجین دژوار، ههكی دن، ژ ناقا بهرفی سهری خوه راكریه. ئهه ب قی بهرهه می هایدار دبن كو (34) شاعرین كلاسكی ئین كورمانجی ل لیستهیا شاعرین كلاسكین كورمانج زیده بوو. ههتا نها بهلكی ل تو دهری ئهف شاعر نهدهاتن زانین. دهریهك قه بوو ل بهر لیكۆله رین قی قادی. باغی ئیره بوو مفتیهك، دا كو گهلهك دهریین دن ل قی بواری بی قهكرن.

9 789922 908106 >

تههسین ئیبراهیم دۆسکی

ل سالا 1970 ل باژیری دهۆکی ژ دایك بوویه. خواندنا خوه یا سههرتایی، ناغجی و ئامادهیی ل دهۆکی ب دوهاهیک هیتایه. ل سالا 1991 باورمانا بهكالوریوس پشكا قهكۆلینین ئیسلامی، كۆلیژا زانستین ئیسلامی، ل زانکۆیا بهغدا ب دهستههیتایه. ژ سالا 1991 ومره و ههتا نها مامۆستای زمانی عهرهبی و بهرومدهیا ئیسلامیه ل باژیری دهۆکی. نشیسین و قهكۆلینین ئهوی ب زمانی كوردی و عهریه، ل دۆر بابتهین ئیینی ههروهسا دیرۆك و ئهدهبی كلاسكی یی كوردی. شعر و چیرۆك نشیسینه، ب كاری ومركیراتی ژی ژ كوردی بۆ عهرهبی و ژ عهرهبی بۆ كوردی رابوویه. پشكاری د بهلاقكرنا چهندیی كۆفاراندا ومکی كۆفارا راستهری و قهژیندا كرییه.

© مافی چاپی یی باراستیه بۆ
سهنتهری زاخو بۆ قهكۆلینین كوردی
Zakho Centre
for Kurdish Studies
سهنتهری زاخو بۆ قهكۆلینین كوردی
zcks@uoz.edu.krd +964 (0) 751 536 1550
Iraq-Kurdistan Region, Zakho- University of Zakho